

**MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STAT „ALECU RUSSO” DIN BĂLȚI**

INTERUNIVERSITARIA

Ediția a VII-a

**Materialele Colocviul Științific Studențesc
cu participare internațională
29 octombrie 2011**

Volumul II

Bălți, 2012

CZU: 378(478-21)(082)=135.1=111
I-58

Colegiul de redacție:

Oxana NICULICA, asist. univ., drd., metodist

Liliana EVDOCHIMOV, master în filologie

Vadim LOPOTENCO, student, Facultatea de Economie, președintele Consiliului științific studențesc

Livia BOLFOSU, studentă, Facultatea de Limbi și Literaturi străine, vice-președintele Consiliului științific studențesc

Coperta: **Silvia CIOBANU**, bibliotecar, grad de calificare superior

Corector: **Liliana EVDOCHIMOV**, master în filologie

Tehnoredactare: **Liliana EVDOCHIMOV**, master în filologie

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Interuniversitaria”, coloctiul șt. studențesc (7; 2012; Bălți). Interuniversitaria: Materialele Colocviului Șt. Studențesc cu participare intern., 29 oct. 2011: Ed. a 7-a: [în 2 vol.] / col. red.: Oxana Niculica, Liliana Evdochimov, Vadim Lopotenco [et al.]. – Bălți: Presa univ. bălțeană, 2012 (Tipogr. Univ. de Stat „Alecuro Russo” din Bălți). – ISBN 978-9975-50-061-6.

Vol. 2. – 2012. – 232 p. – Antetit.: Univ. de Stat „Alecuro Russo” din Bălți. – Texte: lb. rom., engl. – Rez.: lb. rom., engl. – Bibliogr. la sfârșitul art. și în notele de subsol. – 100 ex. – ISBN 978-9975-50-078-4.

- - 1. „Interuniversitaria” – Colocviu Științific Studențesc (rom., engl.).

378(478-21)(082)=135.1=111

Responsabilitatea pentru conținutul și corectitudinea articolelor revine autorilor și coordonatorilor științifici

Tiparul: *Tipografia Universității de Stat „Alecuro Russo” din Bălți*

© *Universitatea de Stat „Alecuro Russo” din Bălți, 2012*

ISBN 978-9975-50-061-6

SUMAR

SECȚIUNEA nr. 3 ȘTIINȚE SOCIALE ATELIERUL DREPT

Veronica Eșanu , <i>Reforma structurală a învățămîntului pe dimensiunea educației preuniversitare. Între costuri și beneficii</i>	5
Mihai Țibuleac , <i>Contractul de leasing în dreptul internațional</i>	13
Emil Mătea , <i>Problema declinării de competență în care este implicată o instanță arbitrală</i>	18
Gabriela Nestor , <i>Ghișeul unic – mijloc de eficientizare a activității administrației publice</i>	24
Domnița-Laura Vlad , <i>Evoluția statutului juridic al femeii la diferite etape istorice</i>	31
Diana Cuciuc , <i>Percheziția și ridicarea de obiecte sau înscrisuri</i>	38
Tudor-Ioan Nistor , <i>Curtea de justiție a Uniunii Europene – instanță constituțională</i>	47
Sabina Rusu , <i>Caracteristica generală a Contenciosului Administrativ în Republica Moldova</i>	55
Ludmila Zaiat , <i>Intentarea procesului civil</i>	58
Inna Proca , <i>Dreptul cetățeanului de a sesiza Curtea Constituțională</i>	69
Vlad Floria , <i>Principalul temei juridic al executării silite</i>	72

ATELIERUL PSIHOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ

Tatiana Odobescu , <i>Гендерные различия эмоционально-волевой сферы подростков</i>	80
Dumitrița Scutari , <i>Rolul basmelor terapeutice în consilierea cu copiii</i>	87
Tatiana Lungu , <i>Imaginea psihologului în rîndul tinerilor</i>	91
Cristina Paiu , <i>Comportamentul autodistructiv în mediul penitenciar</i>	96
Stepan Koroleak , <i>Психологические причины появления языческих ремиссий в христианстве</i>	101
Ivan Duminica , <i>Следственное дело по обвинению дьякона колонии Курсово в мошенничестве</i>	105
Ana Zatușevschi , <i>Integrarea funcțională a emisferelor mari și activitatea de învățare a sîngacilor</i>	113

ATELIERUL ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI ȘI MUZICOLOGIE

Lilia Donțu , <i>Metodele de învățămînt – mijloc de realizare corectă a procesului educațional</i>	118
Iulia Zaharco , <i>Stimularea motivației învățării școlare a elevului de vîrstă școlară mică</i>	120
Angela Magdaliuc , <i>Luminița Suhin</i> , <i>Filozofia educației creștine în sfințele cărți</i>	125
Olesea Josanu , <i>Использование в практике образования Молдовы опыта инклюзивного обучения Румынии</i>	129
Alina Iarovaia , <i>Особенности учебной деятельности школьников с особыми образовательными потребностями в инклюзивном классе</i>	134
Doinița Răzuș , <i>Adolescenții și problemele sociale de adaptare a acestora</i>	140

ATELIERUL ȘTIINȚE ECONOMICE

Vadim Lopotenco , <i>Economia subterană</i>	147
C. V. Tihonova, L. V. Petcova , <i>Экономический рост и экономическое развитие</i>	153
Natalia Urechi , <i>Problemele cu care se confrunta tinerii din Republica Moldova pe piața muncii</i>	157
Natalia Urechi , <i>Evaluarea și selecția furnizorilor în cadrul afacerilor naționale</i>	165
Tatiana Eni , <i>Dezvoltarea auditului în Republica Moldova și aspirațiile europene</i>	173
Olga Reicu , <i>Problematika granturilor pentru Republica Moldova: aspecte contabile și fiscale</i>	178
Iana Scripliu , <i>Esența și perspectivele dezvoltării arbitrajului pe piața financiară</i>	184
Anișoara Țurcan , <i>Deficitul bugetar în Republica Moldova: proporții, tendințe și perspective</i>	190
Dinu Petelca , <i>Rolul fondurilor europene în economiile naționale</i>	197
Dumitrița Neghină , <i>Particularitățile datoriei externe a Republicii Moldova</i>	203
Tatiana Lisnic , <i>Aportul organizațiilor financiare internaționale la dezvoltarea economiei</i>	211
Ana Covaliova , <i>Declanșarea crizei globale</i>	218
Radu Baciu , <i>Unele aspecte privind presiunea fiscală și calcularea TVA în sistemul cooperăției de consum</i>	227

SECȚIUNEA nr. 3
ȘTIINȚE SOCIALE
ATELIERUL DREPT

REFORMA STRUCTURALĂ A ÎNVĂȚĂMÎNTULUI PE DIMENSIUNEA
EDUCAȚIEI PREUNIVERSITARE. ÎNTRE COSTURI ȘI BENEFICII

Veronica Eșanu, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Vladimir Rusu**, lect. univ.

Résumé: *La réforme structurelle du système éducatif est une mesure visant à rationaliser les dépenses publiques d'éducation, avec la rationalisation objective via l'optimisation du réseau scolaire, ajuster le nombre de classes et d'enseignants, du contexte dans lequel le problème fondamental du système éducatif, selon le Programme du Gouvernement pour 2011-2014 liés à l'utilisation inefficace des finances publiques. Réforme initiée peut être vu dans le double aspect, la crise économique et financière et la qualité de l'éducation, dans le sens que l'aspect financier est une condition préalable à la qualité et non une garantie. Cependant, la réforme est davantage axée sur les finances, l'éducation de qualité superficielle.*

Mots-clés: *l'optimisation, la réforme, l'éducation, les écoles, les coûts, les avantages, les engagements, les enseignants, les actions, le cadre juridique.*

Rolul sectorului învățămîntului constă în asigurarea prestării serviciilor educaționale necesare pentru dezvoltarea capitalului uman.

În Republica Moldova, învățămîntul este unul predominant public, alocațiile bugetare pentru acest domeniu, fiind destul de mari.

În susținerea acestei teze vine Strategia de cheltuieli pentru sectorul învățămîntului, potrivit căreia, pe parcursul anilor 2006–2011, cheltuielile au crescut de la 3605,8 mil. lei la 6929,9 mil. lei (1,9 ori), constituind 21,3% din total cheltuieli publice ale bugetului public național. Majorarea respectivă a fost determinată de majorările salariale ale angajaților instituțiilor de învățămînt (preponderent ale cadrelor didactice). În același timp, ponderea cheltuielilor aprobate pentru educație pe anul 2011 în produsul intern public este de 8,4%, sau cu 0,3 % mai mult față de anii precedenți. Cheltuielile pentru învățămînt sînt asigurate din bugetul de stat și bugetele unităților administrativ – teritoriale, bugetelor unităților administrativ teritoriale, revenindu-le 70% din total cheltuieli.¹

Ponderea considerabilă a alocațiilor din învățămînt este direcționată pentru acoperirea cheltuielilor curente, dintre care cheltuielile salariale dețin cea mai mare parte – circa 70%. În anul 2010, numărul de unități de personal în instituțiile din sector constituia 137799 unități, dintre care 62417 unități de cadre didactice.²

Așadar, una din principalele provocări ale sectorului învățămîntului este eficientizarea utilizării mijloacelor bugetare.

Actualmente, sectorul dat poate fi calificat ca fiind unul supradimensionat. Astfel, în perioada 2000-2010 a fost înregistrată o diminuare considerabilă a contingentului de elevi din învățămîntul secundar-general – de la 590516 elevi la 376745 elevi sau cu 36,2%. În același timp, numărul de personal didactic s-a diminuat cu 6909 (17,1%), numărul personalului non-didactic cu 1552 (5,8%), iar numărul de instituții cu 54 (4,0%).

¹Strategia de cheltuieli pentru sectorul *Învățămîntul public și serviciile de educație*, 2012-2014. Anexa 10.

²Ibidem.

În anul 2010, raportul elev cadru / didactic constituia 11 elevi (în 2000 – 15 elevi), iar raportul elev / personal non-didactic – 13 elevi (în anul 2000 – 21 elevi).¹ Prin urmare, s-au impus acțiuni referitoare la implementarea reformei în educație, inclusiv prin ajustarea numărului unităților de personal și a instituțiilor de învățământ la numărul în declin al elevilor cuprinși în procesul educațional, întrucât, ponderea majoră a cheltuielilor salariale în totalul cheltuielilor publice pentru învățământ duce la insuficiența alocațiilor pentru modernizarea infrastructurii și a materialelor necesare, afectând, respectiv calitatea educației.

În aceste condiții, prin implementarea reformei structurale în învățământul preuniversitar se urmărește:

1. Eficientizarea utilizării alocațiilor financiare, îmbunătățirea bazei tehnico-materiale;
2. Asigurarea unui randament educațional înalt și oferirea unei remunerări adecvate angajaților din sectorul educației;
3. Adaptarea numărului și tipurilor de școli la numărul de copii și elevi din fiecare localitate, luând în considerare și prognozele demografice existente.

Drept premisă pentru nașterea reformei, exceptând opiniile potrivit căreia acesta a fost creată artificial în condițiile competiției electorale dintre partidele politice, au servit indicii unor rapoarte privind implementarea programelor de guvernare a acestora. Ulterior au fost adoptate și alte acte care să creeze un cadru favorabil implementării reformei și succesul acesteia.

Astfel unul dintre acestea este *Memorandumul Suplimentar cu Privire la Politice Economice și Financiare din Martie, 2011*. Potrivit acestuia, în ce privește optimizarea mărimii claselor, componentă de bază a reformei, s-a propus majorarea pînă la 1 septembrie 2012 a mărimii claselor la 30-35 elevi în școlile mari și 25-30 elevi în restul școlilor. În acest scop, modificarea, pînă la finele lunii iulie 2011 a actelor legislative și normative pentru a elimina normele existente prevăzute în Legea Învățământului, precum și revizuirea numărului de clase comasate pe parcursul a 2 ani. Aceste acțiuni, potrivit Memorandumului, urmau să ducă la o reducere cu 1,736 a numărului de unități didactice, inclusiv 390 unități în 2011, și respectiv la o economie anuală estimată la 94 milioane lei.

În ce privește optimizarea rețelei școlare, care, de asemenea, constituie o componentă a reformei, potrivit aceluiași act s-a propus cartografierea instituțiilor de învățământ, pentru a le identifica pe acele ce urmau a fi comasate; consolidarea treptată a rețelei școlare prin închiderea școlilor cu clase mici și asigurarea transportului pentru elevi spre școlile de circumscripție, începînd cu 2011; optimizarea instituțiilor pe parcursul a 2 ani. Crearea *școlilor de circumscripție*, în număr estimativ de 150, care vor aronda în mediu 2-3 școli mici. Implementarea deplină a acestei măsuri în perioada 2011-2013 urmează să reducă cu 2,661 numărul unităților de personal didactic și cu 1,426 – personalul non-didactic și în final – suma economiilor va atinge 136 milioane lei pe an. Scopul respectivei măsuri, fiind limitarea costurilor de transportare la 61 milioane lei anual și solicitarea asistenței sub formă de granturi de la comunitatea financiară internațională în vederea reducerii acestor costuri.

O altă măsură stipulată în Anexa 10 a memorandumului vizează reducerea personalului non-didactic și a pozițiilor vacante și aceasta prin stoparea angajării personalului non-didactic, astfel eliminînd 2,400 poziții vacante din sector;² includerea în Legea bugetului pentru anii imediat următori a prevederii ce stabilește un plafon pentru fondul de retribuire a muncii în sectorul educației, în rezultatul căreia toate raioanele își vor reduce

¹Strategia de cheltuieli pentru sectorul *Învățământul public și serviciile de educație*, 2012-2014. Anexa 10
²ANEXA II: MEMORANDUMUL SUPPLEMENTAR CU PRIVIRE LA POLITICILE ECONOMICE ȘI FINANCIARE Martie, 2011.

numărul de angajați în instituțiile de învățământ. Respectiva măsură urmează să genereze economii în valoare de 175 milioane lei pe an.

Anexa II a *Memorandumului suplimentar cu privire la politicile economice și financiare* din martie 2011 mai prevede măsuri și în ce privește sporirea flexibilității în relațiile de muncă în sector, și anume: aprobarea până la finele lunii iulie 2011, a unor modificări la Codul Muncii și a alte acte legislative pentru a fixa un termen obligatoriu (de un an) pentru personalul didactic care a depășit vârsta de pensionare, de asemenea pentru a permite directorilor instituțiilor de învățământ să ia decizii cu privire la angajarea și disponibilizarea personalului, în bază de necesitate și performanță și nu pe baze permanente. În rezultatul implementării acestei măsuri economiile anuale estimate urmează să atingă suma de 48 milioane lei.

Conform Memorandumului, reforma urmează a fi monitorizată în baza următorilor indicatori:

1. Numărul școlilor de circumscripție create;
2. Cota transportului școlar în total necesar identificat;
3. Aportul elev/cadru didactic și elev/personal non-didactic;
4. Gradul de utilizare a capacităților instituțiilor de învățământ primar și secundar-general;
5. Numărul de școli și clase optimizate;
6. Cheltuielile medii de întreținere a unui elev în școli, gimnazii și licee;
7. Formula de finanțare implementată în raioanele / municipiile stabilite.¹

În ce privește schimbările instituționale preconizate cu ocazia reformării structurale a sistemului de învățământ preuniversitar cu suportul Proiectului „Educație pentru toți – Inițiativă de acțiune rapidă”, în temeiul propunerilor autorităților publice-locale, pentru anul de studii 2010-2011, în republică au fost reorganizate 121 de instituții de învățământ preuniversitar, inclusiv 7 instituții au încetat activitatea și 15 instituții au fost comasate. Totodată, au fost redeschise câteva instituții: blocul renovat al liceului teoretic Molești, gimnaziul Horodca din r. Ialoveni și gimnaziul Răculești din r. Criuleni. De asemenea s-a propus reorganizarea a 5 instituții de învățământ secundar-profesional prin absorbție de către alte instituții de învățământ secundar profesional. În scopul lichidării graduale a instituțiilor de învățământ mediu de specialitate cu profil pedagogic a fost sistată admiterea în 3 colegii pedagogice.

Ajuns în impas în ultimii ani, sistemul educațional a necesitat efectuarea unor reforme structurale, avînd în vedere că rețeaua școlară existentă este supradimensionată, și în contextul involuției demografice trebuie corelată cu numărul de copii existent.

Învățământul joacă un rol esențial în reducerea sărăciei și asigurarea unei creșteri economice durabile, fapt elucidat de Strategia Națională de Dezvoltare (SND) pe anii 2008-2011 a Republicii Moldova, astfel, creșterea calității și relevanței sistemului de educație va spori competitivitatea pe viitor pentru Moldova, devenind astfel o prioritate majoră în dezvoltare.

Pentru sectorul învățământului preuniversitar ajustarea raportului elev/cadru didactic, optimizarea rețelei școlare și armonizarea educației cu nevoile pieței forței de muncă reprezintă principalele provocări.

În prezent, sistemul educațional este ineficient, înregistrînd o scădere a numărului de elevi comparativ cu un număr mare de cadre didactice și cadre nedidactice insuficient remunerate. Pe parcursul ultimului deceniu a continuat declinul demografic grație ratelor scăzute ale fertilității și emigrațiunii masive.² Reducerea drastică a numărului de elevi nu a fost asociată cu reducerea necesară a efectivului de cadre didactice și nedidactice. Nor-

¹Ibidem.

²Moldova: Note de politici pentru Guvern Mai 2009, www.gov.md

mele învechite, dafnd din timpuri sovietice, au permis creșteri neargumentate a numărului de cadre didactice și nedidactice. Instituțiile școlare cu un număr mic de elevi se confruntă cu dificultăți în a se conforma normelor didactice, bazate pe numărul de clase și drept rezultat clasele sînt create în mod artificial prin divizarea claselor existente. O proporție mare a bugetului este utilizată pentru cheltuielile aferente efectivului de cadre, în timp ce un număr mare de profesori beneficiază de salarii foarte joase.

În lipsa măsurilor de optimizare, se constată un număr redus de elevi într-un număr excesiv de școli, spații școlare nevalorificate și costuri operaționale mari. Numărul de elevi a scăzut considerabil, în anul 2007-2008 înregistrînd cu 26,7 la sută mai puțin elevi comparativ cu anul 2002-2003. Scăderea numărului de școli a fost relativ nesemnificativă: 1.534 școli în anul 2007-2008 comparativ cu 1.580 școli în anul 2002-2003.¹ O explicație ar putea fi că trei-pătrimi din școli (deservind circa 60 la sută din elevi) sînt amplasate în zonele rurale, unde consolidarea școlilor este mai problematică, reieșind din infrastructura de transport precară și distanțele mai mari. În majoritatea instituțiilor școlare sînt înregistrate spații excesive, condiționînd rapoarte foarte scăzute ale utilizării capacității școlare desemnate. Aproximativ 60 la sută din edificii au o vîrstă ce depășește 30 de ani, iar 41 la sută din toate edificiile școlare necesită reparații.

Facturile pentru agentul termic sînt neargumentat de mari și de rînd cu cheltuielile mari pentru salarii, epuizează bugetele curente, soldul rîmas nefiind în stare să acopere nevoi educaționale esențiale, cum ar fi manualele de studiu și materialele didactice.

Necesitatea accelerării optimizării rețelei școlare devine evidentă, reieșind din reducerea posibilă în continuare a unui număr estimativ de 15.000 de elevi în aproximativ cinci ani. Optimizarea va cauza reducerea cadrelor didactice și nedidactice, reducerea cheltuielilor operaționale ale școlilor și îmbunătățirea raportului cadru didactic / elev, armonizîndu-l într-o măsură mai mare cu normele internaționale. Economii ar putea fi utilizate pentru majorarea salariilor cadrelor didactice rămase. Optimizarea rețelei mari, ineficiente și costisitoare de școli constituie o parte majoră a acestei inițiative educaționale la necesitățile economiei.

Sub aspect de politici este necesară revizuirea normelor și procedurilor învechite din educație în vederea îmbunătățirii calității și eficienței. Normele prevăzute în Legea Învățămîntului, cum ar fi „pînă la 25 de elevi în clasă”, a oferit timp îndelungat oportunități de abuz, cum ar fi crearea claselor mici pentru a exagera în mod artificial necesitățile de completare cu cadre didactice și a justifica funcționarea școlilor cu un număr mic de elevi. În acest context, adoptarea unor norme mai stricte, care să corespundă mai mult standardelor internaționale, este imperativă și ar putea crea rezerve în bugetul educațional, care va asista sectorul în condițiile unei crize financiare.

Accelerarea optimizării rețelei școlare ar facilita eliberarea fondurilor blocate prin întreținerea școlilor cu spațiu excesiv de mare, un efectiv excesiv de cadre didactice și nedidactice și cheltuieli operaționale mari. Spațiul școlar care va fi eliberat ca urmare a implementării reformei ar putea fi utilizat pentru activități compatibile (de exemplu, crearea instituțiilor preșcolare). Unde permit condițiile, ar putea fi utilizate autobuze școlare, dar nu și pentru elevii din învățămîntul primar. În prezent multe localități nu dețin instituții preșcolare și doar 52 la sută din copiii cu vîrsta cuprinsă între unu și șase ani frecventează instituțiile preșcolare (80 la sută din copiii cu vîrsta de 5 și 6 ani).²

La fel, economiile generate de optimizare ar putea fi utilizate pentru majorarea salariilor de bază ale cadrelor didactice insuficient remunerate.

¹Ibidem.

²Moldova: Note de politici pentru Guvern Mai 2009, www.gov.md

Așadar, procesul de optimizare a rețelelor școlare, demarat încă în 2008, este o măsură binevenită pentru eficientizarea cheltuielilor publice din domeniul educației. Acțiunile Ministerului Educației, reglementate pe documentele naționale de politici (Strategia Națională pentru Dezvoltare, Programul de acțiuni al Guvernului), și documentele sectoriale de politici – Strategia pentru Optimizarea instituțiilor de învățământ secundar, sînt bine argumentate, reieșind din indicatorii situației demografice și socio-economice. Astfel este binevenită crearea școlilor de circumscripție prin arondarea instituțiilor de învățământ din mediul rural ce nu corespund criteriilor de eficacitate și, respectiv nu asigură accesul la educația de calitate a copiilor. Și situația învățămîntului din mediul urban prezintă riscuri, în special, orașele mari și municipiile din Republica Moldova. Practicile de includere a 35-40 de elevi în clasă sînt răspîndite în instituțiile de învățământ preuniversitar din orașe mari, cu toate că acest lucru, încalcă Legea Învățămîntului, care prevede numărul maximal de 25 de elevi în clasă.¹ Numărul mare de elevi în clasă are consecințe nefaste asupra procesului instructiv-didactic, afectînd, atît elevii, cît și cadrele didactice.

Potrivit standardelor regionale, în Republica Moldova alocațiile bugetare pentru educație sînt destul de mari, depășind 8 la sută din PIB al țării. Mai mult ca atît, în anul 2009, cheltuielile au crescut ca rezultat al majorării salariilor, fapt decretat de fosta guvernare și motivat de campania electorală.² Totuși, în pofida volumului de cheltuieți publice, sistemul învățămîntului nu reușește să asigure calitate la toate etapele educației, rezultate deosebit de modeste fiind înregistrate în special în învățămîntul preuniversitar, evidențiindu-se astfel, necesitatea reformării exhaustive în sectorul învățămîntului, în condițiile în care, una din problemele de bază din sectorul dat este valorificarea ineficientă a finanțelor publice. Reformarea se propune a fi realizată prin crearea instituțiilor școlare raionale, dezvoltarea transportului școlar, implementarea unei noi formule de finanțare a instituțiilor școlare și prin descentralizarea gestiunii financiare la nivel de instituție ce prestează servicii de educație.

În baza Raportului privind implementarea Programului de activitate al Guvernului „Integrare Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare” 2009-2013, la capitolul calitatea educației este expres prevăzută inițierea reformei de optimizare a infrastructurii școlare. Potrivit acestui raport, în general pe republică, în baza propunerilor parvenite de la autoritățile administrației publice locale au fost reorganizate 108 instituții, și-au încetat activitatea 7, iar 11 au fost comasate.³ De asemenea s-a raportat că în faza pilot în două raioane Rîșcani și Căușeni au fost inițiate 11 școli de circumscripție, elaborată o nouă formulă de finanțare, lansate lucrările de reconstrucție a drumurilor și stațiilor de autobuz, fiind procurate și transmise în gestiune 10 autobuze școlare. Suplimentar din bugetul de stat au fost procurate 15 autobuze școlare pentru localitățile din republică unde accesul elevilor la școală este îngreunat din cauza distanței.⁴

Tot în contextul reformării structurale a învățămîntului preuniversitar, Guvernul Republicii Moldova a adoptat Hotărîrea pentru aprobarea Programului de stabilizare și relan-

¹Anexa 1 la scrisoarea adresată Domnului Vladimir Filat, prim-ministru al R. Moldova din 22 iunie 2011 nr 31-2011 de către Consiliul Național pentru participare/Grupul de lucru politici sociale, educaționale, de tineret și mediu.

²Guvernul Republicii Moldova – Relansăm Moldova. Prioritățile de dezvoltare pe termen mediu. Raport pentru ședința Grupului Consultativ de la Bruxelles, 24 martie 2010.

³Raportul privind implementarea Programului de activitate al Guvernului „Integrare Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare 2009-2013” în perioada 25 septembrie 2009 – 25 septembrie 2010 Chișinău, 28 septembrie 2010.

⁴Ibidem.

sare economică a Republicii Moldova pe anii 2009-2011. Potrivit acesteia, la capitolul educație au fost stabilite o serie de acțiuni pentru accelerarea procesului de optimizare a rețelei școlare și eliberarea resurselor pentru îmbunătățirea calității educației prin:

- a) reorganizarea a circa 130 de instituții de învățământ general prin schimbarea statutului actual;
- b) crearea a circa 50 de școli de circumscripție și arondarea la acestea a circa 60 de școli;
- c) dezvoltarea infrastructurii de acces la instituțiile de circumscripție (construirea sau repararea drumurilor, asigurarea funcționalității acestora pe timp nefavorabil);
- d) procurarea a circa 80 de unități de transport pentru transportarea elevilor la școală, activitate fără acoperire financiară;
- e) optimizarea numărului mediu de unități de personal nondidactic în raport cu numărul de norme didactice în vederea asigurării eficienței și calității sistemului educațional (nu mai mult de 25% în mediul urban și 35% în mediul rural);
- f) ajustarea cadrului legislativ privind completarea claselor de elevi; sporirea numărului de elevi în clasă și micșorarea numărului de clase.¹

Un alt act venit să asigure punerea în practică a reformei este *Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2011-2014*, conform căruia Guvernul și-a propus drept obiective, la capitolul învățământ preuniversitar, perfecționarea cadrului legislativ domeniul, în conformitate cu normele europene existente și tendințele mondiale precum și eficientizarea utilizării alocațiilor financiare, îmbunătățirea bazei tehnico-materiale, asigurarea unui randament educațional înalt și oferirea unei remunerări adecvate angajaților din sectorul educației, precum și alte obiective. Drept indicatori de impact în realizarea acestor obiective au fost stabiliți cota absolvenților de gimnaziu care-și continuă studiile în licee, care se prezumă a spori anual cu 3 procente și cota instituțiilor de învățământ secundar general și mediu de specialitate optimizate, care în anul 2014, trebuie să constituie 10 procente din numărul total de instituții.²

Punctul 34 al aceluiași plan prevede reformularea conceptului de instituție școlară și modernizarea infrastructurii școlare prin elaborarea și punerea în aplicare a Regulamentului școlii de circumscripție, precum și implementarea modelului de Școală prietenoasă Copilului, responsabilitatea pentru realizarea acestor măsuri fiind Ministerul Educației în perioada 2011-2014, indicatori de rezultat fiind Regulamentul aprobat și crearea a opt instituții-pilot (cîte două anual). De asemenea, planul prevede optimizarea și eficientizarea cheltuielilor publice pentru educație, prin reducerea anuală cu 0,5 procente a ponderii cheltuielilor publice pentru educație în PIB, începînd cu anul 2013 și extinderea aplicării noii formule de finanțare a instituțiilor de învățământ preuniversitar.³

Necesitatea, precum și avantajele reformei sînt stipulate și de Legea privind aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare pe anii 2008-2011. Prevederile legii evidențiază că la nivel de calitate, educația este afectată de modul de finanțare a sistemului educațional, care nu generează stimulul necesar pentru utilizarea eficientă a resurselor. Reducerea numărului de copii de vîrstă școlară, în situația în care în multe localități capacitatea de proiect a școlilor deja depășește de cîteva ori numărul de elevi, conduce la cheltuieli

¹HOTĂRÎRE Nr. 790 din 01.12.2009 pentru aprobarea Programului de stabilizare și relansare economică a Republicii Moldova pe anii 2009-2011 Publicat: 04.12.2009 în Monitorul Oficial Nr. 174-176 art. Nr.: 874.

²Hotărîrea din 23.03.2011 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2011-2014 prin Hotărîrea Guvernului nr. 179 din 23 martie 2011.

³ Ibidem.

nejustificate. În acest sens, optimizarea rețelei școlare rămâne a fi o soluție evidentă de eficientizare a utilizării resurselor prin reducerea cotei personalului neprofesorat în numărul total al angajaților, diminuarea costurilor de întreținere și ajustarea raportului elev-profesor la nivelul normelor internaționale. În acest context, a fost finalizată cartografierea instituțiilor de învățământ preuniversitar și, în baza acesteia, elaborată strategia de optimizare a rețelelor de școli.¹ Reieșind din prevederile Legii este evident acceptată ideea unor disponibilizări ca rezultat al reformei, ceea ce fără îndoială va stârni nemulțumiri în rândul cadrelor didactice din sfera învățământului preuniversitar.

În programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare” 2009-2013 la capitolul educație și cercetare sînt expres prevăzute drept acțiuni prioritare reformarea conceptului de instituție școlară cu îmbunătățirea concomitentă a infrastructurii școlare, optimizarea și eficientizarea cheltuielilor publice pentru educație.²

Pentru implementarea reformei structurale în educație, în baza Planului Național de implementare a reformei structurale în educație pentru anii 2011-2013, aprobat prin Hotărîrea de Guvern a RM nr. 484 din 05.07.2011, au fost stabilite 3 obiective majore: asigurarea accesului pentru toți copiii la educație de calitate; sporirea flexibilității în relațiile de muncă în sectorul educației; eficientizarea utilizării alocațiilor financiare (prin aplicarea formulei de finanțare per-elev la nivel național).

Acțiunile propuse urmăresc ca scop final: restructurarea rețelei instituțiilor de învățământ; crearea școlilor de circumscripție asigurate cu cadre didactice calificate; fortificarea bazei didactico-metodice și tehnico-materiale; crearea unui parc al unităților de transport școlar; stabilirea traseelor către școlile de circumscripție; mediatizarea activităților pentru asigurarea transparenței realizării reformei și a consolidării credibilității acesteia. Aceste trei direcții ale reformării sistemului educațional în învățământul secundar general au ca scop asigurarea unui învățământ de calitate, racordat la standardele europene.

Reforma a stîrnit o serie de dezbateri, fiind apreciată drept un instrument care va depopula definitiv satele moldovenești.

Sub aspect generalizator, reforma structurală cuprinde două aspect majore: aspectul economico-financiar și cel al calității educației. Cu partea financiară este destul de clar. Se vrea economisirea banilor după reducerea cheltuielilor. Aspectul calitativ, însă, provoacă multe semne de întrebare.

Trebuie acceptat că implementarea reformei vine să pună accent pe componenta ameliorării calității predării. În special în școlile din sate. Componentele logistice și financiare sînt însă o premisă pentru calitate, nu și o garanție.

Sub aspect psihologic, care nu trebuie omis, există posibilitatea că elevii din satele în care vor fi optimizate școlile, vor fi supuși unui stres psihologic din cauza schimbării bruște a mediului social de studii. Circa 60% dintre aceștia fac parte din familii social-vulnerabile sau au părinți plecați peste hotare. Copii care nu au o asigurare materială necesară, pot dezvolta frustrări și inhibiții din cauza plasării lor într-un cerc de copii mai bine asigurați din școala de circumscripție, care deseori se află într-o localitate mai dezvoltată din punct de vedere socio-economic. Pe de altă parte, elevii cu părinți plecați peste hotare, din cauza lipsei de supraveghere, sînt expuși riscului nefrecventării orelor. Absenteismul școlar în cazul unor asemenea copii poate atinge cote mai mari.

¹Legea nr. 295 din 21.12.2007 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare pe anii 2008-2011.

²Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare” 2009-2013.

Încă un risc, care se pare nu a fost luat în considerație de către Ministerul Educației este starea proastă a drumurilor care unesc localitățile rurale. Mai ales pe timp de iarnă multe dintre acestea devin greu de practicat și pot crea probleme copiilor care vor merge spre școala de circumscripție, riscuri a căror măsuri de rezolvare nu au fost incluse în planurile de dezvoltare.

Un detaliu important ține de conducătorii autobuzelor cu care vor fi transportați elevii. Aceștia trebuie să aibă un rol dublu: conducător de autobuz și coordonator de grup. El va trebui să aibă grijă de copii de la urcarea lor în autobuz pînă la intrarea în școală și invers. Astfel, el trebuie să posede și abilități pedagogice: nu e foarte simplu, în fiecare zi, să ai grijă de 20-30 de copii de 7-15 ani.

Plus la toate, reforma include prevederea potrivit căreia în școlile de circumscripție va avea loc comasarea claselor. Dacă adăugăm și elevii care vor face naveta zilnic, ajungem la clase cu un număr de aproximativ 30 de elevi, astfel că, procesul didactic în clase atît de numeroase va fi foarte anevoios. Supraîncărcarea profesorilor, reducerea timpului de interacțiune cu fiecare elev, scot în evidență rezerve serioase la capitolul „calitatea studiilor” în cadrul acestei reforme.

Se observă deci, că reforma structurală este axată mai mult pe partea financiară. De facto, accentul este pus pe economisirea banilor din buget pentru întreținerea clădirilor și infrastructurii școlilor din sate. Partea ce ține de creșterea calității învățămîntului, însă, este gîndită superficial. Or, calitatea informației asimilate și a aptitudinilor dezvoltate de fiecare elev depinde nu numai de gradul didactic al profesorului și de dotarea școlii, ci și de mediul psiho-social în care decurge procesul de instruire, de timpul acordat fiecărui elev și de profunzimea cunoștințelor care i se oferă.

Bibliografie:

1. *Strategia de cheltuieli pentru sectorul Învățămîntul public și serviciile de educație, 2012-2014.* Anexa 10.
2. *Moldova: Note de politici pentru Guvern Mai 2009*, www.gov.md
3. *Anexa 1 la scrisoarea adresată Domnului Vladimir Filat, prim-ministru al R. Moldova din 22 iunie 2011 nr. 31-2011 de către Consiliul Național pentru participare/Grupul de lucru politici sociale, educaționale, de tineret și mediu.*
4. *GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA Relansăm Moldova. Prioritățile de dezvoltare pe termen mediu Raport pentru ședința Grupului Consultativ de la Bruxelles 24 martie 2010.*
5. *Raportul privind implementarea Programului de activitate al Guvernului „Integrare Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare 2009-2013” în perioada 25 septembrie 2009 – 25 septembrie 2010.* Chișinău, 28 septembrie 2010 .
6. *HOTĂRÎRE Nr.790 din 01.12.2009 pentru aprobarea Programului de stabilizare și relansare economică a Republicii Moldova pe anii 2009-2011.* Publicat: 04.12.2009 în Monitorul Oficial Nr. 174-176, art. Nr.: 874.
7. *Hotărîrea din 23.03.2011 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2011-2014 prin Hotărîrea Guvernului nr. 179 din 23 martie 2011.*
8. *Legea nr. 295 din 21.12.2007 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare pe anii 2008-2011.*
9. *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare” 2009-2013.*
10. *ANEXA II: MEMORANDUMUL SUPLIMENTAR CU PRIVIRE LA POLITICILE ECONOMICE ȘI FINANCIARE* Martie, 2011.
11. www.gov.md.
12. www.edu.md.

CONTRACTUL DE LEASING ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL

Mihai Țibuleac, student, „Universitatea Petru Maior” Târgu Mureș,
Facultatea de Științe Economice Juridice și Administrative, specializarea Drept,
Profesor coordonator: Raul Felix Hodoș, asist. univ. drd.

Abstract: *In this essay i will present the principal issue about the international contract of leasing. Leasing is a financing transaction which provide the necessary funds to sponsor the entire investment, so the leasing has proved very attractive in national and international transactions. One of the issue is that, in a contract of leasing we can choose between three options: to continue the contract of location, to finish the contract or to buy the asset at an agreed price.*

Rezumat: *Leasingul reprezintă o operațiune de finanțare a investițiilor pe termen mediu și lung, în care finanțatorul asigură fondurile necesare pentru întreaga investiție, astfel leasingul s-a dovedit foarte eficient atât în tranzacțiile naționale cât și în cele internaționale.*

1. Apariția contractului de leasing

Originea contractului de leasing este de sorginte americană, leasingul apărând întâi în Statele Unite ale Americii. Conform analiștilor leasingul a apărut în 1877 în operațiile Societății americane Bell Telephone Comp., însă prima societate de leasing înregistrată este The Birmingham Wagon Company, care a fost constituită la 20 martie 1855 și a desfășurat activități al căror obiect îl constituiau vagoane de cale ferată date în leasing către proprietarii de cărbune și alte minerale.

În ceea ce privește legislația din domeniu leasingului, au apărut reglementări în Marea Britanie, Franța și Belgia ce defineau relațiile contractuale pe bază de leasing.¹ În Statele Unite ale Americii, leasing-ul a fost reglementat prin United States Uniform Consumer Credit Code și prin Uniform Commercial Code.²

Leasingul a fost determinat și de greutatea des întâlnite în finanțarea afacerilor ca urmare a rigidității formelor și procedeele folosite, iar formula cumpărării unor bunuri de la vânzător în scopul închirierii lor acelor clienți care aveau nevoie de ele a apărut ca o formulă salvatoare și eficientă.³

2. Etimologie și Terminologie

Leasingul, ca origine a formei sale moderne a apărut pentru prima dată în S.U.A., însă etimologic cuvântul „lease” este de origine franceză.

Cuvântul „lease” provine din mai vechiul „lais”, derivat al verbului „laisser”, care își are originea în latinescul „laxare”.⁴

În S.U.A., termenul „lease” desemna inițial un contract de locațiune a unor bunuri imobile, extins ulterior și asupra bunurilor mobile, iar ulterior toate variantele de locațiune poartă denumirea de „lease”.⁵

Legislația statelor europene a folosit termenul de operating lease pentru desemnarea unei simple locațiuni, cunoscută și sub numele de renting.

Noțiunile părților contractului de leasing în limba engleză sunt „lessor” pentru locator/finanțator și „lessee” pentru locatar/utilizator.

În dreptul francez, leasingul este cunoscut sub numele de credit bail, părțile contractului fiind „credit-bailleur” respectiv „credit-preneur”.¹

¹J. Calais-Auloy, „Les contract de leasing”, Nouvelles techniques contractuelles, Montpellier, 1972.

²Dumitru Mazilu, *Dreptul comerțului internațional*, parte specială, ediția a V-a, Editura Lumina Lex București, 2006, p. 296.

³Claude Champand, *Le leasing*, Vol. 1, 1965, p. 18.

⁴Dorin Clotocici, Gheorghe Gheorghiu, *Operațiunile de leasing*, p. 16.

⁵Elena Turcu, *Contractul de Leasing*, editura Hamangiu, 2008, p. 6.

Legislațiile germană și suedeză folosesc alături de termenul leasing și termenul de konsumguterleasing, în sensul de contract de închiriere a bunurilor destinate consumului.

3. Definiția Leasingului

Leasingul, fiind o operațiune complexă, poate fi analizat atât din perspectivă juridică cât și din perspectivă economică.

Din punct de vedere juridic leasingul este un contract cu o natura juridică complexă care permite unei persoane să obțină și să utilizeze un lucru fără a plăti imediat prețul, având totodată posibilitatea de a cumpăra bunul achitând un preț rezidual.

Din punct de vedere economic, leasingul reprezintă o operațiune de finanțare în care finanțatorul asigură fondurile necesare pentru întreaga investiție.

Leasingul este acea operațiune juridică, prin care o parte numită finanțator, se obligă să cumpere la cererea unei alte părți, numită utilizator, un bun, pe care urmează să îl dea în folosință utilizatorului pe un anumit termen și în schimbul unei rate de leasing, urmând ca la expirarea termenului închirierii utilizatorul are dreptul fie să prelungească închirierea, fie să renunțe la contract, fie să cumpere bunul la o valoare reziduală, calculată ca o diferență între prețul inițial al bunului și ratele de leasing plătite deja.²

În doctrină a fost elaborată și definiția conform căreia leasingul este o formă de dare în folosință, contra unei taxe, a mașinilor, utilajelor, mijloacelor de transport și a altor bunuri mobiliare și imobiliare, a unor întreprinderi care nu dispun de resurse financiare necesare achiziționării lor, pe o perioadă determinată, cu condiții de plată și de utilizare precizate în contract.³

Fie că e vorba de finanțarea de investiții private ori guvernamentale, leasingul este un canal de orientare a fondurilor către zonele economice în dezvoltare.⁴

3. Natura juridică a leasingului

Contractul de leasing reprezintă sub aspect economic un instrument specific de finanțare, care are ca obiect bunuri mobile și imobile necesare activității comerciale.

Sub aspect juridic, contractul de leasing apare ca un act juridic complex care cuprinde mai multe raporturi juridice la care participă locatorul/finanțatorul, furnizorul și locatarul/utilizatorul.⁵

Contractul de leasing este un contract complex, original, de sine stătător, datorită elementelor sale specifice și a particularităților care le prezintă, chiar dacă cuprinde anumite asemănări cu unele contracte tradiționale.⁶

Leasing-ul este o formă de finanțare cu termen, o operațiune de credit-bail⁷, care se caracterizează prin faptul că obiectul contractului se poate referi la bunuri foarte diferite.

Bunurile sunt cumpărate de către locator numai pentru a fi date în locație, durata acestuia trebuind să corespundă duratei economice de utilizare a bunurilor, iar ratele trebuie fixate astfel încât să permită amortizarea valorii bunurilor.

Leasingul este o operațiune complexă care cuprinde: un contract de vânzare-cumpărare, un contract de locațiune, un contract de mandat, precum și o promisiune de vânzare

¹Sergiu Popoviciu, *Contractul de Leasing*, editura Universul Juridic, București, 2010, p. 17.

²Gheorghe Piperea, *Drept comercial*, volumul II, editura C.H. Beck, București, 2009, p. 111.

³Lucian Săuleanu, Lavinia Smarandache, Alina Dodocioiu, *Drept Bancar*, editura Universul Juridic, București, 2009, p. 362.

⁴Dorin Clocotici, Gh. Ghiorghiu, *Operațiunile de leasing*, Editura Lumina Lex, 2000, p. 103.

⁵Stanciu Cârpenaru, *Tratat de drept comercial român*, p. 588.

⁶M. Achim, *Leasing-o afacere de succes!*, editura Economică, București, 2005, p. 31-34.

⁷Dumitru Mazilu, *Dreptul Comerțului Internațional*, p. 298.

pe care o face cumpărătorul, care valorează drept vânzare din momentul în care sunt concretizate toate elementele esențiale vânzării.¹

De asemenea, leasing-ul mai cuprinde promisiunea bilaterală de locație din partea finanțatorului și a utilizatorului, preexistentă contractului de locațiune, care va avea valoare de contract numai atunci când se vor concretiza toate elementele contractului de locație.

4. Principalele forme ale leasingului

Leasingul are forme diferite, fiind determinate de posibilitățile de finanțare a furnizorului, de limitele pieței și modul de desfacere a produselor la export. După obiectul său leasingul poate fi mobilier sau imobilier, în raport de implicarea părților leasingul este direct și indirect, după conținutul ratelor leasingul este financiar sau operațional, după procedura de calcul a ratelor, leasingul este net sau brut, după perioadă leasing-ul este pe termen scurt sau pe termen lung. Alte forme de leasing cunoscute sunt leasing-ul experimental, leasing-ul ordinaroarelor, renting și lease-back-ul.

a. Leasingul mobilier și leasingul imobilier

Aceste forme de leasing sunt determinate de obiectul bunului care a fost dat în locație.

În relațiile comerciale internaționale, un loc important îl ocupă leasingul mobilier, deoarece se referă la echipamentele industriale, oferind garanția folosirii lor pe o perioadă mai mare de un an și dând posibilitatea utilizatorului să achiziționeze echipamentul la expirarea termenului de locație. Datorită acestor premise leasingul mobilier este cea mai frecventă operațiune folosită în relațiile comerciale internaționale, motivul financiar fiind unul decisiv.

b. Leasingul direct și leasingul indirect

Leasingul direct este întâlnit atunci când perfecționarea contractului are loc între furnizor și client, părțile convin nemijlocit condițiile și termenele contractului și stipulează clauzele pentru finalitatea și executarea obligațiilor.

Leasingul indirect este realizat prin intermediul unei societăți specializate, de regulă societăți de intermediere. Prin contract aceste societăți își asumă riscurile operațiunilor pe care le efectuează.

c. Financiar leasing și operating leasing

Leasingul financiar se caracterizează prin faptul că în perioada de bază a închirierii este recuperat prețul de export și costurile auxiliare și se obține un anumit beneficiu. În perioada de bază, părțile nu au dreptul de a-și rezilia contractul, trebuie să își îndeplinească întocmai obligațiile, iar riscurile sunt în seama utilizatorului.²

Leasingul operațional este caracterizat prin faptul că în perioada de bază se obține doar o parte din prețul de export. Bunul este închiriat pe o perioadă mai scurtă decât durata vieții sale economice³, ceea ce permite să fie închiriat succesiv. În cazul leasingului operațional nu există posibilitatea transferii proprietății locatarului, operațiunea având natura juridică a unei locațiuni clasice.

d. Leasingul net și leasingul brut

Leasingul net este acela în care ratele cuprind prețul net de vânzare a echipamentului și beneficiul realizat din utilizarea bunului respectiv.

Leasingul brut este cunoscut și prin denumirea de full service leasing, ratele incluzând prețul net de vânzare a bunului, cheltuielile efectuate pentru întreținerea și reparațiile echipamentelor și beneficiile realizate pe parcursul utilizării lor.

¹ Sergiu Popovici, *Contractul de leasing*, editura Universul Juridic, p. 55.

² Elena Turcu, *Contractul de Leasing*, editura Hamangiu, p. 133.

³ Dumitru Mazilu, *Dreptul comerțului internațional*, parte specială, ediția a V-a, Editura Lumina Lex, București, 2006, p. 301.

e. Leasingul experimental și leasingul ordinatorilor

Leasingul experimental se caracterizează prin închirierea bunurilor pe o perioadă de două sau trei luni, în mod experimental. În funcție de rezultatele obținute, clientul are opțiunea să restituie bunul sau să achiziționeze echipamentele.

Leasingul ordinatorilor se caracterizează prin finanțarea și comercializarea calculatoarelor și a altor echipamente. Această formă de leasing este cunoscută și sub numele de **time sharing**, și presupune închirierea în comun de către mai mulți beneficiari a unui echipament în timp partajați. Avantajul este rata scăzută a chiriei.¹

f. Operațiunile de renting

Renting-ul sau hire își dovedesc utilitatea în cazul mijloacelor de transport. În acest caz costurile asigurărilor și a service-ului le revine proprietarilor.

g. Contractul de lease-back

Contractului de lease-back definește acele raporturi juridice prin care proprietarul unor utilaje sau chiar întreprinderi vinde unei societăți de leasing, utilajele sau întreprinderea, după care le preia cu titlu de închiriere, obținând promisiunea societății de leasing de a i le revinde la expirarea termenului contractului de închiriere. În dreptul francez contractul poartă denumirea de cession-bail dacă are ca obiect imobile și leasing-adosse pentru bunurile mobile. Proprietarul bunului respectiv este și furnizor și utilizator. Părțile în acest contract sunt instituția financiară și utilizatorul, iar utilizatorul are dublu rol, de vânzător și de locatar. Beneficiarul plătește eșalonat ratele iar la sfârșit plătește diferența de preț.²

5. Legea și clauzele aplicabile leasingului internațional

Contractul de leasing va trebui să prevadă legislația căreia i va reveni misiunea să guverneze raporturile dintre părți și care va fi instanța competentă în caz de litigiu. O asemenea clauză este permisă și de legea română privind raporturile de drept internațional, care dă posibilitatea contractanților, ca de comun acord, să aleagă legea competentă în contract. De regulă, părțile desemnează autoritățile și legislația statului unuia dintre comercianți să fie competente în soluționarea oricărui litigiu, însă există posibilitatea ca părțile să opteze pentru o altă soluție, desemnând o altă autoritate judecătorească și o altă legislație.

În cele mai multe cazuri sunt preferate curțile de arbitraj, fie curțile de pe lângă camerele de comerț și industrie naționale, fie de pe lângă Camera de Comerț Internațional de la Paris, UNCITRAL.

În cazul în care părțile contractante doresc să beneficieze de posibilitatea ca eventualele litigii să fie soluționate prin arbitraj, ele trebuie să încheie separat o convenție în acest sens, ori să introducă o clauză compromisorie. Deși clauza compromisorie poate fi inserată în contractul internațional de leasing, ea este o convenție de sine stătătoare.³

Pentru evitarea riscurilor ce decurg din fluctuațiile monetare părțile unui contract de leasing internațional pot introduce între clauzele contractuale o clauză de impreviziune, ori un pact de menținere a valorii. Astfel, societatea de leasing își rezervă dreptul de a indexa redevențele datorate de utilizator în concordanță cu fluctuația monedei în care se efectuează plățile. Conform impreviziunii contractul va înceta în momentul în care obligațiile unei părți devin imposibil de executat, însă această clauză nu ține locul unei clauze de nerăspundere pentru distrugerea bunului în mod obiectiv.

O altă clauză deosebit de importantă este clauza de ofertă concurentă, care poate fi înscrisă în contract, ori semnată separat la începerea negocierilor. Clauza de ofertă concu-

¹ Sergiu Popoviciu, *Contractul de leasing*, editura Universul Juridic, p. 52-53.

² Dumitru Mazilu, *Idem* p. 304.

³ Sergiu Deleanu, *Contractul de comerț internațional*, Editura Lumina Lex, 1996, p. 60-62.

rentă dă posibilitatea părții care a primit o asemenea ofertă mai favorabilă de a cere celei alte părți reconsiderarea înțelegerilor anterioare și modificarea condițiilor contractuale. Într-o asemenea situație cealaltă parte poate accepta modificarea contractului, ori poate cere rezilierea contractului.¹

În 1965 a fost instituit Centrul Internațional pentru reglementarea diferendelor legate de investiții (ICSID), care este un mecanism specializat pe litigiile internaționale referitoare la investiții. Centrul funcționează în baza unor convenții semnate de 139 state, din care 126 sunt membre ICSID.²

La 28 mai 1988 s-a încheiat la Ottawa, Convenția Unidroit asupra Leasingului Financiar Internațional³. Convenția guvernează operațiunile de leasing financiar referitoare la toate echipamentele, cu excepția acelor care trebuie să fie utilizate în principal de către locatar cu titlu personal, familiar sau casnic.

În privința subiectelor contractului de leasing, Convenția se aplică atunci când locatorul și locatarul au sediul în statele contractante sau atunci când atât contractul de furnizare cât și contractul de leasing sunt guvernate de legea statului contractant.

În convenție sunt consacrate principalele drepturi și obligații pe care le au părțile în virtutea unui contract de leasing, art. 5 prevăzând expres garanția pentru evicțiune.

Prevederile generale ale Convenției cu privire la operațiunile de leasing, la obligațiile părților, la opozabilitatea drepturilor și sancțiunile posibile se suprapun în mare parte cu legea națională care guvernează operațiunile de leasing, respectiv Ordonanța nr.51/1997.

6. Efectele contractului de leasing

Convenția de la Ottawa stipulează că finanțatorul este exonerat de răspundere față de utilizator, în legătură cu bunurile ce constituie obiectul contractului și cu prejudiciile cauzate terților de acestea⁴, însă prezumția poate fi răsturnată în două situații:

- în cazul în care utilizatorul a suferit un prejudiciu ca urmare a intervenției finanțatorului în alegerea bunurilor, a caracteristicilor acestora, sau a furnizorului;
- în cazul în care în contractul de leasing s-a prevăzut expres ca finanțatorul va răspunde pentru viciile bunurilor;⁵

Finanțatorul garantează în scris pe utilizator de evicțiune sau orice altă tulburare a dreptului de folosință de care se bucură utilizatorul, din partea oricărei persoane care are sau ar putea pretinde printr-o acțiune legală un drept de proprietate sau un alt drept, atunci când acestea nu sunt derivate dintr-o acțiune voluntară sau omisiune din partea utilizatorului.

În contractul de leasing, obligațiile vânzătorului sunt: să livreze echipament de calitate, să asigure asistența tehnică a personalului care îl va exploata, să asigure piese de schimb necesare reparațiilor, să efectueze reparațiile echipamentului în cazul în care acestea nu se datorează culpei utilizatorului. Societatea de leasing are obligația de a înlocui bunul uzat sau să înlocuiască bunul avariat. Totodată societatea are dreptul de control al modului de utilizare a echipamentului de către beneficiar.⁶

Utilizatorul are obligația de a plăti ratele la termenele și în condițiile stipulate în contract, să exploateze bunul prin respectarea instrucțiunilor tehnice, să nu afecteze

¹Sergiu Deleanu, idem, p. 105.

²Dorin Clocotici, Gh. Ghiorghiu, *Operațiunile de leasing*, Editura Lumina Lex, 2000, p. 104.

³Dumitru A. P. Florescu, Liviu Narcis, *Contractele de comerț internațional*, ediția a II-a, Editura Universul Juridic, p. 169.

⁴Art. 8 alin. (1) Convenția de la Ottawa.

⁵Gabriel Tița-Nicolescu, *Regimul juridic al operațiunilor de leasing*, Editura All Beck, București, p. 246.

⁶Stanciu D. Cârpenaru, *Tratat de drept comercial român*, Editura Universul Juridic, 2010, p. 598.

construcția echipamentului închiriat, să conserve bunul în stare de funcționare, să asigure echipamentul închiriat în folosul societății de leasing.

Dacă beneficiarul nu plătește ratele la termenele și în condițiile supuse în contract societatea de leasing are dreptul să rezilieze deplin drept contractul, iar clientul are obligația de a restitui echipamentul și de a suporta cheltuielile aferente.

Beneficiarul poate fi obligat la o indemnizație forfetară de reziliere care reprezintă ratele viitoare, dar și la plata de daune interese.¹ Modul de calcul al daunelor interese poate fi stabilit prin contract, însă această stipulație este valabilă doar dacă nu duce la o despăgubire excesivă, iar finanțatorul le poate solicita numai dacă a luat toate precauțiile necesare pentru a limita prejudiciul.²

Utilizatorul poate invoca excepția de neexecutare a contractului în cazul în care livrarea nu a fost făcută conform contractului și poate reține ratele de leasing până când finanțatorul va remedia neexecutarea obligației sale de livrare a bunurilor.³

Finanțatorul poate transfera dreptul său de proprietate asupra bunurilor sau alte drepturi ce rezultă din contractul de leasing, însă o astfel de cesiune nu îl va elibera de nici una din obligațiile care-i revin în virtutea contractului. La rândul său, utilizatorul poate ceda dreptul său de folosință asupra bunurilor sau orice alte drepturi ce decurg din contractul de leasing, numai cu consimțământul finanțatorului și sub rezerva drepturilor terților.⁴

7. Concluzii

Operațiunile de leasing sunt deosebit de importante într-o perioadă caracterizată de instabilitate economică, deoarece finanțatorul permite utilizarea echipamentelor în schimbul unor rate lunare, astfel costurile sunt mai reduse, iar după împlinirea termenului acesta dă posibilitatea utilizatorului să achiziționeze echipamentele, plătind doar diferența de sumă rămasă după plata ratelor. Stricto sensu finanțatorul asigură fondurile necesare pentru întreaga investiție, însă utilizatorul poate risca în cazul în care nu respectă termenele și modalitățile contractului să piardă atât folosirea echipamentului cât și plata indemnizației forfetară de reziliere.

PROBLEMA DECLINĂRII DE COMPETENȚĂ ÎN CARE ESTE IMPLICATĂ O INSTANȚĂ ARBITRALĂ

Emil Mătea, Universitatea „Petru Maior” Tg. Mureș, Specializarea Drept
Coordonator: **Raul-Felix Hodoș**, asist. univ. drd.

It is essential to retain that the settlement of an issue using arbitration depends on the agreement of the parties. On the way of consequence, to make the deduction of judgment of a commercial dispute by arbitration procedure, it is necessary the parties to establish the competence of the arbitration Court either prior, by the instrumentality of a compromissive clause, either ulterior the appearance of the dispute, by the arbitration compromise. In the absence of the parties agreement, the contracting party, prejudiced by the action of the other party, could make an appeal only at Court under the conditions of the common law, because the arbitration law is considered a special procedure, derogatory from the general law.

Confrunțați cu eventualitatea declanșării unui litigiu ca urmare a nerespectării obligațiilor pe care și le-au asumat părțile unui contract, acestea sunt nevoite să apeleze la instanțele judecătorești sau la metodele alternative de rezolvare a disputelor, cum ar fi arbitrajul.

¹Dumitru Mazilu, Idem, p. 306.

²Art. 12 alin. (3), Convenția de la Ottawa.

³Art. 12 alin. (3), Convenția de la Ottawa.

⁴Gabriel Tița-Nicolescu, *Regimul juridic al operațiunilor de leasing*, p. 247.

Este esențial de reținut că soluționarea unui litigiu pe calea arbitrajului depinde de acordul părților în acest sens. Pe cale de consecință, pentru a se deduce judecătii un litigiu comercial prin procedura arbitrală, este necesar ca părțile să fi stabilit competența instanței arbitrale, fie în prealabil prin intermediul unei clauze compromisorii, fie ulterior ivirii litigiului, prin compromisul arbitral.

1. Declinarea competenței de soluționare de către o instanță judecătorească în favoarea arbitrajului.

Soluția procedurală a declinărilor de competență este consacrată de o practică densă, uzuală în rândul instanțelor de drept comun, bazată pe dispozițiile reglementare ale art. 158, C.pr.civ. În cele mai frecvente situații, necompetența instanței este invocată pe cale de excepție care, în funcție de natura imperativă sau dispozitivă a normelor de competență ignorate prin sesizarea instanței în cauză, poate fi, la rândul său, absolută sau relativă. După cum bine se știe, excepția de necompetență absolută,¹ poate fi invocată deopotrivă de părți, procuror sau de instanță, din oficiu, în orice moment al judecătii, în timp ce excepția de necompetență relativă,² poate fi invocată numai de către pârât și întotdeauna, in limine litis³. Invocarea necompetenței se va putea face pe calea apelului, dacă în prima instanță s-a pronunțat deja o hotărâre, sau pe calea recursului, dacă hotărârea pronunțată este irevocabilă.⁴

Când temeiul excepției ridicate în fața instanței îl reprezintă existența, în legătură cu raportul juridic litigios, a unei convenții arbitrale valabile, instanța va dispune declinarea competenței în favoarea organului arbitral desemnat prin consens de către părți, prin convenția dintre ele, cu condiția ca locul acestuia, determinat prin aceeași convenție să fie în țară. Hotărârea judecătorească de declinare (sentință, decizie după caz), devenită irevocabilă, va fi expediată instituției arbitrale alese, dacă este un arbitraj instituțional, în vederea soluționării.⁵ Mai dificilă va fi comunicarea în cazul arbitrajului ad-hoc, încă neorganizat la momentul dezinvestirii instanței inițial sesizate.⁶

Literatura de specialitate menționează unitar și consecvent dublul efect al hotărârii irevocabile de declinare a competenței: dezinvestirea instanței care a pronunțat-o și investirea celei în favoarea căreia competența a fost declinată. În cazul în care instanța de drept comun se dezinvestește în favoarea uneia arbitrale, natura juridică diferită a celor două organe de jurisdicție și, în acest context, latura contractuală a naturii arbitrajului, ar putea sugera rezerve privind posibilitatea investirii sale valabile într-un astfel de mod, străin de manifestarea de voință a părților, specifică instituției și de geneza pur contractuală a acesteia. În opinia dnei Monica Ionaș-Sălăgean problema este doar aparentă și poate fi eliminată cu succes de următoarele argumente:

a) expresia „organ cu activitate jurisdicțională competent”, consacrată de art.158 C.pr.civ., relativ la organul în favoarea căruia se declină competența, nu face nici o distincție permisă de natura juridică posibil diferită a acestor organe, circumscriind deopotrivă organe ale statului cu competențe jurisdicționale (Colegiul Jurisdicțional al Curții

¹De exemplu în cazul nerespectării competenței generale, materiale și teritoriale exclusive.

²În cazul nesocotirii competenței teritoriale, mai puțin cea exclusivă.

³La începutul procesului, expresie latină care consfințește regula potrivit căreia orice excepție trebuie să fie ridicată de părți înaintea începerii dezbaterilor asupra fondului cauzei.

⁴Revista de Drept Comercial nr. 4/2001, Ed. Lumina Lex, București, 2001, Problema declinării de competență în care este implicată o instanță arbitrală, Monica Ionaș-Sălăgean.

⁵Împreună cu hotărârea judecătorească va fi comunicat întreg dosarul cauzei.

⁶În opinia dnei Monica Ionaș-Sălăgean, în baza hotărârii judecătorești de declinare, părților le revine obligația punerii în rol a prevederilor convenției arbitrale și inițierii demersurilor procedurale presupuse de constituirea și funcționarea valabilă a tribunalului arbitral ales.

de Conturi), și organe jurisdicționale cu caracter privat, cum este arbitrajul ca alternativă de judecată consacrată la rândul său în formulări exprese de către lege. Ambele aparțin jurisdicțiilor speciale, noțiune căreia doctrina îi integrează toate tipurile de organe jurisdicționale create prin lege pentru a soluționa anumite categorii de cereri și procese și care se deosebesc de jurisdicțiile de drept comun, care sunt instanțe jurisdicționale plene, dotate cu *jurisdictio* și *imperium*.¹

b) Hotărârea de declinare a competenței, irevocabilă, dobândește putere de lucru judecat numai cu privire la instanța care a pronunțat-o, cea care s-a dezinvestit, nu și cu privire la cea declarată competentă. Ca urmare ea nu va absolvi instanța arbitrală investită de obligația de a-și analiza propria competență, obligație care, de altfel în ce o privește, îi revine fără excepție, în cazul oricărui litigiu, ce-i este atribuit spre soluționare, fiind o condiție prealabilă judecării în fond.²

În legătură cu efectul de lege al convenției arbitrale între părțile contractante³, trebuie explicat și înțeles caracterul relativ atribuit de legiuitor excepției de necompetență analizate. Potrivit art. 343 ind. 4 din Cartea a IV-a, instanța judecătorească inițial sesizată își va analiza competența nu din proprie inițiativă ci numai ca rezultat al invocării convenției arbitrale de către una din părți. Se constată deci că spre deosebire de instanța arbitrală care își verifică obligatoriu și cu prioritate propria sa competență, instanța de drept comun o va face numai la solicitarea părților. Printr-o astfel de dispoziție legiuitorul a avut în vedere caracterul relativ al efectelor contractului arbitral, puterea de lege a acestuia numai în ceea ce privește părțile semnatare; instanța va lua act de el ca despre un fapt, o realitate juridică a cărei existență nu o poate ignora sau sfida. Ne fiind încălcate norme imperative generale, excepția este relativă și nu absolută și, în consecință, în tăcerea părților, instanța va reține litigiul spre soluționare, neputându-se pronunța din oficiu asupra propriei competențe.

Caracterul relativ al excepției limitează și posibilitatea de invocare a ei cel mai târziu la primul termen de înfățișare, deci, întotdeauna, înainte de judecarea litigiului în fond. În plus ea va fi invocată numai de către părât (este un mijloc de apărare), spre deosebire de excepțiile absolute care pot fi invocate și de către reclamant, intervenienții din proces sau instanță din oficiu (chiar de către procuror atunci când este cazul). Este cea de-a doua trăsătură care distinge excepțiile relative de cele absolute. Ea rezultă din textul aceluiași art. 343 ind.4, care la lit. a) nominalizează prima situație posibilă în care instanța, deși a fost invocată convenția arbitrală, va reține litigiul spre soluționare, și anume: când părâtul și-a formulat apărările în fond, fără să se prevaleze de convenția arbitrală. Actele procedurale realizate dobândesc semnificația unui nou acord al părților, prin care ele îl revocă implicit pe cel dintâi.

Consimțământul mutual al părților în acest sens rezultă neîndoielnic din acceptarea și urmarea fără echivoc a demersurilor procedurale specifice judecării în dreptul comun. În cazul reclamantului el este exprimat prin însăși înregistrarea acțiunii la instanță, renunțând deci, în acest moment, la convenția arbitrală, în timp ce în cazul părâtului achiesarea la procedură are aceeași semnificație. Suntem în prezența unei aplicații a principiului simetriei în contracte (art. 969 alin. 2 C.civ.) când *mutuus consensus* inițial, materializat prin încheierea convenției arbitrale este revocat prin *mutuus disensus*, prin suspendarea

¹I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, Ed. Europa Nova, București, 1995, pag. 43.

²Prevederea privind dreptul arbitrajului de a-și verifica propria competență, consacrată de art. 343, Cartea a IV-a, este preluată din art. V(3) din Convenția europeană de arbitraj comercial internațional de la Geneva din 1961, ratificată de România în 1963.

³Este vorba de art. 969 C.civ.

voluntară de către ambele părți la procedura de drept comun derulată printr-un alt organ de jurisdicție decât cel inițial ales.

Chiar presupunând că din eroare reclamanta s-a adresat instanței de drept comun și nu arbitrajului și că, tot din eroare, pârâta nu a invocat convenția arbitrală, supunându-se rigorilor procedurii comune, soluția rămâne valabilă, în sensul pierderii dreptului de a o mai invoca, după formularea apărărilor în fond, legiuitorul sancționând astfel culpa părților și evitând în același timp efectele dilatorii determinate de ea asupra judecății. Nu excludem însă posibilitatea reclamantei de a renunța la acțiune cel mai târziu la primul termen de judecată, dacă realizează eroarea de neglijență sau neglijența dovedite la înregistrarea ei la instanța de drept comun¹. Soluția va lăsa deschisă reclamantei posibilitatea de a se adresa cu o nouă cerere arbitrajului desemnat prin convenția arbitrală.

Punctele b) și c) din Cartea a IV-a reglementează cele două ipoteze în care instanța judecătorească, analizând convenția arbitrală invocată ca temei al litigiei de competență, reține litigiul spre soluționare, astfel:

b) când convenția arbitrală este lovită de nulitate sau inoperantă;

b1) În principiu motivele nulității convenției arbitrale sunt identice cu cele ale nulității oricărui contract. Cauze ca: lipsa sau vicierea consimțământului (convenția nu este semnată de una dintre părți sau aceasta a fost indusă în eroare asupra obiectului ei), insuficiența sau lipsa capacității de exercițiu (de altfel, prevăzută în mod expres, imperativ de art. 340 al Cărtii a IV-a), lipsa sau caracterul ilicit sau imoral al obiectului, falsitatea, ilicitatea sau imoralitatea cauzei, nerespectarea formei scrise cerute de lege, fraudă la lege, pot justifica, fiecare dintre ele, hotărârea instanței de menținere a litigiului pe rolul său, respingând excepția de necompetență pe motivul nulității convenției invocate. Aceste cauze generale ale nulității, aplicabile oricărui act și în principiu, oricărei convenții arbitrale, indiferent de forma sa, clauză compromisorie sau compromis, sunt completate de cele speciale, oferite de nesocotirea condițiilor exprese, a elementelor obligatorii în cuprinsul compromisului așa cum ele sunt impuse prin textul art. 343 al Cărtii a IV-a și anume²: neindicarea obiectului litigiului și a numelui arbitralului/arbitrilor sau a modalității de numire a lui/lor.³

b2) Caracterul inoperant al convenției arbitrale este un alt argument al respingerii excepției de necompetență a instanței de drept comun sesizate. Noțiunea „inoperant” dobandește o semnificație generică, acoperitoare pentru toate ipotezele și variantele (nu puține), în care convenția arbitrală fără să fie lovită de nulitate sau anulabilă, este inefficientă datorită redactării sale într-un mod echivoc, eliptic, incomplet, deficitar. Uzând și de o altă expresie generică, literatura de specialitate a subsumat toate aceste forme inoperante de materializare a convenției arbitrale, sub denumirea de „clauze patologice” sau „patogene”. Evident ele pot fi corijate prin voința părților în sensul completării lor, a precizării înlăturării variantelor alternative, după caz, spre a le face astfel eficiente.⁴

¹Apreciem că o atare atitudine nu intră în conflict cu prevederile art. 158 alin. final, C.pr.civ., care interzic reclamantei să solicite declinarea competenței, și că ea se armonizează totodată, cu dispozițiile art. 343 care oferă posibilitatea oricăreia dintre părți să invoce convenția arbitrală. Doar că reclamanta o invocă nu pe cale de excepție ci pe simplul argument al renunțării la declinarea competenței, ci se va limita la constatarea renunțării la judecată pe această cale.

²Dispozițiile cuprinse la pct. a), b) și c) ale art. 343 ind. 4 sunt reiterate, în formă identică și de art. 180 al Legii nr. 105/1992 cu privire la reglementarea raporturilor de drept internațional privat, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 245 din 1 octombrie 1992.

³Monica Ionaș-Sălăgean, *Problema declinării de competență în care este implicată o instanță arbitrală*, în *Revista de Drept Comercial*, nr. 4/2001, Ed. Lumina Lex, București, 2001, pag. 67-68.

⁴Ph. Fouchard, E. Gaillard, B. Goldman, op. cit. pag. 283 și urm.

c) când tribunalul nu se poate constitui din motive imputabile părâtului. Cea de-a treia situație în care instanța de judecată, analizând convenția arbitrală invocată de una din părți, va reține litigiul spre soluționare, este creată de imposibilitatea constituirii tribunalului arbitral din cauze vădit imputabile părâtului. De regulă, pasivitatea sau chiar inerția părâtului de a bloca procedura arbitrală pot fi suplinite prin numirea unui arbitru, în numele său, de către autoritatea de nominare, fie ea instanță de judecată sau organul desemnat din regulamentul instituției arbitrale alese, după caz, în funcție de forma arbitrajului. Sunt soluții de rezervă create spre a face operațională instituția, prevenind blocarea procedurii din culpa sau reaua intenție a părâtului și care limitează substanțial aplicabilitatea articolului menționat. În ce ne privește, nu ne putem reprezenta în practica arbitrală internă o astfel de situație, datorită intervenției autorității de nominare sau, după caz, a instanței judecătorești determinate în conformitate cu prevederile art. 342 din Cartea a IV-a (cea care, „în lipsa convenției arbitrale, ar fi fost competentă să judece litigiul în fond, în primă instanță”), în toate situațiile în care părâtul nu își exercită atribuțiile și obligațiile ce îi revin în cadrul procedurii arbitrale.

În cazul litigiilor internaționale, când instanța va trebui să analizeze și să se pronunțe asupra convenției arbitrale invocată cu titlu de excepție de către părât, soluțiile de urmat sunt oferite de textul art. 6, pct. 2 al Convenției de la Geneva din 1961 care, în dezlegarea problemei acordă prioritate principiului *lex voluntatis* în deplină concordanță cu autonomia de voință a părților, (litera a) art. 6). Două soluții de rezervă sunt reglementate pentru situațiile în care părțile nu și-au determinat legea aplicabilă convenției de arbitraj, și anume: judecarea excepției se va face în conformitate cu legea țării în care sentința trebuie să fie pronunțată (pct. b) și în sfârșit (pct. c) când nici una din cele două nu poate fi urmată (instanța fiind lipsită de indicațiile în măsură să indice legea aleasă de părți și, de asemenea, în momentul judecării excepției, instanța nu are posibilitatea să întrevadă țara în care urmează a fi dată sentința), analiza convenției se va face potrivit legii competente în temeiul normelor conflictuale ale tribunalului sesizat.

2. Declinarea competenței tribunalului arbitral în favoarea instanței de judecată

Tribunalul arbitral sesizat cu soluționarea unui litigiu are obligația de a-și verifica propria competență.¹

Două întrebări se pun în legătură cu această secțiune: actul procedural prin care arbitrii constată că nu au competența de a soluționa litigiul va fi o încheiere sau o hotărâre arbitrală, și în al doilea rând cum poate fi desființat acest act de către partea interesată.

Răspunsul la prima întrebare este dat de dreptul comun. În acest sens în conformitate cu prevederile art. 255 C.pr.civ., întrucât nu dispune asupra fondului pricinii, denumirea corectă a actului ar fi cea de încheiere.²

Pentru a răspunde la cea de-a doua întrebare, privind modalitatea de desființare a încheierii prin care tribunalul arbitral își declară necompetența, trebuie avută în vedere acțiunea în anulare, singura cale procedurală oferită de textul art. 364 din Cartea a IV-a.

¹Principiu cunoscut în doctrină sub denumirea de kompetenz-kompetenz.

²Fiind norme speciale, ele rămân de strictă interpretare, astfel încât extinderea aplicabilității lor și la alte situații juridice decât cele avute în vedere de legiuitor este inadmisibilă. Desigur, discuția este valabilă numai dacă atribuim noțiunii de „hotărâre” din cuprinsul art. 158 C.pr.civ, sensul de sentință, prin coroborare cu prevederile art. 255 din Cod, excluzând accepțiunea generică a termenului, care subsumează toate variantele pe care le poate avea, inclusiv cea de „încheiere” și care ar conduce la concluzia că și în dreptul comun, declararea necompetenței instanței s-ar putea dispune printr-o încheiere și nu printr-o sentință sau decizie;

Însă încheierea nu beneficiază de acțiunea în anulare, ea fiind definitivă și irevocabilă, lăsând deschisă, pentru cei interesați, doar calea jurisdicției de drept comun, prin inițierea unei noi acțiuni adresată instanței.

În ton cu principiul respectării competenței de funcțiune conferită de lege instanțelor judecătorești și altor instanțe jurisdicționale și în lipsa unui text care să interzică expres declinarea, ar rezulta că ea ar trebui admisă.¹ Considerăm însă că tribunalul arbitral, constatându-și necompetența, se va limita la a dispune, prin încheiere definitivă și irevocabilă, respingerea acțiunii cu care a fost sesizat, reclamatul având deschisă calea judecării în condițiile dreptului comun, prin promovarea unei noi acțiuni.²

În practică într-o speță s-a dispus ca în cazul respingerii acțiunii arbitrale din cauza necompetenței, consecința va fi trimiterea și nu declinarea dosarului spre instanța judecătorească apreciată ca fiind competentă, adică instanța care ar fi soluționat litigiul dacă nu se alegea calea arbitrajului.

Actele jurisdicționale sunt supuse unor căi de control și de desființare diferite. Unele hotărâri judecătorești – sunt supuse căilor de atac judiciare (apel, recurs), altele precum hotărârile arbitrale, sunt supuse unor căi specifice, cu un regim juridic propriu.³ Așa fiind se face o diferențiere între controlul judiciar⁴ și controlul judecătoresc⁵, hotărârea arbitrală fiind supusă controlului judecătoresc.

Judecata ce are loc pentru soluționarea acțiunii în anulare este o judecată de primă instanță.⁶ Caracterul de primă instanță se confirmă prin dispozițiile art. 366 alin. 2 C.pr.civ., potrivit căreia hotărârea instanței judecătorești cu privire la acțiunea în anulare poate fi atacată numai cu recurs.

După ce s-a stabilit, în funcție de valoarea litigiului, competența materială a judecătorei sau a tribunalului, se poate determina competența de a soluționa acțiunea în anulare în primă instanță, respectiv după caz, competența tribunalului sau a curții de apel.

3. Declinarea competenței unui tribunal arbitral în favoarea altui tribunal arbitral

În cazul în care tribunalul arbitral desemnat cu soluționarea unui litigiu constată că prin convenția arbitrală părțile au convenit în favoarea altui arbitraj (altă formă juridică sau în cazul arbitrajului instituționalizat, altă instituție arbitrală. Astfel de situații s-ar putea ivi de exemplu, când în convenția arbitrală a fost prevăzută competența arbitrajului ad-hoc de pe lângă o cameră de comerț și industrie determinată expres în conținutul convenției iar reclamanta a adresat cererea de chemare în judecată acestei comisii sau într-un alt

¹I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, Ed. Europa Nova, București, 1995, pag. 491.

²Opinia a fost exprimată în doctrină ca referire la litigiile internaționale, când instanța arbitrală din România, (de altfel ca și cea judecătorească în aceeași situație), constatând că litigiul este de competența unei jurisdicții străine, va respinge acțiunea arbitrală, și nu o va putea declina în favoarea instanței străine competente.(I. Stoescu și S. Zilberstein).

³A se vedea: I. Băcanu, *Noua reglementare a arbitrajului în Codul de Procedură Civilă română*, în revista Dreptul nr. 1/1994, pag. 8 și următoarele.

⁴Prin control judiciar se înțelege, în general, dreptul și obligația pe care le au, în cadrul unui sistem judiciar, instanțele judecătorești superioare de a verifica, în condițiile și cu procedura stabilită de lege, legalitatea și temeinicia hotărârilor pronunțate de instanțele judecătorești inferioare lor și de a reforma acele hotărâri dacă sunt greșite sau de a le confirma pe cele ce sunt legale și temeinice.

⁵Caracterul judecătoresc are caracter eterogen, permițând instanțelor judecătorești să verifice legalitatea unor acte emanând de la organe jurisdicționale sau administrative, dar, în toate cazurile din afara sistemului judiciar.

⁶Potrivit art. 365 C.pr.civ., competența de a soluționa acțiunea în anulare revine instanței imediat superioare instanței judecătorești care, în lipsa convenției arbitrale, ar fi fost competentă să judece litigiul în fond, în primă instanță și poate fi introdusă în termen de o lună de la data comunicării hotărârii arbitrale.

exemplu când prin convenția arbitrală s-a reglementat competența în favoarea comisiei de arbitraj de pe lângă camera de comerț și industrie corespunzătoare sediului pârâtului iar aceasta constată că, anterior sesizării sale, pârâtul și-a mutat sediul într-un alt județ.¹

Având în vedere că sunt implicate două organe arbitrale având aceeași natură juridică, sau chiar mai mult, create în baza aceluiași act normativ și funcționând în cadrul aceluiași sistem², ar părea la prima vedere că nu sunt motive contrare soluției declinării de competență unui tribunal arbitral în favoarea altuia.

Prin sesizarea altei instanțe arbitrale decât cea determinată în conținutul convenției arbitrale, reclamantul a renunțat la prevederile acesteia în forma în care au fost inițial convenite, modificându-le implicit în favoarea noii instanțe, cea efectiv sesizată. Dacă pârâtul acceptă modificarea, procesul se va judeca de către această instanță care, evident nu se va mai confrunta cu problema declinării de competență.

Dacă pârâtul invocă lipsa de competență raportată la convenția arbitrală, tribunalul arbitral este obligat să țină seama de ea și să se declare incompetent, finalizând procesul. Nu va dispune însă declinarea competenței în favoarea instanței arbitrale indicată în conținutul convenției. De altfel, dacă arbitrajul ales prin convenție a fost unul ad-hoc, el nu este încă organizat la data pronunțării hotărârii de declarare a necompetenței, constituirea lui fiind în exclusivitate apanajul voinței și inițiativei părților.³

Între diferitele forme de arbitraj sau diversele instituții arbitrale nu există vreo relație organizatorică sau ierarhică din care să rezulte stări de dependență sau de subordonare, așa cum se pot constata în cazul instanțelor de drept comun.

Argumentul hotărâtor în baza căruia va fi respinsă soluția declinărilor de competență rămâne caracterul deficitar, inefficient al convenției arbitrale în raport cu organul arbitral sesizat. Din moment ce față de acesta, convenția nu își poate produce efectele juridice, nu are forța juridică necesară investirii valabile a tribunalului arbitral, înseamnă că atribuțiile acestuia vor fi limitate strict la verificarea propriei competențe, că actul de dispoziție prin care ar dispune declinarea competenței în favoarea altei instanțe arbitrale este lipsit de efecte juridice. Tribunalul arbitral dobândește mandatul de a judeca și a dispune valabil în temeiul unei convenții arbitrale operante și, ca urmare, orice deficiență sau insuficiență a acesteia echivalează cu lipsa de valabilitate a mandatului sau cu atribuții jurisdicționale.

GHİȘEUL UNIC – MIJLOC DE EFICIENTIZARE A ACTIVITĂȚII ADMINISTRAȚIEI PUBLICE

Gabriela Nestor, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Ion Buzinschi**, lect. univ.

Résumé: *Un guichet unique est un mécanisme qui rationalise les rapports entre l'administration publique centrale et locale en créant un système d'information intégré. La constitution du Guichet unique mène à une amélioration de différentes catégories de services, parce que la centralisation et la transmission de l'information facilitent l'augmentation de la qualité de l'acte administratif.*

¹Aceste exemple reprezintă ipoteze în care problema declinării s-ar localiza între tribunale arbitrale subsumate categoriei mari a organelor jurisdicționale speciale private, distincte de cele jurisdicționale ale statului, ce reprezintă dreptul comun.

²Cum sunt de exemplu comisiile de arbitraj de pe lângă camerele teritoriale, înființate în baza legii organice a acestor structuri.

³Nici Cartea a IV-a și nici Convenția de la Geneva din 1961 sau legea model UNCITRAL (din care s-au inspirat modificările aduse Cărtii a IV-a în 1993) nu consacră soluția procedurală a declinării de competență, așa cum ea își găsește izvorul în prevederile art. 158, C.pr.civ.

La réforme du Guichet unique tend à l'efficacité de l'activité de l'administration publique en réduisant les coûts, en éliminant les procédures bureaucratiques et simplifie les méthodes du travail, la promotion de la transparence, l'assurance de l'accès augmenté à l'information et aux services publics, quel que soit le temps et le lieu, la prévention et la lutte contre la corruption par des moyens électroniques, etc.

Le spectre des services fournis par le guichet unique est très large et couvre la plupart des besoins des demandeurs, en facilitant la relation entre eux et les fonctionnaires par la consultation et information.

Mots-clés: *le Guichet unique, le fonctionnaire, le demandeur, la consultation, l'information, la transparence, la demande, l'acte, la période.*

Premisele trecerii de la societatea clasică la cea informațională sînt dictate de dinamica foarte puternică a noii economii, în care tehnologiile digitale fac tot mai facile și mai ieftine accesarea, procesarea, stocarea și transmiterea informațiilor. Acest volum imens de informații disponibile creează oportunități de exploatare a lor prin crearea de noi produse și servicii, prin dezvoltarea de noi activități și sporirea numărului de locuri de muncă. O premisă a trecerii la societatea informațională o constituie și formarea ghișeelor unice.

Ghișeul unic reprezintă un mecanism de eficientizare a raporturilor dintre administrația publică centrală și locală prin crearea unui sistem informațional integrat. *Ghișeul unic* poate fi definit ca: „punctul unic de acces al utilizatorilor la informație și serviciile prestate de autoritățile publice în cadrul procesului de e-guvernare, distribuite în spațiul resursele informaționale și a serviciilor publice”.¹

Ghișeele unice sînt constituite în scopul satisfacerii intereselor legale ale cetățenilor, pentru comoditatea și reducerea timpului, pentru depunerea cererilor privind eliberarea actelor permise ale primăriei.

Persoanele fizice și juridice au posibilitatea să depună și să obțină acte privind următoarele probleme:

- a) eliberarea certificatelor de urbanism, autorizațiilor de demolare, construire, autorizațiilor de funcționare a unităților, autorizațiilor pentru schimbarea construcțiilor și amenajărilor;
- b) eliberarea autorizațiilor de comerț și prestarea serviciilor comerciale, certificatelor de atribuire a categoriilor întreprinderilor de alimentație publică pentru nivelul de deservire, certificatelor cu privire la exportarea bunurilor în legătură cu trecerea la locul permanent de trai peste hotarele țării;
- c) eliberarea actelor privind problemele exploatarii pămîntului, cumpărării-vînzării încăperilor;
- d) eliberarea actelor pentru privatizarea fondului locativ, eliberarea ordinilor de repartiție etc.

Constituirea ghișeului unic conduce la îmbunătățirea diferitor categorii de servicii, deoarece centralizarea și transmiterea informațiilor facilitează creșterea calității actului administrativ.

1. Ghișeul unic de documentare a străinilor

Conform prevederilor *Hotărîrii Guvernului nr. 1187 din 22 decembrie 2010 cu privire la implementarea ghișeului unic de documentare a străinilor*, în cadrul Biroului migrație și azil al Ministerului Afacerilor Interne a fost deschis un ghișeu unic de documentare. Acesta a fost creat cu susținerea Comisiei Europene și cu participarea activă a Biroului Internațional de Migrație.

Prin definiție legală, *Ghișeul unic de documentare a străinilor* – reprezintă un punct unic de acces și mecanism ce permite solicitantului să se adreseze la o singură autoritate

¹p.1.1. din Hotărîrea nr. 916 din 06.08.2007 cu privire la Concepția portalului guvernamental

publică, abilitată conform legii, care este obligată să asigure coordonarea cu celelalte autorități publice a respectării de către solicitant a prevederilor legii și altor acte normative în domeniul imigrării, conform competențelor atribuite în acest sens Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei și Ministerului Tehnologiilor Informaționale și Comunicațiilor.¹

Funcționarea ghișeului unic are la bază raportul stabilit între *solicitant* (străin care se adresează la ghișeul unic pentru legalizarea șederii în Republica Moldova și obținerea permisului de ședere, buletinului de identitate pentru apatrizi sau pașaportul pentru apatrizi) și *funcționar al Ghișeului unic* (angajat al Biroului migrație și azil al Ministerului Afacerilor Interne care activează la Ghișeul unic și exercită funcțiile prevăzute de Regulamentul privind funcționarea Ghișeului unic de documentare a străinilor). Funcționarul de la Ghișeul unic asigură corectitudinea, plenitudinea și protecția informației procesate/transmise și poartă răspundere personală în conformitate cu legislația în vigoare și Regulamentul privind funcționarea Ghișeului unic de documentare a străinilor.²

Cererea privind acordarea dreptului de ședere permanentă se depune personal de către solicitant la ghișeul unic. Biroul migrație și azil este obligat să emită, în termen de cel mult 90 de zile calendaristice din data înregistrării cererii, decizia de acordare sau de refuz al dreptului de ședere permanentă.³ Termenul de valabilitate al permisului de ședere provizoriu nu poate depăși termenul de valabilitate al actului național de identitate. Achitarea taxelor și plăților pentru serviciile acordate poate fi efectuată la ghișeul băncii amplasat în incinta Biroului migrație și azil.

Ghișeul unic a fost creat cu scopul de a simplifica procedura de documentare a străinilor aflați pe teritoriul Republicii Moldova. Astfel, pentru a obține dreptul de ședere pe teritoriul Republicii Moldova, solicitantul trebuie doar să se adreseze la Ghișeul unic al Biroului migrație și azil, fără să mai perfecteze documentele la Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă a Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei și la subdiviziunile Î.S. CRIS REGISTRU a Ministerului Tehnologiei Informației și Comunicațiilor. Actualmente, schimbul de informații între aceste instituții este asigurat de curieri speciali, schema urmînd a fi perfectată prin elaborarea unei tehnologii și a unui mecanism de schimb informațional între instituțiile nominalizate, ce se va efectua în format electronic. Coordonarea tuturor activităților de acordare a dreptului de ședere și perfectare a actelor de identitate pentru străini a fost pusă în seama Biroului migrație și azil al Ministerului Afacerilor Interne. În acest mod, solicitanții au fost scutiți de multiplele proceduri administrative și tehnologice. Documentele vor fi eliberate în termen de 15-30 de zile, ceea ce este de trei ori mai rapid. Zilnic, la Ghișeul unic de documentare a străinilor vor putea fi deservite pînă la 45 de persoane, iar anual circa două mii de străini. Acoperirea financiară a funcționării Ghișeului unic de documentare a străinilor se va efectua din contul și în limita alocațiilor aprobate în bugetul Ministerului Afacerilor Interne.⁴

¹Art. 2 al Regulamentului privind funcționarea Ghișeului unic de documentare a străinilor aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 1187 din 22.12.2010 cu privire la implementarea Ghișeului unic de documentare a străinilor.

²Art. 7 al Regulamentului privind funcționarea Ghișeului unic de documentare a străinilor aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 1187 din 22.12.2010 cu privire la implementarea Ghișeului unic de documentare a străinilor.

³Ibidem.

⁴Art. 5 al Hotărîrii Guvernului nr. 1187 din 22.12.2010 cu privire la implementarea Ghișeului unic de documentare a străinilor.

De serviciile prestate de Biroul migrație și azil pot beneficia: străinii sosiți pentru reîntregirea familiei; imigranții la muncă; străinii sosiți la studii; străinii sosiți pentru activități umanitare și religioase; străinii sosiți pentru tratament medical etc.; străinii sosiți în alte scopuri; străinii care au primit statut de refugiat; străinii beneficiari de protecție; repatriații; apatrizii. La ghișeul Biroului migrație și azil, cetățenii străini vor depune o cerere și actele stabilite prin lege; se vor fotografia și vor depune semnătura digitală, după care, la același ghișeu, vor ridica actele de identitate solicitate. În acest mod se tinde spre eliminarea barierele birocratice și administrative.

Ghișeul unic de documentare a străinilor permite depunerea actelor și emiterea deciziilor privind acordarea/prelungirea dreptului la muncă a cetățenilor străini și a apatrizilor. Conducătorul întreprinderii/organizației/instituției sau reprezentantul întreprinderii, împuternicit prin procură, în conformitate cu prevederile legislației în vigoare depune la Ghișeului unic demersul adresat Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, în limba de stat, la care se anexează actele prevăzute în *Legea nr. 180 din 10.07.2008 cu privire la migrația de muncă*. Actele date sînt recepționate de către colaboratorul Agenției Naționale detașat în cadrul ghișeului. Colaboratorul Agenției Naționale verifică corectitudinea îndeplinirii cererilor-chestionar, demersurilor și corespunderea documentelor prezentate prevederilor legislației în vigoare. În cazul în care actele nu corespund legislației în vigoare, cu înscireri ilizibile, cu corectări și cu date necomplete se respinge recepționarea acestora.

2. Ghișeul unic – mijloc de eficientizare a serviciilor publice locale

Ghișeul unic este cel mai ambițios efort al Moldovei de a oferi acces, fără corupere, la eliberarea permiselor de construcție și a altor autorizații ce sînt cerute de cel puțin 14 autorități locale – inclusiv Centrul Medicină Preventivă, Poliție și Serviciul Salvatori și Pompieri. Ghișeul unic este considerat o nouă formă de contact eficient în serviciul guvernamental din regiuni. Acesta permite efectuarea economiei de timp și de resurse financiare la obținerea autorizațiilor de construcție și comerț, deoarece diferite servicii publice din regiune sînt descentralizate, și amplasate în diferite locuri în orașe.

În anii 2005-2006, datorită suportului oferit de Proiectul Bizpro-Moldova/USAID, în 15 centre raionale din Republica Moldova au fost deschise 15 ghișee unice.¹

Crearea ghișeelor unice vine să soluționeze mai multe probleme ale comunității:

- a) evitarea evidenței duble și a birocrăției la eliberarea documentației în construcții;
- b) conlucrarea eficientă cu toate serviciile implicate în procedura de eliberare a autorizațiilor de construcție și certificatelor de urbanism;
- c) dezvoltarea dinamică a inițiativei private și a sectorului economic local și regional;
- d) reducerea șomajului și a oportunităților de angajare;
- e) diminuarea fenomenului corupției.

Proiectele date contribuie la consolidarea capacităților autorităților publice locale de planificare, implementare și monitorizare a programelor sale strategice și de prestare eficientă a serviciilor publice cu aportul și participarea comunităților și a societății civile.

3. Ghișeul unic în desfășurarea activității de întreprinzător

În scopul eficientizării fluxului de informație necesară acordării unor drepturi și împlinirii unor obligații pentru inițierea, desfășurarea și încetarea activității de întreprinzător și a acțiunilor aferente ei, autoritățile sînt obligate să examineze periodic domeniile existente de reglementare, de control și de administrare, precum și procedurile din cadrul acestora, în vederea raționalizării lor prin anularea sau fuzionarea procedurilor sau a cerințelor care nu sînt indispensabile și prin crearea de ghișee unice.

¹<http://usaidmd.u2.com.ua>

Definiția legală reprezintă *Ghișeul unic* – ca un mecanism care permite părților implicate în activitatea de afaceri să acorde informație și documente standardizate printr-un singur punct de recepționare, astfel fiind îndeplinite toate cerințele legislației privind reglementarea activității de întreprinzător.¹

Acesta se instituie atât pentru implementarea drepturilor și a obligațiilor legate de procedurile de declarare, cât și pentru eficientizarea și raționalizarea fluxului de informații primare: constatarea, instituirea și înregistrarea unor fapte, drepturi și obligații în conformitate cu legislația în vigoare.

Ghișeul unic se consideră instituit atunci când procedurile de recepționare și de examinare a informației, precum și structura instituțională sînt modificate și administrate astfel încît solicitantul:

a) să poată efectua o singură vizită pentru obținerea unui act permisiv de la o autoritate, în afara vizitei finale de recepționare a actului;

b) să depună și să recepționeze informația necesară acordării actului permisiv într-un singur punct (în spațiu geografic și/sau în spațiu electronic).²

Poate fi constituit ghișeu unic pentru facilitarea obținerii, constatării, înregistrării și/sau anulării unor drepturi și obligații, și anume pentru:

a) eliberarea unui act permisiv determinat;

b) eliberarea sau comasarea mai multor acte permissive prin colaborare cu mai multe autorități responsabile;

c) constatarea, confirmarea și/sau înregistrarea unor drepturi/obligații/fapte juridice;

d) inițierea sau încetarea unui tip de activitate;

e) inițierea/încetarea activității de întreprinzător în genere;

f) alte scopuri prevăzute de lege.

Ghișeul unic poate fi creat:

a) *la nivel local*, necesitînd implicarea administrației publice locale de nivelul întîii sau de nivelul al doilea, după caz;

b) *la nivel național*, necesitînd implicarea autorităților publice centrale;

c) *la nivel de tip mixt*, presupunînd solicitarea, prin intermediul ghișeelor unice de nivel local, a unor acte/acțiuni acordate/efectuate de autoritățile publice centrale, precum și colaborarea strînsă între autoritățile publice centrale și locale.

Responsabilul pentru stabilirea autorităților responsabile de crearea și de implementarea ghișeului unic este Guvernul. Existența ghișeului unic nu trebuie să împiedice solicitantul în a obține documentul permisiv în afara mecanismului de ghișeu unic de la aceeași autoritate.

Serviciile acordate în cadrul ghișeului unic nu reprezintă activitate de întreprinzător, scopul prestării lor nefiind obținerea de profit. Pentru serviciile acordate în cadrul ghișeului unic se poate percepe plată. Veniturile obținute din plata pentru serviciile din cadrul ghișeului unic pot fi îndreptate numai spre acoperirea cheltuielilor aferente creării, derulării și administrării eficiente a mecanismului de ghișeu unic. Prețul serviciului din cadrul ghișeului unic nu poate fi mai mare decît costul acestuia, constituindu-se și fiind perceput doar pentru acoperirea cheltuielilor de prestare eficientă a serviciului.

Autoritatea poate institui ghișeu unic în cadrul său ori în colaborare cu alte autorități, ori în colaborare cu o organizație privată, în baza unui contract de colaborare, în modul

¹Art. 2 al Legii nr. 161 din 22.07.2011 privind implementarea ghișeului unic în desfășurarea activității de întreprinzător.

²Art. 2 al Legii nr. 161 din 22.07.2011 privind implementarea ghișeului unic în desfășurarea activității de întreprinzător.

stabilit de legislație. Instituirea ghișeului unic este obligatorie în cazul în care se întrunesc următoarele condiții:

a) obținerea unui singur act permisiv necesită mai mult de două vizite, în afara vizitei finale de recepționare/ confirmare a actului/ acțiunii;

b) costurile cumulative (pentru solicitant și pentru autoritate) și timpul de întocmire și de eliberare a actului în afara ghișeului unic ar fi mai mari decât prin intermediul acestuia.

Responsabile de crearea ghișeului unic pot fi atât autoritățile centrale, cât și autoritățile publice locale, după caz.

În cazul în care este obligată să instituie ghișeu unic, dar nu dispune de capacitățile necesare, autoritatea este în drept să încheie cu o organizație privată un contract de colaborare în scopul eficientizării procedurilor de reglementare și de administrare a activității de întreprinzător prin intermediul mecanismului de ghișeu unic. De asemenea, autoritatea este în drept să aplice mecanismul de parteneriat public-privat în condițiile *Legii nr.179-XVI din 10 iulie 2008 cu privire la parteneriatul public-privat*.

Prin intermediul contractului de colaborare, organizația contractată se obligă să preia drepturile și obligațiile autorității în ceea ce ține de implementarea și de funcționarea mecanismului de ghișeu unic. Organizația în cauză este obligată, prin consultare, intermediere și reprezentare, să satisfacă în timpul cel mai util și cu cele mai mici costuri cererea solicitantului, fără implicarea lui directă. Contractul de colaborare se încheie cu titlu gratuit. Autoritatea nu poate cere bani sau alte beneficii materiale pentru transmiterea drepturilor și a obligațiilor în privința creării și funcționării ghișeului unic.

Pentru facilitarea procesului de obținere a autorizațiilor în domeniul comerțului în Republica Moldova au fost create Ghișee unice on-line, care beneficiază de asistența tehnică a USAID, acesta fiind unul rapid, necostisitor și previzibil. Ghișeul unic este un oficiu administrat de către o organizație non-guvernamentală, care unește instituțiile de stat într-o rețea electronică specială cu scopul de a economisi timpul și mijloacele financiare ale oamenilor de afaceri. Aceste tipuri de ghișee își vor desfășura activitatea în parteneriat cu autoritățile administrației publice locale.

Aceste ghișee on-line reprezintă o facilitate unică de eliberare a autorizațiilor care va determina micii antreprenori să activeze în sectorul formal, astfel contribuind la o creștere economică reală și crearea noilor locuri de muncă. Timpul eliberării autorizațiilor de activitate comercială s-a redus considerabil: de la 3 luni-la 10 zile.

Primul Ghișeu on-line pentru eliberarea autorizațiilor în domeniul comerțului din Republica Moldova a fost deschis la Cahul, apoi urmînd cel de Hîncești și Edineț. În continuare practica acestora a fost urmată prin constituirea a 12 ghișee în diferite regiuni din republică.¹

Ca parte componentă a unui program amplu de reformare a cadrului normativ, bazat pe parteneriatul public/privat, această inițiativă de nivel local va îmbunătăți simțitor mediul de reglementare a activității antreprenoriale, fiind în același timp o invitație pentru investitorii străini.

4. Ghișeul unic – mijloc de facilitare a obținerii documentelor necesare licențierii

Camera de Licențiere poate verifica 60 la sută dintre documentele necesare licențierii prin intermediul Ghișeului unic. Camera de Licențiere licențiază 39 de genuri de activitate pentru care sînt necesare în total 239 de documente (numărul diferă în funcție de genul de activitate), dintre care 135 sau 60% vor fi preluate sau verificate prin procedura „Ghișeului unic”.²

¹<http://usaidmd.u2.com.ua>

²<http://www.licentiere.gov.md>

Potrivit Agenției INFOTAG, Guvernul a aprobat o decizie prin care precizează lista celor 20 de documente și informații, pe care Camera de Licențiere, în procesul perfectării licenței solicitate de agentul economic, le poate verifica sau confirma prin ghișeul unic.

La înregistrare se aplică principiul *Ghișeului unic* – solicitantul înregistrării depune documentele pentru înregistrare doar la oficiul teritorial al CÎS, de unde ulterior în termenul stabilit primește actele de confirmare a înregistrării. Pînă la înregistrare și după, solicitantul este scutit de a se prezenta la alte autorități (Ministerul Tehnologiilor Informaționale și Comunicațiilor, Inspectoratul Fiscal Principal de Stat, Camera Înregistrării de Stat, Centrul Național de Terminologie, Casa Națională de Asigurări Sociale, Biroul Național de Statistică, Compania Națională de Asigurări în Medicină, Monitorul Oficial etc.) pentru coordonări și autorizări legate de înregistrare. Acest lucru îl face oficiul teritorial în regim on-line.

Executivul a stabilit și autoritățile publice, responsabile de confirmarea documentelor sau prezentarea informației prin asigurarea accesului Camerei de Licențiere la baza lor de date. În caz de necesitate, documentele sau informația va fi prezentată pe suport de hîrtie sau în format electronic, cu aplicarea semnăturii digitale. Printre aceste documente și informații se numără: buletinul de identitate, certificatul de înmatriculare a unităților de transport, extrasul din Registrul bunurilor imobiliare, certificatul de înregistrare a persoanei juridice, autorizația tehnică pentru obiectivele industrial-periculoase etc. Verificarea și confirmarea documentelor, prezentarea informației de către autoritățile respective se va efectua în termen de 3 zile.

Dacă autoritatea publică sau instituțiile abilitate prin lege cu funcții de reglementare și de control nu vor răspunde solicitării Camerei de Licențiere în termenul prevăzut sau nu vor asigura accesul acesteia la resursele lor informaționale, documentele sau informația pentru obținerea licenței vor fi considerate confirmate sau aprobate.

Solicitanții de licență, atunci cînd se adresează la Camera de Licențiere, dețin deja 30% dintre documentele necesare, prin care declară corespunderea lor licenței (diplome de absolvire, certificate de calificare). Așa cum alte 60% dintre acte vor fi confirmate prin Ghișeul unic, agentului economic îi mai rămîne să obțină doar 10% dintre actele necesare prin adresare directă către alte organe de reglementare.

Instituirea procedurii „ghișeului unic” la Camera de Licențiere va contribui la debirocratizarea și transparența procedurii de licențiere, va îmbunătăți serviciile publice prestate agenților economici.

Concluzie

Reforma Ghișeului unic tinde spre eficientizarea activității administrației publice prin reducerea costurilor, eliminarea procedurilor birocratice și simplificarea metodologiei de lucru, promovarea transparenței, asigurarea accesului sporit la informațiile și serviciile publice, indiferent de timp și loc, prevenirea și combaterea corupției prin mijloace electronice, etc.

Spectrul serviciilor prestate de către Ghișeul unic este foarte larg și acoperă majoritatea necesităților persoanelor fizice și juridice, facilitînd totodată relația dintre aceștia și funcționari prin consultanță și informare. Serviciile publice comunitare pentru evidența persoanelor asigură întocmirea, păstrarea, evidența și eliberarea, în sistem de ghișeu unic, a actelor de stare civilă, a cărților de identitate, a cărților de alegător, a listelor electorale permanente, a permiselor de conducere și a certificatelor de înmatriculare a autovehiculelor, precum și eliberarea pașapoartelor simple. Această practică comunitară trebuie implementată și de Republica Moldova, fapt ce ar eficientiza activitatea autorităților administrației publice de toate nivelurile, în special a celei locale.

Printre problemele cu care se confruntă ghișeele unice din Republica Moldova se includ:

- a) lipsa unui cadru legal complet în domeniu, care ar reglementa activitatea ghișeelor unice;

- b) incapacitatea unor funcționari publici de a se reforma (pentru ei Ghișeul unic constituie o instituție care atentează la activitatea și intereselor acestora);
- c) lipsa conlucrării dintre ghișee și autoritățile publice;
- d) unii consideră că Ghișeul unic facilitează minimizarea contactului între solicitant și instituțiile statale în special administrația publică locală.

Fără un ajutor concret și urgent din partea statului, vom pierde și ceea ce a mai rămas din ghișeele unice. Adică, vor fi pierdute niște investiții foarte mari făcute de organismele internaționale, iar investitorii străini vor pierde încrederea în țara noastră și în durabilitatea proiectelor pe care le finanțează.

Bibliografie:

1. *Legea nr. 180 din 10.07.2008 cu privire la migrația de muncă*, Monitorul Oficial nr. 162-164 din 29.08.2008.
2. *Legea nr.179-XVI din 10 iulie 2008 cu privire la parteneriatul public-privat*, Monitorul Oficial nr. 165-166 din 02.09.2008.
3. *Legea nr. 161 din 22.07.2011 privind implementarea ghișeului unic în desfășurarea activității de întreprinzător*, Monitorul Oficial nr.170-175/496 din 14.10.2011.
4. *Hotărârea nr. 916 din 06.08.2007 cu privire la Concepția Portalului guvernamental*, Monitorul Oficial nr.127-130/952 din 17.08.2007.
5. *Hotărârea nr.1068 din 19.09.2008 cu privire la implementarea ghișeului unic în cadrul Camereii de Licențiere*, Monitorul Oficial nr.178/1076 din 26.09.2008.
6. *Hotărârea Guvernului nr. 1187 din 22.12.2010 cu privire la implementarea ghișeului unic de documentare a străinilor*, Monitorul Oficial nr.259-263/1318 din 31.12.2010.
7. *Regulamentului privind funcționarea Ghișeului unic de documentare a străinilor aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1187 din 22.12.2010 cu privire la implementarea Ghișeului unic de documentare a străinilor*, Monitorul Oficial nr.259-263/1318 din 31.12.2010.
8. <http://usaidsmd.u2.com.ua>
9. <http://www.licentiere.gov.md>

EVOLUȚIA STATUTULUI JURIDIC AL FEMEII LA DIFERITE ETAPE ISTORICE

Domnița-Laura Vlad, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator: **Ina Odinokaia**, lect. sup. dr.

Résumé: *En antiquité les femmes ne jouissaient d'aucun droit civil et politique, et par conséquent leur statut était inférieur. La femme, considérée comme mineure, reste toute sa vie soumise à une tutelle masculine. Les droits de la femme ont commencé à s'affirmer clairement au XIX –eme siècle, et leur reconnaissance, respect ont commencé à se conturer peu à peu dans tous les pays du monde.*

Cet article fait référence à l'évolution historique des droits de la femme et leur importance avec le passage du temps . Aujourd'hui l'égalité entre les femmes et les hommes est l'un des principes fondamentaux du droit.

Mots-clés: *droits, femmes, evolution, antiquité, égalité, principes fondamentaux.*

Societatea contemporană este caracterizată prin dinamismul relațiilor sociale ce ghi-dează raporturile juridice. Statul de drept are la bază principiile constituționale printre care se numără și egalitatea între persoane indiferent de orice criterii. Totuși, dacă ar funcționa sistemul legislativ perfect, nu s-ar mai discuta despre inegalitatea între femeie și bărbat, discriminarea față de femeie sau supremația bărbatului față de acestea.

Actualitatea acestei probleme va fi explicabilă atâta timp cât se va mai vorbi despre ca-zurile reale în care există discriminarea în bază de gen și atâta timp cât cel puțin o persoană va considera femeile mai inferioare decât bărbații , uitând de faptul că toți suntem egali.

Orice situație, cât de conflictuală nu ar fi, are un început. De unde a debutat proble-ma nerespectării drepturilor femeii și cât de protejate legislativ sunt reprezentatele sexului

frumos? Interesează evoluția statutului femeii în diverse perioade și spații geografice și e important de a observa dacă se înregistrează un anumit progres în reglementarea drepturilor femeii și protecției respectării acestora.

Fiecare societate avea un nivel de reglementare diferit al relațiilor bărbat - femeie, în dependență de sistemul familial, autoritatea fiecăruia în acest sistem, regulile tradiționale de transmitere a succesiunii etc.

Statutul femeii a variat de la o societate la alta. Curiozități trezește perioada antichității, unde regulile de trai erau dependente de clasa socială din care provenea femeia, ocupația acesteia și multe alte lucruri care în timpurile noastre par bizare.

În antichitate, majoritatea oamenilor își câștigau existența din agricultură, care era de fapt o afacere de familie. Cel mai cunoscut loc de muncă pentru femei era cel de menajeră. Ocupația femeilor se diferenția în dependență de clasa socială.

Căsătoria era o etapă importantă în viața femeii, de aceea în mai multe perioade istorice ea nu putea să-și aleagă singură ursitul, pentru că acest lucru era făcut cu mult timp înainte de părinții fetei sau mai bine zis de tatăl acesteia. Alegerea mirelui nu era ghidată de preferințele fetei, ci de interesele economice politice, culturale și sociale. Existau cazuri când părinții, atât a fetei, cât și a băiatului făceau o înțelegere de la nașterea copiilor despre viitoarea căsătorie, astfel se puteau întâlni cazuri când mirii se vedeau pentru prima dată la nunta proprie.

În perioada contemporană se merge pe ideea drepturilor și libertăților individului, iar în antichitate se pune accentul pe necesitățile grupului.

Când oamenii de știință au descoperit fenomenul societăților matriliari, ei au hotărât să le dea numele de matriarhat – societăți care, spuneau ei, s-ar fi constituit în mod asemănător cu patriarhatul. Ei au emis teoria că trecerea de la acest "matriarhat" la patriarhat s-ar fi petrecut după toate legile naturii — "de jos în sus".

Unele obiceiuri ale băștinașilor s-au menținut în careva culturi și după cucerirea Europei de către triburile asiatică (indo-europene), acestea fiind înregistrate până la începutul așa-numitei "antichități clasice", ca de ex. la populația minoică, letrusci etc. Unele drepturi, ca de ex. dreptul de ereditate matriliară s-au menținut până la sfârșitul secolului XVIII la populația bască din sudul Franței (până la adoptarea legilor civile sub forma Codului lui Napoleon) și pe insulele din Marea Egee: „Pe majoritatea insulelor, fiica cea mai mare preia ca moștenire o parte din casă împreună cu mobila din ea și o treime din bunurile deținute de mama sa, ceea ce de fapt constituie de cele mai multe ori cea mai mare parte din averea totală a familiei; atunci când vine vremea celorlalte fiice să se căsătorească și să plece din căminul matern, ele primesc la rândul lor o parte din casă, precum și restul bunurilor, în părți egale. Aceste observații sunt pertinente pentru insulele Lesbos, Lemnos, Scopelos, Naxos, Siphnos, Santorin și Kos, informațiile fiind culese personal sau de către alții.”¹

Războaiele permanente de cucerire au condus la predominarea unor culturi – de altfel reduse la număr – structurate după modelul patriarhal. Acestea au devenit treptat idealuri pentru civilizația europeană aflată în proces de apariție (Grecia, Imperiul Roman). Ultimul centru european al vechii culturi agricole conduse de femei a fost Imperiul Minoic din Creta, care a dispărut în a doua jumătate a secolului II î.Chr. ca urmare a unor catastrofe naturale.²

În legislația romană, femeia trecea de la autoritatea tatălui la cea a soțului; chiar și o văduvă (bogată) avea nevoie de un bărbat pentru a-i supraveghea averea. De abia în secolul I î.e.n., femeile romane au început să aibă o mai mare libertate.

¹Jurnalul de călătorie al lui John Hawkins, citat de George Thomson: *The Prehistoric Aegean Studies*; în *Ancient Greek Society*; Londra, 1949.

²http://www.dadalos.org/rom/menschenrechte/grundkurs_3/frauenrechte/woher/patriarchat.htm

Atât bărbații cât și femeile nu puteau să facă alegerea proprie în favoarea unei anumite persoane pentru a se căsători, deoarece soții copiilor erau aleși de părinți de la o vârstă fragedă.

O fată romană se putea căsători de la 12 ani, însă, de obicei, părinții așteptau să împlinească vârsta de 14 ani. Tatăl fetei era cel care alegea un soț pentru fiica sa, deoarece interesele economice, sociale și politice erau adevăratul scop al căsătoriei copiilor.

Ziua celebrării căsătoriei era aleasă cu multă grijă, iunie fiind luna preferată, deoarece romanii o considerau perioadă benefică și de mare succes. Mai întâi avea loc ceremonia religioasă, apoi se semnau actele și în sfârșit era dat un ospăț la care participau rudele și prietenii.

Stilul vieții femeilor din Roma depindea de clasa socială din care provenea.¹ Viața femeilor din clasele inferioare se deosebea mult de cea a femeilor înstărite.

Femeia din familie bogată nu trebuia să lucreze, aceasta avea persoane care o deserveau și ea trebuia doar să urmărească ca toate treburile casei să fie îndeplinite cum se cuvine. Totuși femeile bogate aveau un lucru prioritar de care erau obligate să se ocupe, și anume educarea copiilor. De cele mai multe ori erau ajutate de robi.

Femeile sclave lucrau ca servitoare sau ca menajere personale ale doamnelor din clasele superioare. Acestea aveau și ele grija îngrijirii casei și educării copiilor, însă trebuiau să câștige și bani. Femeile sărace prelucrau fibrele din care mai apoi coseau haine, pe când cele din familiile bogate cumpărau hainele deja cusute. Multe dintre femeile sărace lucrau la piețele din localitate, însă foarte puține dintre acestea vindeau în gherete. În mediul rural femeile, la fel ca și bărbații, se ocupau cu creșterea vitelor și prelucrarea pământului.

Femeilor romane nu le era permis să dețină afaceri proprii. După o lungă perioadă de timp, în care femeilor nu le-au fost permise nici măcar sugestiile, bărbații au început să fie interesați de opiniile și sfaturile nevestelor. În perioada de trecere de la republică la imperiu, în Roma a devenit popular un nou stil de căsătorie, în care femeia era stăpâna propriilor bunuri dinainte de căsătorie, astfel divorțul devenind o opțiune posibilă.²

În Grecia Antică poziția femeii era bine determinată: niște ființe inferioare. Inteligența acestora deseori era caracterizată ca puțin mai înaltă decât a copiilor.

În Grecia pe lângă clasificarea pe clase a locuitorilor (clasa superioară și clasa inferioară), exista o diferențiere între:

- 1) Cetățeni și rezidenți;
- 2) Femei căsătorite și necăsătorite.

Mulți dintre filozofi credeau că femeile sunt extrem de emotive, de aceea devin foarte slabe și nu pot avea grijă de propria persoană.

Fiecare femeie avea un gardian, această calitate o putea avea soțul sau cel mai apropiat bărbat născut în familie, care îi controla orice mișcare, plecare, cumpărături etc.

Mergând la cumpărături, femeia din Grecia nu putea să cumpere haine, bijuterii sau lucruri de alt gen scumpe, deoarece pentru femei era stabilită o anumită sumă de limită, iar încălcarea acesteia nu era permisă, femeia nu putea să cumpere vreun sclav mai scump, chiar dacă era dintr-o familie înstărită.

Vârsta medie de căsătorie a fetelor din Atena era de 13-14 ani, pe când a bărbaților era în jur de 30 de ani. Tatăl sau gardianul dădeau zestrea și aranjau căsătoria. Principalele motive de căsătorie erau: întreținerea și protejarea proprietății, procrearea în scopul unui ajutor din partea copiilor și moștenirea.

Datoria nevestelor era să nască copii legitimi și să aibă grijă de casă. Ele ieșeau în afara casei, doar foarte rar și numai însoțite de către sclave, cu ocazia participării la dife-

¹Маркс Э., Грэхэм Т. *Римляне*, Москва, РОСМЭН, 1994, стр. 52.

²<http://www.roportal.ro/articole/femeia-in-antichitate-21-2.htm>

rite festivaluri sau funerarii. Despre o femeie văzută singură pe stradă se credea că este sclavă, prostituată sau concubină. Spre deosebire de egipteni – care mergeau la petreceri împreună cu soțiile lor și romani – unde femeia era gazdă în casă, femeile grecilor nu aveau voie să iasă din camera lor atâta timp cât bărbatul avea oaspeți.¹

Îndatoririle femeilor din Grecia erau numeroase. Zilnic gospodina trebuia să verifice cămărilor cu cele depozitate, să se asigure că în toate odăile este curat și un lucru extrem de important este să aibă grijă că mâncarea va fi pregătită la timp, fără rețineri.

Femeia avea grijă de copii, de persoanele bolnave (rudele ei sau ale soțului), iar o obligație mai serioasă era cea de a gestiona partea financiară a familiei. Pe lângă toate aceste îndatorii, femeile se ocupau mult de confecționarea stoffelor, prelucrarea fibrelor. Pe multe din inscripțiile găsite de arheologi, au fost depistate și unele pe care erau desenate toate etapele de prelucrare a fibrelor, erau în amănunt arătate toate mișcările și hainele care mai apoi erau confecționate de către sclave, pe când stăpâna casei stătea pe un scaun special amenajat și urmărea toate aceste acțiuni.

În Atena femeile din familii înstărite, foarte rar, ieșeau din casă. Acestea mergeau în oraș pentru a participa la festivități oficiale, la serbări familiale sau pentru a face niște cumpărături neînsemnate (întotdeauna când părăseau casa erau însoțite de cineva). Femeile puteau să organizeze întâlniri cu alte soții sau fete, însă doar în partea casei ce era rezervată pentru femei.

Femeile din clasele inferioare aveau mai puțină libertate din motivul că toate grijile casei, copiii erau pe umerii lor, plecarea la piață, aducerea apei de la izvor și multe alte lucruri necesare de făcut prin gospodărie.

Femeia trebuia să fie sinceră în relațiile cu soțul pentru a evita probleme în viitor. În cazul în care bărbatul avea anumite suspiciuni soții erau divorțați, iar toată zestrea femeii rămânea soțului. Dacă bărbatul dorea să divorțeze de soția lui, era necesar ca acesta să facă în acest sens o afirmație despre divorț în prezența câtorva martori. Femeia reușea mai greu să obțină divorțul, în cazul unei căsătorii nefericite, deoarece le era interzisă participarea la judecată, indiferent de calitatea ce o aveau în proces sau de interesul ce-l urmăreau prin acesta. Însă exista totuși o soluție: ea se putea adresa unei persoane cu funcție înaltă, pentru a o reprezenta în judecată și a-i apăra interesele.²

În caz de divorț copiii comuni rămâneau cu tatăl lor, iar femeia era nevoită să părăsească casa și să plece la cel mai apropiat bărbat din familie care îi era rudă, astfel ca și după divorț femeia să fie supravegheată de vreun bărbat.

În caz de divorț, mereu cea vinovată era considerată femeia, deoarece ea trebuia să aibă grijă de căminul familial și de atmosfera casnică.

Statutul femeilor din Grecia Antică nu era determinat doar de statutul social, dar și de alte criterii. Nu toate femeile erau crescute pentru a deveni soții exemplare și mame bune. De obicei, excepțiile erau femeile din clasele inferioare. Pe lângă femeile cu statut de persoane respectabile și soții ideale mai existau:

- 1) Hetaire (curtezane);
- 2) Concubine;
- 3) Prostituate.

Hetairele erau deosebit de apreciate și aveau o mare influență asupra deciziilor conducătorilor. Aceștia considerau calitățile hetaielor ca o favoare oferită de zei, dedicându-le versuri și ridicând în cinstea lor statui, adeseori din aur masiv. Curtezanele aveau o oarecare

¹<http://www.roportal.ro/articole/femeia-in-antichitate-21-3.htm>

²Пич С., Миллард Э. *Греки*, Москва, РОСМЭН, 1995, стр. 51.

cultură, diferite talente, fiind un bun interlocutor. În cadrul simpozionului – un eveniment în cadrul căruia se adunau bărbații pentru a mânca, bea și discuta – curtezanele erau un ingredient important. Ele erau angajate și plătite pe măsura talentului lor și nu a aspectului fizic.¹ Curtezanele primeau o educație mai liberă și mai temeinică decât burghezele din Atena, în special în privința muzicii, a cântului și a dansului; multe curtezane erau cântărețe de aceea veneau să cânte la instrumente muzicale, să interpreteze cu vocea și să danseze la banchete.

Un discurs atribuit lui Demostene declară: „Avem curtezane ca să ne distrăm, concubine ca să ne îngrijească zi de zi, neveste ca să ne dea copii legitimi și ca să păzească cu credință căminul nostru”.

Concubinele erau femei care aveau relații relativ permanente cu un bărbat și care erau întreținute în propria lor casă. Se pare că în secolul al IV-lea î.Hr. mulți atenieni aveau o concubină (pallake) fără să se despartă, din această cauză, de nevasta lor legitimă. Aceste concubine puteau fi ateniene, ori sclave, ori străine de condiție liberă.²

Platon în operele sale tolera concubinajul, fiind parte componentă a statului ideal, cu condiția ca bărbatul să-și ascundă concubinele și ca acestea să nu provoace scandal.

Prostituatele – în Grecia antică, caracterizată de lipsa egalității între sexe, singurele femei care erau tratate ca fiind egalele bărbaților erau prostituatele.

Prostituția era acceptată ca un fapt "normal", ca o forma de negoț "cinstit", organizată într-un sistem "stratificat" de la cele mai de jos prostituate, care își practicau meseria în beneficiul tuturor cetățenilor, în lupanare (plasate frecvent în apropierea locurilor și piețelor publice erau deschise tuturor celor care puteau plăti tarifele solicitate), taverne sau pe străzi, până la vestitele curtezane numite hetaire, care aveau o educație aleasă și erau destinate bărbaților din păturile alese (generali, politicieni, artiști). Prostituatele de stradă își gravau adeseori pe talpa pantofului mesajul "urmează-mă" care rămânea imprimat în sol.

Atitudinea oficială față de instituția prostituției era vizibilă prin numeroasele temple și statui dedicate zeiței Afrodita Pandemos (patroana prostituatele) diferită de Afrodita Urania (patroana dragostei și afecțiunii).³

Statutul femeii căsătorite era mai înalt decât al unei prostituate, însă acestea o duceau mult mai bine, deoarece statul îi fixa o sumă maximă pe care putea să o ceară în schimbul serviciilor prestate. În Sparta doar prostituatele puteau să se îmbrace în haine de culori aprinse, să poarte bijuterii din aur și accesorii foarte scumpe (pentru a fi cu ușurință recunoscute).

Referindu-ne la statutul femeilor din Egiptul antic, observăm o situație diferită față de celelalte state. Bărbatul era considerat puternic și superior femeii, însă aveau aceleași drepturi. Felul în care erau tratate femeile în Egipt era foarte bun comparativ cu alte teritorii. În pofida faptului că femeile nu ocupau posturi oficiale în stat, ele aveau aceeași libertate în fața legii ca și bărbații.

În Egipt femeile puteau să se ocupe cu comerțul, puteau să încheie contracte și cel mai important aveau dreptul să se prezinte în ședința de judecată pentru a-și apăra interesele, fără să apeleze la ajutorul unei persoane străine. Însă deoarece femeile aveau aceleași drepturi ca și bărbații, ele erau supuse pedepselor la fel ca și ei.

Copiii aveau o importanță colosală pentru familie, de aceea educării copiilor se acorda o atenție deosebită (fetele din copilărie învățau lucrul mamei, iar băieții pe al tatălui).

Băieții din familiile bogate erau instruiți la școli speciale. Referitor la educarea fetelor nu există date ce ar vorbi despre existența unei școli asemănătoare cu cea pentru băieți,

¹<http://www.roportal.ro/articole/femeia-in-antichitate-21-3.htm>

²http://istorie-edu.ro/istoriee/Ist_universala/Grecia/gr_15via2.html

³ http://www.viata.4t.com/shopping_page.html

de aceea se presupune că acestea erau instruite acasă. Există o diferențiere între copiii de gen masculin și feminin și la deschiderea succesiunii. De obicei, băiatului i se lăsau drept moștenire pământurile, iar casa, mobila și bijuteriile fetei.¹

În pofida faptului că femeile se căsătoreau la o vârstă foarte fragedă și importantă ocupație era creșterea copiilor, existau însă ocupații tradiționale la egipteni. La curțile oamenilor bogați femeile puteau lucra ca servitoare, dansatoare, acrobate. Există date ce vorbesc despre faptul că femeia putea să poarte negocieri din numele soțului și a fiului.

Fetele din familiile mai sărace de obicei se căsătoreau pe la vârsta de 12 ani, pe când cele mai bogate puteau s-o facă și mai târziu. Conform tradiției, părinții alegeau soții pentru copiii lor cu ceva timp înainte, însă anumite înscrisuri care s-au păstrat și conținutul acelor poezii de dragoste demonstrează că totuși în rare cazuri era posibilă căsătoria cu persoana aleasă de tânăr(ă).

În cazul divorțului observăm o situație diferită decât cea a femeilor din Grecia, deoarece egiptencele trebuiau respectate de către soț din motivul că au grijă de copii și de casă. Dacă soția își vedea acest drept încălcat, ea putea să anunțe rudele pentru ca acestea să vorbească cu soțul pentru a-și schimba purtarea sau chiar să jure că o va face. În urma divorțului copii rămăneau cu mama, iar femeia se putea oricând recăsători.

În societate era instituită monogamia, excepție făcând regele, care avea dreptul la mai multe neveste, doar una fiind regina. Bărbații și femeile din Egiptul antic apreciau și se bucurau de compania celui/alt. Dragostea și afecțiunea aveau importanța lor, iar căsătoria era starea naturală pentru toți oamenii, indiferent de clasa socială. Pentru ei, familia era o sursă de relaxare. Necunoscându-se nici o formă de celebrare a căsătoriei din acea vreme, se presupune că bărbatul și femeia deveneau soț și soție atunci când hotărâu să trăiască sub același acoperiș, iar divorțul era un fapt obișnuit asemenea recăsătoririi.²

La capitolul reglementare și respectare a drepturilor femeii, antichitatea o putem numi perioada sălbatică.

După trecerea anumitei bariere, femeile au început a se asocia în grupuri în scopul începerii luptei pentru drepturile ce le aparțineau, însă nu le erau recunoscute. Mișcările feministe s-au accentuat pe parcursul sec. al XIX-lea și aveau țelul de a obține drepturi politice pentru femei, iar ulterior civice, sociale etc. În dependență de scopul urmărit și metodele folosite în atingerea lui, acestea se grupau în trei categorii: moderatele, radicalele, socialistele.

Se constată o intensificare a activității de promovare a drepturilor femeii după cel de-al doilea război mondial. O contribuție importantă în acest domeniu a avut-o O.N.U., care prin instituțiile sale a contribuit la promovarea drepturilor femeii. Calea spre construirea unui sistem de protecție internațională a drepturilor omului și stabilirea obligației unei cooperări internaționale în acest domeniu a fost deschisă de Carta O.N.U.³

Adunarea Generală O.N.U a adoptat Declarația Universală a Drepturilor Omului,⁴ care nu este un tratat, fiind adoptată ca o rezoluție a căror norme aveau doar caracter de recomandare, neavând putere de lege. Mobilul sau era de a conștientiza opinia publică internațională, de a indica cu notă de recomandare drepturile și libertățile fundamentale ale omului pe care toate țările și popoarele lumii ar trebui să le respecte și de care urma fiecare să se bucure, toată omenirea fără nici o deosebire fiind un mod de înțelegere comună a

¹Чизхолм Д., Миллард Э. *Ранние цивилизации*, РОСМЭН, 1995, стр. 58.

²<http://www.roportal.ro/articole/femeia-in-antichitate-21.htm>

³Maxim I., *O.N.U.: 4 decenii*, Editura Politică, București, 1986, p. 172.

⁴D.U.D.O – document internațional adoptat de ONU, la 10 dec. 1948. Prevede respectarea drepturilor și libertăților omului // Dicționar Enciclopedic, ediția a V-a, Cartier, Chișinău, 2004.

drepturilor și libertăților la care face referire Carta Națiunilor Unite și anume acela de a servi tuturor popoarelor și națiunilor drept standard comun de înfăptuire.¹ Acest important document prevede: egalitatea în drepturi a persoanelor indiferent de orice criteriu, dreptul la viață, libertate, dreptul egal al bărbaților și femeilor la încheierea căsătoriei, dreptul la salariu egal pentru muncă egală.

Ulterior au mai fost adoptate documente, cu vocație universală: Pactul privind drepturile civile și politice² și Pactul privind drepturile economice, sociale și culturale³. PDCP prevede în art. 3 expres faptul că „Statele părți la prezentul Pact se angajează să asigure dreptul egal pe care îl au bărbatul și femeia de a beneficia de toate drepturile economice, sociale și culturale care sunt enumerate în prezentul Pact.”

Pe plan internațional au fost adoptate o serie de documente printre care amintim: Convenția asupra drepturilor politice ale femeii; Convenția asupra naționalității femeii căsătorite; Convenția privind consimțământul la căsătorie, vârsta minimă pentru căsătorie și înregistrarea căsătoriilor; Recomandarea privind consimțământul la căsătorie, vârsta minimă pentru căsătorie și înregistrarea căsătoriilor; Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei; Declarația pentru eliminarea tuturor formelor de violență asupra femeilor etc.

Drepturile femeii este subiectul tot mai discutat în cercurile doctrinarilor. Egalitatea între persoane este unul din principiile constituționale, iar egalitatea între persoane indiferent de gen face parte din aceasta categorie de principii. Toate ființele umane sunt libere să își dezvolte propriile aptitudini și să își exprime opțiunile fără a fi influențate de particularitățile sexului căruia aparțin. Comportamentele diverse, aspirațiile și nevoile bărbaților și femeilor trebuie să beneficieze de apreciere și promovare egală.

Bibliografie:

1. Burgenthal, Tomas, *Drept internațional al drepturilor omului*, București, Editura ALL, 1996.
2. *Codul Familiei al Republicii Moldova*, din 26.10.2000. // <http://justice.md>.
3. *Codul muncii al Republicii Moldova*, din 28.03.2003. // <http://justice.md>.
4. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994. // <http://justice.md>.
5. *Convenția asupra drepturilor politice ale femeii*, adoptată la 20 decembrie 1952. // http://www.irdo.ro/file.php?fisiere_id=109&inline.
6. *Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei*, adoptată la 18 decembrie 1979. // <http://www.scribd.com/doc/51142863/43/Protec%C5%A3ia-drepturilor-omului-in-cadrul-dreptului-interna%C5%A3ional>.
7. *Convenția OIM nr. 89/1948 privind munca de noapte a femeilor care lucrează în industrie*, adoptată la 17 iunie 1948. // http://mpsfc.gov.md/file/egalitategen/asp_gen_md.pdf.
8. *Convenția OIM nr.103/1952 privind protecția maternității*, adoptată la 10 decembrie 1948. // http://mpsfc.gov.md/file/egalitategen/asp_gen_md.pdf.
9. *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, adoptată și proclamată de Adunarea Generală prin Rezoluția 217A(III) din 10 decembrie 1948.
10. Diaconu, Ion, *Drepturile omului*, București, I.R.D.O., 1993.
11. *Dicționar Enciclopedic*, ediția a V-a, Chișinău, Editura Cartier, 2004.
12. *Drepturile omului în Republica Moldova*, Chișinău, Editura Garuda-Art, 1998.
13. Jofa, Constantin, *Protecția drepturilor omului*, Iași, Editura Fundației Chemarea, 2000.
14. Moroianu Zlatescu Irina.; Șerbănescu, Radu, *Drepturile femeii – egalitate si parteneriat*, București, I.R.D.O., 1997.
15. Negulescu, Tudor, *România la Organizația Națiunilor Unite*, București, Editura politică, 1977.

¹Jofa C. Protecția drepturilor omului, Ed. Fundației Chemarea, Iași, 2000, pag. 68.

²Adoptat de Adunarea Generală O.N.U. la 16.12.1966.

³Adoptat de Adunarea Generală O.N.U. la 16.12.1966.

16. *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*, adoptat la 16 decembrie 1966 la New York, prin Rezoluția 2200A(XXI). A intrat în vigoare la 23.03.1976. Conform prevederilor art. 49 Republica Moldova a aderat la Pact prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.1990. În vigoare pentru Republica Moldova de la 26.04.1993.
17. *Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*, adoptat la 16 decembrie 1966 la New York prin Rezoluția 2200A(XXI) și deschis spre semnare la 19.12.1966. A intrat în vigoare la 3.01.1976. Conform prevederilor art. 27, Republica Moldova a aderat la Pact prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.1990. În vigoare pentru Republica Moldova de la 26.04.1993.
18. Poținga, Alexei; Costachi, Gheorghe, *Asigurarea drepturilor omului în lume*, Chișinău, Editura Epigraf, 2003.
19. Pudră, Nicolae, *Protecția drepturilor omului. Mecanisme interne și internaționale*, București, Editura Lumina Lex, București, 2001.
20. Sudre, Frederique, *Drept european și internațional al drepturilor omului*, Iași, Editura Polirom, 2006.
21. Zamfir, Elena, Zamfir, Constantin. *România în contextul european*, București, Editura Alternative, 1995.
22. Маркс Э., Тинджэй Г., *Римляне*, Москва, РОСМЭН, 1994.
23. Пич С., Миллард Э., *Греки*, Москва, РОСМЭН, 1995.
24. Сягровец Е., *Формирование института международной защиты прав женщин*, Проблемы управления №2 (23), 2007.
25. Чизхолм Д.; Миллард Э., *Ранние цивилизации*, РОСМЭН, 1995.
26. <http://facultate.regielive.ro>
27. <http://lex.justice.md>
28. <http://istorie-edu.ro>
29. <http://www.dadalos.org>
30. <http://www.e-democracy.md>
31. <http://www.lucrari.ro>
32. <http://www.roportal.ro>
33. <http://www.studentie.ro>
34. <http://www.viata.4t.com>

PERCHEZIȚIA ȘI RIDICAREA DE OBIECTE SAU ÎNSCRISURI

Diana Cuciuc, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Coordonator: **Vitalie Rusu**, conf. univ. dr.

Résumé: *La perquisition et la relèvement des objets ou de documents, ainsi comme des autres actions de poursuite pénale sont un processus de probation dans les procédures pénales. Ces procédures suivent l'accumulation des informations opérationnelles en ce qui concerne les circonstances de la infraction, la découvert de l'infacteur, la fixation et le levage des traces du crime, la détermination de l'état et la position du moyens matériels de preuves, etc.*

La perquisition est un acte de procédure- fréquemment réalisée, dans la pratique- pour la recherche et la relèvement des objets qui contient des traces d'un crime, des corpus delictis, des documents, connu ou inconnu du organe judiciaire et qui peuvent servir à révéler la vérité.

La recherche doit être faite considérant l'article 8, paragraphe 1 de la CEDH, qui stipule que chacun a le droit au respect de sa vie, habitation privée et familiale et de sa correspondance.

La perquisition et la relèvement des objets ou de documents est un acte de procédure, en raison de laquelle certains objets ou documents sont élevés dans des endroits connus par l'autorité de poursuite. Contrairement à la recherche, la relèvement des objets ou de documents nécessite la connaissance préalable de l'existence des documents ou d'objets eux-mêmes, ainsi leurs lieu de trouver.

Mots-clés: *la perquisition; la relèvement des objets ou de documents; processus de probation; la procédure pénale; délinquant; traces de l'infraction; organisme d'enquête criminelle.*

După reforma judiciară și de drept, legislația procesual-penală a înregistrat transformări de esență, într-o dinamică cu totul aparte, impusă de Constituția Republicii Moldova ca stat de drept.

Înfăptuirea urmăririi penale în condițiile contradictorialității și egalității procesuale a părților cere o tratare principială sub toate valențele nu doar a ofițerului de urmărire penală ca subiect central al procedurii penale, dar și a procurorului și a judecătorului de instrucție. Rolul urmăririi penale în lupta cu criminalitatea a fost și este incontestabil în doctrină și practică.

Articolul de față este consacrat cercetării unei probleme deosebit de actuale întâlnite în cadrul dreptului procesual penal și a criminalisticii. Pentru Republica Moldova, studierea problemei percheziției și ridicării de obiecte sau înscrisuri constituie, fără îndoială, o premieră. Detectarea cărorva urme ale infracțiunii, obiecte sustrate și înscrisuri care prezintă importanță pentru cauza penală și transformarea lor în mijloc de probă este o temă complexă și controversată.

Percheziția și ridicarea de obiecte sau înscrisuri, de rând cu efectuarea altor acțiuni de urmărire penală: audierea martorilor, cercetarea la fața locului, audierea părții vătămate, dispunerea de expertize judiciare, efectuarea de confruntări, prezentări spre recunoașterea, constituie un proces probator în procedura penală, despre care, în literatura de specialitate de la noi, nu s-au scris prea multe lucrări. Acest procedeu urmărește acumularea de date fixate integral și cât mai operativ posibil privind circumstanțele faptei, descoperirea făptuitorului, fixarea și ridicarea urmelor infracțiunii, stabilirea stării și poziției mijloacelor materiale de probă etc.

1. Noțiunea și reglementarea procesual-penală a percheziției

Percheziția este un act procedural – efectuat frecvent în practică – destinat căutării și ridicării unor obiecte care conțin sau poartă urme ale unei infracțiuni, a corpurilor delictive, a înscrisurilor, fie cunoscute, fie necunoscute organului judiciar și care pot servi la aflarea adevărului. Percheziția face parte din procedeele de investigație, din activitatea „de străngere a mijloacelor de probă cunoscute și de descoperire a altor mijloace de probă”¹.

Percheziția este o activitate tactică desfășurată de către organele judiciare în scopul descoperirii și ridicării obiectelor, documentelor sau a diferitelor valori ce prezintă importanță pentru cauza cercetată, precum și în vederea descoperirii persoanelor care se ascund de răspunderea penală. De asemenea, percheziția mai are menirea să asigure repararea prejudiciului cauzat prin săvârșirea infracțiunii².

Ca activitate tactică, percheziția, pe de o parte, constituie un mijloc eficace în procesul descoperirii de obiecte, valori, înscrisuri de mare importanță pentru evidențierea vinovăției infractorului, dar, pe de altă parte, ea reprezintă și o imixtiune în drepturile cetățenilor, o constrângere a persoanelor percheziționate în exercitarea drepturilor lor de folosință a unor clădiri sau porțiuni de teren. De aceea, înainte de a se hotărî asupra efectuării ei, organul judiciar trebuie să dispună de suficiente date referitoare la caracteristicile obiectelor, valorilor sau ale actelor căutate, despre însușirile persoanelor urmărite, în legătură cu persoana care le deține și locul în care s-ar putea afla.

Apoi, urmează să stabilească metodele tactice de efectuare propriu-zisă, mijloacele materiale de care are nevoie, timpul în limitele căruia să fie îndeplinită, persoanele participante, fără să piardă din vedere încadrarea întregii activități – de la început până la sfârșit – în limitele prevăzute de lege.

Percheziția trebuie efectuată cu respectarea art. 8, paragraful 1 al CEDO, care stipulează că orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului și a corespondenței sale.

¹Gh. Theodoru, L. Moldovan. *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1979, p. 142.

²Anghelescu I., *Dicționar de criminalistică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 207.

În unele situații însă, în scopul luptei cu criminalitatea, legea admite o derogare de la principiul general, dar cu respectarea tuturor prevederilor legale. Percheziția presupune o oarecare constrângere și se efectuează fără voința sau acordul proprietarului sau posesorului. Scopul percheziției este descoperirea și ridicarea anumitor instrumente care au servit la săvârșirea infracțiunii, obiecte și valori dobândite în urma infracțiunii, precum și a altor obiecte sau documente care ar putea avea importanță pentru cauză și descoperirea unor persoane căutate sau a unor cadavre. Pe parcursul efectuării percheziției pot fi descoperite și ridicate anumite obiecte care nu sunt căutate, dar a căror circulație liberă este interzisă¹.

Având în vedere că această acțiune procesuală aduce atingere principiului inviolabilității domiciliului, percheziția poate fi efectuată doar după pornirea procesului penal. Un alt deziderat important este faptul că percheziția poate fi efectuată numai cu autorizația judecătorului de instrucție. Doar în cazuri excepționale, când este un delict flagrant real, percheziția poate fi efectuată fără autorizația judecătorului de instrucție, însă în baza unei ordonanțe motivate. Judecătorul de instrucție urmează a fi informat imediat, dar nu mai târziu de 24 ore despre efectuarea acestei acțiuni procesuale, prezentându-i-se toate materialele. În ordonanță trebuie indicate obligatoriu motivele efectuării percheziției fără autorizația judecătorului de instrucție. Examinând materialele prezentate, judecătorul de instrucție se pronunță asupra legalității sau ilegalității percheziției, iar în caz de recunoaștere a percheziției ca ilegală, toate materialele obținute nu vor avea valoare probantă, fiind inadmisibile.

Temei pentru efectuarea percheziției poate constitui presupunerea organului de urmărire bazată pe probe administrate în cauza penală respectivă sau materialele de investigație operativă. Probele care reprezintă temei de efectuare a percheziției trebuie, de asemenea, administrate cu respectarea legii procesual penale, iar materialele de investigație operativă trebuie transmise cu respectarea prevederilor legislației procesual penale. Percheziția poate fi efectuată la orice etapă a urmăririi, în funcție de prezența temeiurilor².

Pentru a asigura efectuarea normală a acestei acțiuni procesuale pot fi atrași și reprezentanți ai organelor de forță, cum ar fi poliția, serviciul de informare și securitate ș.a. Pot fi atrași specialiști la efectuarea acestei acțiuni procesuale când este necesară identificarea anumitor documente, deschiderea anumitor încăperi sau safeuri etc. În cazul când percheziția se întreprinde în unitățile militare, este necesară prezența persoanelor responsabile pentru păstrarea și utilizarea obiectelor sau documentelor căutate și ridicate. Apărătorul este în drept de a participa la percheziție acest drept îl au și reprezentanții. Apărătorul este în drept de a face obiecții, declarații în orice moment al percheziției. Conform regulii generale, percheziția sau ridicarea trebuie efectuate în timp de zi. Desfășurarea acestor acțiuni procesuale în timpul nopții este o excepție de la regula generală și se admite doar în cazuri de delict flagrant³. Persoanelor la care se face percheziția li se pune la dispoziție copia ordonanței de efectuare a percheziției autorizată de către judecătorul de instrucție. Persoana la care se efectuează percheziția trebuie să dispună de posibilități reale de a lua cunoștință de ordo-

¹Spre exemplu, arme, substanțe narcotice, substanțe toxice, explozibile ș.a.

²Deși art. 125 din CPP stabilește că percheziția se efectuează în baza ordonanței motivate a organului de urmărire penală, fără a preciza că acesta trebuie să fie ofițerul de urmărire penală sau procurorul, considerăm că toată responsabilitatea pentru efectuarea întocmirii ordonanței motivate, cât și pentru efectuarea percheziției în caz de delict flagrant fără autorizația judecătorului de instrucție este pusă în seama procurorului, inclusiv procurorul ca responsabil de urmărire penală înaintează demersul judecătorului de instrucție, emite ordonanța în cazul efectuării percheziției fără autorizare. Procurorul este obligat să anunțe imediat judecătorul de instrucție despre efectuarea percheziției fără autorizația acestuia.

³În unele cazuri, în practică se admite efectuarea percheziției după ora 22:00, dacă percheziția a început în timp de zi, iar amânarea pentru a doua zi poate prejudicia considerabil urmărirea penală.

nanță. La efectuarea percheziției trebuie să se ia în considerație faptul că o dată predate benevol, obiectele sau documentele determină întreruperea acțiunii procesuale, aceasta limitându-se doar la ridicarea obiectelor. Doar în situații excepționale, când nu au fost predate toate obiectele indicate în ordonanța de efectuare a percheziției, organul de urmărire penală poate purcede la efectuarea percheziției sau poate continua acțiunea procesuală începută. La efectuarea percheziției și ridicării este necesar de evitat oricare deteriorare a bunurilor, doar în cazuri excepționale, când proprietarul sau posesorul refuză să deschidă anumite încăperi, se admite deschiderea forțată a acestora. La deschiderea forțată a încăperilor poate fi atras un specialist. Indicațiile persoanei care efectuează percheziția sunt obligatorii pentru toți participanții la această acțiune procesuală.

În procesul efectuării percheziției sunt ridicate și obiectele sau documentele, circulația liberă a cărora este interzisă de lege, chiar dacă acestea nu au importanță în cauza penală urmărită. Sunt ridicate, de asemenea, obiectele pentru confecționarea, comercializarea sau păstrarea cărora este prevăzută răspunderea penală. La acestea se atribuie: substanțele narcotice, psihotrope, otrăvitoare, armele, munițiile etc.

Judecătorul de instrucție, recunoscând percheziția legală, întocmește o rezoluție, în cazul în care percheziția este ilegală, judecătorul întocmește o încheiere. Încălcările depistate de judecătorul de instrucție pot fi de diferit gen: fie că nu a existat motivul efectuării percheziției, fie că percheziția a fost efectuată fără autorizația judecătorului de instrucție, fie că au fost comise încălcări în timpul efectuării percheziției ș.a.

Persoanele ale căror drepturi au fost limitate prin efectuarea percheziției pot să înainteze judecătorului de instrucție o plângere care să vizeze acțiunile organului de urmărire în timpul efectuării percheziției, inclusiv cerându-se recunoașterea percheziției ca fiind ilegală.

Determinat de natura infracțiunii și de modul în care a fost comisă, prin percheziție pot fi descoperite: obiectele corp-delict sau cele destinate săvârșirii de infracțiunii, obiectele ce constituie urme ale infracțiunii ori sunt purtătoare de urme, bunurile ori valorile de care victima a fost păgubită, persoanele care se sustrag răspunderii penale¹.

După locul efectuării, percheziția poate fi corporală, domiciliară, la locul de muncă și în localurile deschise publicului. Se mai cunoaște o clasificare în:

- percheziția persoanei, care poate fi a îmbrăcămintei și corporală;
- percheziția locului, care se cunoaște sub două variante, a clădirilor și a locurilor deschise.

Alți autori mai fac distincția între percheziția primară și repetată, individuală și de grup. Întrucât în majoritatea situațiilor, percheziția persoanei presupune atât examinarea corporală, cât și a îmbrăcămintei, distincția ei în două feluri nu o vedem necesară.

După locul în care se desfășoară, găsim potrivită clasificarea în:

- percheziție în încăperi;
- percheziție în loc deschis, deoarece, indiferent de destinația încăperii în cauză, cercetarea se face prin aplicarea acelorași reguli tactice.

În situațiile când se cunoaște din timp persoana ce urmează a fi percheziționată, locul și timpul în care-și desfășoară activitatea infracțională, obiectele și mijloacele de care se folosește, natura bunurilor ori valorilor pe care le are asupra sa, persoanele cu care colaborează, organul judiciar pregătește din timp percheziționarea ei.

Totdeauna percheziția persoanei se va face prin respectarea normelor procedurale privitoare la drepturile persoanei, de către persoane de același sex cu cea percheziționată,

¹Pop O, Anghelescu I., *Tratat practic de criminalistică*, Vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică. București, 1991, p. 496.

cu deosebită atenție și ținută sobră față de bunurile de utilitate personală, mai ales când este vorba despre cele de îmbrăcăminte intimă.

Când se caută obiecte, sau valori determinate, cu anumită destinație, înainte de percheziționare, persoanei în cauză i se cere să le predea. Dacă refuză sau pretinde că nu le are asupra sa, se procedează la căutarea lor, însă, când obiectele sau valorile căutate sunt foarte variate ca natură și destinație, precum și nedeterminate în privința numărului lor, cum se întâmplă în cazurile unor multiple infracțiuni de furt, de speculă, se poate ca percheziția să nu fie precedată de această cerere, cu precizarea obiectelor ori valorilor în cauză, deoarece s-ar crea posibilitatea infractorului să predea numai o parte din ele și celelalte să rămână în posesia sa.

Corpul omului se examinează în exterior și în interior. Pielea poate să fie purtătoare de mesaje, hărți desenate cu substanțe invizibile sau de culoare aproape identică cu a pielii. Cu atenție deosebită se cercetează pielea capului, părul, orificiile naturale. Omul dezbrăcat și animalele însoțitoare se supun și examenului radiologie, dacă este cazul. În eventualitatea că se observă pe tubul digestiv obiecte de metal, hârtie, material plastic, se administrează purgative spre eliminate.

Percheziția în încăperi reprezintă o activitate mult mai complexă decât cea personală. Înainte de toate, organul judiciar trebuie să cunoască obiectele pe care dorește să le caute, adică să știe natura lor, destinația, formele, dimensiunile, culoarea în unele situații, gradul de uzură. După care, ținând seama de întregul lor aspect, să se delimiteze posibilitățile de ascundere în interiorul unei locuințe sau altui imobil. Altă categorie de date, care nu se neglijează în pregătirea percheziției, o constituie cele referitoare la persoana percheziționată. În privința locului de percheziție, trebuie cunoscute adresa la care se află, caracteristicile imobilului, exteriorul său, numărul și destinația încăperilor, căile de acces, de câte persoane este folosit etc.¹.

Ținând seama de datele obținute, organul judiciar fixează data și ora începerii percheziției, mobilizează persoanele participante, pregătește mijloacele tehnice necesare pentru căutarea obiectelor vizate și fixarea a tot ce s-a făcut și s-a descoperit.

Afară de organul judiciar, la percheziții în locuri închise, de obicei, participă ofițerul criminalist, experți în anumite domenii strict determinate, când este cazul, organele de poliție pentru păstrarea ordinii în procesul percheziției, persoana percheziționată, făptuitorul și victima infracțiunii în unele situații. După ce face cunoscut scopul percheziției, organul judiciar solicită persoanei percheziționate să dea obiectele sau valorile căutate. Chiar în situația când se prezintă obiectele cerute, nu întotdeauna se renunță la percheziție. În funcție de natura, amploarea cauzei, percheziția se poate efectua și pentru găsirea altor obiecte utile cercetării faptei.

Percheziția în încăperi, de obicei, se desfășoară în două faze. Întâi, se ia cunoștință de locul percheziționat, pentru a se stabili numărul încăperilor, poziția lor, aspectul general al fiecărei încăperi în parte, numărul și aspectul dependențelor. De asemenea, se delimitează obligațiile participanților și se fixează ordinea efectuării percheziției. Tot în această fază se fac, dacă este necesar, fotografia de orientare a locului percheziționat, precum și fotografiile schițe. În tot timpul primei faze se urmăresc persoanele ce locuiesc sau își desfășoară activitatea obișnuită în imobilul percheziționat, pentru a nu ascunde ori duce din lucruri în altă parte. A doua fază a percheziției constă în căutarea propriu-zisă a obiectelor în locurile unde ar putea fi ascunse.

¹Смагоринский Б.Ф., *Следственные действия (процессуальная характеристика и психологические особенности)* Учебное пособие, МВД РФ, 1994, с. 163.

Pe tot parcursul percheziției, persoanele interesate sunt urmărite, spre a vedea cum anume reacționează la căutarea într-un loc sau altul, în practică s-a constatat că unele persoane au emoții mai puternice când organul judiciar se apropie de ascunziș sau oftează ușurat când se îndepărtează de acel loc. De asemenea, din cauza emoțiilor deosebite trăite în anumite momente critice, persoana percheziționată schimbă timbrul vocii și ritmul vorbirii. Menținerea ei în continuă conversație permite observarea momentelor de schimbare a vocii și vorbirii, a mimicii, care ajută la depistarea zonelor în care se află obiectele ori valorile căutate.

Altele, însă, pozează dorința de a le conduce peste tot pe persoanele care fac percheziția, chiar spre locurile cu obiecte ascunse, tocmai pentru a le face să creadă că în acele zone nu este nimic ascuns, însă și la acestea, dacă sunt urmărite cu atenție, se observă schimbarea oricât de slabă a mimicii, a nuanței de culoare a feței și chiar în ritmul vorbirii și în timbrul vocii. În această fază se fac fotografiile ale ascunzătorilor și ale obiectelor descoperite, care se atașează la procesul-verbal¹.

Percheziția în loc deschis se pregătește din timp, pe baza cunoașterii obiectelor sau valorilor căutate, a locului și persoanei percheziționate, prin mobilizarea persoanelor participante, pregătirea mijloacelor tehnice necesare, în modul cum s-a arătat și la percheziția în încăperi. Ea constă în cercetarea minuțioasă a curții, grădinii, a terenurilor cultivate de lângă casă. Și în acest caz sunt recomandate două faze: prima de recunoaștere a terenului și pentru stabilirea ordinii cercetării, iar a doua de examinare a locului deja delimitat.

De asemenea, apa aruncată pe aceste porțiuni de teren se absoarbe mai repede decât în locurile nesăpate. Stogurile de fân sau paie în locurile unde s-a umblat cu puține zile înainte prezintă altă nuanță de culoare, de obicei mai deschisă decât restul suprafeței asupra căreia au acționat timp îndelungat ploile și razele solare. Obiectele de metal, cum sunt armele de foc, cuțitele, topoarele, grenadele se caută și cu detectorul de mine, iar la căutarea de cadavre, persoane sau îmbrăcăminte, utilizată se recomandă să fie folosiți câinii de urmărire.

În faza a doua se execută fotografiile și desene prin care se fixează locul și obiectele descoperite, precum și fotografiile de detaliu. Toate fotografiile și desenele se menționează în procesul-verbal de percheziție, ca părți componente ale sale.

2. Noțiunea și reglementarea procesual-penală a ridicării de obiecte și înscrisuri

Ridicarea de obiecte și documente este o acțiune procesuală, în urma căreia sunt ridicate anumite obiecte sau documente din locuri cunoscute de către organul de urmărire penală. Spre deosebire de percheziție, ridicarea presupune cunoașterea prealabilă atât a existenței însuși a documentelor sau obiectelor, cât și a locului aflării lor².

Potrivit prevederilor art. 126 CPP al Republicii Moldova, orice persoană în posesia căreia se află un obiect sau înscris ce poate servi ca mijloc de probă, este obligată să-l prezinte, sub luare de dovadă de la organul de urmărire penală sau instanța de judecată, la cererea acestora.

Dacă organul de urmărire penală sau instanța de judecată apreciază că și o copie de pe înscris poate servi ca mijloc de probă, reține numai copia. Dacă obiectul sau înscrisul are caracter secret, prezentarea sau predarea se face în condiții care să asigure păstrarea secretului.

Ne aflăm, prin urmare, în prezența unei măsuri procedurale destinate ridicării de obiecte sau înscrisuri cunoscute, despre care organul de urmărire penală deține informații privitoare la locul sau persoana care le deține³.

¹Хижняк Д.С., *Процессуальные и криминалистические проблемы развития тактики следственных действий*, Изд. ЮРЛИТИНФОРМ. М., 2004, с. 79.

²Dolea Igor, Roman Dumitru, Sedlețchi Iurie, Vizdoagă Tatiana, *Drept procesual penal*. Ed. Cartier. Chișinău, 2005, p. 316.

³Ion Mircea, *Criminalistica*, Ed. ALL. București, 1998, p. 168-169.

De regulă, în cazurile normale, pentru ridicarea obiectelor sau înscrisurilor organul de urmărire penală se va prezenta la domiciliul persoanei care le deține, la locul său de muncă sau la unitatea la care se găesc. După ce se legitimează, va arăta scopul venirii sale cerând să-i fie predate obiectele sau înscrisurile. Există și situații în care persoana nu numai că refuză predarea obiectelor sau înscrisurilor cerute ori neagă existența sau deținerea acestora, ci, pur și simplu, nu permite intrarea în locuință a organului de urmărire penală.

Din punct de vedere procedural, în asemenea împrejurări se poate recurge fie la o *ridicare silită*, dispusă de organul de urmărire penală sau de către instanța de judecată.

Ridicarea de obiecte și înscrisuri este activitatea prin intermediul căreia organul de urmărire penală sau instanța de judecată asigură obiectele și documentele care pot servi ca mijloc de probă în procesul penal. Ea este o instituție de sine stătătoare și nu trebuie să fie confundată cu activitatea de căutare, relevare, fixare și ridicare a urmelor și mijloacelor materiale de probă desfășurată cu ocazia cercetării la fața locului ori cu aceea, vizând același scop, care se efectuează în cadrul percheziției¹.

Această activitate se efectuează atunci când se cunosc obiectele și înscrisurile ce prezintă valoare pentru cauză, se dețin date și informații despre existența lor, sunt stabilite persoanele fizice sau juridice care le dețin și locurile unde se află².

De obicei, se procedează printr-o adresă oficială a organului judiciar, în care se specifică actul sau obiectul respectiv cu toate caracteristicile sale, solicitându-i-se să-l prezinte la (cum ar fi, de pildă, arma de vânătoare, diferite registre). Dacă se refuză, se recurge la ridicarea obligatorie. În momentul ridicării actului sau obiectului în cauză, organul judiciar verifică dacă exemplarul prezentat este cel solicitat ori nu, dacă se află în starea cunoscută de funcționare, de utilizare.

Activitatea ridicării de acte sau obiecte se consemnează în procesul-verbal, în care se trec numele și prenumele organului judiciar, numele și al persoanei de la care se ridică, activitățile efectuate, toate caracteristicile actului ori obiectului ridicat, starea în care se află, ce defecțiuni se observă. Activitatea urmărește identificarea și ridicarea de la persoanele care le dețin a obiectelor și înscrisurilor ce servesc ca mijloc de probă pentru descoperirea infracțiunii și a făptuitorilor, dovedirea vinovăției acestora și asigurarea tragerii lor la răspundere penală.

În anumite momente ale urmăririi penale, este dificil să se stabilească cu certitudine care dintre obiectele și înscrisurile ridicate sunt mijloace de probă. De aceea, dispozițiile legii procesuale penale prevăd că această activitate se poate desfășura chiar atunci când se apreciază doar posibilitatea ca ele să servească drept mijloace de probă.

Importanța majoră a ridicării de obiecte și înscrisuri, prin care practic se administrează o parte din mijloacele de probă, rezidă în faptul că acești „martori muți”, cum au fost numite sugestiv, știu să „vorbească” și să prezinte, uneori, date mai exacte și complete decât martorii adevărați, ce pot fi de rea-credință ori influențați de diverși factori în depozițiile lor.³ Multitudinea și varietatea obiectelor și înscrisurilor ce pot servi la aflarea adevărului se regăsesc sub o diversitate de forme, mărimi, proprietăți fizico-chimice etc., ascunse ori la vedere și pot fi clasificate în mai multe categorii. După literatura de specialitate și dispozițiile legale s-ar putea face următoarea clasificare:

¹Aionioțoaie Constantin, Stănică Tudor, *Tactica criminalistică*, Serviciul Editorial și Cinematografic. București, 2009, p. 155.

²Кобликов А. С., *Учебник уголовного процесса*, Изд. СПАРК. М., 1995, с. 207.

³Вольнский А.Ф., Филиппов А.Г., *Криминалистика: Учебник* - М: Изд-во "Спарк", 1998, с. 239.

a) obiecte și înscrisuri care au folosit sau au fost destinate să servească la săvârșirea infracțiunii. De exemplu „gura de lup” folosită la comiterea flirtului prin forțarea unei case de bani;

b) obiecte care reprezintă produsul infracțiunii. De exemplu: bunurile delapidate de gestionar sau lucrul însușit de infractor în cazul unui furt;

c) obiecte ori înscrisuri care poartă a urmă a faptei comise. De exemplu: înscrisul contrafăcut prin fals sau lacătul distrus prin forțarea încuietorii în cazul unui furt ori statul de plată folosit pentru săvârșirea infracțiunii de înșelăciune în paguba avutului public prin pontarea unei persoane în mod fictiv;

d) orice alte obiecte sau înscrisuri care servesc la aflarea adevărului și aflarea cauzei. De exemplu: bancnotele ori alte bunuri de valoare cu urme digitale ale mituitului în cazul infracțiunii de luare de mită.

În realizarea rolului său activ, pentru aflarea adevărului și lămurirea cauzei sub toate aspectele, în vederea justei soluționări a acesteia, organul de urmărire penală și instanța de judecată au obligația să depună toate diligentele pentru identificarea obiectelor și înscrisurilor ce pot servi ca mijloc de probă și să ia toate măsurile posibile pentru ridicarea lor din locurile și de la persoanele asupra cărora se află¹.

Pentru realizarea acestui scop, în Codul de procedură penală este prevăzută obligația organului judiciar de a ridica obiectele și înscrisurile care pot servi ca mijloc de probă.

Pe de altă parte, legea procesuală penală a instituit obligativitatea pentru deținătorii mijloacelor de probă – persoane juridice sau persoane fizice – de a le prezenta și preda cererea organului de urmărire penală ori a instanței de judecată.

Obligația organului de urmărire penală sau a instanței de judecată de a ridica obiectele și înscrisurile utile într-o cauză penală se menține și în situațiile în care acestea nu sunt predate de bunăvoie de către deținător, chiar dacă reprezintă documente secrete ori când se află asupra unei persoane juridice cu un specific aparte – unități poștale și de transport.

Astfel, deși, în general, se cunosc obiectele și înscrisurile care urmează a fi ridicate, locurile și persoanele ce le dețin, se impune un minimum de investigații pentru a concretiza toate acestea, verificări care trebuie făcute cu atenție pentru a nu da posibilitatea persoanelor interesate să distrugă sau să înlăture obiectele ori înscrisurile ce interesează cauza.

Printre multe garanții procesuale pe care legea le prevede a fi respectate cu ocazia ridicării de obiecte și înscrisuri sunt și următoarele:

- obligația organului judiciar de a se legitima când se prezintă pentru ridicarea de obiecte și înscrisuri;
- primirea sub luarea de dovadă sau prin proces-verbal a obiectelor și înscrisurilor care pot servi ca mijloc de probă;
- obținerea în prealabil de către organul de urmărire penală a încuviințării ori autorizației de percheziție de la procuror, în situațiile prevăzute de lege, și prezentarea lor persoanelor sau reprezentanților unităților de la care urmează a se ridica obiecte ori înscrisuri;
- prezența persoanei, uneori chiar arestate, sau a unui reprezentant al său, a unui membru de familie ori a unui vecin, având capacitate de exercițiu, la ridicarea silită de obiecte și înscrisuri și a apărătorului, în cazurile prevăzute de lege;
- prezența reprezentantului unității la ridicarea de obiecte și înscrisuri, când activitatea se efectuează la o asemenea unitate;
- ridicarea doar a obiectelor sau înscrisurilor care prezintă importanță pentru cauză;

¹Bercheșan Vasile, *Cercetarea penală. Criminalistica – teorie și practică*. Îndrumar complet de cercetare penală, Editura și Tipografia ICAR, București, 2002, p. 353.

- obligația pentru organul care efectuează aceste activități să nu facă publice faptele și împrejurările ce privesc viața personală a celui la care se desfășoară activitatea;
- obligația organului judiciar care primește ori ridică obiecte și înscrisuri cu caracter secret să asigure păstrarea secretului;
- efectuarea percheziției corporale – în cazul ridicării silite – de către o persoană de același sex;
- lăsarea unei copii de pe dovadă ori procesul-verbal persoanei de la care au fost ridicate obiectele și înscrisurile;
- respectarea măsurilor legale privind destinația obiectelor sau înscrisurilor ridicate¹.

Putem menționa cu certitudine că percheziția este o activitate cu pondere deosebită în instrumentarea cauzelor penale. Aproape nu există cauză în care organele de urmărire penală să nu recurgă la această activitate pentru descoperirea de obiecte, înscrisuri sau valori necesare probării activității infracționale și, implicit, a vinovăției făptuitorului. În același timp, percheziția, se prezintă ca o activitate deosebit de complexă și de dificilă, ca una dintre cele mai pretențioase pe care le execută organele de urmărire penală. Nici o altă activitate nu implică pătrunderea în cele mai intime detalii ale vieții personale și familiale, în drepturile de proprietate asupra imobilelor, terenurilor etc., ca percheziția.

Importanța majoră a ridicării de obiecte și înscrisuri, prin care practic se administrează o parte din mijloacele de probă, rezidă în faptul că acești „martori muți”, cum au fost numite sugestiv, știu să „vorbească” și să prezinte, uneori, date mai exacte și complete decât martorii adevărați, ce pot fi de rea-credință ori influențați de diverși factori în depozițiile lor. Desigur nu se poate exclude și posibilitatea ca unele mijloace de probă din categoria celor la care s-au făcut referiri să fie contrafăcute sau alterate intenționat de cei interesați, pentru a duce organul de urmărire penală la concluzii eronate.

Bibliografie:

Tratate internaționale, legi și acte normative subordonate legii

1. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, din 4 noiembrie 1950.
2. Regulamentul Curții Europene a Drepturilor Omului (Cu modificări și completări pînă la 1 iulie 2006.
3. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994.
4. Codul Penal al Republicii Moldova din 18 aprilie 2002.
5. Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova din 12 iunie 2003.
6. Legea Republicii Moldova „Cu privire la poliție”, nr. 415-XII din 18.12.1990.
7. Legea Republicii Moldova „Cu privire la activitatea operativă de investigații” nr. 45 – XIII, din 12 aprilie 1994.

Tratate, monografii, studii, articole

1. Aionîtoaia Constantin, Stănică Tudor, *Tactica criminalistică*, Serviciul Editorial și Cinematografic, București, 1989.
2. Anghelescu I., *Dicționar de criminalistică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984.
3. Bercheșan Vasile, *Cercetarea penală. Criminalistica – teorie și practică*. Îndrumar complet de cercetare penală, Editura și Tipografia ICAR, București, 2002.
4. Dolea Igor, Roman Dumitru, Vizdoagă Tatiana, Sedlețchi Iurie, *Drept procesual penal*, Ed. Cartier Juridic, Chișinău, 2005.
5. Mircea Ion, *Criminalistica*, Ed. LUMINA LEX, București, 1998.
6. Pop O, Anghelescu I., *Tratat practic de criminalistică*, Vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1991.
7. Theodoru Gh., Moldovan L., *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1979.
8. Вольнский А. Ф., Филиппов А. Г., *Криминалистика: Учебник*. М.: Изд-во "Спарк", 1998.

¹Власов А. А., *Особенности доказывания в уголовном судопроизводстве*. Научно-практическое пособие. Изд. Экзамен. М., 2004, с. 171.

9. Власов А. А., Лукьянова И. Н., Некрасов С. В., *Особенности доказывания в судопроизводстве*. Научно-практическое пособие. Изд. ЭКЗАМЕН. М., 2004.
10. Смагоринский Б.Ф., *Следственные действия (процессуальная характеристика и психологические особенности)*. Учебное пособие. МВД РФ, 1994.
11. Смагоринский Б.Ф., *Следственные действия (процессуальная характеристика и психологические особенности)*. Учебное пособие. МВД РФ, 1994.

CURTEA DE JUSTIȚIE A UNIUNII EUROPENE – INSTANȚĂ CONSTITUȚIONALĂ

Tudor-Ioan Nistor, Universitatea Petru Maior din Târgu Mureș
 Profesor coordonator: **Raul Felix Hodoș**, asist. univ. drd.

Rezumat: *În ciuda faptului că apartenența României la Uniunea Europeană nu este una de dată foarte recentă, anumite aspecte legate de justiția unională în noul context sunt încă elemente de noutate și care prezintă, în aceeași măsură, un interes deosebit. Astfel, Curtea de Justiție a Uniunii Europene, prin rolul pe care îl are la nivel supranațional (acela de a asigura respectarea dreptului unional în interpretarea și aplicarea tratatelor) și având în vedere competența sa obligatorie pentru statele membre, are calitatea de organ jurisdicțional veritabil.*

În considerarea faptului că, prin intermediul acțiunii în pronunțarea unei hotărâri preliminare, Curtea de Justiție Europeană se comportă asemenea unei instanțe constituționale din dreptul național, lucrarea dorește să evidențieze caracteristicile teoretice ale acestei acțiuni, precum și să asigure o prezentare a principalelor repere jurisprudențiale în materie.

Abstract: *Despite the fact that Romania became member state of the European Union quite recently, in this new juridical context, there are still a number of aspects that present a highly rate of interest. Therefore, due to the complex role of the Court of Justice of the European Union, which, on one hand, has the fundamental role of ensuring the effectiveness of European Union law in interpretation and application of the treaties, and, on the other hand, by reason of its compulsory jurisdiction for the Member States, it can be sustained that the Court has the quality of a jurisdictional authority.*

In consideration of the fact that, through the preliminary ruling procedure, the ECJ is acting like a national constitutional court, this paper wishes to highlight the theoretical characteristics of this procedure, and to provide an overview of the relevant jurisprudence.

Listă de abrevieri

- CECO – Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului
- CJ – Curtea de Justiție
- CJCE – Curtea de Justiție a Comunităților Europene
- CJUE – Curtea de Justiție a Uniunii Europene
- RRDC – Revista Română de Drept Comunitar
- RRDE – Revista Română de Drept European
- TCE – Tratatul privind Comunitățile Europene
- TFUE – Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene
- TUE – Tratatul privind Uniunea Europeană
- UE – Uniunea Europeană

După aderarea României la Uniunea Europeană din 2007, situația juridică din România a început să contureze o nouă valență: dreptul unional trebuie respectat și are prioritate, în baza articolului 148(2)¹ din Constituția României, dar și în baza Tratatelor de la nivelul Uniunii Europene. În acest nou cadru, constituționalizarea dreptului reliefează un sens inedit; ne întrebăm retoric, *se poate vorbi, la acest moment, despre o constituționalizare, pe lângă cea din dreptul intern, la nivel unional?*

¹Aceasta stipulează: „Ca urmare a aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu, au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare.”

În doctrină¹ se vorbește despre o accepțiune modernă a termenului *constituție*; așadar, se consideră că aceasta are un înțeles evolutiv, ce se schimbă odată cu societatea, având sensuri diferite în perioade de timp diferite ori putând să acopere realități distincte în cadrul aceleiași perioade. Înțelegem și noi să ne raliem opiniei prezentate și optăm pentru interpretarea în sens larg a noțiunii. Considerăm astfel, că acest termen nu trebuie utilizat în sens restrictiv, doar prin prisma unei eventuale constituționalizări care are loc prin intermediul unei Constituții a Uniunii (lucru, de altminteri, imposibil în momentul de față, având în vedere eșecul pe care l-a avut Tratatul de instituire a Constituției Europene, dar și imposibilitatea de ordin practic, prin prisma recentului Tratat²). Astfel, chiar Tratatul de la Lisabona (ce modifică Tratatul privind Uniunea Europeană și Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene) preia modificările propuse prin proiectul constituției europene³. Așadar, considerăm că această noțiune de constituționalizare trebuie privită în sens larg, ca o noțiune *sui generis*; așadar, acest concept trebuie asociat cu ideea de autonomie a unei ordini juridice și mai puțin cu ideea clasică de suveranitate statală⁴.

Supremația și efectul direct (aspecte ce le vom analiza pe larg la momentul oportun în lucrarea de față) sunt elemente ce determină autonomia dreptului unional în raport cu cel național, această autonomie fiind, așadar, principalul argument în favoarea caracterului cvasi-constituțional al normelor unionale.

În această lucrare vom avea în vedere constituționalizarea progresivă a normelor unionale, prin intermediul jurisprudenței Curții de Justiție Europeană. Vom începe prin a face o prezentare generală a Curții, urmată de prezentarea structurii, a principiilor de funcționare, urmând ca apoi să tratăm pe larg acțiunea preliminară.

Curtea de Justiție a Uniunii Europene este una din cele șapte instituții ale Uniunii⁵, așa cum este stipulat în Tratatul privind Uniunea Europeană⁶, rămânând, în continuare, instituția responsabilă cu interpretarea și aplicarea legislației europene⁷.

Trebuie să subliniem, încă de la începutul demersului nostru faptul că, în general, jurisprudența nu este acceptată ca izvor de drept în sistemul juridic continental⁸. Se consideră că, în principiu, hotărârile judecătorești nu au efecte *erga omnes*. În ciuda acestui fapt, fiecare aplicare a dreptului necesită interpretare, ceea ce înseamnă că, într-un fel sau altul, regulile sunt perfecționate și suplimentate, astfel că sunt impuse noi reguli, care, deși teoretic obligă doar părțile în litigiu, în practică au o valabilitate generală asemănătoare cu cea a unei legi (în accepțiunea largă a termenului)⁹. Astfel, jurisprudența Curții

¹TĂNĂSESCU Simina, *Despre constituționalizarea dreptului european*, în RRDC, nr. 2/2008, p. 35.

²Tratatul de la Lisabona a fost ratificat de România în februarie 2008 și a intrat în vigoare la data de 1 decembrie 2009.

³Concepția de față este în antiteză cu opinia tradiționalistă potrivit căreia numai un stat suveran poate avea o Constituție și, în continuarea argumentului, dat fiind faptul că UE nu este un stat, asimilarea Tratatelor unei Constituții nu ar putea fi primită. Pentru mai multe detalii privind această perspectivă, a se vedea TOADER Camelia, *Constituționalizare dreptului comunitar. Rolul Curții de Justiție a Comunităților Europene*, din RRDC, nr. 2/2008, p. 17.

⁴Ibidem.

⁵Alături de Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Comisia Europeană, Banca Centrală Europeană și Curtea de Conturi.

⁶Titlul III, articolul 13 (1).

⁷Art. 19 (1) TUE, art. 267 TFUE.

⁸Spre deosebire de sistemul *common law*, unde principalul izvor de drept îl constituie însăși jurisprudența (precedentul judiciar).

⁹MANOLACHE Octavian, *Tratat de drept comunitar*, Ediția a V-a, Ed. C.H.Beck, 2006, București, p.49.

este un izvor esențial de drept, întrucât în numeroasele probleme Curtea de Justiție completează și precizează dispozițiile Tratatelor, concomitent cu asigurarea respectării lor. Trebuie menționat însă că, deși în anumite cazuri Curtea face referire în mod expres la propriile hotărâri anterioare pentru fundamentarea noilor hotărâri, în alte situații aceasta a decis, însă, că nu este obligată să țină cont de propria jurisprudență și, mai mult decât atât, instanțele naționale sunt îndreptățite să ceară o nouă hotărâre preliminară dacă nu vor să urmeze o decizie dată asupra unei probleme asemănătoare dintr-o cauză anterioară¹.

Structura CJUE

Pentru o bună înțelegere a competențelor și pentru o privire corectă de ansamblu, trebuie să menționăm, încă de la început, faptul că structura Curții de Justiție a Uniunii Europene este următoarea: Curtea de Justiție, Tribunalul și tribunale specializate².

Curtea de Justiție³ apare ca o instituție *sui generis*, multivalență, cu mai multe fațete, fiind o curte internațională⁴, instanță supremă (în accepțiunile dreptului național)⁵, de contencios administrativ⁶, ș.a.m.d., însă ceea ce este relevant în lucrarea de față este ipoteza în care apare ca o instanță constituțională, și anume în situația în care este sesizată prin intermediul unei acțiuni în pronunțarea unei hotărâri preliminare, în scopul interpretării și stabilirii valabilității unor norme juridice⁷.

Din punctul de vedere al ideii de constituționalizare a dreptului unional este interesant de subliniat faptul că procedura hotărârii preliminare este similară cu procedura excepției de neconstituționalitate din dreptul intern. De fapt, procedura preliminară a fost concepută tocmai după modelul controlului de constituționalitate pe cale de excepție, disponibil în numeroase state membre⁸.

În ipoteza de instanță constituțională și supremă, CJUE are obligația de a asigura existența unei jurisprudențe unitare și să contribuie la acoperirea curenților legislative și la dezvoltarea Uniunii⁹.

Principiile fundamentale de funcționare ale Curții de Justiție Europene

Fără a încerca o analiză exhaustivă a acestor principii, excedând obiectul de analiză al lucrării, vom sublinia doar, succint, principiile cele mai importante care ghidează funcționarea CJUE. Așadar, aceasta are în vedere *principiul împuternicirii speciale limitate, principiul interpretării unitare și autonome a dreptului unional, principiul efectului util, dezvoltării dinamice a dreptului unional, interpretării dreptului secundar în conformitate cu dreptul originar, principiul dreptului comparat*.

Acțiunea preliminară

În virtutea articolului 267 TFUE, *Curtea de Justiție e Uniunii Europene este competentă să se pronunțe, cu titlu preliminar, cu privire la: interpretarea tratatelor, validitatea și interpretarea actelor adoptate de instituțiile, organele, oficiile sau agențiile Uniunii*. Așadar, această acțiune este o acțiune de drept unional prin care o instanță națională din

¹A se vedea cauza Da Costa și Comisia c. Germania. (disponibilă la http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi:celexplus/prod/CELEXnumdoc&numdoc=61962J0028&lg=en, data accesării: 23 martie 2011)

²Art. 19 TUE.

³Denumită în continuare Curtea.

⁴A se vedea articolele 258-260 TFUE.

⁵Având în vedere faptul că hotărârile sale nu pot fi atacate pe căi ordinare de atac.

⁶Dacă avem în vedere acțiunile îndreptate împotriva acțiunilor sau inacțiunilor organelor comunitare.

A se vedea, în acest sens, art. 263 TFUE

⁷Art 19 (3) lit. b) TUE.

⁸TOADER Camelia, *op. cit.*, p. 27.

⁹FÁBIÁN Gyula, *Drept instituțional comunitar*, Ediția a III-a, Ed. Sfera Juridică, 2010, Cluj-Napoca, p. 245.

statele membre ale Uniunii poate sau este obligată să solicite Curții de Justiție Europene acordarea unui sprijin prin luarea unei decizii, între cele două instanțe existând o relație de coordonare, și nicidecum de subordonare.

Așadar, potrivit articolului citat mai sus, *în cazul în care o asemenea chestiune (interpretare, respectiv validitate – n.n.) se invocă într-o cauză pendinte în fața unei instanțe naționale ale cărei decizii nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern, această instanță este obligată să sesizeze Curtea*. Această reglementare are însă următoarele excepții: în cazul în care există deja o jurisprudență în materia respectivă sau a cazului în care interpretarea corectă ce trebuie dată normei de drept în cauză este evidentă, sesizarea CJE nu se impune. În celelalte cazuri (în care există o cale de atac), instanța apreciază dacă va trimite sau nu o cerere în interpretare la CJE.

Spre deosebire de alte acțiuni juridiciale, acțiunea preliminară nu este o cale de atac împotriva unui act european sau național, ci doar o întrebare cu privire la aplicarea dreptului unional.

Trebuie subliniat faptul că în cadrul acestei proceduri, Curtea de Justiție nu aplică dreptul în situația concretă (rol ce revine instanțelor naționale)¹, ci doar interpretează dreptul unional sau stabilește valabilitatea sa, nefiind legate de un litigiu propriu-zis concret². Așadar, înainte de tranșarea litigiului aflat pendinte în fața unei instanțe naționale, Curtea se pronunță *ex ante* asupra unor probleme, întrebări, neclarități, ce sunt în mod concret delimitate și care sunt, în mod evident, în strânsă legătură cu litigiul de bază. Sintetizând, Curtea nu se pronunță asupra unei întrebări ipotetice.

Așa cum rezultă și din cele prezentate mai sus, este cunoscut faptul că sistemul juridic unional are o structură dualistă: pe de o parte, la nivel unional, CJUE, iar la nivel național, instanțele din statele membre, ce reprezintă dreptul comun în materie. Însă, având în vedere faptul că, în fața lor, instanțele naționale sunt obligate să aplice dreptul unional, acestea devin, în sens funcțional, instanțe unionale³.

Această procedură se bazează pe principii de bază ale dreptului unional, anume: principiul valabilității directe a dreptului european în dreptul intern al statelor membre și cel al aplicării prioritare a dreptului Uniunii față de actele normative interne ale statelor membre. Vom face o scurtă descriere a acestor principii, pentru o mai bună înțelegere a întregului proces. Principiul rangului prioritar presupune faptul că, în cazul în care o anumită problemă este reglementată atât de dreptul unional cât și de dreptul național, în cazul în care există o coliziune între cele două, va avea prioritate dreptul unional. Acest principiu a fost statuat pe cale jurisprudențială de-a lungul mai multor ani, cea mai cunoscută hotărâre a Curții de Justiție Europene în acest sens fiind hotărârea COSTA/ENEL din 1964. Pe scurt, decizia a definit relația dintre dreptul unional și dreptul național al statelor membre, evidențiind faptul că dreptul unional este o ordine juridică independentă care are prioritate de aplicare chiar și în fața dreptului național ulterior. Așadar, principiul specific dreptului intern și dreptului internațional public, conform căruia *lex posteriori derogat priori* nu-și găsește aplicarea în relațiile dintre dreptul UE și cel intern. Mai mult decât atât, nici normele de drept constituțional interne nu beneficiază de prioritate față de normele unionale,

¹BLANC Didier, et alii, *Institutions Européennes*, Miskolc University Press, 2008, pp. 276-277.

²Potrivit *Notei de informare cu privire la efectuarea trimiterilor preliminare de către instanțele naționale*, disponibilă la adresa: <http://innm-lex.ro/ue/files/pubs/NInfo.pdf> (data accesării: 23 martie 2011).

³Deși din punct de vedere instituțional, formal, CJUE este singura instanță unională. Pentru mai multe detalii, a se vedea FÁBIÁN Gyula, *Curtea de Justiție Europeană, instanță de judecată supra-națională*, Ed. Rosetti, 2002, București, p. 160.

acest fapt fiind evidențiat în cazul Internationale Handelsgesellschaft¹. Alte cazuri importante, incidente în evidențierea faptului că dreptul unional se aplică în mod prioritar, sunt: *Simmenthal II* (din 1978)², *Factortame*³, *Lucchini*⁴, ș.a.

Pe de altă parte, principiul aplicării directe evidențiază posibilitatea cetățenilor din statele membre de a invoca normele juridice de drept unional chiar dacă nu sunt destinatarii direcți ai acestora, fără ca aceste norme să fi fost preluate de legislativul național, în dreptul intern. Noțiunea de efect direct înseamnă așadar că textele unionale care sunt dotate cu un asemenea efect creează imediat, pentru particulari, drepturi de care aceștia se pot prevala direct în fața organelor de jurisdicție naționale. Efectul direct este strâns legat de supremația dreptului unional: faptul că normele unionale primează în raport cu cele naționale permite aplicarea directă a unora dintre acestea, fără ca certitudinea juridică la nivel național să fie pusă sub semnul întrebării. Mai mult decât atât, normele unionale de aplicare directă fac parte integrantă din ordinea juridică internă, chiar dacă ele nu se află sub controlul legiuitorului național. În eventualitatea unei analize a unui raport juridic de către o instanță națională, ele trebuie luate în considerare ca atare, ca și normele constituționale de aplicare directă⁵.

Similar principiului rangului prioritar, și principiul aplicării directe a fost elaborat tot pe cale jurisprudențială. Primul caz în care CJE s-a ocupat de această problemă a fost *Van Gend en Loos vs. Nederlandse Administratie der Belastingen*⁶, din 1963. CJE a motivat hotărârea sa pe temeiul dreptului internațional public arătând că privații pot avea drepturi

¹Starea de fapt, pe scurt, este următoarea: firma Internationale Handelsgesellschaft a obținut o licență de export pentru 20000 de tone de mălai cu termen de derulare până la 31.12.1967. Potrivit Regulamentului nr. 120/1967 al Consiliului Ministerial privind organizarea pieței cerealelor, obținerea licenței este condiționată de plata unei cauțiuni de 0,50 de unități de decontare/ tonă. Până la data de 31.12.1967 firma germană a exportat doar 11.486,764 de tone, motiv pentru care Oficiul pentru Cereale a declarat pierdută cauțiunea în sumă de 17.026,47 DM, potrivit Regulamentului nr. 473/1967 emis de Comisie pentru licențele de import-export cereale și produse cerealiere, orez și produse din orez. Instanța națională a considerat că în acest caz Comunitatea Europeană a încălcat regulile, principiile fundamentale ale Constituției germane și, prin urmare, regulamentele ar fi inaplicabile (fapt, evident, infirmat de Curtea de Justiție Europeană).

²Cauza în discuție vine în continuarea și în completarea speței *Costa c. ENEL*, aducând precizări suplimentare, mai ales cu privire la rolul judecătorului național. Acesta din urmă poate lăsa, la nevoie, neaplicată o normă națională pe care o constată contrară dreptului unional, fără a aștepta înlăturarea acesteia pe cale legislativă sau constituțională, fiind vorba despre o consecință a principiului aplicabilității prioritare consacrat prin intermediul cauzei *Costa c. Enel*.

³În cazul căreia CJE a statuat faptul că dreptul unional trebuie interpretat în așa fel încât, dacă o instanță națională consideră că unicul obstacol în acordarea unei despăgubiri (în speță *House of Lords* a sesizat CJE cu întrebarea dacă instanța națională poate acorda despăgubiri provizorii din moment ce acest lucru este interzis prin cutuma care nu permite luarea măsurilor provizorii împotriva *Reginei*) este o normă juridică de drept intern, are obligația de a o ignora.

⁴În această situație, CJE a stabilit că instanța națională trebuie să asigure efectul deplin al normelor unionale și, dacă este necesar, să înlăture din oficiu aplicarea oricărei dispoziții naționale contrare acestor norme, chiar dacă este vorba despre o hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă. În cazul concret s-a stabilit că puterea de lucru judecat nu poate fi interpretată în sensul că ar face imposibilă recuperarea unui ajutor de stat acordat cu încălcarea dreptului unional.

⁵TOADER Camelia, op. cit., p. 19.

⁶În fapt, la data de 09.09.1960 firma N.V. Algemene Transport- en Expeditie Onderneming Van Gend en Loos a importat din Germania în Olanda substanțe chimice (formaldehidă). Deși potrivit art. 25 (12) din Tratatul CEE (actualul art.30 TFUE), au fost interzise taxele vamale la import și export sau taxele cu efect echivalent, Olanda a adoptat, la 1 martie 1960, un nou cod vamal care prevedea o taxă vamală de 8 % pentru produsul importat.

și obligații care să decurgă direct din tratatele de înființare, deoarece din moment ce statele membre au renunțat la unele atribute de suveranitate au renunțat și la competența lor exclusivă asupra participanților la piața comună.

Pentru a reveni la acțiunea preliminară, trebuie să menționăm faptul că întrebările ce formează această procedură pot face referire atât la normele juridice de drept primar cât și la normele juridice care fac parte din dreptul unional derivat (secundar), precum și la principiile juridice de bază ale ordinii juridice unionale.

Trebuie să amintim faptul că dreptul primar (originar) trebuie înțeles ca fiind tratatele ce stau la baza Uniunii Europene. Acestea pot constitui obiectul unei acțiuni preliminare doar în ceea ce privește interpretarea lor¹. Pe de altă parte, dreptul derivat, definit ca totalitatea normelor juridice unionale create de organele unionale pe baza și în cadrul principiilor și limitelor stabilite de dreptul primar (cărui îi este subordonat), poate constitui obiectul acțiunii preliminare atât în ceea ce privește valabilitatea cât și interpretarea lor². Aceste norme juridice formează dreptul unional derivat prin prisma funcției lor de realizare a obiectivelor prevăzute în tratate și datorită subordonării lor, întrucât acestea nu pot deroga de la prevederile tratatelor. Caracteristica principală a acestora este aceea că pot fi create doar în domeniile prevăzute de tratate pentru realizarea scopurilor menționate acolo de către instituțiile desemnate în acest sens de tratate cu respectarea procedurii prevăzute de tratate³. Conform articolului 288⁴ din TFUE, actele normative unionale sunt regulamentele, directivele, deciziile, recomandările și avizele.

Cauza JIPA (33/07) – prima acțiune preliminară a unei instanțe românești

La scurt timp după ce România a aderat la Uniunea Europeană, o instanță românească și-a exercitat competența de a adresa Curții de Justiție Europene întrebări preliminare⁵, ce vizau exercitarea dreptului la liberă circulație de către un cetățean român (devenit astfel cetățean unional) în raport cu autoritățile statului, având în vedere că acestea din urmă invocau un motiv de ordine publică în scopul de a limita exercitarea dreptului în cauză.

În fapt, în temeiul Acordului de readmisie încheiat în România și statele Benelux, Dl. Jipa a fost returnat în România, pe motiv de „ședere ilegală” în Belgia. Tribunalul Dâmbovița a fost sesizat cu o cerere formulată de Ministerul Administrației și Internelor – Direcția Generală de Pașapoarte București, de dispunere a unei măsuri prin care să i se interzică domnului Jipa să călătorească în Belgia pe o perioadă de până la trei ani. În aceste circumstanțe, Tribunalul Dâmbovița a solicitat Curții să stabilească dacă dreptul unional și în special Directiva privind dreptul cetățenilor Uniunii la liberă circulație și ședere pe teritoriul Uniunii Europene se opune legislației românești care permite restrângerea dreptului unui resortisant al unui stat membru de a se deplasa pe teritoriul unui alt stat membru, în special pentru motivul că se afla acolo în situație de „ședere ilegală”.

Curtea arată mai întâi că, în calitate de resortisant român, domnul Jipa se bucură de statutul de cetățean al Uniunii și, prin urmare, poate să se prevalde de drepturile aferente unui astfel de statut, inclusiv față de statul membru de origine. Curtea amintește că dreptul de liberă circulație cuprinde atât dreptul pentru cetățenii Uniunii care dețin cărți de identitate valabile sau pașapoarte valabile de a intra pe teritoriul unui alt stat membru decât cel

¹Potrivit art. 267 alin. 1 lit. a) TFUE.

²Conform art. 267 alin. 1 lit b) TFUE.

³FÁBIÁN Gyula, *Drept...*, p.131.

⁴Ex-articolul 249 TCE.

⁵Cererea de hotărâre preliminară este disponibilă la: <http://inm-lex.ro/ue/files/pubs/Jipa-cerere.pdf> (data accesării: 17 martie 2011).

de origine, cât și dreptul de a părăsi acest stat membru, deși, așa cum CJE menționează, acest drept nu este unul absolut. Astfel, o măsură prin care se limitează exercitarea dreptului de liberă circulație trebuie adoptată în lumina unor considerații care țin de protecția ordinii publice sau a siguranței publice a statului membru care adoptă măsura respectivă. Așadar, aceasta nu s-ar putea întemeia exclusiv pe motive invocate de un alt stat membru în scopul de a justifica, precum în cauza din acțiunea principală, o decizie de expulzare a unui resortisant unional de pe teritoriul acestui din urmă stat.

Retragerea întrebării preliminare

Cea de-a doua cauză referitoare la procedura hotărârii preliminare, ce a fost inițiată de o instanță din România și care a fost soluționată (restul cauzelor fiind încă pendinte¹) este cauza *Kita*, C-264/10. Ceea ce este inedit la aceasta este faptul că instanța națională, deși este de ultim grad de jurisdicție, a retras întrebarea preliminară².

Așadar, după cum însăși Curtea de Justiție Europeană a statuat³, doar instanța națională are dreptul să retragă cererea sa pentru o hotărâre preliminară, în cazul în care estimează că hotărârea preliminară nu mai este necesară pentru rezolvarea litigiului principal.

Efectul retragerii acțiunii preliminare este acela că se va desesiza Curtea de Justiție Europeană, însă, teoretic, instanța națională poate formula o altă întrebare preliminară în aceeași cauză națională.

Funcțiile acțiunii

Acțiunea în pronunțarea unei hotărâri preliminare are rolul de a asigura respectarea dreptului unional și asigurarea protecției drepturilor resortisanților din Uniunea Europeană. Fără a încerca a trata Curtea de Justiție ca o curte europeană supremă sau o curte de casație unională, aceasta este chemată să asigure că fiecare normă juridică unională să producă efecte juridice similare în fiecare stat membru. Mai mult decât atât, CJE trebuie să asigure că fiecare judecător național devine un judecător unional, în sensul de a fi obligat să aplice dreptul unional în cazurile concrete și nu în sensul de a avea doar o legătură consultativă. Pe de altă parte, Curtea asigură un control indirect asupra legislațiilor interne ale statelor membre în ceea ce privește compatibilitatea acestora cu dreptul unional.

Independența instanțelor naționale?

Considerăm că nu se poate pune problema unei încălcări a independenței judecătorului intern, întrucât, prin intermediul acțiunii preliminare se asigură o conexiune între CJE și instanțele naționale și marchează totodată o punte de legătură între dreptul unional și cel intern, fiind menită să asigure evitarea ca într-un stat membru să se cristalizeze o jurisprudență care nu ar fi în concordanță cu dreptul european.

Instanțele naționale nu au căpătat noi atribuții odată cu aderarea la UE, ci și-au văzut lărgită doar sfera normelor de referință utilizate în activitatea lor obișnuită, prin adăugarea normelor din dreptul unional⁴. Din punctul de vedere al statelor membre, prioritatea de aplicare a dreptului unional este acceptată nu în virtutea jurisprudenței CJE, ci în baza prevederilor constituționale proprii (cum este și cazul României, prin articolul 148, alin. 2)⁵.

¹Pentru o analiză a situației trimeritorilor preliminare din România, <http://inm-lex.ro/ue/resurse/cereri/> (data accesării: 19 martie 2011)

²Pentru o analiză a cauzei despre care discutăm, a se vedea ȘANDRU Mihai, *Retragerea întrebării preliminare de către instanța națională. Analiza cauzei Kita, C-264/10*, în RRDE, nr. 6/2010, pp. 147-153.

³În cauza *TNT Traco*, C-340/99 (hotărâre din 17 mai 2001)

⁴MURARU Ioan, et alii, *Constituția României: comentariu pe articole*, Ed. C.H.Beck, 2008, București, p.1438.

⁵Ibidem.

Curtea de Justiție, prin răspunsurile pe care le formulează prin decizii de un anumit grad de abstractivitate, acordă soluții care ajută la rezolvarea litigiului de fond dar, cel mai important, fără să constituie o imixtiune în prerogativele judecătorului național în ceea ce privește soluționare cauzei.

Este important de specificat faptul că, în privința Curții de Justiție, aceasta nu constituie în mod exclusiv centrul spațiului judiciar european, deoarece acesta include, în primul rând curțile și tribunalele naționale¹, Curtea intervenind doar în baza principiului subsidiarității, doar în cazul în care instanțele naționale întâmpină dificultăți.

Concluzii

Sintetizând, Curtea de Justiție Europeană are un rol foarte important în asigurarea echilibrului instituțional unional dar și în asigurarea unor relații armonioase între Uniune și statele membre². Noțiuni ca *efect direct*, *prioritatea dreptului unional*, *supremația dreptului unional*, *aplicabilitate directă*, sunt concepte perfecționate de Curtea de Justiție sau chiar sunt opera sa și, strâns legat de aceste noțiuni, CJE a recunoscut și dezvoltat principiile generale ale dreptului unional³.

CJE și instanțele naționale sunt astfel subordonate unui scop comun: acela de a asigura o aplicare uniformă, corectă și respectarea dreptului unional la toate nivelurile. Așadar, acțiunea preliminară promovează o cooperare activă între instanțele naționale și Curtea de Justiție Europeană care, într-un sistem juridic din ce în ce mai complex, trebuie amplificată.

În concluzie, contribuția Curții de Justiție Europene este una necesară, esențială, dar nu suficientă, fiind obligatoriu ca aceasta să fie completată de contribuția instanțelor naționale, în interpretarea și aplicarea normelor unionale.

Bibliografie selectivă:

Cărți de specialitate. Tratamente

1. BLANC Didier, și alții, *Institutions Européennes*, Miskolc University Press, 2008.
2. CHILEA Dragoș, *Dreptul Uniunii Europene*, Ed. Europolis, Constanța, 1998.
3. CONSTANTINESCU Mihai et al., *Constituția României revizuită – comentarii și explicații*, Ed. All Beck, București, 2004.
4. COTEA Felician, *Drept comunitar european*, Ed. Wolters Kluwer, 2009, București.
5. DELEANU Sergiu, et al., *Curtea de Justiție Europeană. Hotărâri comentate*, Ed. Wolters Kluwer, București, 2007.
6. DIACONU Nicoleta, *Dreptul Uniunii Europene*, Ed. Lumina Lex, 2008, București.
7. DOBROIU Iolanda, et al., *Judecătorul național și Curtea Europeană de Justiție*, Ed. Mar, 2006, Constanța.
8. FÁBIÁN Gyula, *Curtea de Justiție Europeană, instanță de judecată supranațională*, Ed. Rossetti, 2002, București.
9. FÁBIÁN Gyula, *Drept instituțional comunitar*, Ediția a III-a, Ed. Sfera Juridică, 2010, Cluj-Napoca.
10. GHERGHINA Sergiu, et al., *Tratatul de la Lisabona, UE către reformă instituțională și consens*, Ed. Dacia, 2008, Cluj-Napoca.
11. MANOLACHE Octavian, *Tratat de drept comunitar*, Ediția a V-a, Ed. C.H.Beck, 2006.
12. MARCU Viorel, IONIȚĂ Mihai, *Drept instituțional comunitar*, Ediția a III-a, Ovidius University Press, Constanța, 2006.
13. MURARU Ioan, et al., *Constituția României: comentariu pe articole*, Ed. C.H.Beck, București, 2008.
14. GHERGHINA Sergiu, et al., *Tratatul de la Lisabona – UE către reformă instituțională și consens*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2008.

¹DOBROIU Iolanda et alii, *Judecătorul național și Curtea Europeană de Justiție*, Ed. Mar, 2006, Constanța, p. 10.

²FÁBIÁN Gyula, *Drept...*, p. 243.

³MANOLACHE Octavian, *op. cit.*, p. 50.

Articole de specialitate

1. BOBARU Ana Daniela, *Scurtă prezentare a elementelor de noutate aduse Curții de Justiție de la Luxemburg prin Tratatul de la Lisabona*, în *Analele Universității Constantin Brâncuși, Seria Științe Juridice*, nr. 3/2010.
2. DRAGOMIR Ioana, DRAGOMIR George Augustin, *Competența Curții de Justiție a Comunității Europene*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, nr. 1/2006.
3. SAȚU Tiberiu, *Obiectivele și competențele Uniunii Europene consacrate de Tratatul de la Lisabona*, în *RRDC*, nr. 1/2008.
4. ȘANDRU Mihai, *Retragerea întrebării preliminare de către instanța națională. Analiza cauzei Kita, C-264/10*, în *RRDE*, nr. 6/2010.
5. TĂNĂSESCU Simina, *Despre constituționalizarea dreptului european*, în *RRDC*, nr. 2/2008.
6. TOADER Camelia, *Constituționalizare dreptului comunitar. Rolul Curții de Justiție a Comunităților Europene*, în *RRDC*, nr. 2/2008.

Surse Internet

1. Cererea de hotărâre preliminară din cazul Jipa: <http://inm-lex.ro/ue/files/pubs/Jipa-cerere.pdf> (data accesării: 17 martie 2011).
2. Versiunea consolidată a regulamentului de procedură al Curții de Justiție <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2010-04/rp.ro.pdf> (data accesării: 18 martie 2011).
3. NOTĂ DE INFORMARE cu privire la efectuarea trimerilor preliminare de către instanțele naționale: <http://inm-lex.ro/ue/files/pubs/NInfo.pdf> (data accesării: 19 martie 2011).
4. Situația trimerilor preliminare din România: <http://inm-lex.ro/ue/resurse/cereri/> (data accesării: 19 martie 2011).
5. Cauza Da Costa și Comisia c. Germania: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&numdoc=61962J0028&lg=en (data accesării: 23 martie 2011).
6. Situația trimerilor preliminare din România: <http://inm-lex.ro/ue/resurse/cereri/> (data accesării: 23 martie 2011).

CARACTERISTICA GENERALĂ A CONTENCIOSULUI ADMINISTRATIV ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Sabina Rusu, studentă, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Vladimir Rusu**, lect. univ.

Abstract: *In this communication I want to speak about apparition administrative court, which is a French Revolution. I give a definitions of administrative court brought in Romanian doctrine, as like a Republic of Moldova, which is considered “Law on Administrative”. Law about administrative court add more innovation, like a: spore accessing to justice individuals and legal entities; spore the accountability of public administration from administrative acts issued; ensuring state control over local public administration authorities. Is a important to mention a principles that are important, but which are exceptions, which we does not allow to have confidence in justice, such principles are: principle of state responsibility, inadmissibility witness institution. Subject of administrative court is easy to detect, this is a individuals. In finally I want to talk about process before administrative instance that would knowledge each person for protect the rights he have.*

Keywords: *administrative contentious, public administration, law, litigation, administrative court.*

I. Definirea termenului de contencios administrativ

Evoluția contenciosului administrativ după cum ne comunică literatura de specialitate este marcată de revoluția franceză, în perioada dintre sec. XVII-XIX. Etimologia cuvântului *contencios* provine de la latinescul *contentionsus*. Din limba franceză *contateux* semnifică organ de jurisdicție specializat în rezolvarea litigiilor dintre stat și persoanele fizice.¹

¹V. Guțuleac, O. Arion, *Conceptul contenciosului administrativ în doctrina dreptului administrativ: studiu comparat*, p. 189.

Prin noțiunea de contencios administrativ, după cum susține Țigaeru G., în legislația română se înțelege „acei fenomen de contestare a dreptului, care se manifestă sub forma unui conflict de interese ce nu poate fi soluționat prin înțelegere între părți, apelându-se la calea procesului, în scopul dezbaterii în fața instanței a valabilității și interpretării acelor reglementări juridice sau acelor drepturi care au dat naștere conflictului”.¹

Contenciosul administrativ în legislația Republicii Moldova reprezintă în sine *instituția juridică* care are drept scop contracararea abuzurilor și exceselor de putere ale autorităților publice, asigurarea ordinii de drept. Dezvoltarea istoricului contenciosului administrativ în țara noastră este reflectată de prof. Aramă E., care susține că încă domnitorul Unirii, Alexandru Ioan Cuza, prin organizarea Consiliului de Stat (1864) a pus bazele contenciosului administrativ.²

O adevărată reglementare în Republica noastră de natură să consacre un regim juridic adecvat în vederea soluționării litigiilor dintre particulari și administrația publică este considerată „Legea contenciosului administrativ”. Legea contenciosului administrativ are o importanță deosebită pentru construcția statului de drept în țara noastră. Prin această lege se pune la dispoziția oricărei persoane un instrument eficace împotriva abuzurilor autorităților administrative, creîndu-se mijloace de restabilire a legalității încălcate, de repunere în drepturi a celor vătămați prin actele administrative ilegale, de sancționare a celor care folosesc abuziv competența pe care o au în legătură cu emiterea actelor administrative.

Ca urmare a adoptării Legii contenciosului administrativ, atât pentru societate, cât și pentru doctrina și jurisdicția administrativă națională au intervenit multe inovații ce țin de:

- sporirea și asigurarea accesului persoanelor fizice și juridice la justiție;
- sporirea gradului de responsabilitate a organelor administrației publice față de actele administrative emise;
- asigurarea unui control din partea statului asupra activității autorităților administrației publice locale.

Aceste inovații după părerea mea sînt formale, într-adevăr ele nefiind respectate, fiindcă în societatea noastră totul se reduce la bani și nu la respectare, precum ar fi într-un stat de nivel european.

II. Principiile contenciosului administrativ

Pentru eficacitatea justiției administrative M. Orlov propune un șir de principii care ar trebui să stea la baza înfăptuirii justiției, precum:

1. Principiul responsabilității statului, a cărui asigurare și realizare constituie baza și scopul contenciosului administrativ.

2. Principiul inadmisibilității instituției martorilor și a intervenienților accesorii în materie de anulare a actelor administrative contestate, rolul cărora s-ar reduce doar la intimidarea reclamantului și complicarea examinării acțiunii în contencios administrativ.

3. Principiul asigurării de către stat a executării hotărîrilor judecătorești. În acest sens, este important ca într-un stat de drept cetățeanul să fie sigur că administrația publică execută hotărîrile judecătorești rămase definitive, chiar dacă acestea au fost pronunțate împotriva administrației și că statul are capacitatea să asigure măsurile necesare pentru executarea acestora.³

4. Principiul promptitudinii examinării litigiilor de contencios administrativ, care presupune că persoana vătămată de către o autoritate publică nu poate fi ținută în

¹Țigaeru G., *Contenciosul administrativ*, București, Lumina Lex 1994, p. 320.

²Arama E., *Legea și viața*, nr.7, 1997.

³M. Orlov, Șt. Belecciu, *Drept administrativ (pentru uzul studenților)*, Chișinău, „Elena – V.I.”, 2005, p. 234.

această situație juridică mult timp, fiindcă poate crește nemulțumirea persoanelor ceea ce poate provoca revolte.

Astfel principiile date ar trebui să constituie baza tragerii la răspundere a autorităților publice dacă evident acestea încalcă legea, fiindcă altfel persoanele care au fost vătămate nu s-ar bucura de drepturi. Chiar cunoscând uneori principiile, legea, având probe e greu să demonstrezi că ți-a fost lezat un drept, fiindcă majoritatea organelor sînt politizate, există această „prietenie” care lezează drepturile persoanelor care nu au pe cineva în spatele său.

III. Scopul, obiectul și subiectele în contenciosul administrativ

Cunoscînd principiile contenciosului administrativ putem depista cu mult mai ușor scopul contenciosului. Deci ca instituție juridică contenciosul administrativ are drept scop contracararea abuzurilor și exceselor de putere ale autorităților publice, apărarea drepturilor persoanei în spiritul legii, asigurarea ordinii de drept.¹

Cred că la noi se face derogare de la scopurile date, poate devină fiind nerespectarea legilor.

Putem acum să numim subiectele contenciosului administrativ acestea fiind orice persoane care se consideră vătămate într-un drept al său, recunoscut de lege, de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, se poate adresa în instanța de contencios administrativ în vederea soluționării problemei.²

IV. Procedura în fața instanței de contencios administrativ

În final aș dori să examinez tragerea la răspundere în contenciosul administrativ și anume procedura în fața instanței de contencios.

Dacă persoana se consideră lezată în dreptul său recunoscut de lege, atunci ea printr-un act administrativ va solicita, printr-o cerere prealabilă, autorității publice emitente, în termen de 30 de zile de la data comunicării actului, revocarea, în tot sau în parte a acestuia.

Desigur că instanța posibil va examina cererea, dar dacă persoana nu primește nici un răspuns atunci ea este în drept să sesizeze instanța de contencios administrativ competentă în vederea soluționării litigiului, precum și repararea pagubei cauzate.

Actul administrative poate fi anulat, în total sau în parte, în cazul în care:

- a) este ilegal, fiind emis contrar prevederilor legii;
- b) este ilegal, fiind emis cu încălcarea competenței;
- c) este ilegal, fiind emis cu încălcarea procedurii stabilite.

Judecînd acțiunea, instanța de contencios administrativ poate adopta una din următoarele hotărîri:

- a) respinge acțiunea ca fiind nefondată sau a fost încălcat termenul de prescripție;
- b) admite acțiunea și anulează, în total sau în parte, actul administrativ;
- c) admite acțiunea și constată circumstanțele care justifică suspendarea activității consiliului local sau consiliului raional.

Hotărîrea irevocabilă a instanței de contencios administrativ privind anularea, în tot sau în parte, a actului administrativ ilegal a cărui intrare în vigoare a fost condiționată de publicarea în sursa oficială.

Ideile generale care ar trebui să le reținem ar fi că:

- a) noțiunea de concept a contenciosului administrativ s-a născut și a evoluat în Franța, găsindu-și expresia în aspirațiile revoluționare a poporului francez;
- b) contenciosul administrativ e acea instanță care soluționează litigiile dintre particulari și autoritățile publice;

¹Legea cu privire la contenciosul administrativ, Nr.793 – XIV din 10.02.2000

²Legea, Nr.793 – XIV din 10.02.2000

- c) principiile contenciosului constituie baza jurisdicției administrative;
- d) contenciosul administrativ este acel mod sigur prin care putem trage la răspundere administrația publică dacă ne este lezată un drept recunoscut de lege.

Concluzionând toate cele expuse am putea spune că actul contenciosului administrativ a condus la asigurarea echilibrului puterilor în stat și conlucrarea lor, a pus baza accesului la justiție a particularilor. Republica Moldova considerându-se un stat de drept presupune respectarea maximă a legislației, atât din partea celor ce o adoptă, cât și din partea celor ce o execută, și, respectiv, din partea cetățenilor, deoarece într-un stat de drept nimeni nu e mai presus decât legea. Însă la noi în Republica Moldova, totul se bazează nu pe lege ci pe baza materială, pe politică, ceea ce e ineficient dacă noi dorim să fim un stat european. Aș dori să pun întrebarea: dacă statul nu îndeplinește legile, atunci ce dorim noi de la particulari? Unica soluție pentru țara noastră, ar fi schimbarea mentalității, a culturii juridice, precum și lichidarea corupției.

Bibliografie:

1. V. Guțuleac, O. Arion, *Conceptul contenciosului administrativ în doctrina dreptului administrativ: studiu comparat*.
2. Țigăeru G., *Contenciosul administrativ*, București, Lumina Lex, 1994.
3. Aramă E., *Legea și viața*, nr. 7, 1997.
4. M. Orlov, Șt. Belecciu, *Drept administrativ (pentru uzul studenților)*, Chișinău, „Elena – V.I.”, 2005.
5. *Legea cu privire la contenciosul administrativ*, Nr. 793 – XIV din 10.02.2000.

INTENTAREA PROCESULUI CIVIL

Ludmila Zaiț, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Tatiana Cruglițchi**, lect. super.

Summary: *Institute process is the initial stage for both civil litigation, and for the non-contentious. Judgment is procedural activity complex and often long, that begins with the complaint in court and will be completed by enforcement. The complaint in court is procedural act by the plaintiff invests the court with a civil claim, so that all judicial activity will take place within the complaint in court. The judge may not exceed the limits determined by the parties.*

Keywords: *the complaint in court, plaintiff, institute civil proceedings, judgment.*

Judecata reprezintă o activitate procesuală complexă și de multe ori îndelungată, care începe odată cu introducerea cererii de chemare în judecată și se finalizează prin executarea silită. Dreptul la apărare judiciară a drepturilor civile se consfințește în acte internaționale: Declarația Universală a Drepturilor Omului (art.8)¹ și Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale² (art. 6) precum și naționale: Constituția RM în conformitate cu art. 20 „orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime”, CPC (art. 5), Codul civil (art. 10)³, Legea privind organizarea judecătorească (art. 6)⁴.

¹*Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New York la 10 decembrie 1948, ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.217-XII din 27 iulie 1990. Tratatul internațional la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Ediție oficială vol. 1, Chișinău, 1998, p. 11-18.*

²*Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.1298-XIII din 24 iulie 1997 în Tratatul internațional, vol. I, 1998, p. 11-18.*

³Publicat în MO al RM nr. 82-86 din 22 iunie 2002.

⁴Publicată în MO al RM nr. 58 din 19 octombrie 1995.

Procedura examinării și soluționării de către instanțele de judecată a oricărei pricini civile este marcată la început de faza intentării procesului.¹

Intentarea procesului civil este faza incipientă atât pentru procedurile contencioase, cât și pentru cele necontencioase. Indiferent dacă titularul unui drept încălcat sau contestat depune o cerere de chemare în judecată în procedura contencioasă în acțiune civilă sau în procedura contenciosului administrativ, sau dacă petiționarul depune o cerere în procedură specială sau creditorul depune o cerere de eliberare a ordonanței judecătorești, de declarare a insolvenței, de sistare (retragere) a licenței etc., procedura civilă va începe cu faza intentării procesului.²

Pentru intentarea procesului civil urmează să se producă două acțiuni cu caracter corlativ. Inițial este necesară depunerea în instanța competentă a unei cereri de chemare în judecată de către potențialul reclamant sau persoane împuternicite în condițiile legii (art. 71 și 73 CPC) să intenteze procesul în apărarea drepturilor altor persoane. Această manifestare unilaterală de voință este adresată instanței de judecată care, la rîndul ei, urmează să ia atitudine – fie de primire a cererii (art. 168 alin. (4) CPC), fie de refuz (art. 169 alin. (2) CPC) ori de restituire (art. 170 alin. (2) CPC) ori de a nu da curs cererii (art. 171 alin. (1) CPC), pronunțînd în fiecare caz o încheiere judecătorească.³

Cererea de chemare în judecată este forma de manifestare a acțiunii civile prin care se investește instanța de judecată, sau mijlocul procedural prin care cel vătămat într-un drept civil solicită concursul organelor specializate ale statului în vederea restabilirii situației de drept încălcate.

În legislația și practica României se folosesc și alți termeni ca fiind sinonime cu acela de cerere de chemare în judecată, precum: cerere, cerere principală, cerere introductivă, cerere inițială, petiție, acțiune⁴.

Fiind actul procesual care materializează în scris manifestarea de voință făcută de către reclamant sau petiționar în virtutea principiului disponibilității, cererea de chemare în judecată, cît și actele care se anexează la cerere trebuie să corespundă anumitor exigențe de formă și de conținut prevăzute de legea procesuală (art. 166 și 167 CPC). Cererea de chemare în judecată trebuie să conțină suficientă informație pentru ca instanța de judecată să poată verifica respectarea competenței atât generale, cît și jurisdicționale și să califice corect componența participanților la proces. Cererea de chemare în judecată se face în scris. Pentru comparație legislația română la art. 82 alin. 2 CPC, prevede o excepție, și anume, cererile celor care își au domiciliul în mediul rural, care sînt în competența judecătorilor, se pot face și verbal, urmînd ca susținerile părților să fie menționate într-un proces-verbal, semnat de judecător, grefier și partea respectivă. La alin. 3 al aceluiași articol se prevede că cererile scrise ale celor care nu pot semna, vor fi citite acestora, făcîndu-se mențiunea pe cerere, partea urmînd să confirme prin punerea de deget⁵.

Pentru depunere și primirea spre examinare a cererii de chemare în judecată este necesară respectarea condițiilor de formă și conținut prevăzute în art. 166 CPC al RM.

1. Denumirea instanței căreia este adresată. Este foarte important a se indica denumirea instanței de judecată, astfel se verifica respectarea competenței generale și jurisdicționale.

¹*Dreptul procesual civil: intentarea, pregătirea și examinarea în fond a pricinilor civile, procedurile necontencioase în procesul civil.* Cartea IV, Suport de curs, Chișinău, 2008, p. 156.

²*Drept procesual civil, Partea specială/* sub redacția lui Alexandru Cojuhari, Ed. Chișinău, 2009, p. 8.

³ Idem.

⁴Ciobanu, Viorel Mihai, Boroi, Gabriel, *Drept procesual civil: curs selectiv pentru examenul de licență. Test grilă*, Editura ALL Beck, 2002.

⁵Codul de procedură civilă al României, nr. 485 din 15 iulie 2010.

2. Numele/ denumirea, domiciliul/ sediu, datele bancare, codul fiscal ale reclamantului.

În cazul în care reclamantul este o persoană fizică, în cererea de chemare în judecată trebuie indicate atât numele și domiciliul sau reședința. Identificarea domiciliului prezintă importanță nu numai pentru identificarea părților ci și fixează locul unde se vor comunica actele de procedură.

Cînd cererea este depusă de reprezentant, atunci trebuie să se indice numele și adresa acestuia.

Dacă cererea de chemare în judecată este depusă de procuror, autorități publice, organizații sau cetățeni în conformitate cu art. 71 și art. 73 CPC pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor altor persoane, datele despre reclamant oricum se vor indica, alături de informațiile despre procuror, autoritatea publică, instituția sau persoana fizică care în mod obligatoriu va specifica și temeiul legal expres prevăzut pentru sesizarea instanței de judecată. Procurorul, autoritatea publică, organizația, persoana fizică neapărat vor anexa și cererea titularului dreptului încălcat sau contestat de a intenta procesul în baza art. 71 alin. (1) sau art. 73 alin. (1) CPC. Dacă cererea în interesele unei persoane incapabile se depune de procuror sau autoritățile prevăzute în art. 73 CPC, se va anexa și hotărîrea instanței de judecată rămasă definitivă privind declararea persoanei incapabile în temeiul art. 24 din Codul civil¹.

3. Numele/ denumirea, domiciliul/ sediu, datele bancare și codul fiscal ale pîrîtului.

Dacă nu este cunoscut domiciliul pîrîtului sau acesta nu are domiciliu în RM se indică ultimul domiciliu cunoscut din RM. În cazul care reclamantul va opta pentru instanța de la locul aflării majorității bunului pîrîtului, la cerere se vor anexa înscrisuri care confirmă acest fapt.

4. Esența încălcării sau a pericolului de încălcare a drepturilor, libertăților ori intereselor legitime ale reclamantului;

5. Circumstanțele de fapt și de drept pe care se întemeiază cererea precum și dovezile pe care se sprijină fiecare pretenție;

În privința circumstanțelor cererii de chemare în judecată, mulți autori înțeleg prin acestea fundamentul pretenției ce a fost supusă judecății, însă cînd se precizează în ce constă acest fundament, părerile nu sînt unitare. Astfel, unii autori situează fundament al pretenției exclusiv pe tîrîmul dreptului, circumstanțele fiind regula de drept invocată în susținerea cererii. Opusul acestei concepții este cea potrivit căreia circumstanțele se situează exclusiv pe terenul faptelor, fiind ansamblul tuturor împrejurărilor de fapt pe care se întemeiază cererea. Într-o a treia opinie, care este considerată preferabilă, prin circumstanțele cererii de chemare în judecată trebuie să se înțeleagă situația de fapt calificată juridic (sînt frecvente circumstanțele în care elementele de fapt sînt greu de distins de cele de drept, astfel încît pentru a defini circumstanțele nu se poate face abstracție nici de fapte nici de drept).²

Se consideră încă inaplicabilă pe deplin cerința referitoare la inserarea în cererea de chemare în judecată a circumstanțelor de drept care justifică pretențiile reclamantului. Întrucît adresările în judecată pot fi nu numai cu ajutorul unor reprezentanți, de regulă juriști, sau prin intermediul procurorului ori a autorităților din art. 73 CPC, ci și nemijlocit de reclamant, evident că indicarea unei norme juridice concrete poate să fie dificilă din

¹Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 24 din 28 iunie 2004 cu privire la actele judecătorești în faza intentării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare. Buletinul Curții Supreme de Justiție, 2004, nr. 9.

²Ciobanu, Viorel Mihai, Boroii, Gabriel, *Drept procesual civil: curs selectiv pentru examenul de licență. Test grilă*, Editura ALL Beck, 2002, p. 157.

lipsa studiilor de specialitate, luând în considerație și faptul că asistența juridică calificată garantată de stat pe cauze civile și de contencios administrativ (art. 19 alin. (1) lit. e) din Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat din 26 iulie 2007) se va pune în aplicare începând cu 1 ianuarie 2012.¹

Cu titlu de drept comparat, CPC al Rusiei și al României prevăd că nu este obligatoriu ca reclamantul să indice suportul normativ pe care se întemeiază pretenția sa, deoarece judecătorul va face el încadrarea juridică, având la dispoziție obiectul și circumstanțele de fapt. Astfel conform CPC al Federației Ruse întotdeauna trebuie menționat care drept al reclamantului a fost încălcat și se cere să fie apărat, cât mai clar posibil pretențiile reclamantului. Indicarea în cererea de chemare în judecată a normelor juridice concrete care justifică de drept pretențiile înaintate facilitează situația reclamantului, conturează principiul contradictorialității și contribuie la pronunțarea unei hotărâri legale, însă această menținere este recomandabilă, dar nicidecum obligatorie.² În doctrina românească se specifică că este suficient ca reclamantul să arate temeiul pretenției sale, fără a indica și textul de drept substanțial corespunzător, cum ar fi: contractul de locațiune, uzucapiunea, succesiunea legală etc. Spre exemplu: predarea unui imobil poate fi consecința unei cereri posesorii, a unei cereri în revendicare, în anularea sau rezilierea unui contract de locațiune etc., plata unei sume de bani invocată într-o cerere de chemare în judecată poate avea drept cauză un contract de împrumut, de vânzare-cumpărare, de antepriză etc.³ Rezultând din cele analizate mai sus, cu titlu de *lege ferenda* în legislația națională circumstanțele de drept trebuie să poarte un caracter de recomandare.

Circumstanțele de fapt constau în relatarea anumitor împrejurări în baza cărora reclamantul crede că dreptul, libertatea sau interesul său legitim a fost sau este în continuare încălcat sau contestat. Aceste circumstanțe se identifică cu temeiul acțiunii civile și formează o parte din obiectul probației. Din aceste considerente rezultă importanța precizării cât mai exacte a circumstanțelor de fapt în cererea de chemare în judecată. Formularea clară a pretențiilor și a circumstanțelor de fapt permite instanței de judecată:

- a) să verifice dacă nu este deja intentat un proces cu același obiect, având aceleași temeiuri, între aceleași părți;
- b) dacă nu există deja o hotărâre irevocabilă pronunțată într-un litigiu privind același obiect, aceleași temeiuri și între aceleași părți.

Dacă la cerere nu vor fi anexate înscrisurile ce dovedesc circumstanțele de fapt pe care reclamantul își întemeiază pretențiile, instanța nu va da curs cererii. Prezentarea înscrisurilor este necesară pentru stabilirea corectă a raportului material litigios și ca rezultat a competenței instanței.

6. Pretențiile reclamantului;

Pretenția reclamantului reprezintă obiectul acțiunii, care îl poate constitui plata unei sume de bani, revendicarea unui bun, anularea unui contract, desfăcerea căsătoriei etc.

Obiectul cererii de chemare în judecată prezintă interes practice din următoarele puncte de vedere:

- a) fixează limitele judecării, instanța fiind obligată să hotărască numai asupra celor ce formează obiectul pricinii supuse judecării;

¹*Drept procesual civil, Partea specială/* sub redacția lui Alexandru Cojohari, Ed. Chișinău, 2009, p. 10.

²*Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации*, Москва: «НОРМА», 2008, p. 336.

³Ciobanu, Viorel Mihai, Boroi, Gabriel, *Drept procesual civil: curs selectiv pentru examenul de licență. Test grilă*, Editura ALL Beck, 2002, p. 159.

- b) poate determina competența generală, materială sau teritorială;
- c) atrage o anumită constituire a instanței;
- d) determină fixarea taxei de stat;
- e) influențează admisibilitatea sau inadmisibilitatea unor mijloace de probă.¹

7. Valoarea acțiunii;

În cerere trebuie să se indice valoarea acțiunii, dacă ea poate fi evaluată (art. 166 alin. (2) lit. g) CPC). Acest element este necesar pentru a verifica dacă s-a calculat corect taxa de stat². Valoarea acțiunii se determină conform art. 87 CPC.

8. Datele despre respectarea procedurii de soluționare prealabilă a litigiului pe cale extrajudiciară, dacă aceasta este cerută de lege sau de contractul părților;

Dacă legea sau contractul părților prevede în mod expres necesitatea respectării ordinii prealabile de soluționare a litigiului, în cererea de chemare în judecată trebuie menționate datele respective, iar la cerere anexate actele care confirmă respectarea acestei proceduri (art. 166 alin. (2) lit. h) și art. 167 alin. (1) lit. d) CPC).

9. Enumerarea documentelor anexate și alte date importante pentru soluționarea litigiului, cum ar fi asigurarea acțiunii sau a probelor.

La cerere trebuie anexate numai înscrisurile (inclusiv actele) de care dispune reclamantul la momentul sesizării instanței de judecată. Referitor la probe, legiuitorul specifică necesitatea demonstrării acestora în cererea de chemare în judecată (art. 166 alin. (2) lit. e) CPC). *Per a contrario* în viziunea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, neanexarea la cererea de chemare în judecată a probelor care ar certifica pretenția înaintată nu poate fi motiv ca instanța să refuze primirea acesteia³. Potrivit art. 167 alin. (1) lit. c) CPC, coroborat cu art. 171 alin. (1) CPC, dacă la cerere nu sînt anexate acte care adevăresc circumstanțele pe care reclamantul își întemeiază pretențiile, instanța nu va da curs acesteia⁴.

10. Data și semnătura.

Semnătura atestă nu numai voința părților de a declanșa procesul civil, ci și exactitatea conținutului cererii de chemare în judecată. Tocmai de aceea, semnătura trebuie situată la sfîrșitul cererii, deoarece numai în acest fel ea constituie o atestare integrală a conținutului cererii. Cerere formulată în nume propriu trebuie semnată de cel care se pretinde a fi titularul dreptului subiectiv dedus judecății, iar cererea formulată prin reprezentant va fi semnată de către acesta.

Reclamantul este obligat să depună în instanța de judecată un număr de copii ale cererii de chemare în judecată în corespundere cu numărul copirîților și intervenienților și suplimentar o copie pentru instanța de judecată (art. 167 alin. (1) CPC). Cînd dovada se face din înscrisuri se depun copii autentificate pentru fiecare pîrît și intervenient și o copie pentru instanța de judecată.

La fel la cererea de chemare în judecată se va anexa dovada de plată a taxei de stat (bonul de plată).

La depunerea cererii judecătorul verifică dacă aceasta întrunește exigențele stabilite de lege (art. 166 și art. 167 alin. (1) lit. a), b), c), e) CPC).

¹Ciobanu, Viorel Mihai, Boroi, Gabriel, *Drept procesual civil: curs selectiv pentru examenul de licență. Test grilă*, Editura ALL Beck, 2002, p. 158.

²Conform art. 3 alin. (1) lit. a) din Legea taxei de stat (nr.1216-XII din 3decembrie 1992) pentru cererile de chemare în judecată privitor la litigiile cu caracter patrimonial tariful taxei de stat este de 3% din valoarea acțiunii.

³Hotărîrea Plenului CSJ a RM cu privire la actele judecătorului în faza intențării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, nr. 24 din 28.06.2004.

⁴*Drept procesual civil, Partea specială/* sub redacția lui Alexandru Cojuhari, Ed. Chișinău, 2009, p. 11.

În cazul cînd reclamantul nu a respectat forma și conținutul cererii de chemare în judecată și nu a depus numărul necesar de copii sau nu a achitat taxa de stat judecătoral în termen de 7 zile de la depunerea cererii pronunță o *încheiere de a nu da curs cererii*, acordîndu-i reclamantului un termen pentru înlăturarea neajunsurilor, termen care începe să curgă din momentul din care persoana a luat cunoștință de încheierea instanței. Dacă persoana va înlătura în termen aceste neajunsuri, cererea se va considera depusă din momentul depunerii ei inițiale. În caz contrar cererea împreună cu actele anexate se va restitui reclamantului printr-o încheiere susceptibilă de recurs. După înlăturarea neajunsurilor cererea va fi depusă repetat.

Reclamantul sau persoana împuternicită în modul corespunzător trebuie să facă imediat completările sau modificările cerute ori să depună copii de pe cerere și copii autentificate de pe înscrisurile pe care își întemeiază pretențiile (art. 168 alin. (1) CPC). Dacă completările sau modificările nu pot fi făcute imediat, cererea se consemnează în registrul de intrare a actelor, iar reclamantului i se va acorda un termen pentru a aduce cererea în conformitate cu prevederile legale. Judecătoral va emite o încheiere pentru a nu se da curs cererii (art. 171 alin. (1) CPC), menționînd totodată neajunsurile cererii de chemare în judecată care urmează a fi înlăturate și în ce termen¹.

Cu titlu de drept comparat în CPC al României, cînd cererea de chemare în judecată are unele omisiuni enumerate mai sus, iar reclamantul este de față, i se va pune în vedere să completeze sau să modifice cererea și să depună dacă este cazul, copii certificate de pe înscrisurile pe care își întemeiază cererea. Reclamantul va completa cererea de îndată. Atunci cînd completarea nu e posibilă, cererea se va înregistra și i se va acorda reclamantului un termen scurt.² Din cele specificate rezultă faptul că în legislația română nu se pronunță o încheiere în cazul nerespectării condițiilor prevăzute de CPC, ci doar se înregistrează depunerea cererii, astfel este prevăzut o procedură mai simplificată decît în RM.

O situație deosebită o constituie primirea cererii de chemare în judecată. Cererea de chemare în judecată se depune fie:

- la sediul instanței de judecată (judecătoralului de serviciu sau cancelariei);
- se expediază prin poștă.

Dacă cererea e depusă personal, judecătoral care o primește verifică dacă e de competența instanței în general și a instanței sesizate în special. În caz contrar, va da îndrumările corespunzătoare reclamantului. De asemenea, judecătoral va verifica dacă persoana interesată dispune de dreptul de a intenta procesul, adică dacă se respectă premisele dreptului la acțiune.

Pentru intentarea unui proces civil persoana interesată trebuie să dispună de dreptul la acțiune în sens procesual. Iar acest drept apare în prezența anumitor circumstanțe – numite în doctrină premise și condiții, consfințite în art. 169 și art. 170 CPC.

Premisele dreptului la intentarea pricinii în judecată sînt faptele juridice, enumerate exhaustiv de lege, a căror prezență sau absență face imposibilă intentarea procesului civil.³ Depistarea de către judecătoral la depunerea cererii în judecată a lipsei sau prezenței a uneia dintre circumstanțele juridice enunțate în art. 169 CPC constituie temei legal pentru a refuza primirea cererii, nerespectarea căroara au un caracter ireparabil, deoarece exclude posibilitatea adresării repetate în judecată a aceluiași reclamant, cu aceeași acțiune împotriva aceluiași pîrît, avînd același obiect și aceleași temeiuri. Refuzul de a porni proce-

¹Ibidem, p.12.

²Ciobanu, Viorel Mihai, Boroi, Gabriel, *Drept procesual civil: curs selectiv pentru examenul de licență. Test grilă*, Editura ALL Beck, 2002, p. 162.

³*Drept procesual civil, Partea specială*/ sub redacția lui Alexandru Cojuhari, Ed. Chișinău, 2009, p. 15.

sul se legalizează printr-o încheiere susceptibilă de recurs, iar instanța ierarhic superioară este împuternicită să verifice dacă au fost interpretate și aplicate corect prevederile art. 169 CPC.

Temeiurile de a refuza primirea cererii sînt:

1. *Cererea nu urmează a fi judecată în instanța judecătorească în procedură civilă (art. 169 alin. (1) lit. a) CPC*

La determinarea competenței instanța de judecată trebuie să se conducă de art. 28, 29, 32-37 CPC și de alte acte normative care reglementează competența instanțelor de judecată. În cazul în care cererea este de competența altor organe jurisdicționale, instanța în temeiul art. 169 lit. a CPC refuză primirea cererii, dacă litigiul este de competența materială sau teritorială a altor instanțe judecătorești.¹ Nu trebuie să se considere că în acest caz se are în vedere doar nerespectarea normelor competenței generale, fiindcă realmente aici se includ și alte cazuri de adresare greșită. Deoarece în procedură civilă nu se vor examina cererile care se supun examinării în procedură contravențională, penală ori cererile de verificare a constituționalității unor acte normative².

2. *Există o hotărîre judecătorească irevocabilă cu privire la un litigiu între aceleași părți, asupra aceluiași obiect și avînd aceleași temeiuri sau o încheiere judecătorească prin care s-a admis încetarea procesului în legătură cu faptul că reclamantul a renunțat la acțiune sau că între părți s-a încheiat o tranzacție (art. 169 alin. (1) lit. b) CPC).*

Acțiunea civilă se consideră identică cînd este înaintată între aceleași părți, avînd același obiect și aceleași temeiuri – și în cazul cînd este depusă repetat în judecată de către procuror, autorități publice, organizații sau persoane fizice, în interesul aceluiași reclamant, ori de către succesorii în drepturile materiale și procesuale ale acestuia în legătură cu aceleași pretenții și în baza acelorași temeiuri. Dacă în instanța de judecată printr-o încheiere judecătorească a fost admisă renunțarea la acțiune sau confirmată tranzacția de împăcare a părților, a doua oară aceeași acțiune nu va mai putea fi intentată în judecată.³

3. *Cererea de chemare în judecată este depusă de un organ, organizație sau o persoană în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale altor persoane fără ca CPC sau o altă lege să le delege dreptul adresării în judecată în acest scop (art. 169 alin. (1) lit. c) CPC).*

Conform art. 71, 73 CPC, intentarea procesului civil în apărarea intereselor altor persoane de către procuror, autoritățile publice, organizațiile și persoanele fizice se poate face doar în cazurile prevăzute de lege. Din acest motiv instanța de judecată trebuie să verifice dacă în cererea de chemare în judecată este indicat suportul legal pe care se bazează procurorul, autoritatea publică, organizația sau persoana fizică ce depune cererea în interesul altei persoane sau în interesul unui număr nelimitat de persoane. Dacă temeiul de drept nu se menționează în cerere – cererii nu i se va da curs, iar dacă el în genere nu există din lipsa prevederii legale, instanța va refuza primirea cererii respective. Această prevedere are ca efect imposibilitatea adresării repetate în judecată cu aceeași cerere doar în privința autorității publice, organizației sau persoanei fizice care intenționează să pornească un proces civil în interesul altei persoane, însă persoana în interesul căreia se intențează pro-

¹Hotărîrea Plenului CSJ a RM cu privire la actele judecătorului în faza intentării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, nr. 24 din 28.06.2004.

²Poalelungi, M, *Manualul judecătorului la examinarea pricinilor civile*, Chișinău, Editura Cartier, 2006, p. 282.

³*Drept procesual civil, Partea specială/* sub redacția lui Alexandru Cojuhari, Ed. Chișinău, 2009, p. 16.

cesul va putea sesiza instanța de judecată nemijlocit sau prin reprezentant, formulând o cerere cu același obiect și în baza aceleiași teme. Reglementarea respectivă este evidentă deoarece nu constituie o adresare repetată în judecată, așa cum în calitate de reclamant este altă persoană. Unii autori sînt de părere că această prevedere trebuie inclusă în art. 265 CPC ca teme de încetare a procesului, deoarece această omisiune poate crea dificultăți în activitatea instanțelor de judecată.

4. *Acțiunea este intentată împotriva unui agent economic deja lichidat (art. 169 alin. (1) lit. e) CPC).*

Prin expresia „agent economic” se înțelege orice persoană juridică de drept public sau de drept privat, fie organizație necomercială, fie societate comercială, precum și întreprinderi. Odată ce persoana juridică a fost lichidată nu mai poate figura ca parte în judecată, deoarece nu mai este subiect de drept.

Refuzînd primirea cererii înaintate împotriva unui agent economic sau unei organizații lichidate sau dizolvate, judecătorul trebuie să ia în considerație că lichidarea persoanei juridice se confirmă prin acte emise în baza art. 99 Cod civil, care prevede radierea persoanei juridice din Registrul de stat¹. În calitate de organ poate fi Ministerul Justiției și Camera Înregistrării de Stat a Ministerului Dezvoltării Informaționale².

Se explică faptul că, în conformitate cu art.34 alin.(3) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, întreprinderea se consideră lichidată din momentul radierii ei din Registrul de stat al comerțului.

Cu titlu de *lege ferenda* expresia de „agent economic” trebuie substituită cu expresia de „persoană juridică”.

5. *Există o hotărîre obligatorie pentru părți a judecării arbitrale cu privire la litigiul dintre aceleași părți, același obiect, aceleași temeiuri, cu excepția cazurilor cînd instanța de judecată a refuzat eliberarea titlului executoriu în baza hotărîrii arbitrale sau a remis pricina spre rejudecare în arbitraj, însă rejudecarea ei în arbitraj este imposibilă. (art. 169 alin. (1) lit. d) CPC).*

Pricina civilă poate fi soluționată în arbitraj dacă părțile au convenit în această privință printr-o convenție sau clauză compromisorie. Hotărîrea tribunalului arbitral intern, devenind obligatorie pentru părți, se execută benevol, imediat sau în termenul indicat în hotărîre. În caz dacă debitorul nu execută benevol, realizarea hotărîrii arbitrale se face în baza titlului executoriu eliberat de către instanța de judecată conform cu art. 482-486 CPC. Prezența hotărîrii tribunalului arbitral obligatorii pentru părți exclude posibilitatea adresării în instanța de judecată cu litigiul identic. Dacă judecata refuză eliberarea titlului de executare silită a hotărîrii arbitrale, părțile pot să se adreseze repetat judecării arbitrale, sau instanței de judecată în baze generale.³

În cazul refuzului de a primi cererea de chemare în judecată judecătorul în decurs de 5 zile de la primirea ei emite o încheiere motivată în acest sens, care poate fi atacată cu recurs, dar care exclude posibilitatea adresării repetate în judecată a aceleiași reclamant, cu aceeași cerere, împotriva aceleiași pîrît avînd același teme.

Spre deosebire de prezența dreptului la intentarea procesului, condițiile de exercitare a acestui drept, obligă persoana interesată să se conformeze unor reguli stabilite de lege

¹Hotărîrea Plenului CSJ a RM cu privire la actele judecătorului în faza intentării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, nr. 24 din 28.06.2004.

²Legea nr. 372 din 29.12.2005, pentru modificarea unor acte legislative, în conformitate cu care sintagma "Camerei Înregistrării de Stat a Departamentului Tehnologii Informaționale" se substituie prin sintagma "Camerei Înregistrării de Stat a Ministerului Dezvoltării Informaționale".

³Cojuhari, Alexandru, *Drept procesual civil, Partea specială*, Editura Chișinău, 2009, p. 16-17.

pentru intentarea procesului, care au drept scop soluționarea justă a pricinii. Dacă nu au fost respectate **condițiile** de exercitare a dreptului la intentarea procesului, judecătorul, conform art. 170 CPC, va restituie cererea. După înlăturarea încălcărilor admise, persoana interesată este în drept să se adreseze repetat în instanța de judecată cu o cerere având același obiect, aceleași temeuri și împotriva aceluiași pîrît.

Temeiurile de restituire a cererii sînt:

1. *Reclamantul nu a respectat procedura de soluționare prealabilă a pricinii pe cale extrajudiciară, prevăzută de lege pentru categoria respectivă de pricini sau de contractul părților (art. 170 alin. (1) a) CPC*

Neprezentarea de către reclamant a dovezilor care confirmă că acesta a respectat procedura de soluționare prealabilă a pricinii pe cale extrajudiciară, prevăzută de lege pentru categoria respectivă de pricini sau de contractul părților, de asemenea constituie temei de restituire a cererii.¹

Pentru soluționarea litigiului în fond procedura prealabilă trebuie respectată în anumite cazuri:

- fie că titularul dreptului încălcat trebuie să se adreseze cu pretenții debitorului său²,
- fie că trebuie să se adreseze unui organ jurisdicțional prevăzut de lege³,
- dacă e specificat în contract⁴.

Soluționarea prealabilă pe cale extrajudiciară obligatorie este prevăzută de art. 14 din Legea contenciosului administrativ. Reclamație obligatorie este prevăzută și în raporturile juridice izvorîte din contractul de transport. În cazul nerespectării obligațiilor contractuale, părțile sînt obligate să înainteze în prealabil o reclamație în temeiul prevederilor art. 1020 din Codul civil, art. 155 din Codul transportului feroviar, art. 383 din Codul navigației maritime comerciale.

2. *Instanța nu este competentă să judece pricina (art. 170 alin. (1) lit. b) CPC*

În acest caz se are în vedere încălcarea normelor de competență jurisdicțională atît materială, cît și teritorială. Judecătorul în baza acestui temei restituie cererea și explică reclamantului în care instanță urmează să se adreseze.

3. *Cererea a fost depusă de o persoană incapabilă (art. 170 alin. (1) lit. c) CPC).*

Capacitatea de exercițiu a drepturilor procedurale este o condiție obligatorie a dreptului la pornirea procesului în judecată. Minorii pînă la 18 ani și persoanele lipsite de capacitate de exercițiu prin hotărîre judecătorească, nu pot depune cererea de chemare în judecată personal. În interesele lor urmează să se adreseze în judecată fie un reprezentant legal, fie procurorul, fie autoritățile prevăzute de lege.

4. *Cererea nu este semnată ori este semnată de o persoană neîmpunernicită de a o semna ori este semnată fără a se indica funcția semnatarului (art. 170 alin. (1) lit. e) CPC).*

Nerespectarea exigenței referitoare la semnarea cererii nu va determina instanță să nu dea curs cererii, ci va condiționa alt efect juridic – restituirea cererii. Acest temei rezultă și din prevederile art. 166, alin (5) CPC în conformitate cu care cererea de chemare în judecată se semnează de reclamant sau de reprezentantul lui împunernicit în modul stabilit.

¹Hotărîrea Plenumului CSJ a RM cu privire la actele judecătorului în faza intentării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, nr. 24 din 28.06.2004.

²Codul transportului feroviar al RM din 17 iulie 2003, art.155, alin (1), Codul navigației maritime comerciale din 30 septembrie 1999, art. 383, Codul muncii al RM din 28 martie 2003, art. 359.

³Legea contenciosului administrativ, art. 14, alin (3).

⁴Legea turismului din 11 februarie 2000, art. 27.

5. *Cererea a fost depusă în numele persoanei interesate de către o persoană neîmputernicită de a duce și a susține procesul (art. 170 alin. (1) lit. f) CPC).*

Persoanele fizice pot intenta procesul civil nemijlocit sau prin reprezentant. Proce-sele civile ale organizațiilor se pot intenta de către organele lor de administrare, care acționează în limitele împuternicirilor atribuite prin lege, prin alte acte normative sau prin actele lor de constituire, precum și de către reprezentanții lor (art. 75 alin. (2) CPC).

6. *Soțul a înaintat acțiunea de desfacere a căsătoriei fără consimțământul soției, în timpul sarcinii sau în primul an de la nașterea copilului (art. 170 alin. (1) lit. d) CPC).*

Limitarea dreptului soțului de a cere desfacerea căsătoriei este prevăzută de art. 34 din Codul familiei. Acordul soției pentru desfacerea căsătoriei exprimat în scris face inaplicabilă această normă. Este necesar că la această fază procesuală – intentarea procesului, judecătorul să verifice dacă există acordul scris al soției semnat personal de ea.

7. *La aceeași instanță sau la o alta, se află în judecată un litigiu între aceleași părți, asupra aceluiași obiect și având aceleași temeuri (art. 170 alin. (1) Ut. g) CPC).*

Avantajul existenței acestui temei constă în evitarea pronunțării hotărârilor contradictorii, oricum examinarea unei pricini civile o poate face doar o singură instanță de judecată competentă. Atunci când se examinează o pricină în arbitraj, partea în procesul respectiv nu se mai poate adresa altei instanțe pentru soluționarea litigiului împotriva aceluiași pîrît, asupra aceluiași obiect și avînd aceleași temeuri, aceasta este echivalent cu situația că aceeași cauză va fi examinată de două instanțe concomitent, ceea ce nu e permis.

8. *Dacă reclamantul își retrage cererea înainte de emiterea încheierii privind intentarea procesului (art. 170 alin. (1) lit. i) CPC).*

9. *Nu sînt prezentate probe care ar confirma adresarea creditorului într-o instituție financiară unde, conform legislației, ar trebui să primească datoria (art. 170 alin. (1) lit. h) CPC).*

Potrivit legislației în vigoare pot fi urmărite pe calea judiciară impozitele și taxele, precum și plățile obligatorii nevărsate în termen în bugetul de stat (local), în bugetele asigurărilor sociale de stat și în fondurile extrabugetare¹.

În cazul restituirii cererii din motiv că:

- reclamantul nu a respectat procedura prealabilă de soluționare extrajudiciară a litigiului;
- instanța nu este competentă să judece pricina;
- cererea a fost depusă de o persoană declarată incapabilă prin hotărîre judecătorească definitivă;
- la aceeași instanță, altă instanță sau în judecata arbitrală se află un litigiu între aceleași părți, asupra aceluiași obiect și avînd aceleași temeuri, încheierea poate fi contestată cu recurs.

În celelalte cazuri de restituire a cererii, prevăzute la art.170 alin.(1) CPC, încheierea nu se supune căilor de atac.² Restituirea cererii de chemare în judecată nu exclude posibilitatea adresării repetate în judecată a aceluiași reclamant cu aceeași acțiune împotriva aceluiași pîrît, avînd același obiect și aceleași temeuri după ce reclamantul va lichida impedimentele.

Din cele menționate mai sus, rezultă concluzia în conformitate cu care reclamantul la depunerea cereri de chemare în judecată trebuie să țină cont de premisele și condițiile dreptului la acțiune. Deosebirea dintre acestea conțî în faptul că în cazul nerespectării premiselor judecătorul refuză primirea cererii și exclude posibilitatea adresării repetate în ju-

¹*Drept procesual civil, Partea specială/* sub redacția lui Alexandru Cojuhari, Ed. Chișinău, 2009, p. 20.

²Hotărîrea Plenumului CSJ a RM cu privire la actele judecătorului în faza intentării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, nr. 24 din 28.06.2004.

decată a aceluiași reclamant, cu aceeași cerere, împotriva aceluiași pîrît avînd același temei, iar în cazul nerespectării condițiilor se va restitui cererea de chemare în judecată și nu exclude posibilitatea adresării repetate în judecată a aceluiași reclamant cu aceeași acțiune, împotriva aceluiași pîrît, avînd același obiect și aceleași temeiuri.

Cererea de chemare în judecată, fiind cea formă de manifestare a acțiunii civile prin care se declanșează procesul civil, determină, odată cu introducerea ei, anumite efecte juridice, atît pe planul dreptului procesual, cît și pe cel al dreptului material.

Efectele procedurale ale intentării procesului civil pot fi de ordin procesual și material.

Efectele procedurale:

1. Cererea investește instanța de judecată cu soluționarea litigiului. În materie civilă, cu unele excepții, activitatea jurisdicțională nu poate fi declanșată din propria inițiativă a instanței, astfel încît cel care dorește să obțină recunoașterea sau stabilirea judiciară a dreptului subiectiv civil pe care îl invocă, trebuie să introducă o cerere de chemare în judecată, instanța este obligată să o soluționeze.

2. Cererea de chemare în judecată stabilește limitele obiective și subiective ale procesului, judecătorul neputînd da mai mult decît s-a cerut.

Efectele material juridice:

1. De la data introducerii cererii operează punerea în întîrziere a pîrîului.

2. Pensa alimentară, de regulă, se încasează de la data depunerii cererii de chemare în judecată.

3. Pensa alimentară de regulă se încasează de la data depunerii cererii de chemare în judecată.

Fiecare persoană își poate apăra drepturile încălcate sau contestate, libertățile ori un interes legitim prin depunerea cererii de chemare în judecată cu respectarea normelor prevăzute de lege.

Bibliografie:

1. *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950*, ratificată prin Hotărîrea Parlamentului RM nr.1298-XIII din 24 iulie 1997 în *Tratate internaționale*, vol. I, 1998.
2. *Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New York la 10 decembrie 1948*, ratificată prin Hotărîrea Parlamentului RM nr.217-XII din 27 iulie 1990. *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998)*. Ediție oficială vol. 1, Chișinău, 1998.
3. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr. 225, din 30.05.2003.
4. Codul de procedură civilă al României, nr. 485 din 15 iulie 2010.
5. Legea taxei de stat nr. 1216-XII din 3 decembrie 1992.
6. Legea nr. 372 din 29.12.2005 pentru modificarea unor acte legislative.
7. Hotărîrea Plenului CSJ a RM cu privire la actele judecătorului în faza intentării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, nr. 24 din 28.06.2004.
8. Ciobanu, Viorel Mihai, Boroi, Gabriel, *Drept procesual civil: curs selectiv pentru examenul de licență. Test grilă*, Editura ALL Beck, 2002.
9. *Dreptul procesual civil: intentarea, pregătirea și examinarea în fond a pricinilor civile, procedurile necontencioase în procesul civil*. Cartea IV, Suport de curs, Chișinău, 2008.
10. *Drept procesual civil, Partea specială* sub redacția lui Alexandru Cojohari, Ed. Chișinău, 2009.
11. Poalelungi, M, *Manualul judecătorului la examinarea pricinilor civile*, Chișinău, Editura:Cartier, 2006.
12. *Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации*. Москва: «НОРМА», 2008.

DREPTUL CETĂȚEANULUI DE A SESIZA CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

Inna Proca, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Mihaela Kruglițki**, lect. univ.

*Într-un stat de drept una din întile exigențe este tocmai respectul
Constituției, ca bază a ordinii juridice democratic instaurate.*

Ioan Muraru

Annotation: *The purpose of this papers is to examine the mechanism of constitutional control of normative documents as a necessary juridical mechanism of a judicial state. It is mentioned that the experience of functioning of the Constitutional Court of the Republic of Moldova provides sufficient material for generalizing, improving the actual legislation. The Jurisprudence of the Constitutional Court allows us to conclude that the improvement of the legislative staff will favour the democratic insurance the violation of the constitution and more efficient defense of human rights.*

Cuvinte-cheie: *constituționalitate, legislație, justiție, jurisdicție, sesizare.*

Constituția Republicii Moldova, consacră un întreg Titlu II drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale omului, relevând astfel importanța primordială a instituțiilor respective în viața societății și a statului nostru.

În prezent, drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale ființei umane ocupă unul din cele mai importante locuri. Includerea lor în categoria de probleme majore s-a făcut în virtutea importanței deosebite a drepturilor și libertăților omului și a strânsei interdependențe dintre ele și problemele cardinale ale omenirii. Mai mult decât atât, datorită preocupării de această problemă, datorită evoluției continue și progresive a acestora, instituția drepturilor și libertăților omului a ajuns să fie dominantă în întreaga problematică a relațiilor interstatale și să fie pusă la baza dreptului internațional contemporan. De altfel, nu este suficient ca drepturile și libertățile fundamentale să fie declarate, este necesar ca ele să fie garantate, garantarea fiind chiar mai importantă decât proclamarea lor, care și ea, la rândul său reprezintă o problematică extrem de vastă.

Drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului stabilesc nu numai limitele puterii de stat, dar și limitele suveranității poporului. Suveranitatea poporului este imposibilă dacă fiecare membru al societății nu este protejat de lege și nu se află sub protecția statului. Rolul principal în realizarea dispozițiilor constituționale privind garantarea drepturilor și libertăților fundamentale revine Curții Constituționale. Constituția atribuie Curții atribuții largi în acest sens.¹ Astfel, art. 134, alin.(3) prevede că Curtea Constituțională garantează supremația Constituției, asigură realizarea principiului separării puterii de stat în putere legislativă, executivă și judecătorească și garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat. În acest sens, protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului este una din funcțiile Curții Constituționale.

Dacă drepturile și libertățile omului reprezintă baza oricărei democrații, atunci acestea trebuie să fie consacrate și garantate la nivel juridic, inclusiv prin posibilitatea conferită titularului ca, în caz de încălcare a drepturilor ori libertăților sale, să ceară concursul instanțelor judecătorești pentru a i le restabili și respecta. Dreptul persoanei de a se adresa justiției sale.² Iată unul dintre motivele pentru care Constituția RM, proclamând accesul liber la justiție (art.20), nu numai că a calificat acest drept fundamental, ci și ca pe un principiu care guvernează materia drepturilor și libertăților fundamentale³ ((art.20, alin.(2)).

¹Valeriu Zubco, *Funcțiile constituționale* // Justiția constituțională în Republica Moldova, Nr. 4, 2004, p. 16.

²Ioan Muraru, *Dreptul constituțional și instituții politice*, Ed. Actami, B., 1997, p. 214.

³Ion Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice*, Ed., Europa Nova, B., 1996, vol. 2, p. 186.

Drepturile și libertățile constituționale ale omului dispun de o garantare reală ce corespunde principiilor statului de drept numai atunci când orice persoană, potrivit art. 20 alin. (1) din Constituție, are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care-i violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime; iar potrivit art. 20 alin. (2), din Constituția RM, exercitarea dreptului de acces liber la justiție nu poate fi îngrădită de nici o lege.¹

Astfel, orice persoană are dreptul să se adreseze în instanța de judecată pentru a-și apăra drepturile și libertățile constituționale, însă posibilitatea de a sesiza Curtea Constituțională, aplicarea unei proceduri speciale de examinare a litigiilor constituționale, măjorează esențial gradul de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale.

Curtea Constituțională „judecă” nu cetățenii, dar autoritățile publice, care exercită puterea statului. Pentru a-și asigura și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale, asigurând supremația Constituției pe tot teritoriul Republicii Moldova, Curtea Constituțională se supune numai Constituției.²

Deci una din garanțiile asigurării supremației Constituției este controlul constituționalității legilor. În dreptul constituțional prin controlul constituționalității legilor se înțelege activitatea organizată de verificare a conformității legii cu Constituția, ea ca instituție juridică – cuprinde regulile privitoare la organele competente a face această verificare, procedura de urmat precum și măsurile ce pot fi luate după realizarea acestei proceduri. În conformitate cu alineatul (1), art. 134 din Constituție, organul competent de a face verificarea conformității legii cu Constituția, este Curtea Constituțională ca unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova.

Printre funcțiile atribuite Curții Constituționale conform alin. (3) art. 134 se enumeră și garantarea responsabilității statului față de cetățean. Întru realizarea funcției indicate, Curtea Constituțională are, potrivit art. 135, alin. (1), lit. a), următoarele atribuții: „exercită la sesizare, controlul constituționalității legilor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.”

Analizând reglementările respective, se observă că controlului constituționalității sînt supuse actele a două ramuri ale puterii – puterea legislativă – Parlamentul și puterea executivă – șeful statului și Guvernul, în afara controlului rămînînd actele celei de a treia puteri – puterea judecătorească. Cît privește actele judecătorești și ale procuraturii, „aici problema nu se pune, căci în principiu ele aplică legea și nu emit norme juridice”.³

Problema accesului liber al cetățenilor la Curtea constituțională invocă în ultimii zece ani diverse discuții și diverse opinii. Unii consideră că cetățenii trebuie să aibă acces direct la Curtea Constituțională fără anumite limitări sau restricții, alții consideră că cetățenii pot să se adreseze la Curtea Constituțională numai după epuizarea căilor de atac în instanța de judecată, alții susțin că este suficientă reglementarea actuală privind excepția de neconstituționalitate și ultimii consideră că nu trebuie să le fie oferit cetățenilor dreptul de a sesiza direct Curtea Constituțională.⁴

Desigur, sesizarea în mod direct a Curții Constituționale, este o chestiune dificilă, însă ea poate fi realizată pozitiv. Acordarea dreptului cetățenilor de a sesiza direct Curtea Consi-

¹Constituția RM, adoptată la 29.07.94 // MO, nr.1, 12.08.1994.

²Valeriu Zubco, *Funcțiile constituționale* // Justiția constituțională în Republica Moldova, Nr. 4, 2004, p. 16.

³Ioan Muraru, *Dreptul constituțional și instituții politice*, Ed. Actami, B., 1997, p. 78.

⁴Valeriu Zubco, *Probleme și soluții privind accesul direct al cetățenilor la Curtea Constituțională* // Avocatul poporului, nr. 10, 2008, p. 3.

țuțională, alături de Președintele țării, de deputații sau Guvern, ar fi un pas important al Parlamentului în perioada de transformare a Republicii Moldova într-un stat de drept și democratic, stat în care drepturile și libertățile omului să nu fie numai declarate, ci și garantate ca valori supreme. Acest fapt este posibil doar dacă există voința autorităților statului pentru a crea un asemenea mecanism de garantare a drepturilor și libertăților omului.¹

În acest sens, considerăm că de sesizarea directă a Curții Constituționale trebuie să se bucure nu numai cetățenii Republicii Moldova, cetățenii străini și apatrizi, dar și persoanele juridice care dispun de sesizare numai în măsura în care, printr-o anumită reglementare privind aceste persoane, sînt afectate indirect drepturile fundamentale ale cetățenilor țării, cetățenilor străini și apatrizilor.

De sesizarea Curții Constituționale e nevoie să dispună și cetățenii străini și apatrizii care au domiciliul permanent în Republica Moldova și ale căror drepturi și libertăți fundamentale au fost încălcate. În acest sens, conform art. 20 Constituția RM, orice persoană are dreptul la satisfacerea efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. Nici o lege nu poate îngădi accesul la justiție.

Această normă constituțională poartă un caracter imperativ și nu prevede nici un fel de excepții privind jurisdicția (jurisdicția generală, specială sau constituțională).

Drepturile cetățenilor, inclusiv drepturile constituționale și drepturile care sînt prevăzute de pactele internaționale la care RM este parte, pot fi încălcate de către Parlament prin emiterea Legilor și Hotărîrilor, precum și de către Guvern prin emiterea hotărîrilor, deciziilor și ordonanțelor.

Conform art. 134 alin. (1) Constituția, Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova. Deoarece, conform art. 20 Constituția RM, nici o lege organică indiferent de Legea cu privire la Curtea Constituțională sau Codul cu privire la jurisdicția constituțională nu poate îngădi accesul la justiție inclusiv și constituțională. Constituția nu conține nici o normă care ar interzice cetățenilor de a sesiza Curtea Constituțională. Cu ațit mai mult, conform art. 134 alin. (3) Constituția RM: „(3) Curtea Constituțională garantează supremația Constituției, asigură realizarea principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească și garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat.”

În așa mod, Constituția direct și imperativ prevede dreptul cetățenilor de a sesiza Curtea Constituțională, drept care a fost îngădit prin legile organice. Îngădirea accesului liber al cetățenilor la justiția constituțională este o violare a art. 20 Constituția RM, și art. 6 CEDO. Cele indicate mai sus dovedesc dreptul persoanelor fizice și juridice din Republica Moldova de a sesiza Curtea Constituțională.

Sesizarea directă a Curții Constituționale de către cetățenii Republicii Moldova, cetățenii străini și apatrizi trebuie să fie întemeiată numai pe încălcarea drepturilor materiale constituționale, dar nu pe cele procedurale; să fie acceptate numai sesizările care fixează încălcarea de către autoritățile publice a drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor fizice care sesizează Curtea Constituțională, deci, dreptul constituțional concret sau libertățile lor. Protecția abstractă a drepturilor și libertăților fundamentale nu este admisă. În cazurile în care este evident faptul că actul normativ sesizat nu încalcă drepturile și libertățile fundamentale ale cetățeanului, Curtea Constituțională poate respinge primirea sesizării spre examinare. Sesizarea este respinsă și în cazul în care norma contestată nu se

¹Valeriu Zubco, *Probleme și soluții privind accesul direct al cetățenilor la Curtea Constituțională* // Avocatul poporului, nr. 10, 2008, p. 4.

referă direct la dreptul constituțional, ci reglementează alte probleme în ceea ce privește interesele cetățeanului. Astfel, actul normativ să fie aplicabil direct și neconstituționalitatea să fi condus la violarea drepturilor persoanei.¹

Concluzionând la cele expuse mai sus, se poate menționa că: dacă una din funcțiile Curții Constituționale constă în „garantarea responsabilității statului față de cetățean”, sau această responsabilitate vizează, în primul rând, garantarea și asigurarea drepturilor cetățenilor; atunci Curtea Constituțională rămâne unica autoritate de a realiza funcția dată. Într-un cuvânt, dreptul cetățeanului de a adresa Curții Constituționale un recurs referitor la încălcarea acestor drepturi fundamentale exclusive ce țin de realizarea actului de justiție, este constituțional.

Iată de ce expunerea respectivă va fi încheiată cu următoarele concluzii expuse de către domnul profesor Tudor Drăganu, și anume:

„Concepția care vede în Constituție o lege scrisă sistematică înzestrată cu supremație juridică față de toate celelalte acte normative și, deci, cu o stabilitate mai mare decât acestea, dar care se mai caracterizează prin faptul că are ca obiect înfăptuirea unui ideal politic bine definit: acela al limitării puterilor guvernanților și al garantării drepturilor și libertăților individuale, a devenit, începând cu sfârșitul secolului XIV-lea, o idee-forță pe măsura ce cercuri tot mai largi ale societății și-au însușit-o.

Astfel, treptat, pentru spiritele progresiste, ideea de libertate a ajuns să fie indisolubil legată de ideea de Constituție. Din ce în ce erau mai numeroși cei care erau convingși că libertatea fără de Constituție este un ideal realizabil. Constituția era considerată de toți aceștia ca un talisman capabil să deschidă cele mai ferecate porți din calea făuririi unei ordini sociale bazate pe libertatea și respectul personalității umane.”²

Referințe bibliografice:

1. *Constituția RM, adoptată la 29.07.94* // MO, nr.1, 12.08.1994.
2. Ioan Muraru, *Dreptul constituțional și instituții politice*, Ed. Actami, B., 1997, p. 214.
3. Ion Deleanu, *Justiția constituțională*, Editura „Lumina Lex”, București, 1995, p. 45.
4. Ion Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Europa Nova, B., 1996, vol. 2, p. 186.
5. Tudor Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Univ. „Dimitrie Cantemir”, Tîrgu-Mureș, 1993, p. 253.
6. Valeriu Zubco, *Funcțiile constituționale* // Justiția constituțională în Republica Moldova, Nr. 4, 2004, p. 16.
7. Valeriu Zubco, *Probleme și soluții privind accesul direct al cetățenilor la Curtea Constituțională* // Avocatul poporului, nr. 10, 2008, p. 3.

PRINCIPALUL TEMEI JURIDIC AL EXECUTĂRII SILITE

Vlad Floria, Universitatea „Petru Maior” din Târgu Mureș,
Facultatea de Științe Economice, Juridice și Administrative, Specializarea Drept

Abstract: *The Enforcement procedure, represents the last phase of the civil trial and one of the most important phase of a civil lawsuit. We cannot consider the trial ended even if there is a final or irrevocable decision rendered by the court, it still continues "to achieve the right recognized by the enforceable decision." Therefore, one can say that the enforcement is as important as justice itself, because in its absence, the judicial decision wouldn't have any value, it has to be constraint by the state. The mere recognition of the right or the order to the debtor to restore the right violated or challenged, is not sufficient, in most cases. We consider that the phase of the civil enforcement pro-*

¹Ion Deleanu, *Justiția constituțională*, Editura „Lumina Lex”, București, 1995, p. 45.

²Tudor Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Univ. „Dimitrie Cantemir”, Tîrgu-Mureș, 1993, p. 253.

ceedings, is the most important phase of the civil trial, with the main argument of obtaining the rights held in a judgment. The existence of a certain, liquid and payable debt is not a sufficient for proceeding in enforcing it. According to the Civil Procedure Code, there has to be an enforceable decision, a writ enforcement judgment. Basically, any decision which states on a civil claim can be enforced and forced out towards prosecution. Enforceability is one of the most powerful effects of a judgment, which has become final, or irrevocable. This scientific paper, aims on studying the court decisions, in terms of its enforcement value, by studying the law, practice and case law in this area.

Keywords: enforceable decision (titlu executoriu), certain, liquid and payable debt (creanță certă, lichidă și exigibilă), conferring the enforcement to the judicial decision (investirea cu formulă executorie), irrevocable (irevocabil).

Un rol important în echilibrul puterilor statale, îl constituie hotărârea judecătorească ca și act de dispoziție a instanțelor judecătorești. Pentru părți, hotărârea judecătorească are ca și scop soluționarea litigiilor și protejarea drepturilor civile subiective concrete. Pentru societate, hotărârea judecătorească, reprezintă un mijloc eficient de restabilire a ordinii de drept democratic și de eficientizare a normelor de drept substanțial. Nu putem ignora și caracterul coercitiv al hotărârii, prevenind încălcarea dreptului de către acei cetățeni care în cazuri similare, ar fi tentați să nesocotească drepturile subiective, recunoscute de ordinea juridică.

Putem defini această noțiune ca fiind actul final și de dispoziție al instanței prin care se soluționează, cu putere de lucru judecat, litigiul dintre părți. Întreaga activitate judiciară, se realizează cu scopul de a soluționa un conflict civil concret. Datorită acestui fapt hotărârea judecătorească – desemnând tocmai rezultatul activității judiciare – reprezintă, fără îndoială, cel mai important act al justiției.

În literatura juridică conceptul de hotărâre este folosit și într-un sens mai larg, anume pentru a determina toate dispozițiile luate de instanță, cu privire la desfășurarea procesului civil, cu privire la administrarea probelor ori la rezolvarea unor incidente de procedură. *Sensul care prezintă interes și care are aplicare în tema propusă, este acela de act final și de dispoziție al instanței prin care se soluționează un conflict între părți.* Codul de Procedură civilă face distincție între hotărârile instanței prin care se soluționează fondul cauzei în primă instanță sau cele soluționate în căile de atac și celelalte hotărâri date de instanță în cursul judecății.¹

După pronunțare, se pune problema, realizării dreptului subiectiv recunoscut prin hotărâre, mai exact punerea în executare a dispozitivului acesteia. În caz de neexecutare voluntară, creditorul obligației, poate apela la forța de constrângere a statului. Fără posibilitatea valorificării unei hotărâri judecătorești, nu am putea vorbi de înfăptuirea justiției, puține fiind cazurile de executare voluntară a obligațiilor.

Hotărârile instanțelor judecătorești pronunțate în cauzele civile, precum și hotărârile prin care se soluționează latura civilă în procesele penale pot constitui, de regulă, titluri executorii, sau altfel spus acestea constituie înscrisuri care, întocmite în conformitate cu prevederile legii de către organul competent, permit punerea în executare silită a creanței pe care o constată.² Executarea nu este posibilă decât în raport cu obiectul pe care titlul executoriu l-a determinat.¹

¹Conform art.255, C.proc.Civ: „Hotărârile prin care se rezolvă fondul cauzei în primă instanță se numesc sentințe, iar hotărârile prin care se soluționează apelul, recursul, precum și recursul în interesul legii ori în anulare se numesc decizii. Toate celelalte hotărâri date de instanță în cursul judecății se numesc încheieri”.

²Lipsa titlului executoriu nu permite pornirea executării silite, iar dacă totuși s-au făcut acte de executare se poate obține anularea lor pe calea contestației la executare – C.A. Suceava, decizia civilă nr.

Existența unei creanțe certe, lichide și exigibile nu constituie un temei suficient pentru executarea silită. De aceea atât art. 372 Cod Procedură Civilă Român (în continuare C.Proc.Civ.), cât și art. 1832 alin. (1) (abrogat prin O.U.G. nr.138/2000) Cod Civil Român (în continuare C.Civ.) impun și condiția existenței unui titlu executoriu. Textele la care ne referim nu sunt deosebit de precise sub aspectul stabilirii conceptului de titlu executoriu. C.civ. în art. 1832 făcea referire la necesitatea unui „*titlu autentic și executoriu*”, iar în art. 1833 C.Civ., de cesionarea unui „*titlu executoriu*”.

Noțiunea de titlu executoriu nu este definită în Codul nostru de procedură civilă, care în art. 372 se limitează în a menționa că „*executarea silită se va efectua numai în temeiul unei hotărâri judecătorești ori al unui alt înscris, care, potrivit legii, constituie titlu executoriu*”. Spre deosebire de vechiul text care prevedea că „*executarea silită se va urmări: a) în virtutea unei hotărâri judecătorești; b) în virtutea unui titlu executoriu*.” actuala redactare clarifică fără dubiu că hotărârea judecătorească și titlul executoriu nu sunt noțiuni distincte, în sensul că ultima o include și pe prima, *hotărârea judecătorească* fiind și ea un titlu executoriu. Din text rezultă de asemenea că un înscris poate constitui titlu executoriu numai dacă legea prevede în mod expres aceasta, astfel că ar fi lipsită de eficiență juridică o eventuală clauză contractuală prin care părțile ar stabili că actul încheiat constituie titlu executoriu.²

Ca urmare, putem spune că principalul titlu executoriu este hotărârea judecătorească pronunțată în litigii de muncă, comerciale, de contencios administrativ, civile, precum și în alte ramuri ale dreptului. Practic, orice hotărâre judecătorească care statuează asupra unei pretenții civile poate constitui titlu executoriu și poate fi adusă la îndeplinire pe calea urmăririi silite. Au acest caracter și hotărârile pronunțate în cauze penale și care statuează asupra unor pretenții civile.³ De asemenea încheierile prin care se admit cererile pentru încuviințarea executării silite a hotărârilor date în țări străine, constituie titluri executorii judecătorești, în temeiul cărora poate fi pornită executarea silită împotriva debitorului.⁴ Pentru a putea fi pusă în executare hotărârea trebuie să îndeplinească anumite cerințe stabilite de lege.⁵

A. Hotărârea să fi rămas definitivă ori să fi devenit irevocabilă.

În principiu, pentru a putea constitui titlu executoriu, hotărârea trebuie să fi rămas definitivă sau să fi devenit irevocabilă. Această cerință a caracterului definitiv ori irevocabil rezultă din coroborarea art. 372, art. 374 alin.(1), art. 376 alin.(1) și art. 379 C.Proc.Civ., care dispun că numai hotărârile care au rămas definitive ori au devenit irevocabile pot fi

665/1999, în Culegere 1999, p. 92, nr. 54; C.A. Iași, decizia civilă nr. 1165/1999, în Jurisprudența 1999, p. 219, nr. 175.

¹S-a decis că în cazul unui împrumut fără dobândă, contractul investit cu formulă executorie constituie titlu executoriu numai pentru suma împrumutată, iar în legătură cu stabilirea dobânzii, în condițiile Codului Civil, de la data punerii în întârziere și până la achitarea sumei ese necesar un alt titlu executoriu – C.A. București, secția a IV-a civilă, decizia nr. 3154/1999, în Culegere 1999, p. 42-42, nr. 11.

²Vezi V.M. Ciobanu, G. Boroș, M. Nicolae, „*Modificările aduse Codului de procedură civilă prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 138/2000*”, Revista Dreptul, nr.4, 2001, p.56; Dacă tranzația nu este consemnată într-o hotărâre judecătorească sau într-un înscris autentic ea nu se poate investi cu formulă executorie și deci nu constituie titlu executoriu – C.S.J., secția comercială, decizia nr. 662/1999, în R.D.C. nr. 4/2001, p. 151.

³Cum ar fi cele legate de despăgubiri, cheltuieli de judecată etc.

⁴A se vedea V.M. Ciobanu, G. Boroș, „*Drept procesual civil, Curs selectiv. Teste grilă*”; Ediția a. IV-a”, Editura C.H. Beck, București, 2009, p. 479.

⁵Printr-o hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă prin care debitorul a fost obligat să plătească băncii datoria, precum și dobânzile și penalitățile aferente nu este opozabilă și nu constituie titlu executoriu față de garanții care nu au fost părți în proces – C.S.J., secția comercială, decizia nr. 1046/1999, în R.D.C. nr. 9/2002, p. 190.

investite cu formula executorie prevăzută de art. 269 alin.(1) C.Proc.Civ., o excepție fiind stabilită numai pentru încheierile executorii și hotărârile executorii provizorii.

Hotărârea definitivă și hotărârea irevocabilă sunt, de altfel, definite de art.377 C.Proc.Civ., după cum urmează:

1. „Sunt hotărâri definitive:

- hotărârile date în primă instanță, potrivit legii, fără drept de apel;
- hotărârile date în primă instanță care nu au fost atacate cu apel sau, chiar atacate cu apel, dacă judecata acestuia s-a perimat ori cererea de apel a fost respinsă sau anulată;
- hotărârile date în apel;
- orice alte hotărâri care, potrivit legii, nu mai pot fi atacate cu apel.

2. Sunt hotărâri irevocabile:

- hotărârile date în primă instanță, fără drept de apel, nerecurate;
- hotărârile date în primă instanță, care nu au fost atacate cu apel;
- hotărârile date în apel, nerecurate;
- hotărârile date în recurs chiar dacă prin acestea s-a soluționat fondul pricinii;
- orice alte hotărâri care, potrivit legii, nu mai pot fi atacate cu recurs.”

Rezultă, din art. 377, alin.(1), că intră în sfera hotărârilor definitive și acele hotărâri care de la început nu pot fi atacate cu apel. În toate aceste cazuri, în care legea însăși, refuză părților dreptul de a introduce calea de atac a apelului hotărârea devine definitivă de la data pronunțării sale și poate fi pusă în executare în condițiile legii.

În doctrină, s-a discutat problema cu privire la momentul în care hotărârea devine definitivă și s-a exprimat punctul de vedere că în situația în care nu se face apel ori când, după introducerea apelului, calea de atac s-a perimat, a fost retrasă sau a fost respinsă, ca tardivă, hotărârea primei instanțe devine definitivă din momentul pronunțării sale.¹

Dispozițiile art. 377 ar trebuie interpretate în sensul, pentru a pune în executare hotărârea împotriva căreia nu s-a introdus calea de atac de reformare prevăzută de lege (apel, recurs), trebuie mai întâi să treacă termenul de exercitare a căii de atac, adică 15 zile de la data când a fost comunicată părții hotărârea în vederea exercitării căii de atac. În cazul perimării apelului sau recursului este necesar să se aștepte, de asemenea, efectul perimării, ceea ce nu se produce decât la expirarea termenului de perimare a căii de atac și numai în temeiul hotărârii prin care se constată perimarea. Cât privește retragerea sau respingerea căii de atac de reformare, este evident faptul că hotărârea, nu ar putea fi pusă în executare decât după ce, o asemenea retragere sau respingere a căii de atac, va fi intervenit.

Hotărârea rămasă definitivă poate fi pusă în executare dacă este atacată cu o cale extraordinară de atac². Totuși, în cazul căilor extraordinare de atac, executarea poate fi suspendată de instanța care urmează să soluționeze calea de atac³, iar în cazurile anume prevăzute de lege poate fi pusă în executare numai o hotărâre irevocabilă.⁴

Sunt executorii și unele hotărâri nedefinitive și anume hotărârile de primă instanță, pronunțate cu execuție provizorie, de drept sau judecătorească (art.278-279 C.Proc.Civ.).⁵

¹A se vedea Gr. Porumb, „Codul de procedură civilă, comentat și annotat”, vol. I, Ed. Științifică, București, 1960, p.169.

²Art. 378 prevede: „Pe când o hotărâre definitivă se află în curs de a se rejudeca în contestație sau în urma cererii de revizuire, ea are încă puterea lucrului judecat până ce se va înlocui printr-o altă hotărâre”.

³A se vedea art.300, alin.(2) și (3), art. 319, art. 325, C.Proc.Civ.

⁴Hotărârile pronunțate în cauzele privitoare la strămutarea de hotare și la desființarea de construcții, plantații sau a oricăror lucrări având o așezare fixă.

⁵„hotărârile ce au să se execute provizoriu, cu dare de cauciune, nu se vor executa mai înainte de a se da cauciunea”.

Indiferent de felul execuției vremelnice, cel interesat poate solicita, potrivit art. 280 C.Proc.Civ, suspendarea executării vremelnice, fie odată cu apelul, fie în tot cursul instanței de apel.¹

Sunt executorii hotărârile date de instanță, în cursul judecății, denumite încheieri (art. 255 C.Proc.Civ) și pe care legea procedurală le califică ca fiind executorii sau irevocabile. Cu titlu de exemplu, încheierea prevăzută de art. 200 C.Proc.Civ, prin care se stabilesc la cerere cheltuielile de drum și despăgubirile pentru timpul petrecut de martor cu prilejul depozitării sale, încheiere calificată de lege ca *executorie* și încheierea prevăzută de art. 175 C.Proc.Civ, cu privire la stabilirea cheltuielilor părții care a cerut dovada prin înscrieri, încheiere calificată ca *irevocabilă*.

B. Hotărârea să fi format obiectul procedurii de constituire a titlului executoriu

Este necesar să se știe în ce fel hotărârea devine titlu executoriu, adică acel înscris care permite a se porni la executarea silită.²

Hotărârea judecătorească sau alt titlu se execută numai dacă este investită cu formula executorie prevăzută de C.Proc.Civ, afară de încheierile executorii, de hotărârile executorii provizorii și de alte hotărâri sau înscrisuri prevăzute de lege, care se execută fără formulă executorie.³

Potrivit art. 720 C.Proc.Civ., „*hotărârile date în primă instanță privind procesele și cererile în materie comercială sunt executorii. Exercițarea apelului nu suspendă de drept executarea*”. Conform deciziei nr. 38/2007 a Înaltei Curți de Casație și Justiție printr-un recurs în interesul legii, s-a decis faptul că hotărârile date în primă instanță privind procesele și cererile în materie comercială, fiind executorii de drept, nu trebuie investite cu formulă executorie, pentru a fi puse în executare.

Pentru hotărârea judecătorească dată în materie comercială, care se aduce la îndeplinire prin executarea silită, hotărârea, purtând mențiunea că este irevocabilă, constituie titlu executoriu, *fără efectuarea altor formalități*. Dacă în cazul hotărârilor irevocabile, este fără dubiu că nu este necesară investirea cu formulă executorie, există soluții diferite în legătură cu hotărârile definitive, într-o opinie⁴ apreciindu-se că este necesară investirea, în timp ce alți autori consideră că și în cazul acestora executarea silită se fac fără a fi nevoie de investire.⁵⁶

¹Art. 582 prevede că, în cazul ordonanței președințiale, hotărârea de primă instanță este definitivă și deci executorie, dar instanța de recurs poate suspenda executarea până la judecarea recursului, însă numai cu plata unei cauțiuni, al cărei cuantum se va stabili de către aceasta.

²A se vedea A.Fuduli, „*Probleme teoretice și practice privind investirea cu formula executorie a hotărârilor judecătorești*”, Revista R.D.C., nr. 3, 2002, p. 25-35.

³A se vedea art. 374 și art. 269 C.Proc.Civ.

⁴A autorului A. Fuduli în op. cit, p. 26-27.

⁵A autorilor D. P. Sîngeorzan, C.N. Popa, „*Considerații privind interpretarea dispozițiilor art. 720⁹ și art. 720⁹ în legătură cu executarea silită a hotărârilor pronunțate în materie comercială*”, R.D.C., nr. 5, 2002, p. 69-71.

⁶A se vedea C.S.J. Secția Comercială, Decizia nr. 138/1997, în R.D.C., nr. 11, 1998, p. 159-160 și Decizia nr. 894/1997 în R.D.C., nr. 12, 1998, p. 121-122, precum și decizia nr. 830/2001 a Curții de Apel București, Cu referire la investirea cu formulă executorie a contractelor de garanție imobiliară, Potrivit art. 56 alin. 2 din Legea nr. 58/1998, contractele de credit, precum și garanțiile reale și personale constituite în scopul garantării creditului bancar constituie titluri executorii. Rezultă din textul citat că prin Legea nr. 58/1998 au fost create norme de executare silită în vederea realizării tuturor drepturilor de creanță ce decurg din acte juridice încheiate cu respectarea cerințelor de validitate, prin aceste dispoziții, care au ca scop realizarea creanțelor bancare, se instituie un sistem execuțional unitar. Astfel, prin cererea recurenței s-a pus o problemă de executare silită și nu de drept

Cu privire la un contract de ipotecă s-a decis că el nu poate fi investit dacă nu se face nicio referire la izvorul obligațional, deoarece nu se poate verifica dacă creanța este certă, lichidă și exigibilă.¹ Pe de altă parte, s-a decis că, deoarece ipoteca, reprezintă o garanție reală imobiliară cu caracter accesoriu, contractul de ipotecă nu poate constitui titlu executoriu, acesta dând doar posibilitatea îndreptării executării silite asupra bunului afectat la plata creanței, indiferent de persoana în mâinile căreia s-ar găsi bunul la data declanșării urmăririi, titlu constituindu-l contractul de împrumut, dacă este întocmit în formă autentică și constată o creanță certă, lichidă și exigibilă.²

Dacă potrivit legii, un anumit înscris constituie titlu executoriu, nu mai este necesară investirea sa cu formulă executorie. Această soluție din doctrină și jurisprudență a fost consacrată și legislativ prin Legea nr. 459/2006 care a introdus în cod art. 374¹ potrivit căruia „*înscrierile cărora legea le recunoaște caracterul de titlu executoriu sunt puse în executare fără investirea cu formulă executorie.*”³

Revenind la hotărârile judecătorești, rezultă că ele se împart în două categorii: *hotărârile care au rămas definitive sau au devenit irevocabile* și care trebuie investite cu formulă executorie și *hotărârile nedefinitive, inclusiv încheierile premergătoare, executorii sau irevocabile*, care nu se investesc cu formulă executorie.

În ambele cazuri, când hotărârea se investește și când ea nu se investește, titlu îl constituie o copie de pe întreaga hotărâre, legalizată la grefa instanței. Nu este admis să se pună în executare numai dispozitivul hotărârii, ci punerea în executare se face pe baza întregii hotărâri.

Investirea cu formulă executorie a hotărârilor judecătorești se face în toate cazurile de prima instanță, chiar dacă hotărârea ce se pune în executare s-a pronunțat de instanța ierarhic superioară, în apel sau în recurs.⁴ Creditorul se va adresa așadar, primei instanțe care a judecat fondul, depunând în copie hotărârea care a rămas definitivă ori a devenit irevocabilă, cu o cerere de investire cu formulă executorie. Președintele instanței va verifica dacă hotărârea este definitivă sau irevocabilă și va dispune investirea ei printr-o încheiere, dată fără citarea părților. Dacă președintele instanței respinge cererea de investire cu formulă executorie, încheierea poate fi atacată cu recurs de către creditor. Termenul de re-

material. Din modul de redactare a art. 56 alin.2 din Legea nr. 58/1998, rezultă că valoarea de titlu executor a contractelor de credit se referă la toate operațiunile de credit, fără nici o distincție privind momentul în care s-a stabilit raportul juridic pe care se fundamentează înscrisul. În speță, fiind în discuție norme care privesc executarea silită în vederea realizării creanțelor care decurg din contractul de credit, sunt aplicabile normele legale în vigoare la momentul executării silite a actelor juridice, independent de legea sub imperiul căreia s-a născut raportul de drept pe care se fundamentează.

¹C.S.J., secția comercială, decizia nr. 4956/2001, în C.J., nr. 6, 2002, p. 57.

²C.A. București, secția a IV-a civilă, decizia nr. 355/2000, în Culegere 2000, p. 356, nr. 78.

³Întră în această categorie înscrisul autenticat de notarul public prevăzut de art. 66 din Legea nr. 36/1995, contractul de garanție reală imobiliară reglementat de Legea nr. 99/1999, care se poate încheia în formă autentică sau prin înscris sub semnătură privată (S. David, „*Unele considerații introductive privind regimul juridic al garanțiilor reale imobiliare*, R.D.C, nr. 2, 2001, p. 91”), contractele de leasing.

⁴În unele situații de excepție, instanța care a pronunțat hotărârea ce urmează a fi pusă în executare are și atribuții de instanță de executare, astfel conform art. 453 C.Proc.Civ., în materie de poprire pentru unele sume datorate cu titlu de obligație de întreținere, despăgubiri pentru repararea pagubelor cauzate prin moarte, vătămarea integrității corporale sau sănătății, instanța de fond va dispune din oficiu, înființarea popririi, de îndată ce hotărârea este executorie. O altă situație prevăzută de Art. 374 alin. (3), stabilește că încuviințarea executării silite în România a hotărârilor date în țări străine se face potrivit legii speciale.

curs este de 5 zile și curge de la pronunțare, pentru creditorul prezent și de la comunicare, pentru cel lipsă. Încheierea prin care președintele instanței admite cererea de investire cu formulă executorie a hotărârii judecătorești nu este supusă niciunei căi de atac.

Dacă se refuză emiterea titlului executoriu de către alte organe competente potrivit legii și dacă legea specială nu prevede altfel, creditorul poate face plângere la judecătoria în circumscripția căreia se află organul care trebuia să emită titlu executoriu, în termen de 15 zile de la data când a luat la cunoștință de refuz.

Investirea constă în aplicarea pe copia hotărârii a formulei executorii prevăzută de art. 269 C.Proc.Civ.. Potrivit cu această formulă, Președintele României împuternicește și ordonă organelor de executare să pună în executare hotărârea. Ordonă agenților forței publice să acorde concursul lor la executarea hotărârii, iar procurorilor să stăruie pentru aducerea ei la îndeplinire, în condițiile legii. Spre credință, hotărârea se semnează de președintele instanței și de grefier.¹

După investirea ei, hotărârea de predă părții care a câștigat procesul sau reprezentantului acesteia, pentru ca în temeiul ei să poată cere executarea.

Dacă o hotărâre neinvestită a fost pusă în executare, procedura de executare poate fi anulată la cererea părții interesate.

În cuprinsul Noului Cod.Proc.Civ., hotărârile judecătorești sunt catalogate ca fiind doar definitive, dispozițiile privitoare la cele irevocabile, nemaigăsindu-și aplicarea.² Hotărârile devin definitive la data expirării termenului de exercitare a apelului ori a recursului, sau după caz, la data pronunțării. Punerea în executare a unei hotărâri judecătorești executorii care însă poate fi atacată cu apel sau recurs se face *numai pe riscul creditorului, care, dacă ulterior titlul este modificat sau deființat, va fi ținut în condițiile legii, să îl repună pe debitor în drepturile sale, în tot sau în parte după caz*. Considerăm de bun augur, modificările aduse Codului de Procedură civilă, acordându-se mai multă atenție titlurilor executorii, și incidentelor care pot apărea de la rămânerea definitivă a hotărârii până la punerea în executare a acesteia.

Bibliografie:

1. Ciobanu V. M., Boroș G., Nicolae M., „Modificările aduse Codului de procedură civilă prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 138/2000”, Revista Dreptul, nr. 4, 2001.
2. Ciobanu V. M., Boroș G., Nicolae M., „Drept procesual civil, Curs selectiv. Teste grilă; Ediția a. IV-a”, București, Editura C.H. Beck, 2009.
3. Cotoi E., „Incidente în procedura de executare silită”, București, Ed. Universul Juridic, 2009.
4. Fuduli A., „Probleme teoretice și practice privind investirea cu formula executorie a hotărârilor judecătorești”, Revista R.D.C., nr. 3, 2002.
5. Leș I., „Tratat de drept procesual civil: Ediția a 4-a”, București, Ed. C.H.Beck, 2008.
6. Leș I., „Legislația executării silite: Comentarii și explicații”, București, Ed. C.H.Beck, 2007.
7. Măgureanu F., „Drept procesual civil, Ed. a V-a”, București, Ed. All Beck, 2002.
8. Pătușea V., „Studiu în legătură cu categoriile de titluri executorii”, Revista Dreptul, Nr. 7, 2005.
9. Porumb Gr., „Codul de procedură civilă, comentat și adnotat”, vol. I, București, Ed. Științifică, 1960.
10. Sabău-Pop I., Hurubă E., Sabău-Pop O., „Drept procesual civil. Proceduri speciale. Executarea silită”, Târgu-Mureș, Ed. Universității „Petru Maior”, 2008.
11. Sîngeorzan D. P., Popa C. N., „Considerații privind interpretarea dispozițiilor art. 720⁸ și art. 720⁹ în legătură cu executarea silită a hotărârilor pronunțate în materie comercială”, R.D.C., nr. 5, 2002.

¹C.S.J. secția comercială prin decizia nr. 2373/1997, instanța supremă a precizat că din moment ce hotărârea nu era definitivă sau irevocabilă pentru a putea fi pusă în executare, investirea nu-i conferă valabilitatea de titlu executoriu.

²A se vedea art. 624 din Noul Cod de Procedură Civilă;

12. Zilberstein S., Ciobanu V. M., „*Executarea silită*”, București, Ed. Luminalex, 1996.
13. Zilberstein S., Ciobanu V. M., „*Tratat de executare silită*”, București, Ed. Luminalex, 2001.
14. Zilberstein S., Ciobanu V. M., „*Drept procesual civil. Executarea silită*”, Vol. I și II, Ed. a 2-a revăzută, București, Ed. Luminalex, 1998.
15. Revista de Drept Comercial, nr.12, 1998.
16. Revista Curierul Judiciar, nr.6, 2002.
17. Revista Curierul Judiciar, nr.1, 2008.
18. Revista de Drept Comercial, nr.2, 2001.
19. Revista Dreptul, nr.1, 2006.
20. Revista Dreptul, nr.10, 2006.
21. Revista Dreptul, nr.1, 2005.
22. Revista Dreptul, nr.7, 2005.
23. Revista de Executare Silită, nr.11-12, anul IV, 2/2007.
24. Revista de Executare Silită, nr.9-10, anul IV, 1/2007.
25. Revista de Executare Silită, nr.8, anul III, 3/2006.
26. Revista de Executare Silită, nr.7, anul III, 2/2006.
27. Revista de Executare Silită, nr.6, anul III, 1/2006.
28. Codul de Procedură Civilă din România.
29. Noul Cod de Procedură Civilă din România.
30. Legea nr.188/2000, privind executorii judecătorești, publicată în M. Of. nr. 559 - 10/11/2000.
31. Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, publicată în M. Of. nr. 576 - 29/06/04.

ГЕНДЕРНЫЕ РАЗЛИЧИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНО-ВОЛЕВОЙ СФЕРЫ
ПОДРОСТКОВ

Tatiana Odobescu, studentă, Facultatea de Psihologie și Asistență socială,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: L. Podgorodețkaia, lector superior

Summary: *Many scientific studies revealed distinct differences in the emotional-volitional sphere of male and female. Taking into account the rapid development of this sphere among teenagers, this topic acquires greater interest. In such a way, this article presents the study in which were examined gender differences in such aspects of emotional sphere of teenagers as reactive (situational) anxiety and personal anxiety, aggressiveness, in particular the indices of hostility and aggression, impulsivity, etc. Also there are presented the results of studies of gender differences relatively to strength of volition, patience and perseverance.*

Keywords: *gender, emotional sphere of teenagers, volitional sphere of teenagers, anxiety, aggressiveness, impulsivity, volition and perseverance.*

«Переходный», «критический», «трудный» – так зачастую называют подростковый возраст. В данный период вплотную сдвигаются детство человека, которое не ушло, и взрослость, которая еще не наступила. Часто подростки проявляют удивительное сочетание зрелости и ребячества. Этот период перехода по шаткому мосту от детства к взрослости является, чуть ли не самым важным этапом на пути развития.

На развитие личности подростка оказывают влияние ряд факторов. Одним из них по праву может считаться та, или иная половая принадлежность. Для того чтобы эффективно помогать подросткам на пути саморазвития и в рядах других вопросов необходимо учитывать их гендерные особенности.

Проблема взаимосвязи между гендерными особенностями и эмоционально-волевой сферы у подростка отражена в научных трудах таких зарубежных ученых как Баданина Л. П., Ильин Е. П., Пономарева М. С., Каган В. Е., Крайг Г., Бокум Д., Немов Р. С., Прихожан А. М. и др.

Целью данного исследования явилось изучение гендерных особенностей эмоционально-волевой сферы подростков.

Гипотеза заключается в том, что эмоционально-волевая сфера подростков имеет ряд своих особенностей, обусловленных гендерными/половыми различиями.

Объект данного исследования – мальчики и девочки подросткового возраста.

Предметом выступают особенности эмоционально – волевой сферы подростка, обусловленные полом.

Задачи исследования:

1. Теоретически изучить проблему развития эмоций и воли в подростковом возрасте;
2. Выявить особенности развития эмоционально – волевой сферы в подростковом возрасте;
3. Изучить основные различия особенностей эмоций и воли у подростков разных полов;
4. Экспериментальным образом выявить особенности эмоционально-волевой сферы личности подростка, обусловленные полом;
5. Проанализировать полученные результаты исследования и сформулировать выводы.

Практическая значимость заключается в следующем: результаты данного исследования могут оказать помощь родителям и педагогам в организации воспитательной работы среди мальчиков и девочек подросткового возраста, имеющей своей целью нормализацию взаимоотношений между подростком и взрослыми.

Изучение гендерных особенностей в развитии человека, в частности в его эмоционально-волевой сфере, всегда занимало особое место в исследованиях психологов. Во многих научных трудах выявлены отчетливые различия в эмоциональной сфере лиц мужского и женского пола. Правда, не ясно до сих пор, являются ли хотя бы некоторые из них врожденными или приобретенными в процессе специфичного воспитания мальчиков и девочек, хотя многие психологи склоняются больше ко второму.

Различия по тревожности, по данным Л. П. Баданиной (*Баданина Л.П. 1996*), уже в младшем школьном возрасте наблюдаются между мальчиками и девочками, с ее преобладанием у последних. А. М. Прихожан (*Прихожан А.М. 2000*) отмечает, что гендерные различия по тревожности имеются лишь в 12-летнем возрасте, далее в старшем подростковом возрасте (14-15 лет) различия между ними не обнаруживаются, а в возрасте 16-17 лет снова более тревожными оказываются девочки.

Если говорить о различиях в склонности к переживанию базовых эмоций, возрастная динамика выявлена М. С. Пономаревой (*Ильин, Пономарева, 2001*) в отношении склонности к переживанию гнева и печали. Таким образом, чем младше школьники, тем склонность к переживанию этих эмоций больше выражена у лиц мужского пола, и чем старше школьники, тем больше выражены эти склонности у лиц женского пола. В то время как склонность к радости не обнаружила однозначных различий у подростков: 12-13 она выражена у мальчиков и девочек одинаково, а в возрасте 10-11 и 14-15 лет она выражена больше у девочек.

Соавторы Крайг Г., Бокум Д. приводят результаты одного из исследований зарубежных авторов, и хотя его результаты и указывают на рост депрессий в подростковом возрасте, было обнаружено, что процент страдающих от данных расстройств является стабильно низким, повышаясь в возрасте 16 и 19 лет (*Крайг Г., Бокум Д. 2005: 522*).

Лишь симптомы варьируют в зависимости от пола. При наличии проблем у мальчиков они чаще втягиваются в девиантное поведение, вплоть до делинквентности. В свою очередь девочки, как правило, обращают свои переживания внутрь себя и становятся депрессивными. В целом депрессия примерно в два раза чаще встречается у подростков женского пола в сравнении с мужским.

Волевая сфера подростков также имеет свои возрастные особенности. Они начинают систематически и целенаправленно заниматься самовоспитанием. Это особенно характерно для мальчиков, в среде которых идеал мужественности становится одним из основных идеалов, порождающих критерии оценок окружающих людей (*Немов Р.С. 2003: 224*).

В старшем подростковом возрасте многие мальчики начинают заниматься саморазвитием у себя необходимых волевых качеств личности. Объектом для подражания для них становятся товарищи, более старшие по возрасту, – юноши и взрослые мужчины. В компаниях с ними подросток принимает участие в делах, требующих проявления воли.

Общая логика развития всех волевых качеств может быть выражена следующим образом: *от умения управлять собой, концентрировать усилия, выдерживать и выносить большие нагрузки до способности управлять деятельностью, добиваться в ней высоких результатов*. Соответственно этой логике сменяют друг друга и совершенствуются приемы развития волевых качеств. Вначале подросток просто восхищается ими у других людей, по-хорошему завидует тем, кто обладает этими качествами (10-11 лет). Затем подросток заявляет о желании иметь такие качества у себя (11-12 лет) и, наконец, приступает к их самовоспитанию (12-13 лет). Наиболее

активным периодом волевого самовоспитания у подростков считается возраст от 13 до 14 лет (Немов П.С.2003: 225).

Волевые качества девочек-подростков выражаются несколько в ином русле. Они стараются преуспеть в учебе, занимаются различными видами искусства, а также женскими видами спорта. Начиная с 14-летнего возраста решительность девочек значительно меньше, чем выраженность того же качества у мальчиков, и это различие тем больше, чем субъективно опаснее действия, предлагаемые для исполнения (Ильин Е.П. 2009: 217). В общем, большинство девочек не имеют выраженных волевых качеств.

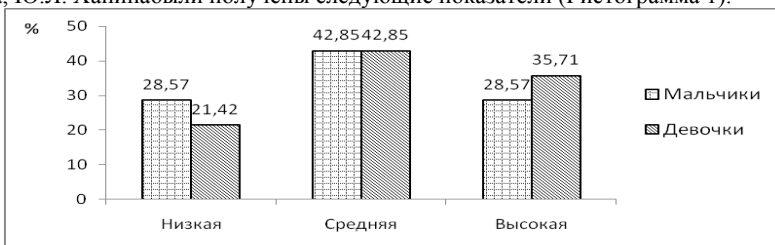
Таким образом, для учащихся средних классов характерно развитие волевой сферы – настойчивости, упорства в достижении цели, умении преодолевать преграды. При этом у многих из них, особенно у мальчиков, явно проявляется сознательное стремление к развитию волевых качеств.

В данном исследовании представлены результаты экспериментального изучения гендерных различий в структуре эмоционально-волевой сферы подростков на примере школьников города Унгень, общая выборка испытуемых составила 21 учащихся VIII–XIX классов.

Были использованы следующие психодиагностические методики:

- «Шкала самооценки уровня тревожности» Ч.Д. Спилбергера, Ю.Л. Ханина (*Лучшие психологические тесты 2010*);
- Опросник Басса-Дарки;
- Проективные методики: «Дом-Дерево-Человек» и «Несуществующее животное»;
- Тест «Самооценка силы воли» Обозовой Н.Н. (Ильин Е.П. 2009: 316);
- Опросник для самооценки терпеливости Ильина Е.П. и Фещенко Е.К. (Ильин Е.П. 2009: 317);
- Опросник для оценки настойчивости Ильина Е.П. и Фещенко Е.К. (Ильин Е.П. 2009: 319).

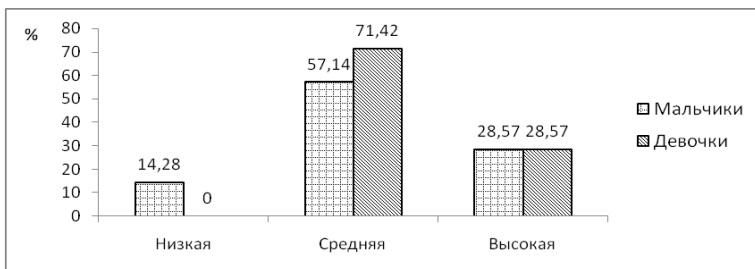
По результатам теста «Шкала самооценки уровня тревожности» Ч.Д. Спилбергера, Ю.Л. Ханина были получены следующие показатели (Гистограмма 1).



Гистограмма 1. Результаты теста «Шкала самооценки уровня тревожности». Шкала актуальная (реактивная) тревога

Низкий уровень тревоги выше у мальчиков-подростков (28,57%), что говорит о преобладании реактивной тревоги у девочек. Это подтверждают последующие данные. Так высокая тревога среди девочек-подростков составляет 35,71%, в то время как у противоположного пола 28,57%.

Личностная тревожность (Гистограмма 2) также наиболее выражена у девочек, так как категория низкого уровня тревожности не выявлена среди девочек, в то время как средний уровень тревожности преобладает над показателями мальчиков и составляет 71,42%. Категория высокого уровня тревожности уравновешена между мальчиками и девочками.

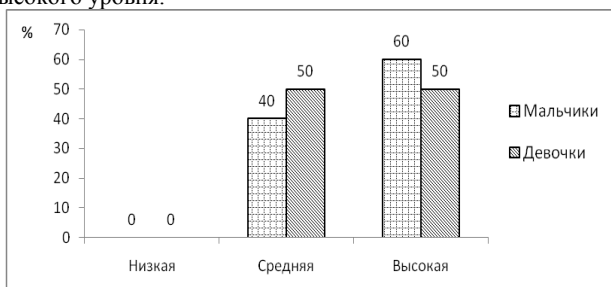


Гистограмма 2. Результаты теста «Шкала самооценки уровня тревожности». Шкала личностная тревожность

По результатам проведенной диагностики агрессивности подростков были рассмотрены индексы враждебности и агрессивности.

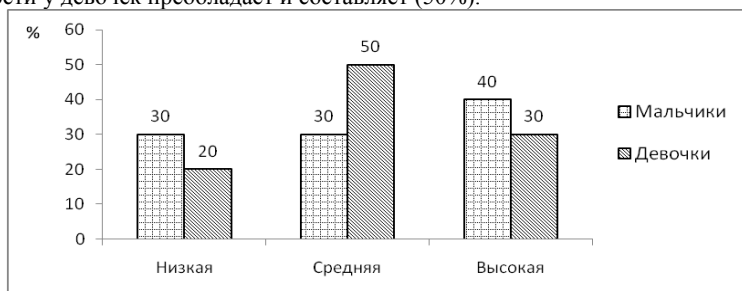
Индекс враждебности включает в себя шкалы «Обида», «Подозрительность». В свою очередь индекс агрессивности включает шкалы «Физическая агрессия», «Раздражение», «Вербальная агрессия».

Индекс «Враждебность» (Гистограмма 3) у девочек равномерно распределился между категориями среднего и высокого уровня. Показатели уровня враждебности у мальчиков уступают девочкам в категории среднего уровня, и преобладают в категории высокого уровня.



Гистограмма 3. Результаты диагностики агрессивности (Опросник Басса-Дарки). Уровень враждебности.

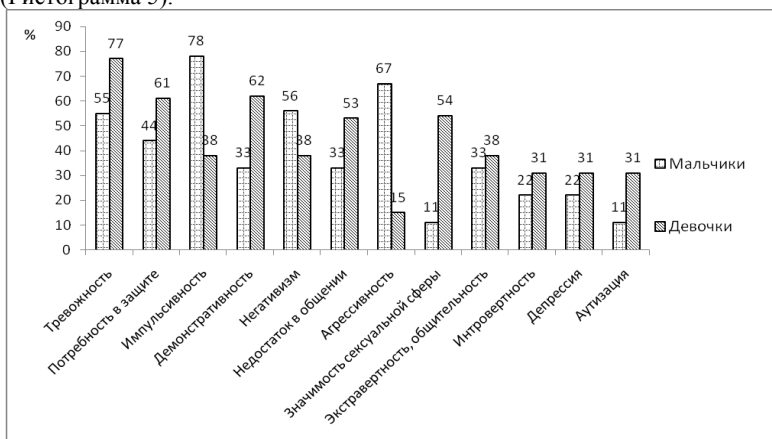
Показатели же индекса агрессивности равномерно распределились по трем категориям у мальчиков (Гистограмма 4). В то время как средний уровень агрессивности у девочек преобладает и составляет (50%).



Гистограмма 4. Результаты диагностики агрессивности (Опросник Басса-Дарки). Уровень агрессивности.

С целью экспериментально изучить гендерные особенности эмоциональной сферы подростков, были проведены рисуночные тесты «Дом-Дерево-Человек» и «Несуществующее животное».

В ходе исследования были выявлены ряд общих симптомокомплексов: тревожность, импульсивность, недостаток в общении, значимость сексуальной сферы и т.д. (Гистограмма 5).



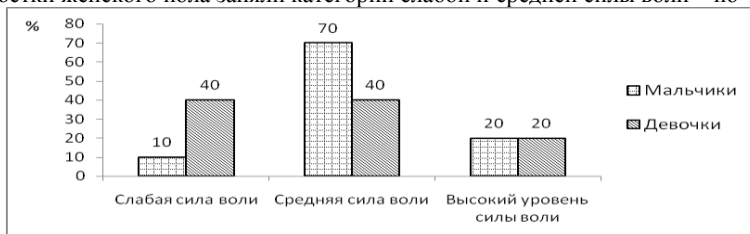
Гистограмма 5. Симптомокомплексы испытуемых по проективным рисуночным тестам «Дом-Дерево-Человек» и «Несуществующее животное»

При анализе рисунков, также проявились гендерные различия. Наиболее ярким аспектом эмоциональной сферы подростков явилась тревожность (68% по всей группе испытуемых), с преобладанием данного симптомокомплекса у девочек (77%). Тревожность выражалась в штриховых, множественных линиях и в др. показателях.

У мальчиков наиболее характерным является импульсивность (78%), негативизм (56%) и агрессивность (67%), в то время как девочкам – тревожность (77%), потребность в защите (61%), демонстративность (62%).

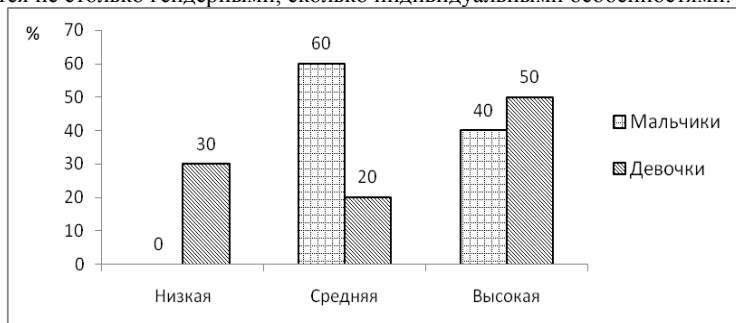
Следует также обратить внимание на тот факт, что данным тестом подтверждается утверждение о том, что у девочек быстрее происходит половое созревание. Об этом говорит показатель «значимость сексуальной сферы», который среди девочек набрал 54%, а среди мальчиков лишь 11%.

Исследование волевой сферы подростков показало, что наиболее высокая сила воли наблюдается у представителей мужского пола (Гистограмма 6). Об этом говорят высокие показатели в категории средней силы воли (70%), в то время как подростки женского пола заняли категории слабой и средней силы воли – по 40%.



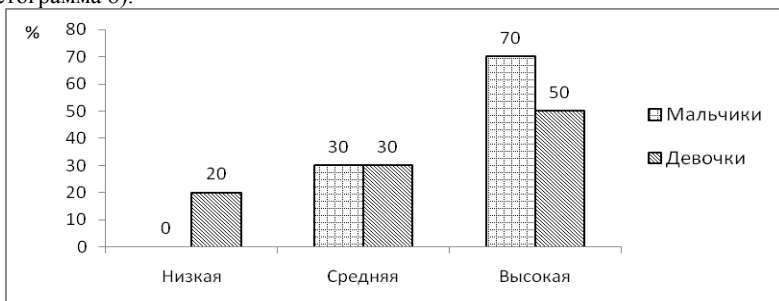
Гистограмма 6. Результаты теста «Самооценка силы воли» Н.Н.Обозова

Высокий показатель терпеливости присутствует у 50% девочек к 40% мальчиков (Гистограмма 7). Средний уровень выше у мальчиков и составляет 60% к 20% у девочек. Низкий уровень у мальчиков не проявился. Вероятно, терпеливость определяется не столько гендерными, сколько индивидуальными особенностями.



Гистограмма 7. Результаты опросника для самооценки терпеливости
(Е.П. Ильин, Е.К. Фешенко)

Настойчивость также наиболее выражена у мальчиков (70% в категории уровня) (Гистограмма 8).



Гистограмма 8. Результаты опросника для самооценки настойчивости
(Е.П. Ильин, Е.К. Фешенко)

Анализ теоретических и экспериментальных результатов исследования подтверждает правомерность выдвинутой гипотезы, о том, что эмоционально-волевая сфера подростков обусловлена гендерными различиями. Таким образом, были выявлены гендерные различия аффективно-волевой сферы подростков.

Учитывая полученные в исследовании данные, можно предложить следующие рекомендации:

Рекомендации родителям и педагогам в организации воспитательной работы среди мальчиков и девочек подросткового возраста:

- Учебная и внеучебная деятельность должна соответствовать постоянно меняющимся потребностям подростков;
- Во взаимодействии необходимо избегать чрезмерного физического и психологического давления на подростков;
- Способствовать пониманию и принятию подростками физических изменений;
- Создавать условия, разрешающие парням двигаться, избегать долгих периодов монотонной работы;

- В повседневной жизни пропагандировать ценность физического здоровья, занятий спорта, правильного питания, необходимости соблюдения личной гигиены;
- Следует поддерживать стремление в самовоспитании и саморазвитии;
- Необходимо больше доверять подростку;
- Искренне интересоваться делами подростка, верить в его успех;
- Обучать навыкам эффективного общения;
- Обучать навыкам саморегуляции психических состояний;
- Обучать навыкам уверенного поведения;
- Устранять негативные последствия критических ситуаций.

Рекомендации импульсивному, агрессивному мальчику-подростку:

- Дай волю своим чувствам. Если тебе нужно выразить свои эмоции на физическом уровне, сделай это (естественно, не причиняя вреда себе или окружающим). Возьми подушку и побей ее, напиши письмо ненависти и сожги его, выйди в поле и покричи во все горло.
- Не доводи до предела свои эмоции. Лучший способ совладать с гневом - это заявить об этом тому, кто тебя разозлил, используя «Я-высказывания». Просто скажи: "Ты знаешь, мне не нравится, когда ты так делаешь или когда ты говоришь со мной..." или "Я рассержен на тебя, потому что...".
- Заведи дневник и записывай туда все, что вызвало твой гнев. Описывай, что тебя разозлило, и как ты себя при этом чувствовал.
- Научись делать паузу. Самый простой способ справиться с собой - это сделать глубокий вдох, сосчитать до десяти и глубоко выдохнуть. При возможности, прогуляйся. Движение поможет тебе справиться с разгравшимся адреналином в крови.

Рекомендации тревожной девочке-подростку:

- Тревогу свою старайся по кругу не гонять. С каждым кругом она может становиться всё тяжелее, вырастая в стресс, а затем и в депрессию, хроническую усталость. Сядь в спокойном месте, переведи дух и подумай: 1) что может стрястись самое хорошее; 2) что будет, если плохое не случится.
- Когда тревожишься по какому-либо поводу, дыши глубже. Чтобы сконцентрироваться, попробуй посчитать дыхание: вдох, пауза, выдох, пауза.
- Если тебе предстоит важная встреча, процедура или выступление, обязательно постарайся найти время расслабиться накануне. Можно прогуляться на свежем воздухе по памятным местам, посмотреть семейный фотоальбом, послушать спокойную музыку и т.д.
- Если вокруг тебя бушует ураган страстей, "рвутся гранаты", представь, что внутри тебя есть частица абсолютного спокойствия, безмятежности и полного счастья, до которой не добраться бурям.

Библиография:

1. Баданина Л. П. *Соотношение психологических и нейропсихологических коррелятов эмоциональной неустойчивости у младших школьников*: Автореф. дис. ...канд. наук. - СПб, 1996.
2. Ильин Е. П., Пономарева М. С. *Возрастно-половая динамика базовых эмоций // Анальские чтения-2001: Тезисы научно-практической конференции*. - СПб., 2001.
3. Ильин Е.П. *Психология воли*. СПб, 2009.

4. Ильин Е. П. *Эмоции и чувства*. - СПб: Питер, 2001.
5. Каган В.Е. *Стереотипы мужественности-женственности и образ «Я» у подростков // Вопросы психологии*, 2005, 3, С. 20–25.
6. Крайг Г., Бокум Д. *Психология развития*. – 9-е изд. СПб., Питер, 2005.
7. Крутецкий В. А., Н. С. Лукин. *Психология подростка*. Москва: Просвещение, 1965.
8. *Лучшие психологические тесты* / сост. Оленикова М.В. – М: АСТ; СПб., Сова, 2010.
9. Немов Р. С. *Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений*. Кн. 2: Психология образования, М.: гуманит. изд. центр Владос, 2007.
10. Прихожан А. М. *Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика*. - М.: Московский психолого-социальный институт, 2000.

ROLUL BASMELOR TERAPEUTICE ÎN CONSILIEREA CU COPIII

Dumitrița Scutari, studentă, Facultatea de Psihologie și Asistență socială,
 Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți
 Coordonator științific: **Maria Lazo**, drd., asist. univ.
 „*Basmul este oglindirea vieții în moduri fabuloase.*”
 George Călinescu

The summary: *This article largely reflects how the therapeutic fairytale is used as a tool in counseling with children.*

Technique demonstrates the advantages of using the story once, where she appears as a magic wand wielded by psychologists in resolving various situations. Beside of functions therapeutic tale , here are suggestions for psychologists and teachers which will reflect how they can use the "story" in educating and counseling with children.

Keywords: *therapeutic fairytale, counseling with children, metaphor, hidden message, healing message, emotional sphere, behavioral models.*

Fiecare om își amintește o poveste care l-a fascinat și l-a însoțit în copilărie. Asemenea psihoterapeuții ca Marie von Franz, C. G. Jung, Bruno Bettelheim au explorat valențele psihologice ale poveștilor și au constatat că ne naștem într-un context familial, social și cultural. Anume aceste elemente ne definesc povestea vieții, mitul personal. Astfel, încît, fiecare om își are povestea sa proprie pe care unii o împărtășesc, iar alții aleg tăcerea. Pentru a ne orienta mai bine în constelația poveștilor, cît și a metodicii date în consiliere este important să cunoaștem tipurile acestora, caracteristicile și efectele pe care le pot avea. Se pot desprinde cîteva trăsături comune pentru toate basmele:

- poveștile se desfășoară într-un spațiu, timp imaginar al inconștientului (a fost o dată ca niciodată), în care tot ceea ce ne dorim se poate împlini. În realitatea cotidiană nu reușim mereu să ne atingem scopurile;
- în toate poveștile viața unui erou e temă centrală;
- în conținutul poveștii se descrie un personaj care inițial, nu este conștient de calitățile/puterile sale deosebite, dar, pe măsură ce înfruntă obstacolele și trăiește noi experiențe, el devine eroul propriei vieți.

Întrebarea pe care mi-am pus-o este dacă toate poveștile sînt terapeutice? Răspunsul e că o poveste este terapeutică dacă reprezintă un model al împlinirii de sine, al atingerii scopului (sau chiar a fericirii). *Scopul poveștii terapeutice este să-l facem pe subiect să evidențieze anumite aspecte ale situației problematice în care se află personajul și să ofere posibilități de rezolvare.* Se poate observa că poveștile reprezintă o mare asemănare cu realitatea. Prin identificarea cu un anumit personaj imaginar, fiecare poate reuși să depășească anumite obstacole sau poate găsi soluții creative la probleme ce îi păreau copleșitoare. Putem spune că poveștile reprezintă o formă de comunicare simbolică a inconștientului colectiv, în care fiecare se poate găsi. (Făclia: săptămîină pedagogică, 2009 № 34:5)

Basmul mereu a fost un element folcloric, poate chiar tradițional de terapie și pedagogie prin folosirea metaforei, înainte ca psihoterapia să devină o modalitate științifică de abordare. Nu se poate de afirmat cu precizie dacă șeherezada a fost prima „specialistă” despre care se istorisește că timp de 1001 nopți ar fi alinat tulburarea mentală a sîngerosului șah Riar povestindu-i basme care au făcut-o celebră. Între 1812-1815 nu mai puțin celebrii frații Grimm, descoperind cît de asemănătoare sînt basmele diferitelor popoare, au semnat actul de naștere al basmologiei moderne ca autori ai culegerii „Kinder und Hausmarchen”. (Filipoi 1998:3)

Povestea terapeutică este o modalitate de a ne adresa copilului pentru a transmite anumite modele comportamentale și valori morale, sau pentru a înlătura anumite comportamente nedorite. Povestea terapeutică nu îl critică pe copil, nu etichetează și nu-l impune spre schimbare, evitînd în așa fel „surditatea psihică”, ci duce spre identificarea copilului cu anumite personaje după care el poate transpune soluția din poveste în situația sa. Povestea este un altfel de limbaj.

În cazul cînd părinții folosesc basmul terapeutic este important să nu discute la sfîrșit despre poveste și să evite formulări de genul: "Vezi, și tu ești ca băiețelul din poveste. Ai văzut ce a pățit? Tu cînd ai de gînd să te cumițești?". Astfel de comentarii fac parte tocmai din acel limbaj la care copilul a dezvoltat așa-numita „surditate psihică” ce reduce șansele de eficiență în schimbarea comportamentelor nedorite. Aveți încredere în puterea poveștilor și în puterea copilului dumneavoastră de a utiliza mesajul vindecător!

Copiii care vin în consiliere au nevoie să se simtă înțeleși și să aibă libertatea de a hotărî pe cît posibil singuri problemele lor. Consilierul supraveghează această independență, îi ajută să-și descopere eul, forța interioară de a se împăca sau de a se confrunta cu situația conflictuală. Consilierul poate apela la povestea terapeutică pentru a diagnostica relațiile din sistemul familial al copilului (relația părinte-copil, relația dintre frați, etc.). Identificarea fiecărui membru al familiei cu anumite personaje oferă informații semnificative atît consilierului, pentru a-și structura intervenția, cît și familiei care începe un proces de vindecare conștientă. În etapa de diagnostic se poate observa funcția de oglindă a poveștilor terapeutice: imaginile pe care le declanșează povestea în ascultător sînt încărcate de semnificație personală; o poveste terapeutică este o poveste în care cineva se poate identifica, se regăsește în trăsăturile unui personaj, în dramatismul unei situații de viață; aceasta oglindește realitatea ascultătorului și îi oferă posibilitatea de a se distanța emoțional de situația pe care o trăiește.

Aspectul propriu-zis terapeutic al poveștilor constă în capacitatea acestora de restructurare personală și familială. Cînd sîntem copii, neavînd bagajul verbal, capacitățile de exprimare ale unui adult, folosim modalități simbolice de a ne exprima emoțiile și dorințele: expresivitatea corporală, desenul, jocul, basmul. Basmul, prin caracterul imaginar al său, este un spațiu securizant pentru copil. Aici el poate da viață tuturor fricilor, dorințelor, emoțiilor, fără teama de a i se întîmpla ceva negativ. Personajul principal este cel care se luptă cu obstacolele, iar victoria acestuia îi poate da încredere copilului în acțiunile sale din realitate. Pe părinți îi ajută să comunice cu copilul pe propria lui limbă, prin simbol și metaforă, facilitînd trecerea de la un limbaj rațional la un limbaj afectiv, al imaginarului/al inconștientului, depășind astfel rezistențele personale și permițînd membrilor familiei să reia o cale naturală de comunicare părinte-copil. În această dinamică sînt foarte importante funcțiile de mediere și de modelare ale poveștii terapeutice: capacitatea acestora de a media transferul unor trăsături și emoții ale ascultătorului către personaje și de a oferi libertatea găsirii de soluții noi. Basmul terapeutic este o parte din viața noastră de zi cu zi, deseori ne exprimăm în metafore, le folosim pentru a da farmec mesajului pe care dorim să-l transmitem și avem nevoie de ele indiferent de vîrstă.

Aproape indiferent de vîrstă, avantajele folosirii conștiente, intenționate a basmului cu mesaj terapeutic sînt aceleași.

- a) Basmul terapeutic *iluminează*. Se adresează intuiției și fanteziei, nu rațiunii și nici logicii. Prin aceasta, la fel ca mitul, parabola sau fabula, introducînd iraționalul, basmul terapeutic *lărgeste spațiul interior* al clientului, și aruncă o lumină nouă asupra stării lui. Comparativ cu realitatea, basmul reprezintă o lecție de viață care sparge vechiul tipar al conflictului cu care era familiarizat clientul.
- b) Adaosul de fantezie, de intuiție permite descoperirea și rezolvarea unor conflicte, din cauza că basmul cu mesaj terapeutic *este un vehicol foarte potrivit pentru modelele comportamentale și valori morale*.
- c) Mesajul terapeutic nu este impus printr-o concluzie morală finală, ca la fabule, ci ajunge să fie identificat de pacient și rămîne ancorat în conștiința lui, poate undeva la limită cu subconștientul lui.
- d) Nici o confruntare directă nu are loc cu consilierul. El contribuie la dezvoltarea unei noi atitudini față de starea patogenă. Comunicarea îmbracă o formă „filtrată” prin intermediul basmului, pe care clientul nu o are, de obicei, la dispoziție.
- e) *Basmul aduce soluții cu totul neașteptate, cu efecte emoționale pozitive*. Contrazice logica și obișnuința. Acestea îl țin, de obicei, pe client în cușca conflictelor care, chiar dacă uneori sînt minore, îl tulbură și-l vulnerabilizează prin repetiție.
- f) *Clientul are posibilitatea să lărgescă sensul original al mesajului terapeutic*. În cazuri diferite, mesajul poate fi interpretat diferit, în funcție de situația pacientului.

Basmul cu mesaj terapeutic *poate fi folosit în combinație cu orice altă tehnică și la orice nivel al procesului terapeutic*. Trebuie privit ca un instrument de comunicare, pentru că el creează clientului o bază de identificare. Îl învață pe client să se autoînțeleagă, să aprecieze pozitiv, să-și descopere propria putere interioară de a se „autovindeca”. (Filipoi 1998: 5)

Basmul terapeutic îndeplinește cîteva funcții care aruncă o lumină teoretică asupra unui adevăr simplu: în consiliere, ca și în educație nu poți da prea mult, sau prea puțin. Doza bine „calculată” are efect remarcabil dacă mesajul terapeutic îl transformă pe client dintr-un receptor pasiv în unul care își asumă activ responsabilitatea propriei schimbări.

Funcția de „ogîndă” pe care se proiectează trebuințele emoționale ale clientului. Basmul activează o bogăție de imagini. Astfel este posibilă modelarea mesajului său conform structurii clientului, iar aceasta este o primă reacție favorabilă procesului terapeutic. Al doilea pas favorabil se datorează faptului că imaginea din ogîndă separă, îl distanțează de conflict și de experiența sa de viață. El încetează să fie o victimă a conflictului, față de care i se sugerează că există opoziție.

Funcția de model relevă existența soluțiilor posibile. Ele nu sînt precizate rigid. Sînt cu totul neobișnuite și lasă loc opțiunilor pentru ca să stimuleze căi active de învățare a modelelor proprii. Aplicarea soluțiilor fantastice este un model experimental cu totul inedit pentru client.

Funcția de mediator între rezistența pacientului la terapie și actul frontal asupra concepțiilor greșite și asupra mecanismelor sale de adaptare. Eroul basmului este subiectul în cauză, nu clientul. De aceea este necesară atitudinea creativă a consilierului față de fiecare basm pe care să-l modifice conform datelor anamnesticale ale cazului. (Filipoi 1998:6)

Recomandările ulterioare pot veni în ajutor psihologilor și pedagogilor pentru a utiliza tehnica dată cu maxim efect:

1. Poate, și se recomandă, ca basmul terapeutic să fie asociat cu alte tehnici. El nu este un panaceu universal în consilierea copilului. Pentru ca basmul cu mesaj terapeutic să devină totuși un punct central al efortului de vindecare, este absolut necesar să fie folosit la timpul potrivit și în forma potrivită.

2. Consilierul își începe demersul în general numai după ce are o informație anamnestică bună. În cazul utilizării basmului cu mesaj terapeutic, este necesar să cunoaștem motivul consultației psihologice, istoria cazului. Ar fi utilă inclusiv informația dintr-o caracterizare școlară sau din oricare altă sursă pe care ne putem baza.

3. Se recomandă să investigăm tipul de simboluri și metafore pe care le cunoaște și le acceptă clientul, conform educației și nivelului său de dezvoltare.

4. Basmele trebuie alese cu multă grijă. Abia după ce ne-am familiarizat cu întreaga colecție, putem alege poveștile care se potrivesc cel mai bine cazului. Mesajele pozitive prezente în basme sînt utile tuturor membrilor de familie care îl ascultă (mai ales mesajele de deschidere, de dragoste, de înțelegere, de încredere).

5. După ce am selectat setul de basme pe care le considerăm adecvate, următorul pas este adaptarea anumitor elemente flexibile la cazul concret. Basmele își vor schimba chiar și titlul, în funcție de sexul copilului căruia îi sînt povestite (spre exemplu dacă consiliem o fetiță, basmul „Băiețelul care avea o scoică” se va numi „Fetița care avea o scoică”).

Cunoașterea amănunțită a datelor anamnestice permite modificarea detaliilor în așa fel încît personajele basmului să aibă însușiri cît mai apropiate de cele cunoscute de copil. Astfel personajul principal trebuie să aibă același sex cu clientul, să existe același anturaj familial, cu aceleași părerii, înfățișări și stil de vorbire. Aproape fiecare caz necesită anumite transformări. Este important ca clientul să înțeleagă cuvintele folosite. Pentru copiii mai mari expresiile verbale simple pot fi înlocuite cu altele mai sofisticate.

6. Introducem basmele într-o formă cît mai lejeră și directă: „Vreau să-ți spun o poveste despre... (un iepuraș/un băiat/o prințesă etc.) Mă interesează cum o să-ți placă”. Sau: „Am găsit cîteva povești frumoase, care parcă îți mîngîie sufletul și te ajută să te simți mai bine”. Sau: „Știi că îți plac poveștile frumoase. Am să-ți spun cîteva. Tu să mă ajuți să o alegem pe cea mai frumoasă.” Dacă sîntem familiarizați cu toată colecția de basme și cu anamneza, vom reuși să prezentăm basmele în cea mai potrivită formulă de introducere.

7. Basmele trebuie povestite într-o manieră naturală, degajată, susținută și nuanțată emoțional.

8. Se recomandă evitarea a două tipuri de capcane:

a) Să nu se facă o listă prea mare cu basme spuse într-o singură ședință;

b) Tentația de a întreba clientul despre cum a înțeles mesajul, respectiv de a răspunde la întrebările sale despre semnificația basmului.

La orice întrebare pe care o pune clientul răspunsul va fi ceva de genul: „Tu ce crezi?” Pentru că mesajul trebuie să alunece în zona subconștientului nu vom căuta dacă clientul l-a înțeles sau nu, și nu vom forța această explorare, această descoperire. Cel mai important lucru este *că clientul are capacitatea internă de a se expune acestui mesaj, de a-l înțelege în ritmul său propriu și în același timp este incapabil să reziste influenței pe care o are mesajul asupra lui*.

9. Clientul poate fi încurajat să inventeze el însuși un basm. (Filipoi 1998:7)

Bibliografie:

1. Burcu Aurelian, *Managementul Calității vieții și condiției umane. Abilitățile consilierului*, ED. Mega, 2004.
2. Dafinoiu Ion, *Psihoterapii scurte. Strategii, metode, tehnici*, Iași, Ed. Polirom, 2005.
3. Filipoi Semproniu, *Basme terapeutice pentru copii și părinți*, Fundația Culturală Forum, Cluj-Napoca, 1998.
4. Holdevici Irina, *Elemente de psihoterapie*, Ediția a III-a, revăzută și adăugită, București, Ed. ALL, 1998.
5. Mitrofan Iolanda, Nuță Adrian, *Consilierea psihologică. Cine, ce și cum?*, București, Ed. SPER, 2009.

6. Pașca Maria Dorina, *Povestea terapeutică*, Ed. Ardealul, 2004.
7. *Povești terapeutice în organizarea lucrului educativ* Făclia: săptămâna pedagogică, 2009 № 34 p. 5.
8. Валитова И. Е. *Опыт обучения студентов – будущих психологов – сказкотерапии*, Психология в вузе, 2006, № 2, стр. 30.
9. Соловьева Наталья *Консультирование и сказка*, Школьный психолог ноябрь, 2007, № 21, стр. 26.

IMAGINEA PSIHOLOGULUI ÎN RÎNDUL TINERILOR

Tatiana Lungu, studentă, Facultatea de Psihologie și Asistență Socială,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Maria Lazo**, drd., asist. univ.

„Arta de a fi psiholog nu se învață, ci se trăiește și se experimentează, deoarece nu există un complex de canoane care să-ți dea cheia misterelor psihice, a structurilor diferențiale ale vieții sufletești.”

Emil Cioran

Abstract: *The present article dwells upon the the profession of the psychologist in general and the way the young generation perceives thei image in our country in particular. We shall mate reference to some results achieved during a comparative study reflecting this image. We consider that it is poorly developed among young people nowadays. Amazingly, but the more the world oppinion reflects the necessity of psychological assistance, the less familiar it is for the young people in the Republic of Moldova.*

Cuvinte-cheie: *psihologia, profesia de psiholog, asistență psihologică, cunoaștere, psihic, studiu comparativ, imaginea psihologului, observația.*

Actualitatea temei: Psihologia este o știință al cărei destin nu a fost deloc simplu și linar, ci mult mai frământat și mai dramatic decât al altor științe. Ea a cunoscut perioade de avânt și stagnare, de înălțări și căderi, de calm și destindere, dar și de încordare și încrîncinare, în legătură cu ea au fost formulate cele mai frapante paradoxuri. Pe de o parte, avem știința cu drumurile ei încrucișate, pe de altă parte, avem profesia de psiholog care s-a dezvoltat într-un ritm și în condiții care o diferențiază de alte profesii. În anul 1991, primul prim-ministru al Republicii Moldova, Mircea Druc, printr-un singur ordin, a oficializat și materializat ideea asistenței psihologice în Republica Moldova, astfel ne-am aliniat țării care aveau o avansare în acest domeniu. Comunitatea academică, managerii școlari au reacționat rapid și, în scurt timp, au apărut minimul necesar de documente normative, materiale orientative în domeniul asistenței psihologice școlare și și-a instruit cadre, care după finisarea cursurilor de un an s-au încadrat în activitate nu doar în Chișinău, ci aproape în toate raioanele Republicii Moldova. Revenind la realizările din primii ani de instaurare a asistenței psihologice școlare, ne convingem că dezvoltarea în acest domeniu a avut loc în tempouri susținute, asigurînd într-un timp scurt funcționarea satisfăcătoare a serviciilor în cauză. Problema majoră însă este imposibilitatea absolută a monitorizării și creșterii profesionalismului asistenților psihologici care depinde integral de nivelul pregătirii și creativității psihologului, căruia îi lipsesc nu doar materialele cu conținut psihologic, ci și cele normative. Spre exemplu, a fost uitată Hotărîrea Colegiului Ministerului Educației Tineretului și Sportului din august 2007, prin care s-a adoptat Regulamentul înnoit al activității psihologului școlar, cu toate anexele, în care se propuneau modele de menajare a timpului, de echipare a cabinetului psihologic etc. (A. Bolboceanu, *Materialele Conferinței Științifice Internaționale* 29 – 30 octombrie 2010). Tema prezentei lucrări s-a impus ca o necesitate în fluxul preocupărilor pentru dezvoltarea continuă de perfecționare a profesiei de psiholog prin cunoașterea viziunilor cetățenilor moldoveni asupra imaginii psihologului. Scopul acestui studiu comparativ urmărește să surprindă anumite aspecte privitoare la perceperea profesiei de psiholog, cît și a imaginii acestuia printre tinerii contemporani.

Astfel, eșantionul supus studiului comparativ a fost format din 57 de subiecți cu vârsta cuprinsă între 16 și 22 ani. Primul eșantion a fost format din 29 subiecți care fac studii la Facultatea de Pedagogie, Psihologie și Asistență Socială (la moment Facultatea de Psihologie și Asistență Socială) și grupul doi de studenți (28 subiecți), presupuși ca neavând tângenie cu domeniul psihologic. Lucrarea este structurată în două părți, prima parte reprezentând fundamentarea teoretică, a doua parte reprezentând cercetarea și concluziile.

Partea teoretică: Cîndva, în societățile arhaice, pe cînd oamenii trăiau în comunități adevărate, pe cînd erau cu adevărat împreună și cînd se simțeau unul pe celălalt, ei bine pe atunci fiecare comunitate avea un fel de elită spirituală. Preoții erau și medici, și sfătuitori, și oameni de știință, și păstrători ai misterelor. Era o singură *știință*. În zilele noastre trăim, însă, într-o lume pulverizată, în care vecinul e un străin, o lume în continuă schimbare în care „*Jeri*, este deja Istorie!” iar „*Mîine* este un Mister!”. Iar știința s-a ramificat într-o gamă largă de domenii și profesii. Statutul profesiei de psiholog derivă din însuși statutul psihologiei luată în ansamblul ei. Lectura unui articol publicat de Mark R. Rosenzweig într-un număr din *American Psychologist* (vol. LIV, nr. 4, 1999) ne-a atras atenția asupra unei probleme relativ contradictorii cu privire la psihologia contemporană. Rosenzweig, unul dintre psihologii implicați de mai bine de 40 de ani în studiul activ al psihologiei pe plan internațional, arată că deși psihologia a înregistrat progrese remarcabile, deși ea continuă să se schimbe în ritm susținut în întreaga lume, nu este suficient de bine receptată de publicul larg. Cu alte cuvinte, Rosenzweig ridică problema „imaginii publice” a psihologiei sau, cum ar spune psihologii sociali, problema reprezentării sociale a psihologiei. El citează cîteva fapte semnificative. De pildă, o corespondentă care comunică în mod regulat cu agențiile americane guvernamentale își exprimă îngrijorarea în ce privește lipsa de încredere a publicului în psihologi și în procedeele aplicate de aceștia. Principala imagine publică a unui psiholog, consideră corespondenta respectivă, este aceea a unui *terapeut care se angajează într-un îndelung proces analitic fără nici o garanție de succes* sau aceea a unei „gazde” de talk-show-uri radiofonice ce oferă sfaturi de bun-simț celor care telefonează. Rosenzweig mărturisește că în timpul Congresului Internațional de Psihologie de la Montreal din 1996, un ziar local explica cititorilor lui că scopul unui congres internațional de psihologie este să ajute psihologii să vină în contact cu pacienții din alte țări și culturi. „În mod evident, scria Rosenzweig, în înțelegerea psihologiei de către public și de către presă are încă drum lung de parcurs” (Rosenzweig, 1999, p. 254- Zlate, 2000). S-ar putea ca situația descrisă de Rosenzweig să fie și mai critică. Dacă ea se prezintă astfel în țările avansate din punct de vedere economic, în care psihologia are un loc bine stabilit, cel puțin la nivel instituțional, este foarte probabil ca în societățile aflate în tranziție sau în curs de dezvoltare ea să fie mult mai dramatică. Pozițiile de ignorare sau chiar de negare se împletesc cu cele de supra- sau subevaluare a rolului psihologiei și al psihologilor în viața publică. (Zlate, 2000: 23).

Profesia de psiholog este una dintre cele mai controversate profesii și pentru mulți are efectul unui amestec de fascinație și teamă. Acest lucru se întîmplă, probabil, din cauza *obiectului* ei de activitate: psihicul uman. Tocmai de aceea este necesară o abordare cît mai obiectivă în privința a ceea ce este și ceea ce face psihologul în mod concret.

Cîteva date statistice ne vor convinge de expansiunea psihologiei în lume. M.R. Rosenzweig (1982), făcînd o analiză a modului în care s-a dezvoltat psihologia ca știință și ca profesiune în lume, arată că numărul membrilor Uniunii Internaționale de Psihologie Științifică (IUPsyS), fondată în 1951, a înregistrat în decursul unei singure decade (1969-1980) o creștere de circa 94%, adică aproape s-a dublat. Același Rosenzweig aprecia că la cele 4 miliarde de locuitori ai lumii există, probabil, cam 1.200.000 de psihologi, în Spa-

nia numărul psihologilor per milion de locuitori era în 1980 de 528, în SUA de 446, iar în România, care este membră a IUPsyS din 1966, ar exista cam 22 psihologi la un milion de locuitori (Ceausu, 1984). (Zlate 2000: 51).

În ceea ce privește domeniile de activitate și gradul de integrare a psihologului în societate trei domenii par a se fi conturat până acum mai pregnant: educație, sănătate, economie, iar ca instituții, cele educative (preșcolare, școlare, universitare), cele medicale (spitale, institute medico-psihologice sau de reeducare, centre de ajutor și ghidare infantilă, de convalescență pentru toxicomani sau pentru tratarea sexualității marginale, foaiere și servicii de ajutor social al copilului, sanatorii, preventorii etc.), în fine, cele din lumea muncii (întreprinderi, cabinete, agenții). Deși într-un număr mai redus, psihologii își desfășoară activitatea și în alte instituții cum ar fi cele judiciare, comerciale, militare, sportive, artistice. Ei pot fi întâlniți în poliție, în urbanism, în sondajele de opinie. Unii psihologi își desfășoară activitatea în calitate de consilieri conjugalî în domeniul relațiilor de familie și conjugale, iar alții ca psihanalisti. Repartiția pe subramuri a psihologilor formați în Germania de Vest era în 1988 următoarea: 58% își desfășurau activitatea ca psihologi clinicieni; 19% ca psihologi industriali și organizaționali (incluzînd administrație, afaceri, marketing, transport); 16% ca cercetători în instituțiile academice; 4% ca psihologi școlari și 4% ca psihologi judiciari (Probst, 1991, p. 30), în SUA distribuția procentuală a psihologilor pe domenii de activitate este următoarea: 43,1 % – colegii și școli medicale; 14,3% – clinici, centre de consiliere; 13,0% – industrie și guvernămînt; 9,6% – spitale; 4,6% – districte școlare; 0,7% – alte domenii (Smith, 1999, p. 6; Zlate 2000: 63).

Partea practică: „Nu ești un psiholog bun dacă tu însuși nu ești un subiect de studiat, dacă materialul tău psihic nu oferă zilnic o complexitate și un inedit care să excite curiozitatea ta continuă”. Pornind de la această idee, și făcînd trimitere la cuvintele de mai sus ale lui *Emil Cioran* am aplicat un chestionar de opinie în rîndurile tinerilor din or. Bălți în vederea determinării comparative a reprezentărilor sociale cu privire la profesiunea de psiholog. Astfel, au fost chestionați un număr total de 57 de subiecți cu vârsta între 16 și 22 ani. Aceștia fiind clasificați în două eșantioane: G.1 format din 29 subiecți (gr. PS11Z și gr. PS12Z, USB) – categorie cu tangențe în domeniul psihologiei și G.2 constituit din 28 subiecți (gr. 12 operatori la calculatoare ȘP nr. 5, mun. Bălți, gr. IE11Z, USB) – categorie cu legături slabe sau chiar inexistente cu profesia de psiholog.

Pentru a contura viziunea asupra profesiei de psiholog, într-un mediu cu experiență socială diferită față de mediul specific acestei profesii, s-a impus utilizarea unui chestionar cu întrebări cu variante de răspuns deschise. Opinia unei persoane nu este un bloc omogen. Părerile ce pot fi culese printr-un chestionar cu întrebări deschise sînt, pentru aceeași întrebare, multiple, chiar contradictorii și structurate într-o manieră non-aleatorie, la diferite niveluri ale conștiinței. Chestionarul a fost aplicat în cadrul a două medii profesionale diferite, după cum s-a menționat deja. Aplicarea chestionarului am realizat-o personal, excluzînd astfel posibilitatea unor *intermediari* și posibilitatea ca aceștia să aibă influență asupra răspunsurilor celor anchetați.

În urma prelucrărilor am observat tendința vizibilă a persoanelor din mediul profesional apropiat – G.1 de cel al psihologului, de a caracteriza un psiholog pe latura sa profesională. Acest fenomen se manifestă prin caracteristicile individuale mai puțin numeroase față de caracteristicile profesionale pe care anchetații le-au considerat mai importante. Din contra subiecții din G.2 au preferat să pună accentul pe latura individuală a psihologului. Acest fapt se poate interpreta prin teoria atribuirii cît și a poziției persoanei. Cei cu tangență în domeniu „actorii” au interpretat prin atribuire externă, legată de circumstanțele profesiei; pe cînd „observatorii”, din exteriorul domeniului psihologic, au explicat aceeași viziune accentuînd caracteristicile individuale ale psihologului.

Afît în răspunsurile grupului G.1 cît și în cele ale G.2 la întrebarea „Cine este El – psihologul?” s-au conturat două răspunsuri cotate cu un procent mai mare:” Ajută pe alții în rezolvarea problemelor” G.1-35%, G.2-43% și „Este o persoană de încredere” G1-20%, G2- 24%.

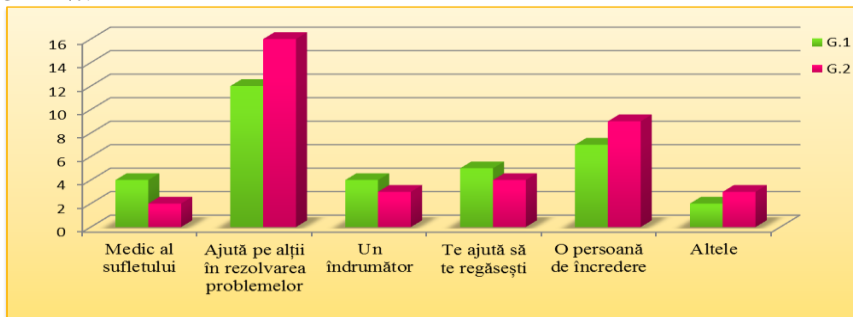


Fig. 1 Cine este el – psihologul?

Faptul că am menționat la începutul comunicării că majoritatea oamenilor cred că mergem la psiholog doar atunci cînd avem o problemă s-a confirmat și în cazul acestei chestionări cînd subiecții au răspuns la întrebarea „Cînd avem nevoie de un psiholog?” prin variante ca „Cînd doar specialistul ne poate ajuta să rezolvăm o problemă”, „Cînd ne este greu să luăm decizii” și „În situații stresante”, toate acestea oglindind situațiile de problemă și constituind în medie 68- 69 % în ambele cazuri.

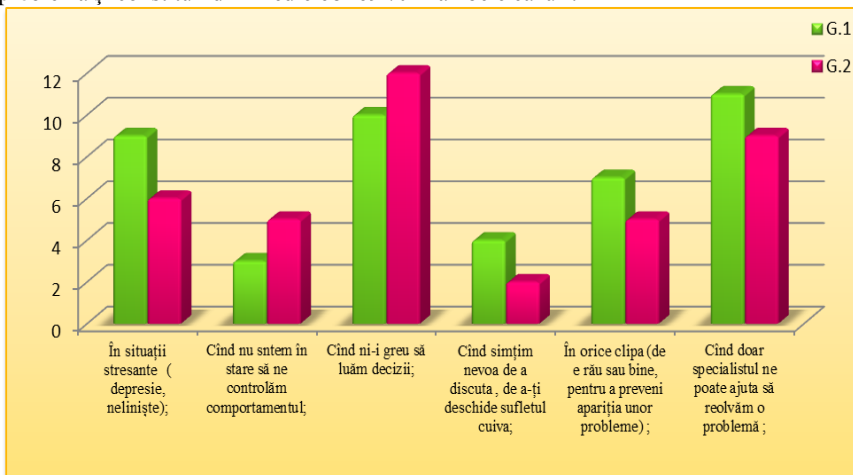


Fig. 2 Situații în care avem nevoie de asistență psihologică

Să devii o persoană de succes, autoeficientă, încrezută în propriile forțe, comunicabilă și echilibrată emoțional este realizabil cu ajutorul unui psiholog, în opinia respondenților chestionați din ambele grupe.

O diferență procentuală mai evidentă este de observat în răspunsurile la întrebarea „Cine poate beneficia de serviciile unui psiholog?”, astfel pentru categoria cu legături mari cu profesia de psiholog (G1) putem evidenția rezultatele: 63% – toți oamenii, 28% – cei ce au o problemă și au nevoie de ajutor și 9% – cei ce vor să meargă benevol la un

psiholog, pe cînd în categoria cu legături slabe sau chiar inexistente cu profesia de psiholog am obținut rezultatele: 45% – toți oamenii, 52% – cei ce au o problemă și necesită ajutor și doar 3 % – cei ce doresc să meargă benevol la specialist (G2).

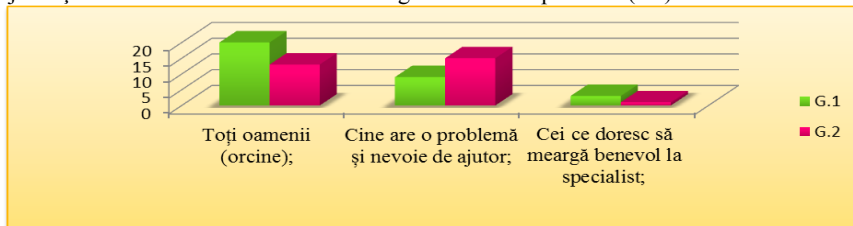


Fig. 3 Pot beneficia de consultație la psiholog

Prototipul psihologului devine *clinicianul* – centrat asupra problemelor individuale pentru cei care cred că specificul psihologiei este să înțeleagă procesele intrapsihice și inter-individuale, față de care se pot pune în acțiune numeroase intervenții cu rol reparator, *psihologul școlar* – principalul rol al său în școală este de a menține o legătură permanentă între profesori, elevi și părinți, cu scopul de a descoperi problemele de comunicare dintre aceștia și de a propune soluții în vederea diminuării acestora și *psihologul judiciar* – care evaluează sinceritatea unor persoane bănuite de implicarea în activități antisociale indiferent de gen, stabilirea profilului psihologic al infractorului după modificările pe care acesta le realizează în câmpul infracțional, trei domenii evidențiate de cca 70-75 % din cei 57 de subiecți.

Rezultatele privind timpul s-au cît de repede s-ar decide subiecții de a merge la psiholog, dacă în cazul categoriei cu legături mari cu profesia de psiholog rezultatele sînt de 50%/50% între categoriile: repede/greu, atunci în cazul categoriei cu legături slabe sau chiar inexistente cu profesia de psiholog raportul este de 59/41% pentru categoria greu sau foarte greu.

Dacă e să facem trimitere la spusesele lui Rosenzweig că „în înțelegerea psihologiei de către public și de către presă are încă drum lung de parcurs” atunci putem observa că acesta se regăsește și în cadrul chestionării, reieșind din răspunsurile la întrebarea „De cîte ori ați mers la o consultație psihologică?”, unde în medie $\frac{3}{4}$ din respondenți au răspuns „niciodată”. Diferențele mici pot fi observate în Fig. 4.

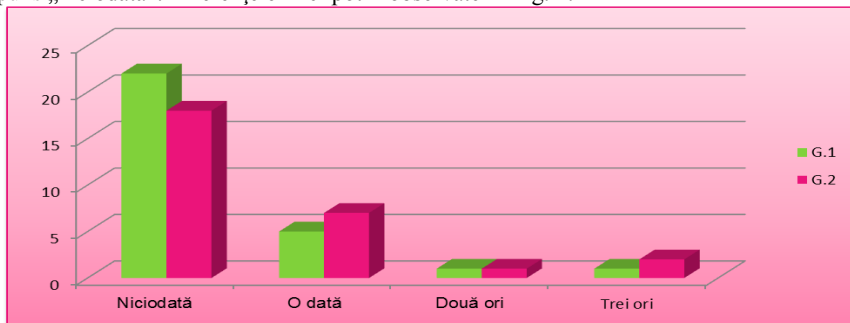


Fig. 4 De cîte ori au apelat subiecții la serviciile unui psiholog

În urma analizării observațiilor făcute pe marginea anchetei și a răspunsurilor la întrebări ne-am propus să observăm care sînt viziunile tinerilor contemporani asupra profesiei de psiholog într-un mediu cu experiență socială diferită de această profesie cu subiecți cărora le este cunoscut domeniul și punctele de interes ale persoanelor din aceste medii cu privire la profesia și activitatea psihologului. Concluziile generale reflectă o vi-

ziune a psihologului slabă vehiculată în rîndurile tineretului de astăzi și mai ales în mediul care nu are tangențe cu domeniul psihologic. Probabil că situația se datorează unor reprezentări vagi despre forța de influență a psihologului. Paradoxal, dar pe măsură ce opinia mondială reflectă tot mai amplu necesitatea unei asistențe psihologice, psihologul rămîne totuși în umbră pentru tinerii noștri. Reprezentările sociale ale profesiei de psiholog joacă acum un rol mediator al comunicării sociale, este un instrument de schimb pe care trebuie să îl avem în considerare în fluxul preocupărilor pentru dezvoltarea continuă de perfecționare a profesiei de psiholog în Republica Moldova.

Bibliografie:

1. Bolboceanu, Aglaida, *Materialele Conferinței Științifice Internaționale* 29 – 30 octombrie, 2010.
2. Cosmovici, Andrei, *Psihologie generală*, Iași, Polirom, 1996, p 15-16, 19.
3. Șchiopu, Ursula, *Dicționar de psihologie*, București, Editura Babel, 1997.
4. Zlate, Mielu, *Introducere în psihologie*, Ed. a 3-a, Iași Polirom, 2000, 416 p.
5. <http://www.citatepedia.ro/index.php?q=psiholog>

COMPORTAMENTUL AUTODISTRUCTIV ÎN MEDIUL PENITENCIAR

Cristina Paiu, studentă, Facultatea de Psihologie și Asistență socială
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: **N. Canțer**, lect. univ.

Abstract: *In this article the author described the causes of destructive behavior in a prison environment and its forms: hunger strike, contaminating simulation, self-mutilation, tattoos and suicide. The author describes the methods to prevent this destructive behavior.*

Despre mediul penitenciar s-au scris multe de-a lungul timpului, acesta reprezentînd un subiect care a avut parte de atenția specialiștilor din domeniu. **Penitenciarul**, de cele mai multe ori, este caracterizat de coordonate ca: crima, eșecul, disperarea, neputința și e considerat ca un univers revoltător, o lume ce se află într-o permanentă implozie psihologică. Viața în penitenciar, la prima vedere, ar părea relativ simplă deoarece personalul ar asigura condițiile necesare pentru cei deținuți cum ar fi hrana, cazarea, igiena, securitatea, însă dacă vom cerceta puțin mai adînc mediul penitenciar ajungem la concluzia că acesta de cele mai multe ori este un mediu închis, un cîmp de forțe care se află permanent într-o luptă cu urmări atît asupra personalului din penitenciar cît și asupra deținuților ce-și ispășesc pedeapsa. Odată ce deținutul ajunge în penitenciar la el se produce un dezechilibru al personalității, deoarece are loc o reducere atît a:

- comportamentului social;
- timpului personal;
- cît și a spațiului de trai.

Anume acest dezechilibru al personalității poate influența deținutul să-și provoace autorâniri în mediul carceral. De cele mai multe ori însă apare întrebarea de ce doar o parte din deținuți își provoacă autorâniri? Ce anume îi determină pe aceștia la asemenea riscuri de a-și pune viața în joc? Au calculat ei oare bine costurile ce le implică? Mai mult ca atît în zilele actuale persoanele aflate în detenție protestează destul de des și mai ales într-un mod în care sînt siguri că vor atrage atenția, lucru cert pînă la urmă. Adevărat rămîne a fi faptul că deținuții cînd vine vorba de a încălca legea sînt foarte inventivi, dispun de tot felul de drepturi, însă își arată deseori nemulțumirea. Reacția pe care uneori o pot manifesta poate deveni catastrofică și, de obicei, demască neputința individului de a se adapta la situația dată, iar ultimul eșec de care a avut parte deținutul se poate transforma destul de ușor în eșecul vieții, într-o criză de sens din care deținutul nu vede ieșirea, recurgînd, de cele mai multe ori, la acte de autovătămare.

În mediul penitenciar comportamentul autodestructiv poate lua diverse forme și anume:

1. *Refuzul de a mânca* (– *greva foamei*) – în mediul penitenciar are o valoare simbolică și anume: subiectul vrea să arate că este gata pentru orice sacrificii dacă nu i se satisfac anumite cereri. Desigur, aceste cereri lui i se par justificate (revizuirea pedepsei, suplimentarea unor drepturi), deși regimul la care este supus corespunde normelor în vigoare. Acest tip de comportament are în el ceva spectaculos, vrea să atragă atenția și admirația celor din jur. Nu durează mult pentru că nu are rațiuni suficiente de susținere. Dar pot fi înfrînute și unele excepții (Vreau să vă aduc la cunoștință un astfel de caz, căci chiar în România, în penitenciarul Jilava, un deținut ca formă de protest a ales greva foamei, era epuizat fizic, dar totuși își menținea logica impecabilă, intrase în refuz de hrană și slăbise de la 115kg la 35kg. Se juca cu viața pentru că știa că sub această greutate poate înfrîna moartea în orice moment, arăta jalnic, abia de se mai ținea pe picioare, iar pantalonii erau legați pe el cu niște cîrpe de bluză și făcea mari eforturi pentru a ține capul drept, se considera nevinovat și prin refuzul de hrană dorea să-și arate nedreptatea, chiar dacă dosarul demonstra contrariul. Nu-l mai interesa rezolvarea cazului său, pentru că spunea el: „Oricum m-am nenorocit”, continua pentru că prin sacrificiul său să-i ajute pe ceilalți închiși pe nedrept. Acesta este doar unul din miile de cazuri în care deținuții protestează față de situația în care se află-un caz din anul 1980 la care a asistat însuși Gheorghe Florian) (F. Gheorghe, *Fenomenologie penitenciară*, 2003).

2. *Simularea contaminativă*, care de cele mai multe ori e determinată de unele situații frustrante și este practică de către personalitățile dizarmonice. Astfel prin unele mijloace simple pe care deținuții le au ei pot simula patologia somatică, unele intoxicații, boli infecțioase, chiar și afecțiuni traumatologice. Scopul adevărat fiind acela de a părăsi camera de detenție pentru secția de infirmerie care se află sub îngrijire continuă și e mult mai puțin aglomerată.

3. *Automutilarea* – este o formă de agresiune brutală, în urma căreia deținutul își mutilază conștient sau inconștient propria persoană. Astfel deținutul își poate provoca secțiuni venoase, plăgi abdominale sau infirmități prin amputarea unor organe, prin însă-mînțarea unor produse biologice sau poate înghiți anumite obiecte dure sau tăioase, chiar își poate provoca pînă și traumatisme craniene, fracturi, luxații.

4. *Autorânirea* este considerată a fi forma cea mai cuprinzătoare de manifestare a autoagresivității și constă în provocarea durerilor de orice fel, pornind de la cele morale și pînă la cele de ordin fizic. Astfel deținuții își provoacă răni pe corp, înghit diverse obiecte ca cuie, ace, sîrmă, cozi de linguri, termometre, lame, se taie pe mîini, își bat cuie în cap și toate astea din simplu motiv de a impresiona autoritățile. Unele dintre cele mai frecvente autorâniri sînt arătate de multe ori cu mîndrie „Uite ce am avut curaj să-mi fac”, dar de cele mai multe ori cu o oarecare rușine și umilință „Jată de cîte ori m-am simțit învins și părăsit”. Pentru a stabili care sînt adevăratele motive ce-i împing pe deținuții la comiterea autorânirilor și care sînt de fapt obiectivele lor urmărite, Psihologul Cristina Pripp din Direcția Generală a Penitenciarelor din România în anul 2001 a efectuat un studiu în care a constatat că de fapt obiectivele cele mai urmărite vizau:

1. să impresioneze personalul pentru a obține anumite beneficii (de ex. transferul într-o altă celulă);
2. să intimideze alți deținuți;
3. să se impună în grupul de noi veniți;
4. să evite unele agresiuni din partea deținuților mai puternici;
5. să manifeste ostilitate față de un membru al personalului.

Studiu care s-a efectuat în toate unitățile de detenție din România a scos la iveală și următoarele aspecte:

- tinerii deținuți recurg mai frecvent la autorâniri pentru că au o toleranță mai scăzută la frustrările din mediul carceral;
- cu cât nivelul de inteligență și educație al deținuților crește, cu atât frecvența autorânirilor e mai scăzută;
- femeile recurg mai rar la acest gen de conduită, deoarece pun mare preț pe aspectul lor estetic;
- lipsa țigărilor și imposibilitatea de a le împrumuta motivează frecvent autorânirile;
- când făptuitorul a căutat singurătatea, autorânirile sînt mai serioase;
- pare să existe o legătură cauzală între stilul de conducere al personalului și numărul deținuților cu autorâniri de pe secție: stilul rigid și cu implicare minimă în viața grupului furnizează mai mulți deținuți care se autorănesc decît stilul participativ și vizibil suportiv pentru condamnați.

5. O altă formă de comportament autodistructiv o constituie *tatuajul*. Această problemă a fost studiată de mulți criminologi ca *Lombroso, H. Minovici* – care au emis diverse teorii cu privire la originea și semnificația tatuajului. *T. Bogdan* consideră ca tatuajul are o mare importanță judiciară și psihologică, întrucît el dezvăluie atît identitatea individului, cît și diversele sale obiceiuri, fantezii și trăsături de caracter. După autor, principala cauză a tatuajului îl constituie nivelul scăzut intelectual și de cultură care favorizează apariția acestui fenomen. Motivele tatuării fiind deseori următoarele:

a) *Imitația* – ei susțin „că s-au tatuat pentru că i-au văzut pe alții”. *P. Popescu Neveanu* arată că fiecare individ emană oarecum – în jurul său, o serie de iradiații, creează un câmp psihic. Oamenii trăind în colectivitate, iar câmpurile menționate neexistînd închise în sine, izolate la un moment dat, se cuplează devenind un câmp al vieții colective. Este vorba de o imitație în cea mai mare măsură inconștientă.

b) *Forma de manifestare a dragostei și prieteniei*.

c) Apariția în mod frecvent a unor forme tatuatate pe corp, este motivată ca o *formă de exteriorizare a sentimentelor ce le nutresc* (*N. Mitrofan, Psihologie judiciară 1992*).

Totodată unele cercetări au scos în evidență faptul că cu cît un deținut are mai multe tatuaje – „îmbrăcat în tatuaje” cu atît probabilitatea ca el să recurgă la autorâniri și chiar suicid este mai mare.

6. Fenomenul cel mai crucial în ceea ce privește exprimarea nemulțumirii, revoltei, a protestului o reprezintă *suicidul*. *Suicidul de fapt demască neputința deținutului de face față situației în care se află. Cauzele sale cele mai frecvente fiind abandonul, doliul, separarea, eșecul sentimental, de obicei situații în care individul pierde valori de înaltă semnificație pentru el.*

În mediul penitenciar suicidul poate lua 3 forme și anume (*F. Gheorghe, Psihologie penitenciară, 1996*):

1. *suicidul emotiv* – care rezultă dintr-o mare anxietate fiind pentru subiect un mijloc de rezolvare a unei emoții puternice (teamă, mînie, tristețe);
2. *suicidul pasional*, care este mai curînd o conduită de disperare, semnificînd autodevalorizarea individului care încearcă astfel să se elibereze de o durere morală insuportabilă. Diferența de suicidul emotiv, este dată de faptul că emoția a fost prelungită și intelectualizată angajînd întreaga personalitate a subiectului;
3. A treia formă, *echivalențele suicidare*, sînt frecvente în mediul penitenciar datorită beneficiilor secundare aduse de îngrijirile medicale. În general aceste conduite sînt considerate ca un „șantaj”, fără a se da o semnificație deosebită faptului că individul își folosește moartea ca o monedă de schimb, trecîndu-se destul de ușor peste toate conduitele de revendicare ale deținuților. Trebuie făcută însă o distincție între „șanta-

jul cu sinuciderea” și „sinuciderea șantaj”: în primul caz individul scotează că va obține beneficiul înainte de trecere la act, în cel de-al doilea, după ce va muri.

Cercetările care au fost efectuate în penitenciarele din Franța, S.U.A, Austria, Canada au scos în evidență faptul că procentul sinuciderilor în mediul carceral este mai ridicat decât în rîndul populației libere. Mai mult ca atît studiile au scos în evidență și un *profil provizoriu al persoanelor orientate spre suicid*:

- *Vîrsta* – suicidul e mai ridicat în cazul celor înaintați în vîrstă;
- *Sexul* – numărul de suicideri este mai mare în cazul sexului masculin, decât al celui feminin;
- *Starea civilă* – procentul de suicid este crescut în cazul celibatarilor;
- *Durata pedepsei* – deținuții condamnați pe viață recurg mai des la acte de suicid;
- *Momentul ales* – un studiu britanic a scos în evidență faptul că numărul sinuciderilor se află în creștere anume sîmbăta;
- *Amplasarea* – deținuții care recurg la suicid de cele mai multe ori se afla în spital sau la izolator;
- *Tulburări mentale* – după studiile britanice, o treime dintre deținuții care s-au sinucis au primit tratament medicamentos înainte de a fi întemnițați;
- *Tentative anterioare de suicid* – jumătate dintre deținuții care s-au sinucis au mai încercat să facă acest lucru și anterior.

Sorina Țagoe, psiholog la Penitenciarul Arad a efectuat un studiu, investigațiile căreia s-au extins și asupra penitenciarelor Aiud, Baia Mare, Timișoara, București-Jilava și Spitalul Țigu Ocna. Autoarea susține că în *mediul carceral suicidul poate avea 3 semnificații*:

1. *de evitare a unei situații care pare aparent fără soluții;*
2. *de punitivitate îndreptată spre ambianța în care trăiește deținutul cît și îndreptat împotriva propriei persoane în sens autopunitiv;*
3. *de solicitare a ajutorului din partea unor colegi sau a personalului percepuți ca indiferenți sau chiar ostili. În acest caz e vorba de o tentativă de sinucidere, mai mult sau mai puțin spectaculoasă, care este însoțită de un apel adresat semenilor pentru ca aceștia să intervină.*

Întîlnită deseori în penitenciar este și sinuciderea pariu, atunci cînd deținutul îngerează medicamente în cantități mari, iar hazardul va decide dacă va trăi sau nu, fiind descoperit la timp și oferindu-i-se îngrijiri medicale.

Viața în mediul penitenciar este dificilă, deținutul simte dramatic limitarea spațiului de mișcare și mai este și izolat de familie, iar calitatea precară a relațiilor umane sporește și mai mult situația nefastă a deținuților. Dacă vorbim mai ales de deținuții cu intenție suicidară, aceștia au nevoie cu atît mai mult de un partener de discuții, care să-l ajute să vadă mai clar rolul său, să-l ajute să găsească noi sensuri ale existenței sale. Astfel în penitenciare se formează un parteneriat pentru a reduce încercările deținuților de a-și pune capăt zilelor. Vorbim aici de așa-numiții „*audiatori*”, deținuți care au un grad mai înalt de maturitate și care au dorința de a-i ajuta pe alții mai puțin dotați pentru a face față vieții în penitenciar. Audiatorii sînt deținuții care îi sprijină pe ceilalți să se confeseze, făcîndu-i să simtă că totuși există cineva căreia îi pasă de ei. Chiar dacă nu pot prevedea toate răspunsurile la întrebările care li se pun, chiar dacă ei nu pot înlocui un psiholog, ei se afla în prima linie a prevenirii suicidului, fiind în mijlocul masei de deținuți.

Totuși problema suicidului în mediul penitenciar rămîne a fi una majoră și pe lîngă faptul că sînt prezenți audiatorii prevenirea suicidului nu se rezumă doar la intervenția în criză, ci presupune și o largă paletă de orientări ce vizează îmbunătățirea mediului carce-

ral, instruirea personalului de penitenciar în domeniul suicidologiei, întărirea relației de suport social, implicarea voluntarilor.

Am efectuat o cercetare în izolatorul nr11 din Bălți pentru a scoate în evidență care este riscul suicidar. Am folosit testul „Depistarea riscului suicidar la minori” al autorilor Cucer A.A și Costiuchevici V.P. Lotul cuprindea 10 băieți și 5 fete cu vârsta cuprinsă între 14-18 ani. Cercetarea a scos în evidență următoarele rezultate:

- Nivelul riscului suicidar jos: 33,3%
- Nivelul riscului suicidar mediu: 3,3%
- Nivelul riscului suicidar înalt:33,3%

Totuși psihologul din acest penitenciar a confirmat faptul că numărul sinuciderilor în mediul carceral este în creștere în ultimii 3 ani.

Astfel prevenirea suicidului în mediul carceral devine o problemă complexă, care poate dezvolta mai multe aspecte. De cele mai multe ori însă deținuții depresivi nu solicită asistență psihologică, ei fiind aduși în atenția personalului specializat de alte persoane (supraveghetori, educatori sau de către colegii de celulă). În ceea ce privește prevenirea suicidului în mediul carceral sînt cunoscute 3 etape importante și anume:

1. *prevenția primară;*
2. *prevenția secundară;*
3. *prevenția terțiară.*

Prevenția primară – cuprinde măsurile care luate fiind vor asigura condiții necesare pentru a reduce numărul de tentative suicidare, ne referim aici la condițiile ambianței, asigurarea de personal specializat, instruit în domeniul suicidologiei.

Chiar dacă prevenirea suicidului revine întregului personal, e necesar ca în fiecare penitenciar să fie prezentă o echipă de specialiști care să monitorizeze acțiunile de prevenire a suicidului. Din aceasta echipă este benefic să facă parte: medici, psihologi, asistenți sociali sau educatorul care coordonează programul de adaptare instituționalizată (INSTAD).

Tot la prevenția primară se referă și măsurile care fiind luate previn apariția comportamentului suicidar:

1. În camerele de carantină să se asigure un climat psihosocial pozitiv;
2. Să se ofere sprijin deținuților privind viața instituționalizată;
3. Să se antreneze deținuții în activitățile specifice programului INSTAD;
4. Să se ofere consiliere și sprijinirea deținuților în rezolvarea problemelor;
5. Informarea adecvată a deținuților referitor la condițiile detenției.

Intervenția în criză – va cuprinde *ansamblul de măsuri ce vor fi întreprinse în scopul îndepărtării riscului suicidar*. Pentru ca intervenția să fie eficientă, este necesară aplicarea mijloacelor terapeutice adecvate.

Postintervenția – această etapă a strategiei de prevenire a comportamentului suicidar vizează *menținerea pe o perioadă cit mai îndelungată a echilibrului psihic al deținutului și prevenirea apariției altor episoade depresive*.

Totuși în ceea ce privește determinarea riscului suicidar este foarte greu de depistat. Întrebările, pe cine trebuie de socotit sinucigaș potențial, de la care moment și care sînt condițiile persoanei care poate fi inclus în „*grupa de risc*” sînt relative. Această misiune importantă îi revine anume psihologului, căci el în urma aplicării testelor, a convorbirii sau a consilierii poate depista gradul riscului suicidar al deținutului și se poate recurge la prevenția primară.

Dacă eficacitatea prevenției suicidare, în primul rînd depinde de depistarea timpurie a potențialului suicid, atunci profilaxia suicidului comportamental evident nu se poate limita numai la aceasta. Ea trebuie să prezinte un sistem complex dintre sociologie, psiho-

logie, medicină, drept și pedagogie. Suicidul pare cel puțin în aparență un gen de conduită care implică numai individualitatea persoanei și ale cărei motivații interioare sînt greu de perceput și descifrat. Totuși majoritatea deținuților recurg la suicid fiind apăsați de atmosfera în care se află, de neputința care-i constrînge sau din dorința de a-și arăta nevinovăția. Iar reflectînd la cele ce se întîmplă nu putem ocoli o întrebare relativ firească: „*Dacă ar fi fost în libertate ar mai fi procedat la fel?*”...

Bibliografie:

1. Butoi, Ioana-Teodora; Butoi, Tudorel, *Psihologia judiciară*, București, Ed. Fundația România de mâine, 2004.
2. Florean, Gheorghe, *Fenomenologie penitenciară*, București, Ed. Oscar Print, 2003.
3. Florean, Gheorghe, *Psihologie penitenciară*, București, Ed. Oscar Print, 1996.
4. Moraru, Victor, *Abordarea criminologică a suicidului*. In *Studia Universitatis științe sociale: Revistă Științifică*, 2008, nr. 1(11). p. 107-110.
5. Mitrofan Nicolae; Zdrenghea Voicu; Butoi Tudorel, *Psihologie judiciara*, Ed. Șansa, 1992.
6. Rădulescu, Sorin. *Homo Sociologicus (raționalitate și iraționalitate în acțiunea umană)*, București, Ed. Casa de editura și presa „Șansa” SRL, 1994.
7. <http://www.evenimentul.ro/articol/puscaria-sinucigasilor.html>
8. <http://www.docstoc.com/docs/26436608/Fenomene-Psiho-Sociologice>

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИЧИНЫ ПОЯВЛЕНИЯ ЯЗЫЧЕСКИХ РЕМИНИСЦЕНЦИЙ В ХРИСТИАНСТВЕ

Stepan Koroleak, Universitatea de Stat din Moldova

Резюме: *Под психологическими причинами появления и развития языческих реминисценций в христианстве мы понимаем менталитет и психику язычников и христиан, которые и сформировали так называемое «народное христианство». Учитывая, что менталитет и психология народов язычников под воздействием христианства менялись, но очень медленно. Они не могли в одночасье забыть свою старую религию – религию предков, поэтому это приводило многих язычников к двоеверию и тем самым они сочетали свои традиционные обряды и верования с христианским вероисповеданием, что и привело к формированию «народного христианства».*

Ключевые слова: *психологические причины, религия, языческие реминисценции, христианство.*

Abstract: *Under the psychological reasons of appearance and development of pagan allusions to Christianity, we understand the mentality and psyche of the pagans and Christians, which formed the so-called "popular Christianity". Considering that the mentality and psychology of the Gentiles under the influence of Christianity have changed, but very slowly. They could not forget at once their old religion - the religion of ancestors, so this has led many pagans to the dual faith, and thus they combine their traditional practices and beliefs with the Christian religion, which led to the formation of "popular Christianity."*

Keywords: *psychological causes, religion, pagan reminiscences, Christianity.*

Психология религии представляет собой применение психологических исследовательских методов и интерпретационных моделей к различным религиозным традициям, формам духовности, а также к религиозным и нерелигиозным индивидуумам. Данная наука стремится точно описать детали и происхождение религиозных верований и религиозного поведения, а также связанные с ними обычаи. Хотя психология религии как самостоятельная дисциплина возникла в конце XIX столетия, все три главные задачи решались в течение многих столетий до этого.

Многие области религии в настоящее время остаются неисследованными психологией. Хотя религия и духовность играют большую роль в жизни многих людей, остаётся невыясненным, почему в одних случаях они ведут к положительным результатам, а в других – к отрицательным. Этим и обусловлена необходимость исследования того, каким образом и в каком направлении религия и духовность

оказывают влияние на жизнь людей. Плодотворные результаты могут быть достигнуты за счёт продолжающегося диалога между психологией и теологией.

Психология религии (religious psychology) – отрасль психологии, изучающая психологические и социально-психологические факторы, обуславливающие особенности религиозного сознания. Пытаются понять и объяснить поведение верующих в целом и представителей различных религиозных течений в частности.

Этот раздел психологии исследует душевные процессы, выражающиеся в религиозных переживаниях и состоянии души (набожность, благочестие и пр.), их роль в жизни личности, включая кризисные моменты.

Психология религии не занимается вопросами объективного существования Бога, Его благодати – это вопросы философии и богословия, но она исследует то, как конкретный человек или группа людей понимает существование Всевышнего и Его действия в их жизни.

Данная область исследований берет свои истоки с конца XIX – начала XX вв. На данный момент накоплен значительный опыт о содержании религиозного сознания, а также об эмоциональных состояниях и чувствах человека во время молитвы, исповеди и совершения других обрядов.

Изучение законов формирования, развития и функционирования религиозной психологии ведется в следующих направлениях:

- 1) Общая теория психологии религии – изучает религиозное сознание, религиозные чувства, психологические функции религии в духовной жизни личности и общества;
- 2) Дифференциальная психология религии – рассматривает религиозное сознание и чувства верующих с учетом конкретной социальной среды и исторической эпохи;
- 3) Психология религиозных групп – изучает социально-психологическую структуру религиозных общин, механизмы общения, чувства и поведение верующих;
- 4) Психология религиозного культа – исследует влияние религиозных обрядов на человека;
- 5) Педагогическая психология атеистического воспитания – разрабатывает принципы формирования атеистического мировоззрения.

К великому сожалению, в нашей стране никогда не было (да и сейчас нет) ни института, ни кафедры, ни научной периодики по психологии религии.

В течение последних десятилетий в психологии в целом, и особенно в клинической психологии, получили широкое распространение термины «духовность» и «духовный», которые несут иной смысл, чем «религия» и «религиозный». Это особенно верно для США, где слово «религия» для многих стало ассоциироваться с сектами и обязательными верованиями и ритуалами и, тем самым, приобрело негативный оттенок. Напротив, термин «духовность» несёт положительный оттенок, поскольку отражает субъективную всеобщую способность постижения и согласования индивидуальной жизни с высшей реальностью. Фактически, термин «духовность» на Западе претерпел эволюцию и перестал быть синонимом слова «религия». В настоящее время предпринимаются усилия по «операционализации» этих терминов без учёта их истории в западном контексте на основании очевидного реалистического допущения, что в основе этих терминов лежат установленные качества, которые можно идентифицировать путём эмпирических процедур.

Психологические причины появления языческих реминисценций в христианстве играют огромную роль в сохранении языческих обрядов у современного христианского населения.

На наш взгляд для того чтобы выявить психологические причины появления языческих реминисценций в христианстве для начала необходимо рассмотреть пси-

хологические корни религий, а после этого показать роль психологических причин в появлении языческих реминисценций в христианстве. Как бы ни оценивали роль религии в жизни общества и отдельного человека, нельзя не согласиться с тем очевидным фактом, что религиозная вера представляет собой феномен субъективного мира человека, его психики, его сознания. Но далее неизбежно встает вопрос: откуда берутся у людей религиозные верования и представления? Каковы причины, обуславливающие появление этих верований? На эти вопросы различные ответы давали как защитники религии, так и ее противники. Так, русские православные богословы и близкие к православию философы отвечали на этот вопрос однозначно: всякая душа – «христианка», ибо ей присуще изначальное тяготение к своему творцу, т.е. к богу, абсолюту.

Православный философ В.Зеньковский писал: «„Знание бога“ не есть вообще „творчество души“, а есть первичное данное и неустранимое ее достояние, – оно-то и стоит позади феноменологии веры, оно, очевидно, связано с самой природой души...» [1]. Зеньковскому вторит другой религиозный философ – С.Л.Франк: «Подлинную и первичную реальность мы видим не извне, мы ощущаем и переживаем ее внутри нас самих, в бытии нашего Я, а поскольку мы сознаем наше Я ограниченным, мы вместе с тем сознаем, что оно своими корнями укреплено в некой абсолютной непреходящей и всеобъемлющей реальности» [2]. Несмотря на всю «ученую» терминологию, основной смысл этих рассуждений проступает достаточно ясно: идея бога изначально присуща человеческому сознанию, которое непосредственно «ощущает и переживает» присутствие божества.

Как показывает история философии и общественной мысли, наиболее содержательные и плодотворные попытки объяснения религиозной веры исходили от мыслителей, которые критически относились к религии и стремились объяснить феномен веры естественными, земными причинами, не прибегая к «помощи» сверхъестественного[3]. Уже мыслители древности обратили внимание на связь между религиозной верой человека и его психическими состояниями и переживаниями. Тезис «страх создал богов» был популярен в среде античных материалистов, от Демокрита до Лукреция [4]. Эта идея была углублена и развита многими мыслителями Нового времени. Например Б.Спиноза писал: «...т.к. люди часто попадают в столь затруднительное положение, что не могут составить себе никакого плана, и т.к. они из-за сомнительных благ фортуны, безмерно желаемых ими, большею частью находятся в жалком колебании между надеждою и страхом, то поэтому в большинстве случаев они чрезвычайно склонны верить чему угодно. Итак, страх есть причина, благодаря которой суеверие возникает, сохраняется и поддерживается» [5]. В этих суждениях Спинозы обращают на себя внимание два момента. Во-первых, он связывает определенные психологические состояния людей с их реальными условиями жизни, подчеркивая, что люди «склонны верить чему угодно», когда они находятся в «затруднительном положении» и не могут принять какого-либо решения. Во-вторых, Спиноза не сводит эмоциональное состояние, рождающее «суеверия», к страху, а определяет его как «колебания между надеждой и страхом». Как будет ясно из последующего изложения, эти мысли представляют собой чрезвычайно глубокие и плодотворные догадки, которые были полностью подтверждены развитием научного познания.

Изучая психологические корни религии, предпосылки и причины религиозной веры, нельзя не упомянуть о Людвиге Фейербахе. Фейербах в своих «Лекциях о сущности религии» подробно останавливается на тех психологических состояниях и

чувствах, которые, по его мнению, либо рождали религию, либо способствовали формированию религиозных верований. В данной работе нет необходимости давать подробную характеристику взглядов Л.Фейербаха на религию. Отметим лишь те аспекты взглядов Фейербаха, которые представляют интерес с точки зрения нашей темы.

Фейербах пытался углубить концепцию страха как источника религии. Он выдвинул тезис, согласно которому основой религии является чувство зависимости. «Если мы рассмотрим религии так называемых дикарей... – писал он, – как равно и религии культурных народов, если мы заглянем в нашу собственную, непосредственно и без обмана нашему наблюдению доступную душу, то мы не найдем другого, соответствующего и широко захватывающего психологического объяснения религии, кроме чувства или сознания зависимости» [6].

Не отрицая роли страха в возникновении религии, Фейербах трактовал его как самое распространенное и бросающееся в глаза проявление чувства зависимости. Он шел от чисто психологической характеристики состояния человека (страх) к понятию, фиксирующему внешнюю, объективную причину этого состояния. Именно здесь мы можем проследить на основе выводов Фейербаха, что для всех религий характерны страхи другие элементы, которые доказывает что все религии взаимосвязаны и каждая религия заимствовала некоторые свои элементы у предшествующей религии. Фейербах не абсолютизировал роль отрицательных переживаний в формировании религиозных верований. Боги, как он считал, представляют собой не только воплощение качеств, вызывающих страх, они олицетворяют и положительные свойства людей и поэтому вызывают в них чувства восхищения, радости, благодарности. «Я существенно отличаюсь от прежних атеистов... именно тем, – писал Фейербах, – что я беру для объяснения религии не только отрицательные, но и положительные мотивы, не только невежество и страх, но и чувства, противоположные страху, – положительные чувства радости, благодарности, любви и почтения, что я утверждаю, что обожествляют как страх, так и любовь, радость, почтение» [7]. Заметим, что у Фейербаха нет здесь четкого различения чувств, вызывающих религиозную веру (или способствующих ее возникновению), и чувств, присутствующих в системе самой религиозной веры. А оно весьма важно. Однако необходимо отдать должное стремлению немецкого философа выйти за узкие рамки страха при объяснении психологических истоков религии.

Л.Фейербах, в частности, подчеркивает роль человеческих желаний и стремлений в формировании религиозных образов и мифов. «То, чего человек желает, чего он необходимо должен желать, – необходимо с той точки зрения, на которой он стоит, – тому он верит. Желание есть потребность, чтобы что-нибудь было, чего нет; сила воображения, вера представляет это человеку как существующее»[8]. Именно эти неудовлетворенные желания лежат, по мнению Фейербаха, в основе веры в чудеса, которая составляет важный элемент большинства религий. В этих рассуждениях Фейербаха содержится также рациональная мысль о том, что в процессе формирования религиозных верований большую роль играет стремление выдать желаемое за действительность.

Под психологическими причинами появления и развитие языческих реминисценций в христианстве мы понимаем менталитет и психику язычников и христиан, которые и сформировали так называемое «народное христианство». Учитывая, что менталитет и психология народов язычников под воздействием христианства менялись, но очень медленно. Они не могли в одночасье забыть свою старую религию – религию предков, поэтому это приводило многих язычников к двоеверию и тем

самым они сочетали свои традиционные обряды и верования с христианским вероисповеданием, что и привело к формированию «народного христианства»[9].

Необходимо отметить, что во многих местах (например, на Руси) христианство насаждалось силой центральными властями, что приводило к тому, что официально все считались христианами, но на самом деле исповедовали языческие обряды и верования. Тем самым формировались целые регионы и государства где «чистого» христианства не существовало и это приводило к более широкому распространению «народного христианства».

На наш взгляд изучение причин появления языческих реминисценций в христианстве, является одной самой интересной темой в виду её слабой изученности и особой роли в появлении «народного христианства».

Библиография:

1. Зеньковский В., *Основы христианской философии*, Франкфурт-на-Майне, 1960, т. 1, с. 44.
2. Франк С.Л., *Материализм как мировоззрение. – Христианство, атеизм и современность*, Париж, 1969, с. 167.
3. Gustave Le Bon, *Psihologia maselor*, București, 1991, p. 47.
4. Угринович Д. М., *Психология религии*, Москва, 1986, с. 37.
5. Спиноза Б., *Избранные произведения*, Москва, 1957, т. 2, с. 7, 8.
6. Фейербах Л., *Избранные философские произведения*, Москва, 1955, т. 2, с. 519.
7. Там же, с. 524–525.
8. Там же, с. 764.
9. Руднев В. А., *Обряды народные и обряды церковные*, Ленинград, 1982.

СЛЕДСТВЕННОЕ ДЕЛО ПО ОБВИНЕНИЮ ДЬЯКОНА КОЛОНИИ КИРОВО ВО МОШЕННИЧЕСТВЕ

Ivan Duminica, Universitatea „Sf. Cyril și Methodius” din Veliko Tîrnova, Bulgaria

Резюме: Представленная статья, опираясь на архивный материал Национального Архива Республики Молдова, отображает следственный процесс, проходивший в 1896-1897 гг. на юге Бессарабии. Следственное дело заведено, после обращения в Кишиневскую Духовную Консисторию священника колонии Кирсово Дмитрия Приницкого, обвинявшего в мошенничестве дьякона того же села Николая Козака. Для расследования по делу в Измаильский и Бендерский уезды посылаются следователь Иоанн Рознован. После проведения изысканий следователь заключает, что в деле нет состава преступления.

Ключевые слова: расходо-приходские книги, окружной благочинный, Приницкий, Козак, Рознован, следствие, Кирсово.

Abstract: The following article is based on archival material from the National Archives of the Republic of Moldova that shows investigative process, which took place in 1896-1897 in southern Bessarabia. Investigative case was concluded after the priest of colony Kirsovo Dmitry Pranitsky addressed in the Chisinau Theological Consistory, and accused a deacon of the same village - Nicholas Kozak of cheating. In order to investigate the case in Ismail and Bender county was sent an investigator Ion Roznovan. After conducting the investigation process ended he concluded that the case did not constitute a crime.

Keywords: flow-parish books, the District priest, Pranitsky, Kozak, Roznovan, consequently, Kirsovo.

В настоящее время, заметен интерес в изучении церковной истории на территории Бессарабии в царский период (1812-1918 гг.). Немаловажное значение в исследованиях в данной области, играют архивные материалы, которые являются прямыми источниками тех или иных событий. Настоящая статья ставит перед собой целью: проследить отношение между церковнослужителями на юге Бессарабии, а в особенности Измаильского и Бендерского уездов во второй половине XIX в. Объектом

данного исследование будет следственное дело, проведенное в 1896-1897 гг. по обвинению дьякона¹ церкви «Успения Божией Матери» болгаро-гагаузского села Кирсово Николая Козака в мошенничестве. Считаем, что данная тематика является актуальной, так как с ее помощью можно проследить как официальная церковь проводила следственные дела в XIX в.

Итак, 20 декабря 1895 г. священник Кирсовской Успенской церкви Дмитрий Праницкий² жалуется в Кишиневскую Духовную Консистирию на дьякона Николая

¹Дьякон – лицо, проходящее церковное служение на первой низшей степени священства. Дьяконы помогают священникам и епископам при совершении богослужений, но самостоятельно, ни служить, ни совершать таинства не могут.

²Священник Дмитрий Парфентьевич Праницкий. 1837 г.р. Сын священнический. Родился в селении Сахарна Оргеевского уезда. 15 июня 1859 г. Окончил курс в Кишиневской Духовной Семинарии. 6 декабря 1859 г. преосвященным архиепископом Кишиневским и Хотинским Антонием, рукоположен в священники Покровской церкви местечка Бричаны. В 1861 г. он был назначен наблюдателем за сельскими приходскими школами. 12 декабря 1862 г. перемещен в село Липканы. В июне 1864 г., за усердную службу Праницкий был награжден набедренником (часть церковного облачения. Имеет вид матерчатого продолговатого прямоугольника (плата), в центре которого изображён крест, даваемый священнику в награду и носимый сбоку ниже пояса - И.Д.). 4 октября 1866 г. перемещен в с. Замясиево, в 1867 г. перемещен в Гриманкауцы. 1 марта 1871 г. назначен законоучителем Бричанского 2-х классного Министерского училища. 4 февраля 1872 г. перемещен в Бричаны. 30 марта 1874 г. ему изъявлено благословение Святейшего Синода. 13 марта 1877 г. назначен благочинным 3-го округа Хотинского уезда. В 1877 г. награжден бархотно-фиолетовой синодальной скуфьей (повседневный головной убор, духовных лиц всех степеней и званий. Представляет собой небольшую круглую чёрную, мягко складывающуюся шапочку; складки надетой скуфьи образуют вокруг головы знамение креста - И.Д.). 21 марта 1882 г. назначен членом правления Единецкого Духовного Училища. 24 июля 1887 г. награжден синодальным камилавкам (головной убор фиолетового или чёрного цвета в виде расширяющегося кверху цилиндра - И.Д.). В 1883 г. ему было поручено заведовать церковной свечной лавкой. 24 июля 1887 г. согласно собственному прошению, он был уволен с должности окружного благочинного. Согласно собственному архиепископом Кишиневским и Хотинским Сергием, согласно прошению 31 января 1888 г. переведен к Успенской церкви села Кирсово. В том же году, он был назначен законоучителем в министерском училище того же прихода. Лишь в 1896 г. отмечается, что он состоял под следствием, но оправдан, в то же время есть данные, что на тот год, он повторно находился под следствием, по обвинении в домогательстве к женщины у себя дома. 21 сентября 1895 г. указом Консистирии ему было запрещено проводить службу в церкви, Лишь 14 января 1896 г. ему снова разрешат проводить священо служения. 26 января того же года он был оправдан. Имет медаль, в память императора Александра III. Вдовец. В собственности у него находилось, домовое имени в Бричанах. Читал проповеди часто и между прочим две по назначению.

В семействе у него были дети: Димитрий 1862 г.р. в 1888 г. служил в качестве священника в Херсонской епархии в Виннице, при Николаевской церкви. В 1896 г. он был перемещен в местечко Тирасполь, Херсонской губернии.

Мария 1865 г.р. была замужеством за священника Драганула, служившего в селении Жироуць Хотинского уезда.

Владимир 1868 г.р. (Подробнее о нем смотри ниже).

Елена 1871 г.р. окончила курс в Епархиальном Женском Училище. Была замужеством за священника Маславского с. Павловки Аккерманского уезда.

Юлия 1878 г.р. Обучалась в Кирсовском Училище. После поступила в Кишиневское женское духовное училище. В 1903 г. поступила в Петербургское Клиническое училище. (Национальный Архив Республики Молдова *(далее – НАРМ)*. Фонд. 208. Кишиневская Духовная Консистирия, опись 9, документ 76, лист 92).

Козака¹ в неправильном ведении церковных книг, в особенности тех, которые связаны с приходом и расходом денежных средств по 4 округу Измаильского уезда².

Для расследования данного дела 15 января 1896 г. в селение Кирсово, в качестве следователя, был отправлен священник Иоанн Рознован³. Он должен был установить:

1. причты тех церквей, над которыми были допущены злоупотребления;
2. потребовать от дьякона Козака объяснения по пунктам обвинения;
3. завести на тех священников справки, которые укажут на злоупотребления Козака⁴;

Со своей стороны Н. Козак и Д. Праницкий имели право отвода следователя И. Рознована в случае подозрения его в предвзятости, что в свою очередь не было ими сделано.

20 сентября 1896 г. перед началом следствия Рознован, должен был дать клятвенное обязательство об объективном расследовании: «Обещаюсь и клянусь Всемогущим Богом перед святым Евангелием и животворящим крестом, что не увлекусь не родством и не ожидаю выгод от предстоящего расследования. Я по совести покажу в сем деле сущую правду и не утаю всего известного, памятуя, что я во всем этом должен буду отвечать перед законом и Богом. В удостоверении сей клятвы целую слова и крест спасителя моего. Аминь»⁵.

Первым дал показания священник Праницкий, который свидетельствовал о том, что у него имеются сведения, как Козак вводил в расходы, якобы покупку

¹Псаломщик Николай Иванович Козак 1863 г.р. Сын священнический. Родился в Кишиневе. В метрической книге церкви Константина и Елены с. Вистернечены 1-го округа Кишиневского уезда за 1863 г. есть надпись о том, что 22 января 1863 г. он родился, а 31 числа того же месяца он был крещен. Родители его происходят из с. Устье Оргеевского уезда. Отец Иоанн Николаевич Козак и законная жена его Прасковья Иоанновна (НАРМ. Ф. 208, оп. 3, д. 3601, л. 2оборот). 15 июня 1877 г. он окончил курс наук в Кишиневском Духовном Училище. 22 августа 1877 г. поступил в Кишиневскую Духовную Семинарию. Обучался в ней в плоть до 2-го класса, после чего отчислен из нее по собственному прошению. 18 июня 1884 определен псаломщиком к церкви селения Загайкан Оргеевского уезда. 31 марта 1887 г. инспектором народных училищ 3-го района назначен учителем церковного пения при Гыртоповском Народном Училище. 4 августа 1888 г. Преосвященным Аркадием переведен к Кирсовской Успенской церкви с назначением 29 января 1889 г. учителем пения при местном народном училище. 29 июня 1891 г. Преосвященным Аркадием рукоположен в дьякона. 23 февраля 1893 г. назначен заведующим и законоучителем в местной церковно-приходской школе. 5 сентября 1895 г. за особую ревность и успехи во введении школьных дел, Кишиневским Советом, изъявлено ему благодарность. 29 октября 1896 г. за особую ревность и успехи в преподавании Закона Божия, Кишиневским Епархиальным Училищным Советом объявлена была ему признательность. 18 сентября 1897 г. за особую ревность и успехи во введении школьного дела Училищным Советом изъявлена ему благодарность и выдано 40 рублей наградных. 16 сентября 1897 г. за труды по Всеобщей народной переписи, пожалована ему медаль и объявлена Высочайшая благодарность. Имел медаль в память императора Александра III. Читал и пел очень хорошо. Кате-хизис понимал хорошо. На 1896 г. он состоял под следствием за вымогательство, вмешательство в общественные и поселянские дела. За грубое отношение к депутату священнику Мушкову, Епархиальным начальством сделан суровый выговор, с внесением сей подсудности в послужной список, указом Консистории от 20 марта 1895 г.

В семействе у него жена Мария Матвеевна 1865 г.р. и сын Александр 1886 г.р. В 1896 г. обучался в Измаильском Духовном Училище. В 1901 г. был отправлен на учебу в Кишиневское Духовное Училище.

²НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 1.

³Сын причетника Петра села Код-Китай Аккерманского уезда, родился в 1864 г. В 1886 г. окончил Кишиневскую Духовную Семинарию.

⁴НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 4.

⁵НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 17.

ладана и прочих вещей и тут же, нелегально выпрашивал у каждого церковного старосты за ведение церковных приходо-расходных книг от 10 до 15 рублей. Он был уверен, что при полном расследовании, каждый староста покажет, что Козак брал вдвое больше от суммы, какая должна была быть записана в приходских книгах. Тут же клирик заявил следующее: «Дьякон Козак в качестве делопроизводителя бывшего благочинного округа¹ священника Димитрия Улиничя, часто разъезжая по 4-му округу Измаильского уезда, делал незаконные поборы с церковью, пользуясь незнакомством румынского духовенства² со свечными операциями и другими церковными суммами. Последнее явствует из того, что он взял у одного церковного старосты значительно больше, чем записано в приходно-расходной книге церкви³. Данная книга велась Казаком у себя на дому фиктивно. Известно, что я, бывая однажды в доме Козака в 1894 г. по делу составления и отправления отчетов в Консistorию бывшим благочинным Улиничем, застал в его доме выше указанные книги. Они писались там же, и положую, что он проставляет в них по своему усмотрению различные расходы, каковыя церквями не проводились. Например, на покупку угля, масла и прочего. Все это, должно быть иметься в каждой церкви в избытке. Проследить злоупотребления Козака можно лишь таким путем: спросить некоторых причетов о сумме данной ему в счет процентных денег и других сборов, и сравнить эти данные с написанным в приходо-расходной книге. Полагаю, что причты церковью Чобалакчийской, Мантовской, Рошской, Кочулийской, Гаваноской, Тегечкой и других, могут подтвердить сказанное мною. Мне кажется, что следственная комиссия затребовала через благочинного того округа, священника отца Кипера несколько приходо-расходных книг по 1893 и 1894-й гг. А между тем каждый священник уплачивает Козаку по 10 рублей в год, что составляет более 300 рублей. Тут же следует отметить, что дьякон Козак позволил себе разъезжать по 4-му округу Измаильского уезда, выдавая себя в качестве помощника благочинного. Так, например 25 февраля 1894 г. он приехал на земскую почтовую станцию селения Вишневка и потребовал у сына постоянного содержателя Андрея Бабчинского, тройку почтовых лошадей до Комрата и при том, он собственноручно расписался в почтовой книге, как помощник благочинного. Для сверки подпией отправляю вам три собственноручные записки Козака, адресованные на имя моего сына Комратского священника Владимира Праницкого⁴. О других злоупотреблениях следовало бы допросить причты церковью 4-го округа Измаильского уезда»⁵.

¹Окружной благочинный – должность, предназначенная для надзора за порядком в определенном церковном округе в составе епархии. Благочинный является посредником между приходом и епархиальным управлением по ряду вопросов. Смотрению благочинного над причтами поручается от 10-30 церквей, которые составляют в епархии благочиннический округ, и если в округе находится более 15 приходов, то благочинному может быть придан помощник.

²Известно, что в период 1856-1878 гг. три уезда южных уезда Бессарабии: Болградский, Измаильский и Кагульский входили в состав Объединённого княжества Валахии и Молдовы. Это привело к установлению в данных уездах румынских законов, которые после возвращения Российской империей южной Бессарабии, продолжали еще долгое время здесь существовать. В менталитете местного бессарабского духовенства священники новоприсоединенных церковью являлись румынами.

³Сводные документы простого бухгалтерского учета, фиксирующие приход и расход денежных средств и материальных ценностей за определенный отрезок времени.

⁴Владимир Праницкий 1868 г.р. В 1890 г. назначен священником в селение Ларга Измаильского уезда. В 1896 г. был священником в Успенской церкви с. Комрат. В 1903 г. прикреплен к греческой православной церкви «Св. Николая», города Батуми (НАРМ. Ф. 208, оп. 9, д. 116, лл. 100-101).

⁵НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, лл. 15-16.

После допроса священника Димитрия Праницкого, следователь Рознован поехал в Чобалакчию. Встретившись с клиром данного селения, перед допросом он взял с них посменные клятвенные обязательства о правдивости показаний, с приложением подписей. Низшие чины, как псаломщики и старосты опрашивались в присутствии священника церкви, последний же, давал показания конфиденциально, лишь следователю. При данном процессе, всегда должен был присутствовать и депутат с гражданской стороны, как например примар данного или соседнего села. В нашем случае, здесь присутствовал примар коммуны Готешть Федор Цуцу.

Итак, допрошенный первым Николай Федорович Круду, житель данного села 1837 г.р. по настоящему делу показал следующее: «Я служу уже четвертый год церковным старостой. Обыкновенно каждый год в июне месяце, а иногда в июле приезжает благочинный, которому я в присутствии покойного нашего священника Александра Цагурдея и псаломщика Маринова, выдавал столько денег, сколько требовал окружной благочинный. Затем мы, в январе отвозили благочинному в Комрат, а в сем году в Кагул деньги в таких количествах, сколько требовалось. Случалось, что иногда денег не хватало, и мы оставались должными на некоторое время. Обыкновенно сумма взноса колебалась от 70-80 рублей. Я как человек безграмотный не знаю, для чего и сколько требовалось столько денег. Платились ли деньги за ведение книг и в каком количестве, не знаю. Вероятно они, выплачивались из общей суммы. Дьякон Николай Козак, никогда не приезжал за деньгами сам и ему я никаких денег не давал. Больше ничего по сему делу показать не имею. В чем по делу под присягой сказано мною, в том и подписываюсь. А за неграмотностью моею, по личной просьбе подписывается К. Никовица»¹.

Тут же, псаломщик² Константин Дмитриевич Маринов 1842 г.р., по настоящему делу подтвердил вышесказанные слова.

9 октября 1896 г. Рознован брал показания у духовенства селения Тигечь в присутствии депутата с гражданской стороны, примаря того же селения Петра Крецу³.

Федор Ефремович Жовмир, бывший церковный староста 1829 г.р., показал: «Я был с отчетностью у бывшего благочинного округа Димитрия Улиничя и деньги всегда давал ему, Козаку же, никаких денег я не отдавал, сам он не бывал у меня никогда. Деньги я платил в таком количестве, сколько указывал окружной благочинный...»⁴.

Со своей стороны в приватном разговоре, священник Георгий Иванович Стефанов 1845 г.р., заявил: «За все время службы Димитрия Улиничя в качестве окружного благочинного, я служил при сем приходе. Мною посылался именно к нему, а не к Козаку старосту для передачи денег...За ведения книг мною уплачивалось благочинному по 3 рубля из своих личных денег. Денег у меня дьякон Козак не брал...»⁵.

Тут же Рознован постановил, что имея ввиду что местный псаломщик Афанасий Корбов и новый церковный староста Григорий Федорович Жовмир, служили в местной церкви всего по году следовательно, при новом благочинном округе Александре Кипере, а прежний псаломщик Маргарит Жумук, вследствие паралича, не владеет языком, постановил: «вышеупомянутых лиц по данному делу не допрашивать»⁶.

¹НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 17.

²Низший служитель в православной церкви, помогающий священнику в чтении из богослужебных книг. Он ведал всем делопроизводством по церкви и приходу.

³НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 19.

⁴НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 19 об.

⁵НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 20.

⁶НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 20об.

В этот же день, Иоанн Рознован посетил селение Кочулия и допросил жителей Самсона Константиновича Прохора и Семена Тимофеевича Лиона, а за их неграмотность подписался псаломщик церкви Димитрий Боканча. Присутствовал при этом депутат от гражданской стороны, сотский¹ Василий Федорович Бусуек, а за его неграмотность подписался Иван Иванов.

Псаломщик Дмитрий Иванович Боканча 1845 г.р. Был, подсудим и присуждаем к 3-х месячной эпитемии² в монастыре. Он показал, что: «В 1894 г. дьякон Николай Козак действительно сам приезжал в колонию и взял, какие-то деньги у церковного старосты Семена Лиона, но я при этом не присутствовал. Священника в то время у нас не было на приходе. Местный батюшка не ехал к Димитрию Улиничу, так как состоит при сей церкви только год. Я же, лично ехал с бывшим священником Константином Круческо к окружному управляющему. Деньги давал всегда староста, когда денег не хватало, последний приезжал несколько раз...»³.

Со своей стороны церковный староста, поселянин Семен Тимофеевич Лион 1862 г.р. подтвердил, что действительно Козак в 1894 г. приезжал и взял около 6 рублей на неизвестные для него цели. А бывший церковный староста Самсон Константинович Прохор 1855 г.р. заявил: «Я лично, два раза в конце года с бывшим священником Круческо ехал к благочинному Улиничу, сколько денег и на, что ему давались, не помню. Козак, ни когда не приезжал сам за деньгами и ему я ничего не передавал»⁴.

11 октября 1896 г. клятвенную присягу давали: церковный староста села Готешть Георгий Онофриевич Балан, а за него неграмотного и за себя подписались псаломщики той же церкви, Федор Иванович Папук, Афанасий Стефанович Шорой и Александр Анастасьевич Юрашко. К присяге приводил священник Федор Григореско⁵.

Церковный староста данного села, Георгий Онофриевич Балан 1846 г.р., заявил следующее: «Я служу 5 лет старостой при церкви. Обыкновенно каждый год, после Рождества Христова, со всеми членами причта, мы отправлялись к окружному благочинному в Комрат и уплачивал 90-94 рублей. Деньги всегда давались благочинному с дьяконом Козаком. Первому из них кроме этого, я давал около 30 рублей. Приезжал ли, когда ни будь Козак за деньгами, не помню. Кто писал, приходно-расходные книги не знаю. Я уплачивал только то, что с меня требовалось и только»⁶.

1-й псаломщик, той же церкви Федор Иванович Папук 1840 г.р., сказал, что когда окружной благочинный приезжал вместе с дьяком Козаком в селение, при передаче денег он не присутствовал. Дьякона же, Козака одного в селе он не видел.

Тут же, 2-й псаломщик Афанасий Стефанович Шорой 1840 г.р., и 3-й псаломщик Александр Анастасьевич Юрашко 1852 г.р., повторили выше сказанное.

При без присяжном показании, священник Федор Васильевич Григореско 1854 г.р., отметил, что приходно-расходные книги велись дьяконом Козаком, лишь у благочинного округа. За ведение книг он платил из собственных денег по 5 рублей⁷.

17 октября 1896 г. присягали жители с. Рошу: Матей Иванович Митител, а за него и за себя подписался псаломщик Анастасий Бунеско. К присяге приводил священник Василий Балан.

¹Один из низших чинов полиции на селе.

²Срок в период, которого священник трудом должен был вымаливать свои грехи.

³НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 21об.

⁴НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 22.

⁵НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 23.

⁶НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 23об.

⁷НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 24.

Матей Иванович Митител 1854 г.р. показал: «Я служу в церкви старостой 3 года. Каждый год по обыкновению вместе с священником едим в Комрат с отчетом. Причем я лично положил окружному благочинному, а не Козаку около 70 рублей. А в полугодие благочинный брал, около 40 рублей. Ни помню, что бы Козак приезжал, за какими либо деньгами»¹.

Псаломщик Анастасий Николаевич Бунеско 1871 г.р., ничего не знал по данному делу, так как он, не видел как выплачивались деньги. Со своей стороны, священник Василий Петрович Балан 1851 г.р., всегда присутствовал при передачи денег, и каждый раз давал окружному благочинному столько, сколько от него требовалось. Приходо-расходные книги писались дьяконом Козаком, за что ему давались 5 рублей. Клирик считал, что в них делались правильные подсчеты. За деньгами последний, никогда не приходил.

17 октября 1896 присягали жители с. Манта Гавриил Ефимович Албу, за него подписался Афанасий Дандеш. К присяге приводил священник Георгий Дандеш.

Гавриил Ефимович Албу 1851 г.р., заявил следующее: «Я был церковным старостой и 1-й год, как таковым уже не состою. Я вместе со священником ехал в Комрат, псаломщика из-за старости не брали с собой. Деньги давал в руки лично благочинному»².

Священник Георгий Иванович Дандеш 1851 г.р., показал, что Козаку он платил 6 рублей за ведения книг, расходы по церкви дьякон записывал лишь по заметкам Дандеша.

По причине отсутствия в селе псаломщика Ивана Дандеша, следовательно решил освободить его от показаний.

18 октября того же года, давали свидетельские показания, жители с. Пелени Молдовень: Александр Стаматиевич Акриш и псаломщик Никифор Ращинко. К присяге приводил священник Иоанн Алефтериу. Присутствовал депутат с гражданской стороны примар Иван Акриш.

Александр Стаматиевич Акриш 1851 г.р., служил 15 лет церковным старостой. К благочинному ездил с местным священником и одним псаломщиком по очереди. Он помнил, что в полугодии благочинный приезжал с Козаком, иногда сам, но второй, ни когда сам не приезжал. 2-й псаломщик Иван Иванович Кирьяков 1838 г.р., и 3-й псаломщик Никифор Афанасьевич Ращинко 1856 г.р., повторили тоже самое³.

Священник Иоанн Васильевич Алефтериу 1855 г.р., сказал, что за заполнение приходо-расходных книг, по его прямым заметкам и указаниям он платил Козаку 5 рублей.

Вероятно там же, присутствовал и священник села Гаванос Макарий Леонтьевич Папук 1846 г.р., который отмечал, что он платил за труд Козака 6 рублей из церковных денег. Им подтверждалось, что все книги церковей, находились у окружного благочинного.

23 октября 1896 г. присягал житель с. Гаванос Алексей Петрович Петриченко, подписался псаломщик села Георгий Дубинский.

Алексей Петрович Петриченко, 1832 г.р., церковным старостой работал уже 17 лет. Им было сказано следующее: «Приходо-расходные книги, велись у благочинного за, что мы платили 6 рублей»⁴. Тут же, псаломщик Георгий Дмитриевич Дубинский 1859 г.р., повторил показания.

¹НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 25об.

²НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, лл. 27-27об.

³НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, лл. 29-30об.

⁴НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 32.

После получения и детального анализа показаний священнослужителей церковей входящих в 4-й округ Измаильского уезда, 23 октября 1896 г. следователь Иоанн Рознован постановил следующее: «Я пришел к выводу, что никто из опрошенных лиц не указал о злоупотреблениях допущенных дьяконом Николаем Козаком при введении приходо-расходных книг, какой либо церкви, а потому рекомендовать сверить данные свидетелей с приходо-расходными книгами, находящиеся в распоряжении последнего»¹.

Вероятно дело затянулось, так как уже 16 мая 1897, Н. Козак, пишет письмо Розновану со следующим содержанием: «Будучи делопроизводителем бывшего благочинного священника Дмитрия Улиничича по 4-му округу Измаильского уезда, сам я никогда не разъезжал и не каких поборов не делал. Приходо-расходные книги некоторых церковей писались мною, потому получено от причетов по взаимному соглашению деньги. Писались же книги, по черновым замечаниям клира тех церковей. В Кочулию находящуюся в 12 верстах от Кирсово, по просьбе Улиничича, в каком году не помню, пришлось поехать самому для получения недоимок от церкви данного прихода, на сколько помню 6 рублей или больше. Наконец я не понимаю, что побудило отца Праницкого к возведению на меня подобной кляузы»².

По просьбе Кишиневской Духовной Консистории, показание дает сам бывший благочинный 4-го округа Измаильского уезда Дмитрий Улинич. Он подтверждает сказанное свидетелями и добавляет, что некоторые церкви, были должны внести определенную сумму, и за неимением последних, ему самому приходилось вносить их из собственных средств. По этой же причине, он послал однажды Козака в Кочулию за получением денег. Приходо-расходные книги писались в основном тех церковей, где клир был молдавский и не мог писать на русском языке. При их заполнении, дьякон опирался на черновые заметки. Книги всегда проверялись окружным благочинным. Так же, он свидетельствовал, что никто из причетов не жаловался на Козака: «По этому, мне удивителен поступок отца Праницкого. Священник чужого округа³, не имеет ни чего общего с 4-м округом Измаильского уезда. Посему видно, что он в своих донесениях хотел лишь насолить Козаку и как ни будь, ему напакостить»⁴.

После получения дополнительной информации, 5 июня 1897 г. следователем Рознованом, было вынесено постановление, что настоящее дело велось заочно, чтобы дьякон Николай Козак остался доволен.

В то же время, им отмечалось, что обстоятельства дела раскрыты, и приведены в ясность, а обвиняемый в проведенном следствии остался доволен. Посему он постановил, дело считать оконченным и требующим предоставления в Кишиневскую Духовную Консистирию на рассмотрение⁵.

9 июля 1897 следователь Кишиневской Духовной Консистории после рассмотрения поступившего дела, постановил: «За отсутствием доказательств о неправильном ведении церковных книг, дьякона Кирсовской церкви Николая Козака оправдать, и приказать следователю Розновану прекратить следствие и испросить с Дмитрия Праницкого, 21 рубль 84 копейки, домогавшегося обвинить своего сослуживца»⁶.

¹НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 32.

²НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 34.

³Имеется ввиду 3-ий церковный округ Бендерского уезда, куда входила Успенская церковь с. Кирсово.

⁴НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 35.

⁵НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, л. 36.

⁶НАРМ. Ф. 208, оп. 4, д. 1981, лл. 36об-37.

Дальнейшая судьба наших героев сложилась следующим образом: в 1908 г. 14 марта, священник Кирсовского прихода Дмитрий Праницкий, выходит на пенсию, и 1 апреля того же года, уходит из жизни¹. В свою очередь, дьякон Николай Козак - 6 октября 1904 г. обратился с просьбой к Его Преосвященству Тихону, Епископу Балтскому управляющему Подольской епархией, о предоставлении ему места в подведомственной епархии. 20 декабря 1904 г. он был назначен служить к церкви с. Сахнов Литинского уезда².

Из вышеизложенного, мы приходим к выводу, что представленная статья является ярким примером того, как совершалось следственное действие со стороны Кишиневской Духовной Консistorии во второй половине XIX в. Так, мы можем определить несколько этапов по ведению следственного дела в церковной сфере. Первый – обращение в Духовную Консistorию, как орган, регулирующий отношения между духовенством в епархиях. Второй – назначения следователя, который происходил из священнической среды. Третий – клятвенная присяга перед крестом, священным писанием и Богом в том, что в изысканиях он будет объективен и не ищет корыстных мотивов. Четвертый – предоставления право отвода дознавателя, со стороны обвиняющего и обвиняемого. Пятый этап заключался в самом следственном действии. Его можно разделить на подэтапы: (А) – клятвенная присяга в правдивости допрашиваемых свидетелей, притом низшие чины духовенства приводились к ней священником церкви в присутствии представителя гражданской стороны (примаря, полицейского), священники (настоятели церквей) давали клятву и показания конфиденциально только в присутствии следователя Консistorии. (Б) – Предоставление свидетельских показаний. (В) – сверка документальных источников, доказывающих вину обвиняемого. (Г) – В случае необходимости привлечение дополнительных свидетелей. (Д) – допрос самого обвиняемого по делу. Шестой этап заключался в личном заключении следователя по проведенным исследованиям и отправке дела Духовную Консistorию, для окончательного вынесения вердикта специальной комиссией. На седьмом этапе ее представитель принимал решение, которое не могло быть оспорено. В случае оправдательного решения, пример которого виден в представленной статье, за клевету в сторону своего сослуживца, финансово наказывался сам обвиняющий. В случае же, когда вина была полностью доказана, клирика могли отстранить от церковного служения и даже отправить в монастырь на работы, для того, чтобы физическим трудом и вываливанием грехов, он исправился.

INTEGRAREA FUNCȚIONALĂ A EMISFERELOR MARI ȘI ACTIVITATEA DE ÎNVĂȚARE A STÎNGACILOR

Ana Zatușevschi, studentă, Facultatea de Psihologie și Asistență Socială,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Veaceslav Pulbere**, conf. univ. dr.

Abstract: *In the following material the problem of functional integration of brain in treated as well as the learning process of the left-handed students. The insufficiency of psycho-pedagogic culturalization of Psychology Science realizations, that should be the support in tehnology promotion of working and modernizing education in general, especially for left-handed children. The authors study this problem that is important in the whole educational world that is centered on left hemisphere functions on both hemispheres.*

Cuvinte-cheie: *stîngaci, dreptaci, creier, emisfere, integrarea funcțională, studenți, învățare.*

¹НАРМ. Ф. 208, оп. 10, д. 130, л. 72.

²НАРМ. Ф. 208, оп. 3, д. 3601, лл. 1-2.

Legitățile de funcționare ale sistemului nervos, în general, și a diferitelor sectoare ale lui, în particular, nu sînt pe deplin valorificate în cadrul cursurilor de psihologie, pedagogie și tehnologiilor educaționale din învățămîntul universitar. Culturalizarea psihologo-pedagogică a ultimelor realizări științifice ale științei fiziologice în domeniul studiului encefalului decurge anevoios. Aceste realizări însă contribuie la cunoașterea mai profundă a creierului uman, fac posibilă prognozarea unor legități specifice, de care depinde mecanismul de asimilare a cunoștințelor și care ne permit să dirijăm mai efectiv procesul de învățămînt modernizat atît la dreptaci cît și la sîngaci. De aceea, cercetările mecanismelor neurofiziologice de funcționare a encefalului trebuie să devină un sprijin în promovarea tehnologiilor de activizare și modernizare a învățămîntului. Iată de ce, vizavi de acest subiect, o deosebită valoare au cercetările științifice din ultimii ani privind emisferile mari ale creierului și legătura lor cu fenomenul sîngăciei.

Se știe că sîngăcia secole în șir a fost și rămîne a fi o enigmă, care nu a fost elucidată suficient, motiv pentru care acest fenomen atrage atenția savanților și în prezent.

Conform datelor lui Bezrukih M.M., decalajul dintre sîngaci și dreptaci este foarte mare, necătînd la faptul că în ultimii ani numărul persoanelor sîngace crește. Astfel, un sondaj efectuat în străinătate a arătat că în 1928 a fost un coeficient de 3,3% femei sîngace și 4,7% bărbați sîngaci. În 1973 procentajul femeilor sîngace a crescut pînă la 8,8%, iar al bărbaților pînă la 10,4%, în anii 1979-1988 acesta atinge cota de 12,4% la femei și 13,9% la bărbați. În general, majoritatea oamenilor sînt dreptaci și doar 5-12% sîngaci (Bezrukih 2000:5).

Din cauză că minoritatea o reprezintă sîngacii, vizavi de aceștia în decursul istoriei s-a format o atitudine negativă în concepția diferitor școli sau curente religioase. În Evanghelia după Matei găsim o clară diferențiere dintre cei ce stau în dreapta Mîntuitorului – aceia vor moșteni împărăția Lui Dumnezeu, iar cei din sînga – vor fi izgoniți în iad (cap.25:31-34,41,46).

C. Sagan, citat după Bezrukih M.M., exprimă opinia conform căreia mîna sîngă putea fi considerată „necurată” deoarece se aplica în procedurile de igienă corporală, pe cînd cea dreaptă se folosea doar în timpul mîncării și salutarilor.

Deseori fenomenul sîngăciei este considerat ca ceva sortit, însoțit cu o bună doză de suspiciuni și superstiții: „Înțeleg totul foarte bine, – se plînge mama, copilul căreia este sîngaci, – însă nu pot să fac nimic, percep sîngăcia ca un neajuns sau handicap”. „Nu, nu, la el nu poate fi totul în regulă, – susține bunica unui sîngaci – ceva este defect, de altfel, ar scrie și el cu mîna dreaptă”. Din aceste scurte fraze, nu e greu să ne dăm seama că sîngacii se confruntă din fragedă copilărie cu stresuri, care se amplifică odată ce pășesc pragul școlii.

Nu se știe cauza psihofiziologică a faptului că în întreaga lume se practică sistema de învățămînt bazată pe dezvoltarea la copii a unor capacități legate de emisfera sîngă, pe cînd funcțiile emisferei drepte rămîn în umbră, adică intelectului non-verbal nu i se acordă suficientă (sau deloc) atenție (Pulbere 2000:52; Pulbere 2004:21). În general, în școlile din Moldova, precum și în cele din tot spațiul postsovietic, învățămîntul tradițional s-a bazat și continuă să se bazeze pe operațiuni legate de emisfera sîngă. Se cere restructurarea munci atît a elevilor, cît și a profesorilor cu scop de a se obișnui folosirea optimală a posibilităților funcționale dintre două emisfere în asigurarea la elevi a unei gîndiri analitico-sintetice, spre care se orientează implementarea curriculumului (Grosu 2009:33).

Asimetria funcțională se manifestă atît pe plan fiziologic, cît și pe cel psihologic:

- procese de cunoaștere, în care intră gîndirea, atenția, orientarea, învățarea, memoria;
- procese afective (retrairi, emoții, sentimente, pasiuni), care colorează viața omului;
- procese voliționale (hotărîrea, deciziile și perseverența îndeplinirii lor), (Albu 1997:319).

Metodele moderne de cercetare, care permit selectiv de a influența asupra fiecărei emisfere în parte, au scos la iveală deosebiri substanțiale în capacitatea de gîndire. S-a constatat

că emisfera stîngă este responsabilă predominant de procesele analitice, care asigură gîndirea logică. Emisfera dreaptă răspunde mai mult de procesele sintetice, care sînt legate cu gîndirea imagină. Tot ea asigură dezvoltarea anumitor deprinderi, îndeosebi în utilizarea semnalelor spațiale, care dezvoltă capacitatea de a recunoaște obiectele ațit vizual, cît și tactil. Aici e cazul să concretizăm că, dacă dorim ca emisfera dreaptă să fie mobilizată în acțiune, e absolut necesar de a utiliza tehnologiile care contribuie la repetarea materialului intuitiv legat de perceperea vizuală și tactilă. Emisfera dreaptă mai bine se descurcă în deosebirea liniilor, curbelor, poligoanelor etc. De aceea ea poate fi utilizată prin folosirea materialului intuitiv la disciplinele: desen liniar, geometria, geografia, arta plastică, munca tehnologică etc.

Emisfera stîngă, în schimb, mai bine asigură percepția asupra altor aspecte vizuale, mai perfect diferențiază fețele omenești desenate, dacă ele au o singură trăsătură. Fețele cu mai multe trăsături sînt mai bine percepute de emisfera dreaptă.

În așa mod, dacă dorim să implicăm în acțiune ambele emisfere, se recomandă ca acțiunile optimele motore ale profesorului să fie alternate cu modificarea dinamică a trăsăturilor feței, mimicii, deoarece în timpul expunerii materialului la lecție profesorul constituie un excitant vizual – spațial. Pe parcursul funcționării ambelor emisfere se diferențiază și modalitățile de cunoaștere și anume: emisfera stîngă răspunde de conștientizarea procesului de gîndire logică, pe cînd cea dreaptă se reduce mai mult la procesele intuitive.

În așa fel, integrînd prin asemenea tehnologii, funcționalitatea ambelor emisfere, probabil vom putea obține rezultate în diminuarea ușoară a stîngăciei și creșterii abilităților motrico-grafice la mîna dreaptă (mai cu seamă, referitor la scris).

După datele T. Grosu (2009), copiii stîngaci se deosebesc de semenii săi prin așa particularități individuale ca: încăpăținare îndelungată, talent artistic și emotivitate sporită. De la 3 ani, așa copii, în comparație cu alții mult mai bine desenează, modelează obiecte din lut, plastelină. Ei se deosebesc prin capacități muzicale, auz muzical bun. Copiii stîngaci sînt mai sensibili în recepționarea muzicii, reproducerea melodiilor, compunerea operelor muzicale. Așa copii sînt spontani, creduli, ușor se supun emoțiilor, indispuși, plîngăreți, capricioși, manifestă furie și indignare, sînt insistenți în îndeplinirea dorințelor sale. În general, sînt comunicabili și își fac cu ușurință amici.

Persoanele stîngace sînt unice în felul său. Ele manifestă unele capacități, pe care dreptacii le ating cu greu. Ei demonstrează reacții motorice mai precise și mai evidențiate. De exemplu boxerii sau arhitecții stîngaci. Memoria imaginativă se evidențiază prin capacitatea de a păstra perioade îndelungate impresiile primite. Persoana dată percepe mai bine detaliile unui tablou (Grosu 2009:35).

Cris McManus citat după S.Goglev (2008) în cartea „Mîna dreaptă - stîngă” susține că capacitățile cognitive ale stîngacilor sînt structurate diferit decît cele ale dreptacilor. Conform studiului efectuat de către acesta, genele care determină stîngăcia, de asemenea, dirijează cu centrele de vorbire din creier, care la rîndul său duce la o reușită școlară sporită pe fonul celorlalți elevi (Гоглев, 2008:19).

Însă există și o altă părere vizavi de succesul școlar al stîngacilor. Așa, T. Grosu (2009) consideră că unii copii stîngaci întîmpină greutăți la școală. Ei necesită atenție individuală, scheme netradiționale de instruire și o structură neordinară a lecției. Foarte des la așa copii în faza inițială de instruire se înregistrează scriere în „ogîndă” (Grosu 2009:32).

Savanții încă nu au ajuns la o concluzie unică referitor la apariția dificultăților citirii și scrisului, deoarece tulburările citirii și scrisului au fost depistate la stîngaci sau la așa-numiții stîngacii „falși”, la care dominantă este emisfera dreaptă, iar copilul scrie cu dreapta și nu cu stînga ca la dreptaci. Ei nu se pot orienta spațial, încercă dreapta cu stînga, citesc în direcție inversă (de la dreapta la stînga), (Лыговская, 2006:2).

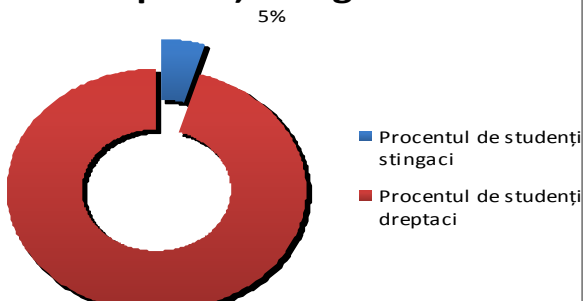
O semnificație deosebită prezintă cercetările lui D. Kimura (1998) care reieșind din faptul că funcția de vorbire a emisferei stîngi, fiind legată de mișcările mîinii drepte (la dreptaci) afirmă, că specializarea verbală a emisferei stîngi reiese nu atît din cauza dezvoltării asimetrice a funcțiilor simbolice, cît din cauza antrenării deprinderilor motorii a mîinii care ne ajută în timpul comunicării. De aceea limba și vorbirea au apărut din cauza adaptării emisferei stîngi la anumite acte motore ale membrului superioare. Mîna emisferei respective în corelație cu centrul vorbirii (mîna dreaptă și emisfera stîngă), spre deosebire de mîna legată de emisfera subdominantă (mîna stîngă și emisfera dreaptă) se caracterizează prin mișcări mult mai fine și precise. Iată de ce la surdomuți cu emisfera stîngă afectată se observă dereglarea și descompunerea vorbirii gesticulate, ce de fapt corespunde cu descompunerea vorbirii la oamenii normali.

Din cele menționate, se observă clar importanța mișcărilor mîinii în timpul explicării materialului la lecție. Acei pedagogi, care la lecțiile de citire în instituțiile preșcolare sau în școala primară, sistematic practică cititul verbal, însoțit de urmărirea cuvintelor din rînd cu degetul arătător al mîinii stîngi obțin rezultate mai bune atît la citit cît și la scris (Kimura 1992:8). Acest fapt prezintă un exemplu tipic de implicare a emisferei drepte, în procesul scrisului și cititului la stîngaci.

Conform teoriei comunicative a vorbirii, pe parcursul antropogenezei, dezvoltarea mîinii ca organ de vorbire gesticulată, prin manipulațiile ei complicate a contribuit la generarea unor funcții deosebite a emisferei stîngi a creierului. Potrivit Ipotezei lui D. Kimura (1992) rolul hotărîtor în dezvoltarea vorbirii la om aparține nu semnalelor sonore, ci gesturilor expresive ale mîinilor. De aici rezultă semnificația gesturilor și manipulațiilor motore ale mîinii profesorului mai ales la lecțiile de muzică, științe ale naturii, geografie, matematică, literatură etc. Printre profesorii cu experiență deseori se întîmplă să auzim expresii precum: „Îmi vine mai ușor să demonstrez teorema la geometrie arătînd laturile triunghiului cu degetul mîinii și nu cu arătătorul”. Sau „Elevii clasei mele mai rapid se orientează pe hartă, căutînd elemente geografice, găsindu-le și urmărindu-le cu degetul mîinii și nu cu arătătorul”.

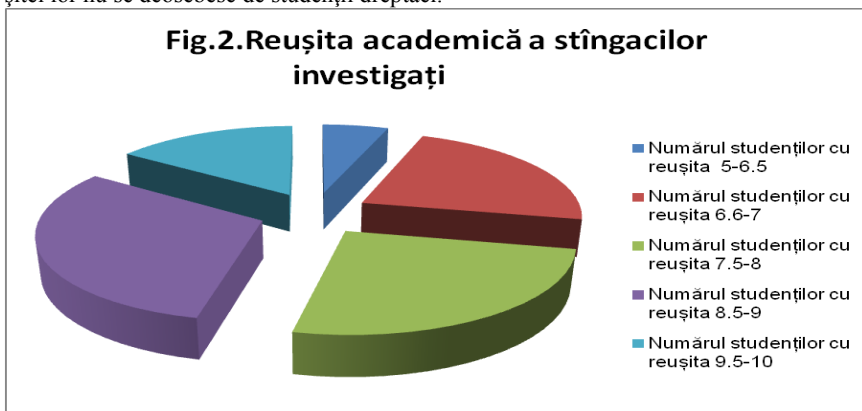
Unul din scopurile investigațiilor noastre a fost depistarea frecvenței stîngăciei printre studenții Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți. Fenomenul stîngăciei a fost cercetat la facultățile: de Științe ale Educației și Artei (180 studenți); de Limbi și Literaturi Străine (319 studenți); Psihologie și Asistență Socială (228). Rezultatele studiilor ne-au demonstrat ca la ȘEA s-au înregistrat 9 stîngaci, la LLS -11 iar la PAS-15. Numărul stîngacilor de la facultățile cercetate, sumat, alcătuiește 35 de studenți.

Fig.1. Raportul dintre studenții dreptaci și stîngaci



Analizând reușita academică a stîngacilor de la facultățile sus enumerate, am stabilit următoarea diferențiere. Astfel, pe note de 5-6,5 reușesc 2 stîngaci; pe note de 6.6-7 reușesc 8; pe note de 7.5-8 reușesc 9; pe note de 8.5-9 reușesc 11 iar pe notele 9.5-10 reușesc 5 studenți stîngaci. După cum se vede în Fig.1. raportul dintre studenții dreaptați și cei stîngaci îl reprezintă: dreaptații constituie 95% iar stîngacii – 5%. Fig. 2 ne demonstrează caracterul reușitei la stîngaci. Din aceste date, observăm că pe note de 8.5-9 reușesc 11 stîngaci, iar dacă precăuțăm notele de la 7.5-9 atunci reușesc 20 de stîngaci, ceea ce constituie majoritatea covârșitoare a acestora. În așa mod, studenții stîngaci după calitatea reușitei lor nu se deosebesc de studenții dreaptați.

Fig.2.Reușita academică a stîngacilor investigați



În concluzie, afirmăm că necătuind la deosebirile funcționale între două emisfere, totuși marea mulțime de fibre nervoase asigură și unitatea funcțională a lor, ce determină conștiința omului. Este clar că interacțiunea dintre ambele emisfere este mai importantă, decît acțiunea lor izolată. Acest fapt pune în fața învățămîntului mari probleme legate de găsirea unor noi forme, metode, tehnologii de instruire și educație, care ar putea stimula funcția integră a emisferelor mari la copii. Însă, pînă în prezent, nu s-a reușit să se asigure un echilibru funcțional al emisferelor mari, deoarece nu se cunosc metode simple și adecvate de psihodiagnoză, care ar determina ușor și rapid, tipul de dominantă emisferico-funcțională la copii și stîngăcia precoce. De aceea, una din sarcinile specialiștilor psihologi și a psihologiei este de a investiga și elabora metode adecvate de determinare a tipurilor de dominantă emisferică.

Refrințe bibliografice:

1. Безруких М. М. *Проблемные дети*, Москва, изд. УРАО, 2000, 308 с.
2. Pulbere, V., *Integrarea funcțională a emisferelor creierului și activitatea de învățare*. In.: Didactica Pro..., 2000, nr. 5-6, p. 52-53.
3. Pulbere, V. Pulbere N., *Activitatea de gîndire și asimetria funcțională a scoarței emisferelor creierului*: conf. Șt. Republicană, Chișinău, 2004 „Valorificarea dezvoltării durabile a economiei mari” Ch., 2004, p. 21-25.
4. Grosu, T., *Copilul stîngaci în școală*. In: Psihologie, 2009, nr. 1, p. 31-39.
5. Albu, Roxana Maria, *Anatomia și fiziologia omului*, București, Corint, 1997, 319 p.
6. Гоглев С., // *Какой рукой вращается колесо прогресса?*, Школьный психолог, 2008, н. 5, стр. 18-20.
7. Луговская, А., Кравцова М., Шевнина., *Хочу в школу? Как пробудить у ребенка интерес к учебе*, Москва, Изд. „Эксмо”, 2006.
8. Кимура, Д., *Половое различие в организации мозга* // В мире науки, 1992, 11-12, с. 70-80.

ATELIERUL ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI ȘI MUZICOLOGIE

METODELE DE ÎNVĂȚĂMÂNT – MIJLOC DE REALIZARE CORECTĂ A PROCESULUI EDUCAȚIONAL

Lilia Donțu, masterandă, Facultatea de Științe ale Naturii și Agroecologie,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător: Maria Nicoric, conf. univ. dr.

Rezumat: Metodele reprezintă modalități eficiente prin care profesorul îi ajută pe elevi să accedă la cunoaștere și să-și dezvolte capacitățile intelectuale, priceperile, deprinderile, aptitudinile. În articol sunt propuse racordarea câtorva metode didactice la conținuturi concrete.

Cuvinte-cheie: metodă didactică, proces educațional, curriculum, cubul, studiul de caz.

Résumé: Les méthodes sont des moyens efficaces dans lesquels les enseignants aident les élèves à accéder aux connaissances et de développer des capacités intellectuelles, les aptitudes, les compétences. Dans l'article sont proposées la connexion des diverses méthodes d'enseignement au contenu concret.

Mots-clés: méthode d'apprentissage, processus éducatif, curriculum, le cube, l'étude de cas.

Învățarea este sarcina prioritară a învățământului. Dacă curriculumul arată ce tipuri de cunoștințe merită să fie asimilate cu prioritate de-a lungul anilor de școală, metodologia didactică indică modul „cum” își construiesc elevii respectivele cunoștințe, modalitățile concrete de care ei se folosesc în acest scop. Dar și cum sunt îndrumați și sprijiniți de către cadrele didactice. Din acest motiv modernizarea învățământului prevede că astăzi elevii trebuie să învețe a învăța într-un mod nou și cei de la catedră trebuie să învețe a preda la fel într-un mod nou (Cerghit, 2006:11).

Semnificația educației moderne este de a transmite către student esența metodelor de autoformare și de autoeducare pentru întreagă viață, adică de a transforma omul care este educat de alții în omul care se educă pe sine însuși, în scopul propriei deveniri și apropierea sa de cunoașterea științifică. În prezent, strategia de bază a învățământului superior rezidă în continuitatea dintre învățământul tradițional și cel inovativ. Noi abordări metodologice în crearea unor domenii vaste de informații în procesul educațional revine tehnologiilor informaționale. Idealul omeniirii este acela de a atinge stadiul de societate global informațională.

Analizând poziția cadrului didactic în fața problemelor instruirii și ale învățării, profesorul Ioan Neacșu afirmă că „educatorii sunt solicitați astăzi, în mod continuu, să promoveze învățarea eficientă. Și nu orice învățare eficientă, ci una participativă, activă și creativă” (Neacșu, 1990: 126). Activitățile propuse elevilor în scopul sporirii gradului de implicare activă și creativă în școală, trebuie să asigure: stimularea gândirii productive, a gândirii critice, a gândirii divergente și laterale, libertatea de exprimare a cunoștințelor, a gândurilor, a faptelor.

Între componentele procesului de învățământ, domeniul cel mai nobil, mai deschis înnoirilor, îl constituie cel al metodologiei didactice.

Pentru profesor, metoda reprezintă o cale de organizare și conducere a activității de cunoaștere individuale, asimilarea activă a unor cunoștințe și forme comportamentale, de stimulare și dezvoltare a forțelor lor cognitive, intelectuale.

Pentru elev, metoda înseamnă drumul pe care acesta îl parcurge de la necunoaștere la cunoaștere spre căutarea adevărului, dezvoltării priceperilor și deprinderilor cât a potențialului său de cunoaștere și acțiune.

Sau cum afirma I. Cerghit, metoda este interpretată drept o modalitate pe care profesorul o urmează pentru a-i face pe elevi să găsească singuri calea proprie de urmat în redescoperirea adevărilor sale, în găsirea soluțiilor necesare la rezolvarea problemelor teoretice și practice cu care ei se confruntă în procesul învățării (Cerghit, 2006: 18).

Metodele de învățământ dispun de o mobilitate deosebită privind adaptarea creatoare la condiții noi. Contribuția lor la optimizarea instruirii este evidentă gândindu-ne la funcția normativă a acestora; fiecare metodă sau complex de procedee conținând norme, prescripții care indica modul de acționare pentru obținerea unor rezultate optime. Cu formele de organizare a instruirii și învățării, metodele și mijloacele de învățământ se conjugă în fiecare secvență a lecției.

Noua metodologie didactică, racordată la competențe, necesită o redimensionare eficiență a metodelor și mijloacelor de învățământ, astfel încât să conducă la activizarea optimă a elevilor atât în plan intelectual, cât și să asigure cultivarea atitudinii euristice, investigatoare, formarea spiritului de inițiativă.

Este necesară, așadar, folosirea cu prioritate a metodelor cu caracter mobilizator, activizant, care să mărească potențialul intelectual al elevilor prin angajarea lor la un efort personal în actul învățării, având ca rezultat o eficiență formativă maximală. Pentru realizarea acestor deziderate ale învățământului modern, nu este vorba numai de utilizarea unor metode „noi” ci și de utilizarea în manieră modernă a metodelor clasice de învățământ.

Metodele de învățământ, care se folosesc la toate disciplinele, inclusiv, și în predarea biologiei pot fi cu precădere clasate ca cele centrate pe activitatea profesorului și cele centrate pe activitatea elevilor.

Din puțina mea practică pedagogică în liceul din satul natal am observat că elevilor le sunt pe plac mai mult metodele netradiționale (activizante, formative, alternative) etc.

Este și firesc să le adore mai mult, doar în cadrul aplicării lor elevii își demonstrează sie însuși ce pot și cum pot face, doar succesul procesului educațional depinde nu numai de ceea ce face profesorul, dar și ceea ce face și cum face elevul.

Activând ca tânăr profesor de biologie îmi place să utilizez în cadrul orelor metodele care stimulează la elevi gândirea și creativitatea, le formează anumite atitudini, idei, capacități – competențe. Cele mai solicitate metode de către elevii claselor liceale sunt: Cubul, Clustering, Cinqin, Portofoliul, Studiul de caz, Diagramele „whi-whi” (de ce-de ce) etc.

Clustering (*Ciorchinele*) – metodă de predare – învățare care-i încurajează pe elevi să gândească liber și deschis. Metoda stimulează evidențierea conexiunilor între idei, căutare a căilor de acces spre propriile cunoștințe, evidențiind modul propriu de a înțelege o anumită temă sau conținut. Aplicând metoda ciorchinele este ușor de depistat cum elevul înțelege noțiunile, conținutul. Metoda respectivă o aplic cu ușurință la lecțiile de generalizare din cadrul mai multor module, bunăoară: Însușirile generale ale organismelor; Celula – cea mai mică unitate structurală și funcțională a organismelor etc.

Algoritmul realizării metodei poate fi: 1. Pe un poster se fixează o propoziție nucleu. 2. Se scriu cât mai multe cuvinte, propoziții legate de tema propusă. 3. Se trasează o linie între cuvintele scrise anterior în vederea evidențierii unor conexiuni dintre aceste idei. 4. Nu se limitează numărul ideilor, dar trebuie oferit un timp de lucru pentru această activitate.

Se aplică cu ușurință atât individual, cât și în grup în situația de sistematizare a unui volum mare de informație (Bîrnaz, 2010: 58). Folosită în grup, tehnica ciorchinelui dă posibilitatea fiecărui elev să ia cunoștință de ideile colegilor, de legăturile și asociațiile pe care fiecare participant le face la un moment dat.

Cubul este o tehnică prin care se evidențiază activitățile și operațiile de gândire implicate în învățarea unui conținut. Această metodă didactică are următoarele etape: 1. Elevii citesc un text sau investighează o temă luată în discuție. Activitatea se poate realiza individual, în perechi sau în grup. 2. Se solicită elevilor care au la dispoziție un cub din hârtie să noteze pe fiecare față a cubului câteva cuvinte sau idei, conform instrucțiunilor date de către cadrul didactic. 3. Fețele cubului pot să cuprindă următoarele cuvinte: 1. Descrie!

2. Compară! 3. Aplică! 4. Argumentează pro și contra! 5. Analizează! 6. Efectuează! (Cerghit, 2006: 173).

Exemplu de aplicare a metodei cubului la tema: Legile eredității.

Pentru fiecare față a cubului, parvin cu următoarele întrebări suplimentare:

1. Descrie! – obiectul de studiu în baza căruia au fost elaborate legile eredității.
2. Compară! – hibridii obținuți din F₁ și F₂.
3. Aplică! – legea I pentru a determina fenotipul și genotipul descendenților.
4. Argumentează! – rezultatul obținut în cadrul încrucișării genitorilor diheterozigoți.
5. Analizează! – de ce segregarea în F₂ la încrucișarea de tip „Pisum sativum” și „Zea mays” se deosebește? – Care este motivul?
6. Efectuează! – Probleme cu aplicarea celor trei legi ale eredității.

Este important cum se implică cadrul didactic în realizarea unei activități folosind metoda cubului, cât de bine își cunoaște clasa de elevi pentru ca fiecărui elev să-i revină sarcini de lucru care corespund potențialului intelectual dobândit până în prezent.

Studiul de caz. Implică prezentarea unui eveniment sau situații semnificative pentru a fi analizate, explorate și valorificate pentru învățare. Metoda se realizează conform pașilor care sunt expuși cu lux de amănunte în literatura de specialitate. Scopul studiilor de caz nu este de a găsi vinovații pentru unele situații, ci de a analiza, interpreta și propune soluții concrete.

La lecțiile de biologie, studiul de caz îl aplic în cadrul unor lecții care necesită niște analize, interpretări concrete.

De exemplu, *la tema: Igiena aparatului respirator*, propun studiul de caz cu genericul: Dauna fumatului etc.

Sigur că lista exemplurilor rămâne deschisă. Reușita activității noastre ca dascăli nu depinde de alegerea unei anumite metode sau a alteia, fie ea „veche” sau „nouă”, ci de modul în care cadrul didactic știe să o aplice atunci când aceasta îi este cu adevărat utilă.

Bibliografie:

1. Cerghit, I., *Metode de învățământ*, Iași, Editura Polirom, 2006, 315 p.
2. Bîrnaz, N., *Ghid de implementare a curriculumului modernizat pentru treapta liceală la Biologie*, Chișinău, Editura Cartier, 2010, 106 p.
3. Neașu, I., *Metode și tehnici moderne de învățare eficientă*, București, Editura Militară, 1990, 318 p.

STIMULAREA MOTIVAȚIEI ÎNVĂȚĂRII ȘCOLARE A ELEVULUI DE VÂRSTĂ ȘCOLARĂ MICĂ

Iulia Zaharco, studentă, Facultatea Științe ale Educației și Arte,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Lidia Stupacenco**, conf. univ. dr.

Motivația este ceea ce te face să pornești. Obișnuința este ceea ce te face să continui.
Jim Rohn, 1930

Summary: *The results of teaching depend on more factors: school organisation, teaching motivation, pupil's potential.*

Motivation of teaching represents all dynamic forces which support pupil's activity. In the proces of formation of pupil's motivation the teacher plays an important role. The analysis of teacher's experience in primary classes from Bălți allow us to mention some actions in supporting and developing pupil's motivation:

- I. *Bringing up the curiosity of a pupil, the curiosity is a stimulus of teaching;*
- II. *Developing self-confidence through offering the possibility to acquire the success;*
- III. *Knowing pupil's attitude to the subject of education.*

Keywords: *actions, motivation, pupil, teacher, stimulation, factor, learning.*

Cuvinte-cheie: *acțiuni, motivație, elev, învățător, stimulare, factor, învățare.*

Aspecte conceptuale ale motivației

Ideea de învățare este, în general, asociată cu școala. Se crede că doar aici se poate învăța. De fapt, învățarea începe chiar din prima zi a vieții noastre și continuă pe tot parcursul ei. Învățarea școlară este doar o formă a învățării. Ea este organizată, proiectată și are ca scop asimilarea și dobândirea de cunoștințe, formarea personalității creative, apte să facă față cerințelor societății. Pentru a avea rezultate bune este nevoie să ținem cont de câțiva factori foarte importanți: motivația învățării, personalitatea învățătorului, personalitatea elevului, condițiile externe ale învățării, condițiile interne etc. Ne vom referi la primul factor, factorul motivațional. A fi motivat înseamnă a avea o stare dinamică, mobilizatoare pentru a realiza careva sarcini. Motivația învățării reprezintă forțele dinamice care susțin activitatea de învățare a elevului.

Rolul învățătorului în formarea unei motivații pozitive

Adeseori ne întrebăm și căutăm explicații pentru acțiunile elevilor. De ce fac ceea ce fac? De ce un elev învață, iar altul nu? De ce unii elevi își îndeplinesc sarcinile școlare și perseverează pînă la atingerea țelului propus, în timp ce alții se descurajează la prima dificultate ivită și abandonează activitatea în care au fost angajați, în favoarea alteia?

Am constatat că răspunsurile la aceste întrebări țin de domeniul motivației, ca ansamblu al factorilor dinamici, al mobilurilor interne ale conduitei lor, fie înnăscute sau dobândite, conștientizate sau neconștientizate, simple trebuințe fiziologice sau idealuri. Motivația fiecăruia dintre elevi este specifică și reflectă o stare de necesitate în sens larg – motivele pentru care acționează, într-un fel sau altul, sînt forme concrete, actuale ale manifestării stărilor de necesitate. Sub efectul stimulărilor interne (personale) sau externe (din partea părinților ori ale cadrelor didactice), motivele îi aduc pe copii în stare de acțiune, le susțin activitatea o perioadă de timp, chiar dacă apar diverse obstacole și îi determină să urmărească un scop sau altul conform unei ierarhii prestabilite. Activarea și mobilizarea energetică, orientarea și direcționarea conduitei elevilor într-un anumit sens sînt date tot de motivația fiecăruia.

Se constată, în ultimii ani, că numărul elevilor motivați de învățare scade. Factorii care îi mobilizează pe elevi la o activitate menită să conducă la dobîndirea de cunoștințe, precum și la formarea unor priceperi și deprinderi sînt tot mai subiectivi. Aceștia țin de nivelul de aspirație al fiecăruia, de trăsăturile de personalitate pe de o parte, iar pe de altă parte, de mediul familial, social și de educație. Condițiile educative din familie și școală, dar și cerințele prea ridicate ori prea scăzute pot mobiliza/demobiliza elevul. Societatea care oferă diverse „modele” pe care copiii ar dori să le urmeze poate influența nivelul de aspirații și motivația acestora. Se observă că mulți dintre ei cred că pot reuși în viață, că pot obține cu ușurință succesul fără eforturi prelungite și fără a-și valorifica la maximum posibilitățile.

Aici trebuie să intervină cadrele didactice, cu tactul lor pedagogic, cu experiența lor. Este evident faptul că au datoria de a-i înțelege mai bine pe elevi, încă de la clasele mici, de a le cunoaște motivele, aptitudinile, trăsăturile temperamentale și de caracter pentru a le determina conduita și reușita în activitatea de învățare. Tot ei dețin posibilitatea de a crește la elevi o dimensiune importantă a personalității, autoeficiența, adică sentimentul propriei eficiențe – elevii să creadă în abilitățile proprii, în capacitatea lor de a duce la bun sfîrșit acțiunile necesare obținerii unor performanțe, în competența lor de a obține succesul școlar. Totodată, au obligația de a furniza elevilor un feed-back pozitiv asupra reușitelor lor, de a-i obișnui să facă atribuiri interne ale succeselor, ca rezultate ale propriului efort și al propriilor capacități/competențe („Am reușit pentru că am învățat și pentru că sînt capabil, nu pentru că am avut norocul/șansa/întîmplarea!”). Pe de o parte, motivația determină învățarea, iar satisfacția succesului intensifică motivația, crește stima de sine. Pe de altă parte, insuccesul elevului gestionat incorect de către cadrul didactic sau de către

părinți duce la scăderea încrederii în forțele proprii și a stimei de sine, îl face pe acesta să devină resemnat și să se abandoneze destinului.

Activități de cercetare a motivației la vârsta școlară mică

Este foarte important să cunoaștem care sînt motivele pentru care elevii învață, deoarece motivele sînt reactualizări și transpuneri în plan subiectiv a stărilor de necesitate. La școlarul mic motivele sînt extreme de variate, iar cunoașterea lor conduce la luarea celor mai adecvate măsuri și la adoptarea celor mai bune atitudini. Cunoașterea și educarea acestor motive constituie cheia succesului în munca instructiv-educativă.

Metoda pe care am folosit-o pentru a cunoaște motivația învățării școlărilor este chestionarul. Chestionarul este o metodă de cercetare pedagogică care conduce la dezvăluirea unor motive, opinii, atitudini, interese, etc. Am aplicat chestionarul pe un efectiv de 32 de elevi de la două clase paralele: 18 elevi de la cls. a III-a A și 14 elevi de la cls. a III-a B. Răspunsurile elevilor sînt sintetizate în tabelele ce urmează, iar în final sînt prezentate concluziile.

1. De ce mergi la școală în fiecare zi?

Răspunsuri	Total elevi III A	Nr. absolut	Procent	Total elevi III B	Nr. absolut	Procent
a) pentru ca vor să afle cît mai multe lucruri interesante;	18	17	94%	14	13	92%
b) pentru că și-au făcut noi prieteni;	18	6	33%	14	4	28%
c) pentru că așa spun părinții;	18	6	33%	14	2	14%
d) alte motive.	18	8	44%	14	2	14%

2. Se întîmplă să vii la școală cu lecțiile nepregătite? Dacă da, de ce?

Răspunsuri	III A	III B
Da	33%	28%
Nu	66%	71%

Răspunsuri	Total elevi III A	Nr. Absolut	Procent	Total elevi III B	Nr. absolut	Procent
Pentru că uită;	6	1	16%	4	2	50%
Pentru că nu vor sau nu au chef;	6	1	16%	4	1	25%
Pentru că au fost bolnavi;	6	1	16%	4	-	-
Pentru că n-au avut timp;	6	2	33%	4	-	-
Alte motive.	6	1	16%	4	-	-

3. Cînd înveți mai mult?

Răspunsuri	III A	Nr. absolut	Procent	III B	Nr. absolut	Procent
a) cînd obții calificative bune;	18	15	83%	14	9	66%
b) cînd ești lăudat;	18	5	27%	14	3	21%
c) cînd ești pedepsit;	18	7	38%	14	5	35%
d) cînd îți fac părinții un cadou;	18	4	22%	14	3	21%

e) cînd colegii te-au întrecut cu mult.	18	11	61%	14	9	66%
---	----	----	-----	----	---	-----

4. Ce obiecte de studiu preferi? De ce?

Obiectul	Total elevi	Nr. absolut	Procent
Matematica	32	18	56%
Limba română	32	8	26%
Științe ale naturii	32	8	26%
Limbi străine	32	5	15%
Educație fizică	32	4	12%
Educație civică	32	3	9%
Abilități practice	32	2	6%
Educație muzicală	32	2	6%
Educație plastică	32	1	3%
Religie	32	1	3%
Toate obiectele	32	1	3%

5. Cum crezi că te ajută ceea ce înveți la școală?

30 de elevi din 32, adică 93%, consideră că ceea ce învață la școală îi va ajuta într-adevăr în viitor.

Concluzii generale

La școlarul mic, motivele sînt extreme de variate. Printre acestea se numără următoarele care se înfîlnesc cel mai des:

- nevoia de a ști, dorința și curiozitatea de a înțelege ceea ce se întîmplă în jurul lor. Astfel 94% dintre elevii chestionați de la cls. a III-a A și 92% de la cls. a III-a B au răspuns că vin la școală pentru că doresc să afle cît mai multe lucruri noi și interesante, pe cînd numai 33%, respectiv 14%, vin la școală pentru că așa spun părinții;
- nevoia de a obține aprobarea din partea părinților, precum și dragostea acestora. 22%, respectiv 21% dintre elevi învață mai mult cînd obțin aprobarea părinților sau cînd aceștia îi recompensează;
- dorința de a obține lauda și aprobarea învățătorului și elevilor prin rezultate școlare bune. 61% dintre elevi, respectiv 66% învață mai mult cînd sînt întrecuți de colegii lor;
- dorința de cooperare în cadrul colectivului și de a se afirma prin acțiuni de grup. 33% dintre elevi, respectiv 28% vin la școală pentru că și-au făcut noi prieteni și pentru că doresc să relaționeze cu aceștia;
- satisfacția produsă de activitățile constructive pe care le oferă școala;
- sentimentul plăcut al progresului;
- dorința de a evita blamul;
- dorința de a ajunge „ceva” în viitor. 93% consideră că ceea ce învață la școală îi va ajuta să devină ceea ce și-au dorit. Citez: „să ajung ceva în viață”, „învăț fiindcă vreau să devin un cetățean respectabil”, „pentru a-mi realiza un viitor pe plan profesional”, „învăț ca să ajung profesor” și exemplele pot continua.
- După cum am observat motivele elevilor sînt extrem de numeroase și variate, individuale și sociale. Dacă însă sînt recompensați, lăudați, încurajați, apreciați, elevii vor da un randament și mai mare. Dacă vor fi amenințați, blamați sau pedepsiți, efectele vor fi de abținere, evitare și refuz.

Stimularea prin laudă este de preferat stimulării prin pedeapsă. Deoarece motivele constituie cele mai importante pîrghii ale activității de învățare, cunoașterea și educarea lor în cadrul vîrstei și la fiecare elev în parte, constituie cheia succesului în munca instructiv-educativă.

Din discuțiile cu elevii am aflat că la unele materii aceștia învață cu plăcere, din dorința de a ști, iar la altele se mobilizează mai greu, învață că așa trebuie, pentru a-i mulțumi pe părinți sau din teamă de a nu lua o notă rea. În primul caz, vorbim despre motivația intrinsecă, iar în al doilea caz de motivația extrinsecă. Specialiștii consideră că motivația intrinsecă este mai eficientă decât cea extrinsecă, deoarece sursa motivației se află în interiorul persoanei, satisfacția apărând prin însăși îndeplinirea acțiunilor, față de al doilea caz, când sursa motivației se află în afara persoanei, fiindu-i sugerată sau chiar impusă.

În urma studiului întreprins asupra motivației pentru învățare, pentru reușita, am desprins următoarele concluzii: învățarea este mai puternică dacă unei stări de insucces îi urmează o stare de succes, decât atunci când unei stări de succes îi urmează o stare de insucces; motivația pentru învățare reduce efortul depus și timpul învățării; atractivitatea sarcinii este o condiție stimuloare; informarea despre rezultatele învățării reprezintă un factor stimulator; așteptările crescute îl vor determina pe copil să se ridice la nivelul acestora. Cu toate acestea, motivația nu este totul în activitatea de învățare. Este necesar și depunerea unui efort, recurgerea la diverse procedee de învățare independentă, obținerea unor succese care în consecință vor duce la creșterea unei motivații pentru învățare.

Listă de acțiuni privind creșterea motivației învățării

1. **Educarea și creșterea curiozității elevului**, curiozitatea fiind un potențial motiv de învățare;
2. **Dezvoltarea încrederii în sine** prin oferirea unor posibilități de a obține succes;
 - a) Pentru dezvoltarea încrederii în sine se propun următoarele sugestii:
 - b) Creați elevilor așteptări pozitive în ceea ce privește obținerea succesului. Divizați scopurile complexe în secvențe mai mici. Este mult mai greu să cari un sac cu cărți dacă împarți cărțile în teancuri a câte 15.
 - c) Oferiți elevilor posibilități de a obține succese. Elevii câștigă o încredere mai mare în sine dacă li se acordă asistență suficientă pentru a realiza sarcina pe care nu o pot executa fără ajutorul cuiva.
3. **Cunoașterea atitudinii elevilor** cu referire la conținutul disciplinei
4. Structurarea activităților astfel încât realizarea acestora să conducă la **satisfacerea necesităților (nevoilor)** de la nivelurile superioare, pornind de la nevoi fiziologice, nevoia de siguranță, nevoia de dragoste și afiliere, nevoia de stimă și apreciere, nevoia de auto-actualizare.
5. **Recunoașterea succeselor elevilor**, atât în public, cât și în particular, consolidează comportamente și atitudini care asigură obținerea succesului. În continuare elevii vor tinde să procedeze în mod similar sau chiar mai elaborat, având scopul de a reuși din nou.
6. **Utilizarea emoțiilor pozitive** pentru a crește productivitatea și motivația. O memorie bună și de lungă durată este în relație directă cu starea emoțională trăită de subiect în momentul memorării, susțin psihologii. Astfel, elevii învață mai bine atunci când învățarea este „acompaniată” de emoțiile plăcute.
7. **Implicarea elevilor în activități**. Unul din factorii majori ai motivației este implicarea elevilor în propriul proces de instruire.

Referințe bibliografice:

1. Briceag, S., *Psihologie pedagogică (curs universitar)*, Bălți, Editura Presa universitară bălțeană, 2007.
2. Stupacenco, L., *Manual de pedagogie. Volumul II*, Bălți, Editura Presa universitară bălțeană, 2008.
3. Paul, T., *Descoperirea propriei personalități*, București, Editura Teora, 1998.
4. Vlas, V., *Psihologia vîrstelor și pedagogică*, Chișinău, Editura Lumina, 1992.

FILOZOFIA EDUCAȚIEI CREȘTINE ÎN SFINTELE CĂRȚI

Angela Magdaliuc, Luminița Suhin, studente, Facultatea Științe ale Educației și Arte,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Coordonator științific: Lidia Stupacenco, conf. univ. dr.

Abstract: *The given article presents some commentaries on the most important ideas discussed in the holy books about the philosophy of the Christian education, but first of all we give then explanations of the two fundamental concepts: philosophy and Christian philosophy.*

In the end I would like to mention that the History of Christian education should not be confused with Sunday school record of accomplishments. The discipline has advanced far exceeding that stage. Nowa days students are not so naïve not to understand that one the notion of history and philosophy of Christian education can not be conceive without regarding all the ramifications, implications and influences that have affected it from then pre-Christian era till present.

Learn to pray - for God to listen to your pray.

Cuvinte-cheie: *Filozofie – philosophy, filozofia creștină – Christian philosophy, educația creștină – Christian educations, sfintele cărți (Noul și Vechiul Testament) – holy books (New and Old Testaments).*

Este un lucru regretabil că atât filozofia, cât și istoria au fost deseori considerate, de către mulți studenți, obiecte de studiu plictisitoare și greoaie. Uneori noțiunile filozofice sînt greu de înțeles, dar ceea ce este esențial este fluxul de gândire.

Cred că v-ați pus întrebarea de ce am ales anume tema: „Filozofia educației creștine în Sfintele cărți”? În primul rînd pentru a trezi celor prezenți în sală unele muștrări de conștiință, deoarece adevărații creștini sînt pe cale de dispariție. Un filozof creștin spunea: „Mă simt o picătură de nectar într-un ocean de otravă”. Studiind literatura am rămas frapată de expunerea ideilor despre educația religioasă în Sfintele cărți.

În comunicare o să prezentăm unele comentarii asupra celor mai importante idei abordate în Cărțile sfinte despre educație, dar mai întîi de toate vom explica cele două concepte fundamentale: *filozofie și filozofia creștină*.

Filozofia a fost receptată ca o veritabilă știință, ca artă a întregii cunoașteri și că este, în fond, o permanentă căutare a sensului de a fi, un drum perpetuu spre adevărul pe care nimeni nu-l poate formula definitiv, o reflecție asupra vieții proprii, a celorlalți și a lumii.

Filozofia creștină este cercetarea naturii lui Dumnezeu, a modului în care îl putem cunoaște pe Dumnezeu și semnificația practicilor religioase.

Filozofia creștină se exprimă în idei și concepte raționale, folosește datele istoriei și ale culturii, participă la actul civilizator, iar în ceea ce privește strict filozofia, reprezentanții săi de seamă au folosit în decursul timpului împrumuturi din sistemele filozofice de dinainte de Hristos ori din cele contemporane lor.

O explicație mai detaliată a filozofiei creștine o găsim în: Noul și Vechiul Testament.

Un pasaj din **Noul Testament** ne oferă o imagine clară cu privire la învățătura Domnului pentru relația dintre părintele creștin și copiii săi, în ceea ce privește creșterea lor. Efeseni 6:4 reprezintă o prezentare concentrată a felului în care părinții ar trebui să se relaționeze cu copiii lor, atît în lucrurile care trebuie făcute, cît și în cele care trebuie evitate: citez "Voi, părinților, nu întăriți la minie pe copiii voștri, ci creșteți-i, în mustarea și învățătura Domnului"[sursa nr.1 pag 10]. Aici este prezentată foarte succint învățătura Bibliei cu privire la responsabilitatea părinților în creșterea copiilor lor. Aspectul negativ din acest verset indică aceea că un părinte nu trebuie să-și manifeste atitudini nepotrivite față de copiii lui și nu trebuie să se impună prin severitate excesivă, nedreptate sau autoritate impusă fără rațiune. Ei trebuie învățați, disciplinați și povățuiți, astfel încît să fie aduși la cunoaștere, autocontrol și ascultare.

În **Vechiul Testament** întâlnim numeroase sugestii și principii educative care pot fi considerate un adevărat îndreptar moral-educativ de căpăți pentru toate vremurile. Conform Cărilor Sfinte la care ne referim, rolul preponderent în educație îl joacă familia. „Păzește, fiule, povața tatălui tău și nu lepăda îndemnul maicii tale. Leagă-le la inima ta, pururea afirmă-le la gîtul tău. Ele te vor conduce cînd vei vrea să mergi; în vremea somnului te vor păzi, iar cînd te vei deștepta vor grăi cu tine. Că povăța este un sfeșnic bun și legea o lumină, iar îndemnurile care dau învățătură sînt calea vieții” (pildele lui Solomon)[sursa nr.4 pag 14].

Ca metode educative, invocate în Vechiul Testament, menționăm exemplul părinților, care trebuie să fie atenți la consecvența dintre cuvînt și faptă, apelînd chiar la aprecierea prin muștrare atunci cînd realitatea conduitei o impune: „Muștră pe fiul tău și el îți va fi odihna și îți va face plăcere sufletului tău”[sursa nr.4 pag 28]. Trebuie educat faptul că muștrarea are o forță educativă în măsură că acestea are un caracter constructiv reparator și nu distructiv. Dragostea sa părintească se cere a fi cumpănită și arătată cu înțelepciune, astfel în cît prin muștrare să se preîntîmpine plăcerile dăunătoare. Pentru situații aparte se invocă și forța „bătului”, a bătăii atente, întrucît „Cine cruță toiagul își urăște copilul, iar cel care îl iubește îl ceartă la vreme” (pildele 13,24 a lui Solomon) [sursa nr.3 pag 59].

Obiectivele morale sînt prezente în foarte multe secvențe ale vechiului testament. Cele mai multe reguli educative le întâlnim în *Leviticul, Pildele lui Solomon, Psalmii*.

Normele promulgate în *Leviticul* vizează profunde dimensiuni morale și educative. Exemplificăm cu următorul citat: „Să nu furați, să nu spuneți minciuni. Să nu vă jurați strîmb pe numele Meu și să nu pîngăriți numele cel sfînt al Dumnezeului vostru, că Eu sînt Domnul Dumnezeu vostru. Să nu nedreptățești pe aproapele tău. Sa nu-l jefuiești.”[sursa nr.5 pag. 180]

În general, *Pildele lui Solomon* pot fi interpretate și din perspectiva pedagogică, acestea constituindu-se într-un ghid educativ al deprinderilor bunelor maniere, al stabilirii unor relații demne între oameni ce fac parte din categorii grupale diferite.

În *Psalmii* se insistă asupra relației dintre divinitate și om, precum și asupra statutului ființei umane, punîndu-se accent pe dependența omului față de Dumnezeu și pe perfectibilitatea ființei umane. Dumnezeu este asemenea unui părinte: „Cum se îndură un tată de fiii săi, așa se îndură Dumnezeu de cei care se tem de El” [sursa nr. 5 pag. 128].

După cum am mai menționat mai sus, viitorul om se formează începînd cu familia. De aceea educația religioasă de acasă trebuie să fie un set de priorități religioase în viață. Adică, este vorba de părinții care fac din religie o parte a vieții lor, care consideră religia una din prioritățile vieții lor. Este vorba de faptele lor care arată că frecventarea Sfintei Liturghii duminica este mai importantă decît dormitul pînă tîrziu. Este vorba de faptele lor care arată că este important să-L iubești pe Dumnezeu, să ierți, să te rogi și să mergi la Biserică.

Educația religioasă de acasă trebuie să trăiască religia, înseamnă să îți posturile și sărbătorile, să iei parte la viața sacramentală a Bisericii ca și a familiei. Înseamnă a te lupta cu patimile. Este viața care Îl are pe Dumnezeu în centru. Sînt icoanele de pe pereți și rugăciunea înainte de masă. Sînt istorioarele din Biblie și rugăciunile de la culcare. Este atunci cînd accentul cade pe celebrarea tainei Crăciunului în familie, sau a sărbători "re-nașterea" unui membru al familiei care s-a botezat. Este plimbarea de primăvară pentru a vedea cum Dumnezeu a reînnoit fața pămîntului. Este plimbarea de toamnă în care ne bucurăm de roadele date de El. Este a înfrunta împreună părțile grele ale vieții – eșec, dezamăgire, moarte – cu încredere în Dumnezeu, și credință unii în alții.

Astfel educația religioasă în familie cît și-n școli trebuie să înceapă din copilărie deoarece, fără aceasta, copilul crește ascultînd cel mult legea morală naturală. Este cunoscut că-n copilărie, omul poate fi ușor influențat religios – moral decît mai tîrziu, iar deprinderile bune formate în copilărie rămîn de multe ori valabile pentru întreaga viață.

Dacă ne referim la educația religioasă în școli am putea spune că – reprezintă activitatea metodică și practică prin care ne adresăm sufletului școlarilor și capacităților lor de a asimila cunoștințe.

Pedagogii de astăzi sînt preocupați cum trebuie să fie transmise cunoștințele ca prin ele să le dezvoltăm rațiunea, voința, și sentimentele. În acest scop științele pedagogice oferă un mănunchi de metode și mijloace, a căror eficiență a fost verificată istoricește.

Astfel noi vom reprezenta într-o interpretare actuală acele mijloace, care contribuie la realizarea unei educații productive.

1. Exemplul personal al educatorului

Părinte, învățător sau profesor, cel care face educația religioasă trebuie să fie un exemplu în această privință. Mai ales preoților care predau religia li se cere o viață creștină exemplară. Este de o tristă celebritate dictonul „Să nu faci ce face popa, ci să faci ce spune popa”, dicton care vădește o gravă discrepanță între vorbe și fapte în conduita unor preoți.

2. Instrucția religioasă

Orice formă de cult are o anumită istorie și o sumă de cunoștințe privind dogmatica și tradițiile acelei credințe. Acestea trebuie predate în mod sistematic printr-o materie de învățămînt adecvat, inițial pe calea povestirii, apoi prin discutarea normelor de etică în spiritul acelei forme de cult, și apoi ca istorie a religiilor. Instruirea religioasă trebuie să se bazeze în special pe marele modele ale vieții întemeietorilor acelor religii, căci marel religii sînt mult mai mult sisteme de etică, de cît sisteme mistice. În ce privește educarea religioasă creștină, trebuie folosite modelele grandioase ale Vechiului și Noului Testament, îndeosebi viața cu sens de model moral al lui Isus Hristos, iar alături de ea viețile Sfinților Apostoli.

3. Învățămîntul întreg

Nimeni nu-i oprește pe unii profesori să-și edifice un statut de liberi – cugetători sau atei, dar fără să afișeze cu ostentație în fața tineretului eventual la modul ironic convingerilor lor de acest fel. Diderot scria că este o rușine să fii moral de frică de iad sau din cauza unor alte motivații religioase. Dar tineretul școlar încă nu are profunzimea și cultura lui Diderot, așa încît este mai corect ca prin toate materiile de învățămînt, atunci cînd i se ivește prilejul, să programăm morala creștină. Toate disciplinele științifice ajung în final la întrebări ultime, ca de exemplu: „Care este sensul vieții, cum a apărut cosmosul...?” probleme pe care le rezolvă și metafizica și religia, prin mijloacele lor specifice.

Dacă cele de mai sus pot fi considerate, de fapt, mijloace generale de educație, există și unele mijloace strict specific educației religioase, cum ar fi:

4. Rugăciunea

Rugăciunea poate fi individuală sau colectivă, cîntată, rostită în gînd sau recitată. Rugăciunea este o formă de meditație pentru ridicarea gîndului spre divinitate și înălțare morală. Omul este mai bun după o rugăciune făcută cu mare trăire emoțională.

Rugăciunea școlară este, de regulă, o rugăciune colectivă, dar ea este eficientă mai ales la școlarii mici. Școlarii mari fiind deja în căutarea unei concepții personale de viață, cu implicații social filozofice deosebit de complicate, rămîn disponibili, de regulă, pentru eventuala rugăciune individuală, în incinta lăcașurilor de cult, cînd acestea nu cunosc mari aglomerări. Atunci rugăciunea poate deveni adevărată meditație, în sensul devenirii morale pozitive.

5. Cîntările religioase

Acestea au mare influență la toate vîrstele. Melodiile religioase, intonația în comun, mai ales cele compuse de autori celebri sînt un excelent mijloc de a conduce morala spre divinitate și evlavie. Este greu de închipuit ca un om poate mai întîi să participe la un cor religios și apoi să se dedea imediat unor fapte improbabile.

6. Ceremonialul religios

Este un mijloc deosebit de eficient de creare a emoției pozitive puternice și pentru oamenii cultivați, ca și pentru cei cu mai puțină instrucție; pentru copii ca și pentru mături. Fastul religios are virtutea de a emoționa, de a face oamenii să vibreze.

7. Predica

Predica este un excelent mijloc de educație sau, mai bine zis, de instrucție religioasă. Iar când informația bogată a predicatorului și la argumentația sa se adaugă și calități oratorico-afective originale, predica poate obține efecte remarcabile pînă la convertirea unor necredincioși. În școală predica este puțin folosită. Întîlnim mai frecvent în instituțiile teologice sau în calitate la cererea unor grupuri de tineri sau adolescenți care fac parte din anumite congregații religioase.

8. Literatura și arta

Literatura și arta, mai ales, cea cu teme inspirate din istoria sacră contribuie un admirabil mijloc de educație religioasă axată cu deosebire pe informare și convingere, se poate exemplifica prin Biblie a cărei lectură repetată în paralel cu meditația asupra ei, echivalează cu parcurgerea a zeci de cărți de cea mai înaltă ținută literară sau filozofică.

9. Contemplarea naturii

În fine putem semnala autori care apreciază drept mijloc de educație religioasă însăși contemplarea naturii. Prin complexitatea sa, prin perfecțiunea alcătuirii și diversificării fenomenelor vieții pe pămînt, natura poate declanșa veritabile sentimente religioase sau meditația asupra infinitului.

Este evident că toate aceste mijloace trebuie adaptate particularităților de vîrstă și individuale ale școlărilor, cel puțin atît cît noi am putut schița în aceste cîteva rînduri.

În finalul acestei lucrări menționăm că o istorie a educației creștine nu trebuie confundată cu consemnarea realizărilor școlii duminicale. Disciplina a avansat depășind cu mult acel stadiu, iar astăzi studenții nu mai sînt atît de naivi să nu înțeleagă foarte bine că nu se poate concepe noțiunea de istorie și filozofie a educației creștine fără a vedea toate ramificațiile, implicațiile și influențele care au afectat-o din epoca precreștină și pînă astăzi.

Creștinismul a apărut ca o realitate istorică și culturală de care a trebuit să se țină seama imediat ce a început să se răspîndească în lume, principiile sale venind în contact direct – adeseori chiar în contradicție – cu preceptele filosofiei timpului. Fără a fi ușoară ca înțelegere și împlinire, fără a propune concretețe pămîntească idealurilor umane, învățătura lui Hristos a depășit de mult fragilitatea unei concepții pur umane asupra lumii și asupra existenței omului, asupra sensului vieții și morții, devenind un temel al oricărui demers cognitiv, pe cît posibil obiectiv. El a depășit de mult, valoric și temporal, coordonatele firești ale unui sistem obișnuit de gîndire.

Învăță să te rogi - pentru ca Dumnezeu să îți asculte rugăciunile.

Referințe bibliografice:

1. Oscar Cullmann, *Noul Testament*, București, ed. Humanitas, 1993.
2. *Noul Testament al Domnului Nostru Isus Hristos*.
3. Warren S. Benson, *Educația Creștină*, ed. Cartea Creștină, 1994.
4. Părintele Teotist, *Mica Biblie*, ed. Instuirii biblic și de misiune al bisericii ortodoxe române, București, 1993.
5. Smith Martin, *100 cele mai importante cărți din istoria omenirii*, ed. București, 2007.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ В ПРАКТИКЕ ОБРАЗОВАНИЯ МОЛДОВЫ ОПЫТА ИНКЛЮЗИВНОГО ОБУЧЕНИЯ РУМЫНИИ

Olesea Josanu, studentă, Facultatea de Științe ale Educației și Arte,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți
Coordonator științific: Larisa Zorilo, conf. univ. dr.

Summary: *In given article the experience of inclusive formation in the Republic of Romania is generalized. The most effective forms and methods of inclusive schools are described, the experience of inclusive education formation supported by the international projects is generalized. The ideas of inclusive formation for the reformation of education in the Republic of Moldova are defined.*

Keywords: *inclusive formation, educational policy, projects of inclusive schools, individual program of training, resource centers.*

В нашей республике активно разрабатывается проблема инклюзивного обучения, предполагающая, что дети с особыми образовательными потребностями будут учиться совместно со здоровыми детьми в массовой школе. Наша республика только в начале пути в этом направлении и поэтому для педагогов важно изучить опыт других стран, использовать его творчески, с учетом наших национальных особенностей и традиций специального образования.

Особый интерес представляет инклюзивный опыт Румынии, которая на протяжении 20 лет с помощью международных организаций внедряет идеи инклюзивного обучения в практику своей образовательной системы на всех её уровнях.

Революция в декабре 1989 года четко заявила о необходимости изменения во всех областях общественной жизни, в том числе и образовании. Анализ исторических фактов в первую очередь касался экономических проблем системы общего образования, а также необходимости социальных изменений в общественной жизни. Проблемы были вызваны наличием «авторитарных» моделей образования в Румынии, существовавших в период диктатуры Н. Чаушеску. Наиболее важные рекомендации носили жесткий характер, были консервативны и касались в основном результативности учебного процесса. В последние двадцатилетие эпохи Чаушеску, с 1970 до 1990 года, румынские педагоги столкнулись с отказом в доступе к научной информации и современным исследованиям. В целом образовательная система Румынии характеризовалась серьёзными противоречиями. Была подготовлена программа формирования «нового человека», обладающего огромным потенциалом знаний во всех областях, однако это касалось только учащихся обычной школы. Но несмотря на различные ограничения в румынской педагогике выделились яркие личности, получившие международное признание. Итак, «индустрия обучения» в стране, с одной стороны, обладала положительными сторонами, а, с другой стороны, отличалась негативными чертами, связанными с нехваткой преподавательских кадров, сложностью и перегрузкой учебных программ, слабой ориентацией на интересы и способности учащихся, их индивидуальные образовательные потребности.

С 1980 года начала реализовываться идея обучения всех детей и обеспечения равных возможностей образования для всех. Однако происходило это без учета проблем учащихся, имеющих особые образовательные потребности. Другими словами, документы ориентировали румынскую школу на соблюдение принципа равенства и необходимость демократизации школы, предоставления альтернативных форм получения образования, но на практике эта возможность была предоставлена лишь тем, кто мог себе это позволить и тем, кто достиг хороших результатов в обучении. Но несмотря на это, школу того периода, со всеми её ограничениями, отличает международное признание личностей румынской педагогике во многих областях.

Начало целенаправленной политики инклюзии детей с особыми образовательными потребностями в Румынии относится к 1990 году, когда Румынией была признана и ратифицирована Конвенция о правах ребенка. Важным моментом является также ратификация и подписание международных документов, которые открыли путь к важнейшим преобразованиям в сфере образования. Прежде всего, были признаны самоценность личности ребенка, его потребности в уходе, обучении и поддержке, а также ответственность за ребенка различных социальных институтов и всей системы образования, в результате чего для детей были приняты разнообразные меры социального характера. Однако изменения в системе образования не поспевали за темпами социальных преобразований в обществе, касающихся защиты прав детей. Но реформы по защите прав ребенка в Румынии содержали в себе ясную картину изменений и конкретных действий и поэтому приветствовались образовательными структурами Центральной и Восточной Европы.

В 1991 г. Парламент Румынии проголосовал за Конституцию, в которой провозглашается право на образование и защиту всех детей в стране и гарантируется их право на качественное, обязательное и бесплатное начальное образование.

Рамки Закона об образовании (1995 г.) определяют права и обязанности родителей, которые могут выбирать тип образования для своего ребенка. Включение ребенка в систему образования происходит на основе письменного заявления родителей ребенка. Если родители не выполняют своих обязательств по обеспечению условий обязательного школьного образования, составляется акт о правонарушении, что влечет их ответственность по закону. При осуществлении этого права, родители могут действовать исходя из своих убеждений, тем не менее, они обязаны принимать во внимание рекомендации специалистов, работающих в учреждениях для детей с особыми образовательными потребностями. Закон предусматривает изменение типа образования по решению суда, а также по заявлению ребенка, достигшего 14 лет, в случае его разногласий с родителями в этом вопросе. Суд решает проблему с учетом приоритетных интересов ребенка (1).

При необходимости румынские дети могут обучаться на дому, а для хронически больных и госпитализированных детей могут быть созданы группы, в которых реализуются образовательные услуги непосредственно в медицинских учреждениях.

В целях обеспечения доступа к образовательному процессу всех нуждающихся, особенно в местности, где имеется маленькое количество детей, Министерство образования и органы государственной власти организуют смешанные группы дошкольного, начального и среднего образования.

С 2000 года в образовательные учреждения Румынии вводятся новые должности: педагог, оказывающий поддержку детям с особыми нуждами, и педагог-психолог. С 2006 года педагоги-психологи работают и в дошкольных учреждениях. Также в 2006 году были созданы ресурсные центры и центры педагогической помощи инклюзивному образованию. Специальные школы были преобразованы в ресурсные центры, которые предоставляют образовательные услуги для всех детей с ограниченными возможностями. Они создаются в центре нескольких сел, и посещают его дети с отклонениями в развитии только в дневное время, утром и вечером автобус развозит их по селам. По мнению Т. Vgășmăș, преимущество этих центров в том, что дети не уезжают в интернаты из семьи, а имеют возможность жить дома, со своими родителями, братьями и сестрами (5).

Это очень хороший опыт и он уже нашел отклик в нашей республике, на территории Молдовы уже функционирует 13 таких центров.

Массовые школы Румынии, где учатся дети с отклонениями в развитии, хорошо обеспечены методическими и дидактическими материалами, в этом Румынии помогает ЮНИСЕФ и ЮНЕСКО. Для наших педагогов будет интересным и полезным в подготовке рабочего материала уроков использование Пакета ресурсов для преподавателей: «Особые потребности в классе», изданного в 1995 году, а также «Открытое досье по инклюзивному образованию» изданное в 2001 году.

Первая информация об инновационных образовательных практиках Румынии была представлена во время международной конференции в Бухаресте по вопросам образования и инвалидности (1992 г.), которую организовали ЮНЕСКО и ЮНИСЕФ. Впервые в Румынии появилась возможность продемонстрировать опыт обучения детей-инвалидов и их интеграции в массовую школу.

Важным этапом в разработке проблемы формирования сообщества инклюзивных школ был проект, который осуществлялся в период с февраля 1998 года по июнь 2002 года, с участием 12 школ в Бухаресте, Плоешть и Питешть. Проект координировался Министерством образования, Бухарестским университетом, Университетом Манчестера и Ассоциацией RENNCO Румынии при поддержке ЮНИСЕФ. Все задействованные в проекте школы завершили полный цикл участия в нём и достигли соответствующего требованиям стандарта инклюзивной школы. В плане проекта было определено пять этапов:

Этап 1: Начало цикла – создание координационной группы.

Этап 2: Сбор информации – определение актуального состояния школ.

Этап 3: Подготовка планов развития школы, разработка показателей качества инклюзивного процесса.

Этап 4: Проведение мониторинга инклюзивного образования и реконструкция первоначальных предложений – реализация стратегии развития направления инклюзивных школ.

Этап 5: Оценка достигнутого прогресса – оценка состояния развития, достигнутого участниками всех учреждений с точки зрения интеграции школы. Решение о возобновлении цикла разработки дальнейших действий принадлежало каждой школе индивидуально, при этом принимался во внимание накопленный опыт, возможные препятствия и ожидаемый прогресс.

На основе этого эксперимента уже в 1998 году была издана первая книга о румынском опыте инклюзии. Это «Руководство для менеджеров», в котором были показаны основные элементы интеграции и дана характеристика проектов инклюзивного образования в пилотных школах.

Все участвующие в проекте школы завершили полный цикл участия в проекте и достигли соответствующего требованиям стандарта инклюзивной школы. В 2001 году достоянием румынских педагогов стала работа „Including the Excludes, Meeting Diversity in Education, Example from Romania” (Блок А., Бадеску М. и др.), которая была высоко оценена румынским движением за инклюзивное образование. В 2002 из специальных школ 18 000 детей было переведено в обычные массовые школы. Однако эти дети стали жертвами благих намерений, потому что школы были недостаточно подготовлены для включения в учебный процесс детей с ограниченными возможностями. Несмотря на реализацию Национальной программы подготовки кадров по интеграции детей с ограниченными возможностями, министерством образования в партнерстве с RENINCO (Национальная сеть по вопросам информации и сотрудничества для интеграции детей с особыми образовательными потребностями), все же реальность показывает прежнюю проблему и необходимость постоян-

ной, углубленной подготовке преподавателей и руководителей школ в этом направлении.

Румыния накопила большой опыт в индивидуализации обучения детей с отклонениями в развитии. Для нас представляет большой интерес опыт Румынии в составлении индивидуальных планов для учащихся с особыми образовательными потребностями, которые учатся в массовой школе. Он обобщен в целом ряде работ румынских педагогов (2; 3; 4)

Составление индивидуальной программы обучения в Румынии основывается на командной работе специалистов. В команду по составлению индивидуальных планов обязательно включают учителей, психолога, социального работника, узких специалистов-медиков, родителей, и при возможности, самих детей, особенно в старшем школьном возрасте.

Командный принцип работы по разработке ИПО – это краеугольный камень данного процесса, поэтому первым шагом румынские педагоги считают создание группы поддержки планирования.

Перед составлением плана они обязательно хотят понять, какие цели и результаты обучения в инклюзивной школе видят родители для этого ребёнка, чего они ждут от будущего, как соотносят сформулированные ими ожидаемые цели и свой собственный вклад в достижение этих целей.

Это очень важные вопросы, выяснение их может быть даже достаточно болезненным для некоторых родителей, но без такого формулирования ожиданий на будущее невозможно составить действительно индивидуализированную программу обучения.

Прояснить эти ожидания на будущее им помогают такие вопросы:

- Какая деятельность приносит этому ребёнку удовольствие? О чём мечтает этот ребёнок? Каковы его планы на будущее?
- Каковы планы на будущее родителей этого ребёнка? О чём они мечтают для него?
- Кем бы вы хотели видеть этого ученика после окончания школы?
- Как вы видите счастливую и наполненную жизнь для этого ребёнка в будущем? Что может способствовать обретению такой жизни?

Именно такое начало работы по составлению индивидуального плана помогает им сформулировать цели обучения ребёнка с особыми образовательными потребностями. Для нашей практики это очень важный опыт, так как мы идем по пути партнерства семьи и школы.

Другой краеугольный камень для составления ИП – это проведенная комплексная психолого-педагогическая диагностика и оценка. Сводный результат такой комплексной оценки имеет большое значение для процесса индивидуального планирования. По сути своей, это краткий, суммарный отчёт, некоторое резюме всех видов оценки, с которым должны обязательно ознакомиться все участники группы поддержки планирования (2).

Целью ознакомления группы с этим сводным отчётом является информирование участников группы о тех наиболее важных результатах, которые были получены в ходе проведения оценки. Важным является то, что ко времени проведения собрания группы каждый её участник уже заранее должен иметь возможность ознакомиться с результатами и заключениями по всем видам проведенной оценки.

Координатор, ответственный за координирование работы по составлению индивидуальной программы, составляет сводный результат проведенной комплексной оценки и знакомит участников группы с этим документом перед первой встречей группы по планированию.

Основываясь на сформулированных целях обучения и жизненных планах в отношении ученика с особыми образовательными потребностями и на результатах проведенной комплексной оценки, педагоги формулируют цели обучения.

Непрерывная оценка осуществляется с помощью различных инструментов, таких как прямое и косвенное наблюдение, обсуждения, анкеты, анализ успеваемости в школе, формальные и неформальные тесты, замечания, контрольные списки и т.д. Их обработка позволяет установить прогресс ребенка.

Хотя программа интеграции детей с особыми нуждами была начата в 1990 году при общественной поддержке неправительственными организациями и финансовой поддержке ЮНИСЕФ, до настоящего времени понимание школьным сообществом проблем инклюзивного образования полностью не изменилось. Пока еще нет открытой и гибкой программы, а результаты, полученные в ходе проектов, признаны незначительными для реальных изменений в румынском образовании.

В настоящее время в Румынии реализуется ряд проектов и программ, инициированных общественными объединениями, а также центральной и местной властями, которые призваны обеспечить доступ к качественному образованию всех людей с ограниченными возможностями. И все же, по мнению аналитиков, в этих программах недостаточно внимания уделяется детям с тяжелыми нарушениями развития, безнадзорным, находящимся в группе риска (2). На данный момент в Румынии предпринимаются различные действия по образовательной интеграции детей с ограниченными возможностями, однако зачастую этот процесс является фрагментированным и непоследовательным. Большинство детей-инвалидов ориентированы на специальные школы и детские сады. Есть дети, которые вообще не участвуют в образовательных программах, недостаточно разработан инструмент для раннего определения инвалидности.

Т. Vgășmăș считает, что в Румынии есть ряд препятствий, которые тормозят процесс инклюзивного образования:

- отсутствие достаточной подготовки общеобразовательных школ, учителей и руководителей школ в области инвалидности;
- отсутствие интереса со стороны властей для достижения реальной интеграции, отсутствие национальной программы изучения потребностей всех детей в образовательных услугах;
- отсутствие специального оборудования, необходимого для школы в целях интеграции детей с ограниченными возможностями;
- механизмы оценки достижений учащихся в инклюзивном процессе ограничиваются учебной результативностью, демонстрируют в основном академические навыки, а не социальную интеграцию посредством обучения;
- отрицательное отношение к интеграции всех детей в массовую школу со стороны учителей, работников детских садов, преподавателей специальных школ, особенно в отношении детей с тяжелыми формами инвалидности (5).

Внедрение этого опыта Румынии позволит нам гармонизировать требования Куррикулума к уровню развития ребенка и его отклонению. Этот план будет адаптированной моделью к существующему Куррикулуму, который будет учитывать интересы, потребности и нужды детей, родителей и учителей инклюзивного класса.

С помощью этого плана в Румынии обеспечиваются равные возможности для каждого ребенка, потому что с наличием такого плана учитель следует тщательно выбранным стратегиям, направленным на индивидуальный подход.

Таким образом, Румыния накопила богатый опыт инклюзивного обучения и нам есть чему поучиться у румынских педагогов. Их опыт убеждает нас в необходимости научно-обоснованного подхода к организации инклюзии, подготовке дидактических кадров, как приоритетного направления в реализации идей инклюзивного образования. Наши народы очень близки, у нас много общих традиций не только в социальной жизни, но и в области образования, в связи с чем опыт Румынии может быть полезным на данном этапе реформирования нашей системы образования.

Литература:

1. Ainscow, M., *Dezvoltarea practicilor incluzive în școli*, Editura București, 1999.
2. Gherguț, A., *Psihopedagogia persoanelor cu cerințe speciale*, Iași, Editura Polirom, 2001.
3. Gherguț, A., *Sinteze de psihopedagogie specială*, Iași, Editura Polirom, 2005.
4. Gherguț, A., Neamțu, C., *Psihopedagogie specială*, Iași, Editura Polirom, 2000.
5. Vărășmăș, T., *Învățământul integrat și / sau incluziv pentru copiii cu cerințe speciale*, București, Editura Aramis, 2001.

ОСОБЕННОСТИ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В ИНКЛЮЗИВНОМ КЛАССЕ

Alina Iarovaia, studentă, Facultatea de Științe ale Educației și Arte,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Larisa Zorilo**, conf. univ. dr.

Summary: *In the given article the problem of educational activities of pupils with special educational requirements in inclusive class is considered. Methods which are effective while working with such pupils are considered as well. One of the aspects of the article is the individual approach to teaching children, the pedagogical support of the experts.*

Keywords: *Special educational requirements, difficulties in training, special conditions, mixed groups of pupils, training variant, interactive modes of study.*

В настоящее время в Молдове активно претворяется в жизнь программа инклюзивного образования на 2011-2020 годы, утвержденная правительством республики. Она предусматривает реформирование системы специального образования и максимальное включение в учебно-воспитательный процесс массовой школы детей, имеющих особые образовательные потребности. Её реализация требует создания в обычной массовой школе образовательно-воспитательного пространства, минимизирующего трудности детей с особыми нуждами в освоении школьного Куррикулума, и их адаптацию к обществу здоровых людей. Это вызывает необходимость изучения особенностей таких детей, что позволит реализовать специальные педагогические условия, без которых эти дети не смогут освоить современный Куррикулум.

В Проекте Концепции инклюзивного образования в республике Молдова (2010 г.) очень четко определена специфика психолого-педагогического сопровождения детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе, указывается, что учебно-воспитательный процесс должен строиться в соответствии со следующими основными положениями:

- необходимость пребывания ребенка с трудностями в обучении в комфортном психологическом климате;
- коррекционная работа с ребенком, направленная на коррекцию нарушения развития, активизацию его познавательной деятельности, формирование социальных навыков;
- комплексное воздействие на ребёнка при тесном взаимодействии учителя, психолога, дефектолога, логопеда, социального педагога, родителей и самого ребенка (7);

Исходя из этого, при разработке комплекса коррекционно-педагогических мероприятий в этом направлении, исследователями Молдовы Daniî A., Popovici D., Rucu A. определены основные формы обучения детей с проблемами в развитии:

- индивидуальное обучение (в отдельном помещении, с педагогом);
- частично индивидуальное обучение (по основным предметам индивидуально, по остальным – со всеми в классе);
- дополнительные занятия по отдельным предметам (во внеурочное время).
- групповая форма обучения (в классе, в подгруппе);
- возможность дополнительного выходного дня в середине недели (при рекомендованном специалистами шадящем учебном режиме);
- обучение по индивидуальному учебному плану (2).

Они предлагают, чтобы каждый вариант обучения рассматривался индивидуально на заседании школьной команды специалистов. Но сложность заключается в том, что педагоги Молдовы ограничены в действиях с такими детьми жесткими требованиями образовательного стандарта, временными рамками изучения программного материала и т.д. Поэтому необходима разработка нормативно-правовой базы работы с этой категорией учащихся, создание адекватной системы педагогических требований, соответствующих возможностям того или иного ребенка.

Анализ литературы свидетельствует о том, что абсолютное большинство детей с трудностями в обучении характеризует повышенная утомляемость, быстрая истощаемость центральной нервной системы, склонность к патологическому реагированию на чрезмерные нагрузки. У подавляющего большинства детей регистрируется неблагоприятная динамика работоспособности в течение учебного дня, учебной недели и учебного года. Заметно обнаруживает себя нарастание признаков неблагополучия в состоянии здоровья (увеличивается количество жалоб на усталость, головную боль, плохой аппетит, нарушение сна и т. д.). (Т.В. Егорова, Н.Г. Лусканова, А.Л. Сиротюк и др.)

Исходя из этого зарубежные педагоги, которые уже накопили определенный опыт, предлагают методы, которые могут быть эффективными в работе с такими детьми в массовой школе:

- адекватный темп подачи материала, демонстрация, наглядный показ этапов работы, способов действия;
- использование на уроках дидактических развивающих игр и упражнений, их занимательность;
- чередование форм и методов обучения (использование нестандартных приемов, эффекта неожиданности и т. д.);
- формирование навыков самостоятельной и совместной работы;
- гибкая система контроля знаний и их оценки;
- специальное обучение приемам умственной деятельности и учебной работы;
- использование сокращенных заданий, направленных на усвоение ключевых понятий;
- замена письменных заданий другими (лепка, рисование, и др.);
- четкое разъяснение заданий, часто повторяющееся;
- акцентирование внимания на задании, поэтапное разъяснение заданий;
- предоставление альтернативы объемным письменным заданиям (например, напишите несколько небольших сообщений; представьте устное сообщение по обозначенной теме);
- предоставление дополнительного времени для завершения задания;
- предоставление дополнительного времени для сдачи домашнего задания;
- использование индивидуальной шкалы оценок в соответствии с успехами и затраченными усилиями;

- разрешение переделать задание, с которым он не справился (4).

Особенность детей с трудностями в обучении состоит в несформированности у них мотивов и навыков учебной деятельности. Для выявления уровня сформированности компонентов учебной деятельности учителю в работе с такими детьми необходимо создавать специальные условия:

- а) оказание ученику помощи в учебной деятельности в той или иной форме (вопросы по плану действий, косвенные подсказки, введение дополнительных условий и т.д.). Мера и форма помощи становится очень важным диагностическим признаком, позволяющим учителю индивидуализировать планирование работы с учеником;
- б) введение новой задачи, которая напоминает уже известную ученику, но по существу отличается от задач ранее усвоенных: в этих случаях особенно значимым является то, в какой степени ученик может заметить несоответствие старых, уже известных ему способов, с применения которых он начинает решать задачу; на каком этапе решения он может обнаружить их несоответствие, определить, какая помощь учителя ему потребуется. Здесь важным является его способность внести изменения в способы действий после установления непригодности тех, которыми он владеет;
- в) на всех этапах работы важно систематически ставить перед учеником различные вопросы, требующие от него уточнения, что он должен сделать, что делает, что сделал, что должен узнать, что узнал, что нового в задаче или его действиях, какие причины мешают решить задачу, как преодолены возникшие затруднения и т.д. Содержание этих ответов позволяет судить о степени осознанности учеником и стоящих целей, и своих действий, и своих возможностей действовать (3).

По мнению V. Preda, создание положительной учебной мотивации можно достичь посредством формирования учебных интересов и коррекции отклонений в системе межличностных отношений. Он обосновывает это тем, что эти дети испытывают трудности в общении, да и здоровые дети не всегда проявляют к ним интерес и желание общаться и взаимодействовать (8).

Для формирования интереса к учебной деятельности целесообразно использовать интерактивные и нетрадиционные формы обучения; чередовать формы и методы обучения; использовать специальные компьютерные программы.

И особо важно создавать ситуации успеха. Их использование способствует переживанию ребенком светлых и радостных эмоциональных чувств, что создает условия для развития и углубления его взаимоотношений с педагогом, который получает дополнительные возможности для своего влияния на ребенка. Поощрение детей с трудностями в обучении должно рассматриваться, как необходимое средство педагогической коррекции, так как оно в определенных ситуациях приобретает решающее значение. Этих детей лучше перехвалить, чем недохвалить, их надо поощрять даже за небольшие успехи, даже за попытку что-либо сделать.

И, конечно же, очень важно осуществлять индивидуальный подход к каждому ребенку в процессе его обучения и воспитания. Это поможет установить с ним хороший контакт и доброжелательные отношения, что в дальнейшем будет способствовать более успешному проведению коррекционной работы. В процессе обучения следует использовать те методы и приемы, с помощью которых можно максимально активизировать познавательную деятельность детей, развивать их речь и формировать необходимые навыки учебной деятельности (3). Эффективным является использо-

вание на уроках игровых приемов, разнообразие видов деятельности, как групповых, так и индивидуальных, свободное перемещение детей во время занятий, предоставление учащимся права покинуть класс и уединиться в так называемом «безопасном месте», когда этого требуют обстоятельства. Всё это вызывает положительную реакцию и стимулирует их познавательную активность.

Очень важным вопросом в этой проблеме является использование оценки работы ребенка на уроке, как стимулирующего фактора его познавательной активности. При этом учителю важно знать, испытывает ли ученик или не испытывает потребность в оценке своих действий, опирается при этом на свою собственную оценку или только на отметки учителя, учитывает при этом содержание выполненных им действий или лишь случайные признаки, может или не может заранее оценить свои возможности относительно решения предстоящей задачи и др. Исследователи инклюзивного обучения рекомендуют, не обращать внимание на незначительные поведенческие нарушения таких детей.

Еще один очень важный момент. Необходимо предотвращать наступление утомления, используя для этого разнообразные средства. Такими средствами могут быть: чередование умственной и практической деятельности, обязательные физкультминутки, сокращение занятия до 25-30 минут, своеобразие преподнесения нового материала, красочное оформление дидактического материала и средств наглядности.

Очень значимым вопросом в преодолении трудностей в обучении таких детей является своеобразие преподнесения им нового материала. По мнению А. Раси он должен быть расчленен и даваться детям в строгой последовательности. Объемы заданий следует уменьшить. При отборе нового материала необходимо не допускать перегруженности детей излишней информацией, иначе дети будут испытывать трудности, которые приведут к снижению интереса (6).

Есть своеобразие в оформлении наглядного материала. Оно проявляется в том, что предлагаемый детям в процессе обучения материал должен быть свободен от лишних, неиспользуемых непосредственно на данном уроке деталей.

Перегрузка, например, картинной иллюстрации различными персонажами и предметами, о которых педагог не намерен говорить, может привести к отрицательному эффекту – ребенок не усвоит самого необходимого.

Все лишнее целесообразно убирать и закрывать от взглядов детей. В тоже время, демонстрация наглядного материала должна сопровождаться подробными словесными комментариями, которые должны быть краткими и понятными детям.

В странах Западной Европы используются подготовительные (к усвоению того или иного раздела программы) занятия, которые помогают детям с трудностями в обучении подготовиться к усвоению нового материала.

К своеобразию преподнесения нового материала относится то, что он расчленен и дается детям в строгой последовательности. Объемы заданий уменьшены. При отборе нового материала необходимо не допускать перегруженности детей излишней информацией, иначе дети будут испытывать трудности, которые приведут к снижению интереса к занятиям.

Важным в работе с такими детьми является сочетание зоны ближайшего и актуального развития ребенка. Под зоной актуального развития понимается уже сформированные способности ребенка, которые позволяют ему осуществлять те или иные действия самостоятельно, без помощи взрослого.

Образовательный процесс, как развивающий, строится в зоне ближайшего развития ребенка, т.е. педагогом создаются не те ситуации, в которых школьник уже умеет что-то делать (это зона актуального развития), а те, в которых он пока не

может действовать самостоятельно, но способен решать определённые задачи с помощью взрослых и сверстников. Те способности, появляющиеся у ребенка в зоне ближайшего развития, закрепляются и доводятся до зоны его актуального развития, что позволяет школьнику действовать самостоятельно и за счет этого снова выходить в зону ближайшего развития.

Для детей с особыми образовательными потребностями зона ближайшего развития различна. Поэтому педагог для решения одной и той же познавательной задачи создает ситуацию возможности выбора детьми способа действия, темпа выполнения задания, уровня его сложности и т. д. и ситуацию предъявления ребенком себя.

Одним из важных факторов успешного обучения детей с особыми образовательными потребностями в инклюзивном классе является вопрос организации физического пространства класса. От того, как организовано учебное пространство в классе, будет во многом зависеть, сможет ли такой ученик реально включиться в процесс обучения.

Основным недостатком традиционного расположения учебных мест является сконцентрированность на учителе, что сокращает возможности обучения через дискуссию и диалог со сверстниками. Обучение в таких условиях становится для учеников пассивным восприятием учебного материала, их активизации и вовлечения в процесс обучения не происходит. Ученики с особыми потребностями могут чувствовать себя изолированными, сидя впереди, всё время под пристальным взглядом учителя, и не имея возможности общаться со своими товарищами;

Наиболее эффективным в инклюзивном обучении считается формирование смешанных групп учащихся. Этот подход означает, что ученики, имеющие разные способности, для работы на уроке объединяются в одну смешанную группу. В таких неоднородных по составу группах дети могут активно взаимодействовать на уроке и учиться друг у друга. И поскольку при таком расположении дети могут активно взаимодействовать, можно использовать различные, центрированные на ребёнке методы и подходы к обучению, такие как обучение сверстниками друг друга, совместная работа в группе. При этом дети могут также выполнять индивидуальные задания. Преимущество этого способа организации учебного пространства для учителя состоит в том, что меняется его роль, обучение становится центрированным на ребенке.

Учитель может также осуществлять учебный процесс в любой части класса и с лёгкостью подходить к детям, если нужно оказать кому-то из них индивидуальную помощь.

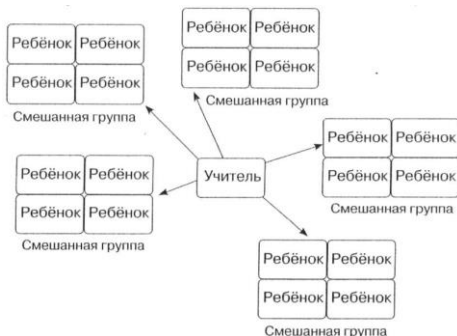


Рис. Формирование смешанных групп учащихся

Важность такого подхода объясняется целями инклюзивного обучения, где цели совершенствования академических навыков учащегося с особыми образовательными потребностями не считаются приоритетными.

Во время работы с детьми педагог должен проявлять особый педагогический такт, обеспечивать положительную эмоциональную поддержку детям, укреплять их веру в собственные силы. Необходимо обращать внимание на то, как работает ребенок: успевает ли за темпом всего класса, быстро ли устает, что дается ему труднее. В любых ситуациях необходимо сохранять спокойный тон, доброжелательность. Ребенок должен быть уверен, что вы всегда в отношении его справедливы. Исходя из этого, можно заключить, что только дифференцированный, особый подход к таким детям позволит преодолеть трудности в их обучении.

Инклюзивное обучение, включающее в себя коррекционный процесс, предполагает последовательное прохождение ряда этапов, соответствующих закономерностям развития каждой психической функции в онтогенезе. Время перехода к новому этапу зависит от индивидуальных особенностей ребенка, глубины нарушений. Поэтому, считает Гэри Банч, некоторые учащиеся с ограниченными возможностями нуждаются в изменении способов подачи информации или модификации учебного плана с целью более успешного усвоения общеобразовательной программы. В изменении способов подачи информации он понимает предоставление учащимся с ограниченными возможностями особых условий по сравнению с их одноклассниками, в частности – изменение сроков сдачи, формы выполнения задания, его организации, способов представления результатов. Модификация им понимается, как некое изменение задания или теста, которое меняет стандартную процедуру его проведения, или изменение требований, предъявляемых к уровню знаний учащегося с ограниченными возможностями. Примером модификации может служить частичное выполнение учащимся общеобразовательной программы (4).

Вывод: При организации инклюзивного образования детей с особыми образовательными потребностями необходимо *учитывать специфику психолого-педагогического сопровождения разных категорий детей с особыми нуждами, осуществлять комплексное воздействие на их развитие, индивидуализировать и дифференцировать этот процесс.* Это требует от педагога особого внимания, педагогической поддержки, искренней заинтересованности в том, чтобы эти дети состоялись как личности, были оптимально социально- психологически интегрированными в сообщество. Только в таком случае ребенок-инвалид получит опыт защиты собственных прав, а значит и своего будущего.

Литература:

1. Бурова Н.И. *Интегративное обучение детей с особыми образовательными потребностями.* Современные тенденции, проблемы, перспективы // Интегративные тенденции современного специального образования. - М.: Полиграф сервис, 2003, с. 248-251.
2. Daniş, A., Popovici, D., Racu, A. *Intervenția psihopedagogică în școala incluzivă.* – Chişinău, 2007.
3. Дети с отклонениями в развитии: Методическое пособие / Сост. Н.Д. Шматко. - М.: Аквариум, 1997. - 128 с.
4. Гэри Банч. Включающее образование. Как добиться успеха? (Основные стратегические подходы к работе в интегративном классе) / Пер. с англ. Н. Грозной и М. Шихиревой. – М.: Прометей, 2005. - Переиздание: М.: РООИ «Перспектива», ООО «Издательство МБА», 2008.
5. Ghid pentru profesori – Să înțelegem și să răspundem la cerințele elevilor din clasele incluzive UNESCO&UNICEF (2002)
6. Racu, Aurelia. *Învățământul special din Moldova: Istorie și actualitate,* Chişinău, 1999.
7. Proiect CONCEPTIA EDUCAȚIEI INCLUZIVE

8. Preda V., *Principiul normalizării în etica intervenției precoce asupra copiilor cu nevoi speciale* // Recuperarea și integrarea persoanelor cu handicap, 1995, Nr. 7.

ADOLESCENȚII SI PROBLEMELE SOCIALE DE ADAPTARE A ACESTORA

Doinița Răzuș, elevă, Colegiul Pedagogic „Ion Creangă”

Coordonator științific: **Veronica Brăduleac**, profesor de psihologie

Summary: *Adolescence (early youth) is to strengthen the personality and stage comprises the steps of approximately 14-15 and 18-19 years (as proposed periodization A.N.Leontiev), is shaping the final period of the personality, mental structures stabilize key is early and adult stages of formation lines of perspective in life. During this period adolescents meet common social problems such as image problems, personality problems, the search of identity, youth stress, parental pressure, social pressure, mass migration of parents. This problems especially the mass migration of parents I have seen and analyzed in our Teacher Training College and High School “Ion Creanga” where I applied a survey that gave me the opportunity to highlight the achievement of the educational process even without parents.*

Keywords: *teenager, social problems, social adaptation, communicative problems, parental migration, contradictional age.*

Adolescența (tinerețea timpurie) reprezintă etapa consolidării personalității și cuprinde aproximativ etapele dintre 14-15 și 18-19 ani (conform periodizării propuse de A.N.Leontiev). În periodizarea adoptată la Conferința a VII-a unională, consacrată problemelor de morfologie, fiziologie și biochimie ontogenetică, sînt indicate limitele 17-21 de ani pentru băieți și 16-20 de ani pentru fete. În literatura psihologică se pune accentul pe schimbarea formelor de bază de activitate, această limită este cuprinsă între 15-17 ani (D.B.Elkonin). În alte studii, accentul este pus pe dezvoltarea sferei motivelor personalității (L.I.Bojovici), constituirii concepției despre lume și perspectivei profesionale, limitele adolescenței fiind indicate în conformitate cu începutul și sfîrșitul acestor procese. [1. Vlas V., *Psihologia vîrstelor și pedagogică*, Chișinău, Ed. Lumina, 1992, p. 223.]

V. Pavelcu descrie vîrsta adolescentină ca fiind „etapa superioară în cristalizarea personalității”, caracterizată prin „detașare de grup și gravitație spre o lume mai personală, independentă și autonomă, vîrsta „metafizică” a sistemelor și teoriilor, cînd prin depășirea limitelor concrete ale realității se înfăurește o lume ideală și posibilă, populată, însă, adesea cu visuri himerice”. Tot el remarcă că „adolescența este căutarea febrilă a unui loc în vastul arhipelag al rolurilor sociale”. [6. Pavelcu V., *Caracterile afectivității, în Cunoașterea de sine și cunoașterea personalității*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1982.]

În opinia mea, adolescența este subiectul privilegiat și controversat al psihopedagogilor. Diversitatea opiniilor referitoare la adolescență derivă din complexitatea în sine a acestei etape din viața omului cu o dinamică excepțională în timp, cu multideterminări și multi-condiționări, dar și din poziția oarecum incertă pe care o ocupă adolescentul în sistemul perioadelor evolutive ale vieții.

Adolescenții sînt foarte diferiți între ei. Fiecare este un adult în devenire și are o doză de unicitate, interese cu totul și cu totul diferite decît cele ale semenilor lor. Ai stat vreodată în mijlocul mai multor adolescenți? Undeva într-un campus universitar sau în curtea liceului? Dacă răspunsul tău este da, aceasta înseamnă că ai observat cu siguranță că există mari diferențe între modul în care comunică. Nu vorbim neapărat de jargoane, acel limbaj înțeles numai de ei, ci de modul lor de a transmite informații unii altora.

Există trei mari stiluri de comunicare:

1. **Stilul de comunicare pasiv** se traduce prin evitarea confruntărilor și a conflictelor. Își dorește ca toți cei din jur să fie mulțumiți de el, fără a ține cont de drepturile sau dorințele sale personale. Aceste persoane pot fi ușor rănite, frustrate, iritate și îi lasă întotdeauna pe ceilalți să aleagă în locul său.

2. **Stilul de comunicare agresiv** presupune faptul că adolescentul este insensibil la sentimentele și trăirile celorlalți, nu-și respectă colegii, persoanele cu care lucrează la proiecte sau pe cei cu care interacționează, este ironic și utilizează adesea critica, atunci când se află într-un proces de comunicare. Ostilitatea și furia sînt stări asociate acestui stil de comunicare.

3. **Stilul de comunicare asertiv** este specific unui adolescent care are capacitatea de a iniția, menține și încheia conversații, discuții, de a finaliza proiecte într-o manieră pacifistă și plăcută. [6. Pavelcu V., *Caracterele afectivității, în Cunoașterea de sine și cunoașterea personalității*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1982.]

Comunicarea este o mare problemă între părinți și adolescenți. Părinții întîmpină adesea dificultăți în cunoașterea opiniilor, atitudinilor, proiectelor, sentimentelor și motivelor propriilor lor copii. Specialiștii au definit mai multe stiluri de comunicare între părinți și adolescent.

Stilul autoritar: părintele dorește să obțină o supunere strictă a adolescentului în fața autorității sale; acest stil nu este prea recomandat, deseori adolescentul nu învață cum să ia decizii și cum să-și asume responsabilitatea, pentru că nu i se dă ocazia să o facă.

Stilul inconsecvent: nu este recomandat, deoarece adolescentul nu va învăța să ia decizii judecînd rațional și în cooperare cu alții, ci va acționa în virtutea impulsurilor de moment.

Stilul hiperprotectiv: nici acesta nu este adecvat, deoarece adolescentul poate dezvoltă sentimente de teamă și insecuritate. Pentru el a acționa independent este prea riscant, pentru că a face o greșeală pare o catastrofă.

Stilul orientat către situația problemă: este menit de a-l ajuta pe adolescent să devină încrezut în sine și de a-și folosi propriul raționament în rezolvarea problemelor.[5. Șchiopu U., Verza E., *Psihologia vîrstelor, Ciclurile vieții*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1995, p. 478.]

Cheia comunicării eficiente constă în valorificarea abilității de a vorbi și de a asculta. În orice tip de societate, copiii își considerau părinții responsabili de satisfacerea dorințelor și necesităților lor, de reușitele sau insuccesele lor. Relațiile între părinți și copii se bazează pe un mecanism de comunicare deosebit, filtrat social, în care se realizează un anumit model, un patern de conduită. Prin urmare, comunicarea adolescentului cu semenii și adulții are un specific aparte, aceasta la rîndul ei incluzînd și unele probleme cu care se confruntă adolescentul aproape în fiecare zi. Voi relata despre aceste probleme, ghidîndu-mă de replica lui G.Elemer care spune: „*Este miraculoasă această țară a adolescentului. Ea e plină de particularități, miracole și ciudățenii. Hotarele ei sînt numai cioturi, neobișnuit de confuze și încurcate. Deseori locuitorii ei singuri nu știu cînd și pe unde i-au trecut hotarele. Și mai rar observă ei cînd și cum pleacă din această țară haotică, unde uneori aproape totul e cu picioarele în sus.*” [9. <http://www.prodidactica.md>.]

Reieșind din cuvintele spuse de G.Elemer, pot remarca faptul că lumea adolescenței cunoaște și unele probleme care sînt puse în discuție de sistemul de învățămînt modern centrat pe dezvoltarea, schimbarea și soluționarea acestor probleme.

Didactica modernă a făcut un top al celor mai frecvente probleme ale adolescenților:

1. Probleme legate de imagine/aspectul lor fizic.
2. Probleme legate de personalitate, de căutare a identității.
3. Tinerii sînt foarte stresați.
4. Presiunea părinților.
5. Presiunea socială.
6. Migrația în masă a părinților.

Toate problemele date se manifestă în cadrul relațiilor adolescent-adult, iar rolul comunicării în stabilirea acestor relații este foarte important.[4. Debesse M., *Psihologia copilului de la naștere la adolescență*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1992, p. 215 și 5. Șchiopu

U., Verza E., *Psihologia vîrstelor*, Ciclurile vieții, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1995, p. 478.]

Relațiile cu adulții au o deosebită importanță la vîrsta adolescenței. Ea ține de problema relațiilor dintre generații, de aceea implică mai mult un caracter social, psihosocial și individual. Aceasta se referă, în primul rînd, la *relațiile cu părinții*. Ele merită o atenție deosebită, deoarece familia reprezintă unul dintre principalii factori de socializare a personalității, iar caracterul relațiilor familiale influențează în mod direct asupra psihicului și personalității individului. În conformitate cu tonul emoțional, psihologii plasează relațiile adolescenților cu părinții în raza a două extreme: de la relațiile calde, apropiate, binevoitoare pînă la cele glaciale, dușmănoase, tiranice. Cu cît stilul de comunicare al părinților cu copiii este mai autoritar, cu atît aceste conflicte se întetesc mai tare. Relațiile cele mai frecvente dintre adolescent și adult deseori capătă o formă de problemă socială, în special pentru adolescenții cu părinții plecați peste hotare.

Cel mai frecvent apar problemele de ordin social la adolescenți din cauza plecării în masă a părinților peste hotare, rămînînd astfel sub tutela bunicii sau a rudelor, prietenilor, fraților sau surorilor mai mari. Plecarea cetățenilor moldoveni la lucru în străinătate este un fenomen deja foarte răspîndit. Deseori se observă cum se schimbă personalitatea copiilor imediat după plecarea părinților peste hotarele țării; devin nervoși, fac caz din orice măruniș, își pierd încrederea în sine. Se simt uneori inegali în drepturi cu ceilalți membri ai colectivului de elevi. Societatea noastră a moștenit viziunea despre educația în familie ca sarcină particulară a părinților, independentă de realitatea înconjurătoare, fapt care a avut drept consecință un întreg amalgam de tragedii de familie și destine frînte de copii. Educîndu-i pe copii, părinții educă viitoarea istorie a țării noastre, deci și pe cea a întregii lumi. [1. Vlas V., *Psihologia vîrstelor și pedagogică*, Chișinău, Ed. Lumina, 1992, p. 223 și 2. Racu Ig., *Psihologia dezvoltării și psihologia pedagogică*, Chișinău, 2007, p. 160.]

Alte probleme frecvent înfîluite în comportamentul adolescenților sînt:

- **Probleme școlare.** În viața adolescentului pot apărea dificultăți sau probleme școlare care constituie motive de conflict cu părinții sau cu alți adulți (profesori). Printre problemele care apar în viața școlară a adolescentului se află următoarele: abandon școlar, blocaj la una din materii, nu mai învață așa cum o făcea înainte, chiulește de la școală, refuză să învețe la anumite materii, învață mult, dar rezultatele sînt sub nivelul efortului depus, este în conflict cu unul din profesori și e pe cale de a rămîne corigent etc.
- **Complexe de inferioritate.** Adolescentul devine mai conștient de propria persoană, de propriile lui posibilități, de calitățile și defectele sale. Imaginea propriei sale persoane devine deosebit de importantă în viața sa, aceștia acordîndu-i-se o atenție deosebită.
- **Viața sentimentală.** Emoțiile, trăirile, sentimentele adolescentului se diversifică și își modifică intensitatea și consistența. Poate să apară prima dragoste, dar și prima mare dezamăgire, trăiri care încă nu pot fi gestionate eficient de către adolescentul care nu a mai trăit astfel de experiențe.
- **Comportamente deviante.** Agresivitatea sub toate formele sale, consumul de diferite substanțe (tutun, alcool, drog), minciuna, furtul, fuga de acasă sînt exemple de comportamente care deranjează sau perturbă echilibrul întregii familii. Disparația sau atenuarea acestor comportamente nu se face de la sine, iar efortul pe care îl depune familia în gestionarea acestora este epuizant și frustrant pentru toți membrii familiei, mai ales cînd o astfel de problemă nu este abordată potrivit.
- **Tensiune și incapacitate de relaxare.** Experiențele noi prin care trece adolescentul, modificările din viața sa îi pot crea stări de tensiune și disconfort pe care le resimte ca fiind dificil de gestionat.

• **Depresie.** Atunci cînd apare depresia lucrurile se complică din ce în ce mai mult cu întreaga familie. Viața și viitorul adolescentului pot fi puse în pericol de o astfel de afecțiune neglijată, în primul rînd, de părintele care este încă responsabil pentru viața fiului sau fii-ței sale. Adolescentul depresiv nu trebuie lăsat în această stare, ci este necesar să fie ajutat de specialiști: medici, psihologi specializați în psihoterapie.

• **Izolare sau retragere:** adolescentul se izolează de lumea înconjurătoare, nu are dorință de a comunica cu nimeni.

• **Dificultăți în alegerea viitoarelor studii sau a unei profesii.** Viitorul adolescentului depinde de alegerea pe care acesta o va face. Ce îl determină pe el să nu se poată decide este un lucru destul de greu de aflat de părinte, chiar și de adolescent. De aceea, într-o astfel de situație consilierea psihologică poate fi benefică pentru adolescent.

Divorțul părinților. Pentru copil sau adolescent divorțul părinților este o traumă care rămîne pentru totdeauna în suflet. Dacă această traumă survine într-un moment de fragilitate, cum ar fi perioada adolescenței, dificultățile care apar în viața adolescentului pot crea mari dezechilibre în viața lui cît și în cea a părintelui. De aceea este necesar să sprijinim adolescentul, pentru a ajunge la înțelegere și la împăcare, pentru a putea merge mai departe pe drumul lui. Divorțul părinților poate deveni pentru adolescent motiv de abandon școlar, consum de substanțe, comportamente agresive etc. [9. <http://www.prodidactica.md>.]

Cauzele care duc la apariția problemelor sociale ale adolescenților în ansamblu sînt diverse. Conform constatărilor savanților Racu Ig. Și Emil Verza avem următoarele cauze:

- grija față de tineri este la un nivel redus;

- atenția și controlul adolescenților în domeniul instructiv, educativ, de formare a personalității, astfel încît să existe o motivație pentru viitorul adolescentului. [5. Șchiopu U., Verza E., *Psihologia vîrstelor*, Ciclurile vieții, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1995, p. 478 și 8. Racu Ig., Racu Iu., *Psihologia dezvoltării*, Chișinău, 2007, p. 257.]

Pe lângă aceste cauze principale mai pot adăuga următoarele:

- lipsa tutelei;

- lipsa comunicării cu cei apropiați;

- lipsa sfatului și a sprijinului părintesc.

Se știe că omul devine o personalitate doar în societate și numai datorită societății. Trăind într-o familie cu părinți plecați la lucru peste hotare, copilul este lipsit de bucuria de a admira această unitate și de a trăi o viață cu valoare deplină. Căci viața în familie îi solicită omului spiritualitate, jertfe permanente, capacitatea de a avea grijă de o altă persoană, de a trăi cu interesele, bucuriile și preocupările acesteia.

Analizînd în esență tema „Adolescenții și problemele sociale de adaptare a acestora”, nu am exclus faptul de a realiza un mic sondaj care ne evidențiază situația și în instituțiile noastre de învățămînt, Colegiul Pedagogic și Liceul Teoretic «Ion Creangă». Pornind de la concluzia realizată de Studiul de Demografie și Sănătate 2008 din Moldova, că în ultimii ani la noi în țară numărul copiilor sub 14 ani rămași fără supravegherea și îngrijirea părinților crește tot mai tare, am constatat aceeași situație și la noi în Colegiu și Liceu. Dacă în anii de studiu 2009-2010 numărul copiilor cu un părinte plecat peste hotare era de 158 de elevi – 27,80%, atunci în anii 2010-2011 a crescut pînă la 163 de elevi – 29,85%. Dacă în 2009-2010 copii cu ambii părinți plecați peste hotare erau în număr de 55 de elevi – 9,60%, atunci în 2010-2011 a crescut pînă la 61 de elevi – 11,17%. Din cîte observăm, numărul acestor elevi rămîne să crească în continuare. Sondajul pe care l-am desfășurat a constituit un mic chestionar care a fost realizat pe un eșantion de aproximativ 130 de elevi. La întrebarea:

1. Cît de des comunicați cu părinții? Am obținut următoarele rezultate:

➤ În fiecare zi – 120 de elevi – 92%;

- Minimum de 10-15 ori pe săptămână – 10 elevi – 8%;
- Rareori – 0 elevi – 0 %.

2. Cu cine locuiești în timpul anului școlar? La întrebarea dată am obținut următoarele rezultate:

- ❖ Locuiesc cu un părinte – 100 de elevi – 77%;
- ❖ Locuiesc cu buneii – 16 elevi – 12%;
- ❖ Locuiesc cu alte rude – 10 elevi – 8%;
- ❖ Locuiesc singuri – 4 elevi – 3%.

În aceste condiții, nu putem considera, din punct de vedere statistic, plecarea părinților în străinătate drept motiv fundamental al aflării elevilor în situație de abandon școlar. Plecând de la premisa rolului fundamental al familiei în dezvoltarea echilibrată a adolescentului, am ținut cont și de problemele care se regăsesc în familiile elevilor chestionați. Părinții copiilor fac parte din categorii diverse: oameni sub limita sărăciei, oameni care trăiesc din ajutoare sociale, oameni care își doresc mai mult, care vor să le asigure o bunăstare materială copiilor și posibilități de dezvoltare conforme cu secolul în care trăim. Din acest motiv, am adresat elevilor întrebarea:

3. Care a fost cauza plecării părinților peste hotare? Aici m-am ales cu următoarele rezultate:

- a) lipsa acută a banilor – 95 de elevi – 73%;
- b) dorința de avea un trai mai decent – 30 de elevi – 23%;
- c) violența verbală și fizică dintre părinți – 5 elevi – 4%.

Modelul oferit de familie are o importanță deosebită, familia fiind cadrul socializării primare a copilului. Din acest univers fac parte părinții, frații, surorile și alte rude apropiate. Ei se identifică mult cu aceste persoane. O altă întrebare a sondajului care mi-a permis să scot în evidență atitudinea copiilor față de migrația în masă a părinților este următoarea:

4. Ești indispus de faptul că părinții tăi au plecat și continuă să plece peste hotare?

Aici am rezultatele:

- Da, îmi pare rău foarte mult – 128 de elevi – 98%;
- Nu prea – 2 elevi – 2%;
- Nu știu – 0 elevi – 0 %.

Un alt aspect al socializării primare este caracterul relațiilor copii-părinți, care trebuie să satisfacă nevoile de siguranță, de sprijin al părinților, nevoi care, odată satisfăcute, îi permit copilului să se emancipeze și să-și formeze personalitatea. Elevii au fost întrebați:

5. Care este impactul mediului familial pentru tine? Aceste nevoi par a fi satisfăcute la majoritatea elevilor chestionați. Deci, avem următoarele rezultate:

- ✓ Mă sprijină în ceea ce fac – 75 de elevi – 58%;
- ✓ Sînt de acord cu ceea ce fac – 50 de elevi – 38%;
- ✓ Sînt prea severi – 5 elevi – 4%;
- ✓ Sînt indiferenți – 0 elevi – 0%.

Mă bucură faptul că copiii simt susținerea din partea părinților și nu s-au întîlnit cu situații de indiferență din partea lor. În sistemul de învățămînt actual, se pune accent foarte mult pe relația profesor-elev. Astfel, o bună comunicare între aceste două variabile are efecte pozitive în dezvoltarea tînărului. Elevii au fost întrebați, dacă:

6. Au avut conflicte cu cadrele didactice? Avem următoarele rezultate:

- ✓ 115 elevi nu au avut conflicte – 88,4%;
- ✓ 13 elevi au avut conflicte rareori – 10%;
- ✓ 2 elevi deseori au conflicte – 2,6%.

Rezultatele date ne afirmă faptul că elevii noștri nu sînt conflictuali, ceea ce ne bucură.

7. Ce te sfătuie profesorul în legătură cu problemele legate de procesul instructiv-educativ?

Aici avem următoarele rezultate:

- ❖ Să tind spre treapta cu denumirea de „Cel mai bun” – 50 de elevi – 38,5 %;

- ❖ Să iau exemplul de la colegii mei cei mai buni – 30 de elevi – 23 %;
- ❖ Să țin cont de sfatul părinților chiar dacă sînt peste hotare – 15 elevi – 11,5 %;
- ❖ Să depun un efort mai mare chiar dacă dorința nu am – 15 elevi – 11,5 %;
- ❖ Să nu mă distrag momentele inutile pentru mine ale prietenilor din procesul de învățare – 10 elevi – 7,7 %;
- ❖ Să mă debarsez de viciile neplăcute care sînt o piedică în dezvoltarea mea pe plan profesional – 5 elevi – 4,0 %;
- ❖ Nu mă sfătuie cu nimic – 2 elevi – 1,5 %;
- ❖ Nu prefer discuțiile cu profesorul pe tema „Învățarea” – 3 elevi – 2,3 %.

Elevii din Colegiu, răspunzînd la această întrebare, au dat dovadă de multă obiectivitate și precizie. Nu au insistat spre a spune neadevărul, ci, din contra, au analizat bine situația lor în procesul instructiv și au evidențiat cele mai semnificative lucruri din cadrul relației lor cu cadrele didactice.

Adolescența reprezintă una dintre cele mai provocatoare, intense și, în același timp, decisive perioade ale vieții oricărei persoane. În continuare, voi enumera soluțiile de combatere a problemelor sociale de adaptare a adolescenților:

- Monitorizarea de către diriginți sau persoanele-tutelă a activității elevilor ce au părinții plecați la muncă peste hotare atît în cadrul școlii, cît și în afara ei;

- Crearea unor grupuri de profesori, elevi de la specialitatea Asistență Socială a Colegiului pentru a realiza diverse activități (traininguri, consilieri, profilaxii etc.) în scopul întăririi relațiilor dintre școală și sistemul de asistență socială.

- Crearea unor organizații care ar proteja adolescentul de impertinența, agresivitatea sau indiferența din lumea maturilor (lucrul dirigintelui, a psihologului școlar și a pedagogului social).

- Implementarea în practică a unor proiecte educaționale ca de exemplu proiectul „Tinerii pentru Moldova”, avînd drept obiectiv centrarea învățării pe elev, cu scopul de a oferi posibilități adolescenților lipsiți de tutela părintească să se implice activ în diferite activități curriculare și extracurriculare, astfel conștientizînd eficacitatea și importanța stabilirii și întreținerii relațiilor de comunicare cu adulții.

- Crearea unei Comisii speciale, formată din profesori și elevi, care ar verifica permanent situația copiilor ai căror părinți sînt plecați în străinătate.

- Oferirea mai multor posibilități elevilor de a participa în discuțiile tematice abordate la Centrul „Atis”.

Pornind de la afirmația lui Michel Houllebecq – un controversat novelist francez „*Adolescența nu este doar perioada importantă a vieții, ci și singura perioadă cînd putem vorbi despre viața în sensul complet al cuvîntului*”, pot desprinde o concluzie care scoate în evidență acele formațiuni noi în structura psihicului și personalității adolescentului care sînt, bineînțeles determinate nu numai de procesele de maturizare biologică, ci și de noua situație socială a adolescentului. La vîrsta dată, se rezolvă problema autodeterminării sociale și personale, care reprezintă atît o detașare, cît și o apropiere de lumea adulților prin alegerea propriului loc și rol în viață. Discuțînd astăzi despre adolescenți și problemele sociale de adaptare a acestora, am remarcat faptul că punctul forte al soluționării acestor probleme ar fi comunicarea eficientă cu adulții, în special relația de comunicare adolescent-părinte plecat peste hotare.[1. Vlas V., *Psihologia vîrstelor și pedagogică*, Chișinău, Ed. Lumina, 1992, p. 223 și 7. Rdau N., *Psihologia vîrstelor*, Adolescența – Schiță de psihologie istorică, București, 1995, p. 166.]

În prezent problematica adolescenței devine tot mai complicată și avansată cu multe probleme care necesită o intelectualitate mult mai modernă pentru a fi soluționate. Fiind

realizate mai multe sondaje asupra eșantionului de elevi din Colegiul nostru, unul dintre care l-am realizat și eu, s-a constatat că adolescenții cu părinții plecați peste hotare se confruntă cu un șir de probleme sociale care necesită într-adevăr unele soluții de ameliorare a situațiilor-problemă date. Analizând rezultatele experimentului de constatare și materialul teoretic prezentat, am evidențiat 4 grupuri de copii, elevi ce au părinții plecați peste hotare, și anume:

- ❖ Copii care au avut șansa să fie lăsați în grija unor persoane responsabile, conștiente de sarcinile care le revin;
- ❖ Copii aproape abandonați, lăsați în grija unor persoane incapabile să facă față situației;
- ❖ Copii lăsați acasă în grija unor persoane care, fie nu sînt cointeresate, fie nu au autoritatea necesară pentru a suplini lipsa părinților;
- ❖ Copii rămași fără supraveghere.

În concluzie, aș remarca totuși că adolescenții ai căror părinți sînt plecați peste hotare ar trebui considerați în situație de risc. Apreciez faptul că elevii nu permit ca să fie înlocuite cu ușurință dragostea și grija părintească, chiar dacă nu sînt alături mereu. Studiul școlar și sondajul realizat m-au făcut să înțeleg un lucru esențial, că oricît de contemporane ar fi conceptele didacticei, învățarea se răspîndește asupra tuturor elevilor, în special, pentru cei lipsiți de tutela părintească și că întotdeauna trebuie să sprijinim acești elevi cînd au nevoie și toate cadrele didactice trebuie să înțeleagă mai mult acești copii, oferindu-le susținere pe cît e de posibil.

Referințe bibliografice:

1. Vlas V., *Psihologia vîrstelor și pedagogică*, Chișinău, Ed. Lumina, 1992, p. 223.
2. Racu Ig., *Psihologia dezvoltării și psihologia pedagogică*, Chișinău, 2007, p. 160.
3. Munteanu A., *Psihologia copilului și a adolescentului*, Timișoara, Ed. Augusta, 1998, p. 291.
4. Debesse M., *Psihologia copilului de la naștere la adolescență*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1992, p. 215.
5. Șchiopu U., Verza E., *Psihologia vîrstelor*, Ciclurile vieții, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1995, p. 478.
6. Pavelcu V., *Caracterele afectivității, în Cunoașterea de sine și cunoașterea personalității*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1982.
7. Rdau N., *Psihologia vîrstelor*, Adolescența – Schiță de psihologie istorică, București, 1995, p. 166.
8. Racu Ig., Racu Iu., *Psihologia dezvoltării*, Chișinău, 2007, p. 257.
9. <http://www.prodidactica.md>.

ATELIERUL ȘTIINȚE ECONOMICE

ECONOMIA SUBTERANĂ

Vadim Lopotenco, student, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Conducător științific: Alla Trusevici, conf. univ. dr.

Summary: *This article stresses that underground economic activities exist in most countries around the world, and they usually have the same causes: inadequate tax systems, excessive state interference in the economy and the lack of coordination in establishing economic policies. There are three based components of the underground economy - fiscal fraud, illegal work and criminal activities. For certainly, there are the necessity to accentuate that only in theoretical plane is possible to divide this three components. In real live all of them have continues goal - to maximize incomes. Through this paper, we aim to offer certain recommendations, which, in our opinion, would lead to solving the issue of inadequate allocation of resources and would also contribute to restoration of the worldwide economy.*

Keywords: *the Underground Economy, tax fraud, tax evasion, undeclared workm, corruption, income, tax, legislation.*

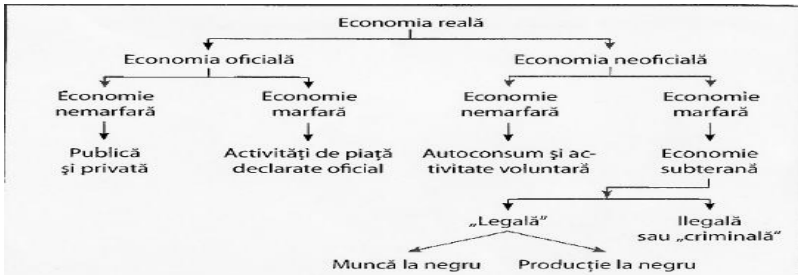
Cuvinte-cheie: *economie subterană, fraudă fiscală, evaziune fiscală, munca „la negru”, corupție, venit, impozit, legislație.*

Morihei Ueshiba în „Arta păcii” scria „Economia este baza societății” [9; p.110]. Într-adevăr astăzi orice societate este bazată pe economie. Cu cât ea este mai dezvoltată, cu atât societatea are un nivel mai bun de trai. Informații despre nivelul de dezvoltare economică a unui stat ne sînt oferite de diferiți indicatori macroeconomici. Însă aceste date nu ne dau o imagine corectă asupra situației reale. Acest lucru se datorează faptului că în toate țările lumii, alături de economia oficială, mai există și o economie neoficială sau subterană, ale cărei proporții pot fi evaluate cu o mare aproximație.

În literatura de specialitate putem întîlni o serie de sinonime folosite pentru „economia subterană”, și anume: economie neoficială, economie clandestină, economie ocultă, economie ascunsă, economiei tenebră, etc. În context național se pot propune o varietate de definiții, însă pe plan internațional se caută acceptarea unei definiții universale. Aceasta, în opinia noastră, reprezintă toate formele activității economice, ce nu sînt autorizate de către stat, nu sînt reflectate în statisticile oficiale și care dăunează grav atât bugetului de stat, cât și economiei, și dezvoltării statului în întregime.

Economia neoficială a apărut încă în antichitate, cînd, de exemplu se plăteau demnitarilor de stat pentru a le „hrăni onestitatea”. De-a lungul timpului economia tenebră a înflorit, ajungînd o problemă istorică a secolului XXI, mai ales pentru țările în tranziție, ca de exemplu Republica Moldova.

Conform revistei „Problèmes économiques” structura economiei reale se prezintă în modul următor:



(Sursa: Revista „Problèmes économiques”, Paris, 19.01.2000.)

Însă în practica internațională economia subterană este împărțită în trei compartimente: fraudă fiscală, munca „la negru”, activitățile criminale.

Evident, trebuie subliniat faptul că anumite delimitări între cele trei componente enumerate sînt strict teoretice, în realitate activitățile avînd o continuitate, iar ordinea de desfășurare este subordonată unui singur scop – maximizarea veniturilor. În continuare vom analiza cele trei compartimente.

Frauda fiscală reprezintă ansamblul practicilor care urmăresc ocolirea în totalitate sau în parte a impozitului datorat statului. În funcție de locul de manifestare, intensitate, metodele folosite în antiteză cu legislația economică fiscală, dar și cu toleranța societății, fraudă poate exista sub anumite forme precum: evaziunea fiscală, contrabanda, forme nesensibile sau speculative, interpretări particulare ale unor prevederi legale în scopul sustragerii sau evitării impozitării. În general, între fraudă fiscală și evaziune fiscală se face o distincție.

Cel mai adesea, fraudă fiscală desemnează o infracțiune și se deosebește de evaziune fiscală, care reprezintă o utilizare abilă a posibilităților referite de lege. În concepția unor autori, evaziunea este definită ca reorganizare legală a unei afaceri, astfel încît să minimizeze obligația fiscală, iar fraudă fiscală – ca o rearanjare ilegală a unei afaceri în același scop. [12; p.57]

Unii specialiști din domeniul dat susțin că evaziunea fiscală este principala în ierarhia economiei subterane, formele pe care le îmbracă aceasta fiind extrem de variate și ingenioase:

- producția clandestină de mărfuri;
- bilanțuri și contabilitate falsă;
- cumpărarea de firme cu datorii;
- multiplicarea accelerată a formelor și procedurilor utilizate pentru spălarea banilor etc.

Cel mai des evaziunea fiscală se întîlnește sub forma de neînregistrare în documentele de evidență contabilă, nedeclararea veniturilor impozabile sau declararea unor sume eronate de vînzare – cumpărare a unor bunuri. Aceste activități sînt caracteristice îndeosebi pentru țările slab dezvoltate deoarece autoconsumul este foarte puternic, iar posibilitățile de a înregistra statistic toate activitățile sînt reduse, producția necontabilizată în mod conștient are un rol important, depășind, în cazurile unor țări, chiar și economia oficială.

În Republica Moldova evaziunea fiscală reprezintă o parte importantă a economiei subterane. Dacă pentru unele țări, această componentă a economiei tenebre ocupă de la jumătate pînă la două treimi din economia neoficială, atunci la noi în țară această parte din întreg este probabil mai mare. Pot fi aduse cel puțin două argumente în favoarea acestui fapt:

- crima, drogurile, spălarea banilor nu au încă dimensiuni foarte mari;
- condițiile pentru fraudarea fîscului sînt deosebit de favorabile pentru ca acest fenomen să capete dimensiuni mari și ritmuri ascendente relativ înalte, superioare chiar și celor ale creșterii economice oficiale.

În practică fraudă fiscală este determinată de legislația statelor și de momentul desfășurării unei anumite activități. Astfel politica fiscală dusă de către stat pot produce diverse efecte. De exemplu declararea veniturilor și, în consecință, stabilirea impozitului aferent acestora pot fi operațiuni simple dacă sursele sînt bine delimitate și tehnica de calcul se bazează pe un sistem logic, dar complexitatea operațiunii crește, iar siguranța unor corecte determinări ale impozitelor scade accentuat în cazul existenței unei multitudini de surse de venit concomitente pentru același subiect. Acest lucru este foarte important deoarece în practică se întîlnesc foarte des situațiile cînd contribuabili cu venituri mici sînt riguros impozitați, în timp ce posesorii unor surse multiple de venituri beneficiază de o sumedenie de circumstanțe care în final conduc la o impozitare ce contravine evident principiilor de echitate fiscală. Asemenea fapte le putem întîlni în Republica Moldova destul de des.

Deci trebuie să fie înlăturată inegalitatea dintre veniturile pe care un stat le obține, în cazul în care fiscalitatea nu este excesivă, și eficiența organizării a instituțiilor de control.

Aspectele prezentate, pun în lumină rolul statului în generarea fraudei fiscale și considerăm că aceasta este punctul de plecare pentru dezrădăcinarea acestui fenomen din patrimoniul economiei statului nostru.

Al doilea compartiment al economiei subterane este **munca „la negru”**. Statisticile oficiale înregistrează permanent un număr sporit de șomeri, iar dintre persoanele angajate la un serviciu un procent semnificativ realizează venituri care nu pot asigura sub nici o formă existența unei persoane. Astfel se observă încadrarea lor în munca nelegală. Conceptul de muncă fără forme legale reprezintă orice activitate prestată în cadru legal și plătită dar nedeclarată autorităților publice. [5; p.34] Ca urmare a acestei definiții, activitățile care intră sub incidența Codului penal sînt excluse.

Principalul motiv pentru angajator și angajat pentru „participarea” la perpetuarea fenomenului muncii fără forme legale este cel economic. Utilizarea muncii la negru oferă posibilitatea de a crește veniturile și de a evita plata diverselor taxe și impozite. Pentru angajator acest lucru poate duce la reducerea costurilor declarate.

Sfera de cuprindere este foarte variată, de la activitățile casnice, gospodărești, comunitare, trecînd prin munca în agricultură, construcții, diverse ramuri industriale, uneori, inclusiv, de înaltă tehnicitate. Persoanele antrenate în aceste sfere pot fi împărțiți în:

- persoanele cu două sau mai multe locuri de muncă;
- persoane cu profesii liberale sau autorizate (instalatori, traducători, contabili etc.);
- persoane „inactive economic” (studenți, elevi, persoane casnice, pensionari, persoane avînd contractul de muncă suspendat);
- persoane fără loc de muncă. Posibilitatea ca această categorie de personal va lucra fără contract de muncă este mare datorită îndemnizațiilor de șomaj mici, chiar dacă aceștia riscă să piardă această îndemnizație. [5; p.35]

Vîrsta și sexul persoanelor diferă de la un sector la altul. Deci se observă că principala participanți la munca ilegală sînt:

- persoane avînd o calificare slabă, impuși să accepte locuri de muncă oculte, negăsind alte posibilități pe piața oficială a muncii;
- minori, studenți, șomeri și pensionari;
- grupurile cu salarii reduse și nivel scăzut de instruire;
- persoane care au dificultăți privind integrarea lor socială.

Munca „la negru” are un impact semnificativ asupra bugetului de stat. Acest lucru se datorează faptului că în bugetul de stat nu ajung o mulțime de impozite. În unele state, unde îndemnizația de șomer nu diferă mult dintre cei cu actele în regulă și șomerii fără formă legală, suferă fondurile sociale. Banii în buget nu ajung, iar cheltuielile bugetare cresc.

Dat fiind că munca „la negru” nu e recunoscută și nu e protejată de legislația muncii, muncitorii pierd toate beneficiile muncii legale, cum ar fi cursuri de calificare, cariere profesionale, concedii plătite, salarii în funcție de calificare. Pe lângă acestea, muncitorul „la negru” nu este protejat în nici un fel în caz de accident, moarte, bătrînețe, este expus diferitelor sancțiuni atît fiscale, cît și, uneori, penale.

În Republica Moldova veniturile din munca „la negru” s-ar cifra la 50 mlrd. de lei. Conform statisticii, din totalul de 2,3 mln. de persoane apte de muncă din RM lucrează 1,2 mln., ceva mai mult de un milion au ocupații necontrolate, dintre care circa 400-600 de mii sînt cei plecați peste hotare. Dintre cele 1,2 mln. de persoane ce lucrează în RM, doar 620 mii sînt salariați oficial (270 mii activează în sectorul bugetar și primesc anual în jur de 5 mlrd. de lei, iar 350 mii activează oficial în sectorul real al economiei, primind 9 - 10 mlrd. de lei). [15]

Prin urmare, 600 mii de persoane muncesc neoficial, adică „la negru”, iar luînd în considerație că cei duși peste hotare într-un procentaj masiv lucrează și ei neoficial, atunci cifra de 600 mii va crește considerabil.

Astăzi, noi putem analiza și lupta altor țări cu acest fenomen. De exemplu, în România din 30 aprilie, 2011 a intrat în vigoare un nou Cod al muncii. Potrivit noilor prevederi, patronul care angajează mai mult de cinci persoane fără încheierea unui contract individual de muncă va plăti o amendă între 10.000 și 20.000 de lei (valută română), pentru fiecare persoană identificată. În plus, și angajatul care va lucra fără contract individual de muncă va plăti o amendă între 500 și 1.000 de lei (valută română). Și se sancționează cu închisoare de la unul la doi ani sau cu amendă penală primirea la muncă a mai mult de cinci persoane, fără încheierea unui contract individual de muncă. [6]

Ca rezultat în primele 2 zile au fost înregistrați 42000 de muncitori. [16]

Cu ce propuneri vine guvernul din Republica Moldova? Executivul vrea să mărească amenzile până la 10 000 de lei pentru fiecare persoană căreia i se va plăti salariul „în plic”, precum și sancționarea salariatului care va accepta o astfel de plată. De asemenea, este prevăzută înregistrarea de către agențiile teritoriale de ocupare a forței de muncă, prețurile contractelor individuale de muncă încheiate la întreprinderile din sectorul privat cu un efectiv de pînă la 20 de persoane. În cazul întreprinderilor cu un efectiv de pînă la 50 de salariați, ar urma să aibă loc înregistrarea personalului la inspectoratele teritoriale de muncă.

Vor fi capabile aceste acțiuni să reducă practica muncii „la negru”? Nici Guvernul, se pare, nu crede că acest flagel poate fi stîrpit cu totul, de aceea vorbește de minimizarea practicii dăunătoare pentru om, societate și stat, dar și pentru mediul de afaceri.

Modul efectiv de combatere a muncii „la negru” depinde de contextul în care acțiunile vor fi implementate. Aceste politici trebuie să includă:

- schimbarea și întărirea sistemului instituțional – adică reducerea taxelor și contribuțiilor la fondurile sociale, flexibilitatea metodelor de angajare la muncă, diversificarea sancțiunilor pentru munca nelegală;
- creșterea accesului la economia legală – facilități în inițierea afacerilor, scutirea de impozite pentru crearea a noi locuri de muncă, informarea și ușurarea îndeplinirii formalităților;
- schimbarea atitudinii populației – companii de informare despre consecințele utilizării și acceptării muncii „la negru”;

Cauzele menționate mai sus, într-o complementaritate, conduc la diminuarea muncii fără forme legale.

Reluînd ideea enunțată la începutul acestei lucrări, potrivit căreia există trei componente ale economiei subterane, trebuie totuși remarcat că activitățile de producție, distribuție și consum de droguri, traficul de armament, traficul de arme, furtul de autoturisme, prostituția, traficul de ființe umane, corupția etc. se încadrează, evident, în sfera **activităților criminale** – componenta cea mai periculoasă a economiei subterane.

Fiind activități interzise de lege, nu se pune problema declarării lor, și deci a impozitării, ci a reprimării pe cît posibil. Desigur, sînt și excepții, de exemplu, în SUA, Olanda, unde, deși ilegale, unele activități sînt totuși supuse impozitării.

În ultimul timp, tot mai pronunțat devine caracterul organizat transfrontalier al activităților criminale, permițîndu-ne a concluziona că principalele legături în plan internațional ale economiei subterane sînt cele generate de criminalitatea organizată.

De asemenea, se constată că principalul scop al tuturor acestor activități constă în obținerea unor venituri importante și plasarea lor în cîmpul economiei oficiale, activitate cunoscută sub denumirea de spălare a banilor.

Motivele care stau la baza criminalității organizate pot fi uneori de natură politică, religioasă, dar, chiar și în aceste cazuri, este vorba de o interfață, crima organizată avînd în mod evident tendințe de suprapunere cu economia subterană dîndu-i acesteia un caracter organizat, preluînd disponibilitățile financiare și oportunitățile create de alte activități componente.

Spre deosebire de situațiile atestate în compartimentele anterioare, activitățile incluse în sfera criminalității sînt în mod evident distructive.

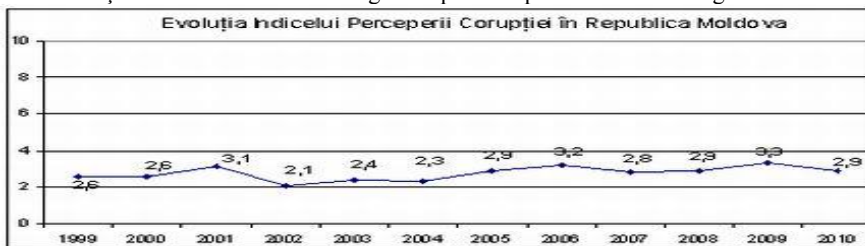
O influență specială în cadrul acestui compartiment o are corupția. Este definită ca fiind o stare de abatere de la normalitate, de la datorie, corupția înseamnă folosirea abuzivă de către o persoană a funcției de intermediar sau de decizie pe care o îndeplinește, pentru a acorda altei persoane sau comunității de interese pe care acesta o reprezintă, un avantaj economic sau administrativ, în schimbul unor avantaje. Corupția este o problemă majoră pentru economia mondială, inclusiv și pentru cea a Republicii Moldova.

Corupția se manifestă în cele mai diverse domenii, însă domină arena fiscală și bugetară. Trebuie să accentuăm că corupția este cunoscută nu doar țărilor slab dezvoltate, dar și celor cu o dezvoltare înaltă. Apariția și gradul de dezvoltare al corupției sînt determinate de două elemente majore:

- Factorii motivaționali ai corupției – corupția este rațională și îndreptată spre interesul propriu. Altfel spus, funcționarii prin coruperea personală încearcă să-și mărească veniturile sale. Un astfel de comportament poate fi explicat prin întocmirea unor calcule economice. Deci strategiile anticorupte trebuie să ia în considerație și acest comportament.
- Oportunități pentru corupție – Un proverb spune „aș face dacă aș putea, dar nu pot, așa că nu fac” [6; p.95]. Deci trebuie să menționăm că chiar dacă un funcționar este înclinat să realizeze acte de corupție, acestea nu se pot materializa dacă nu există oportunitatea.

În practica mondială de-a lungul anilor este calculat Indicele de Percepție a Corupției (IPC). El se calculează la o scară de la 0 la 10, unde „0” semnifică cel mai înalt, iar „10” – cel mai scăzut nivel al percepției corupției. Acest indice prezintă situația legată de corupție în 178 de țări ale lumii. În topul din 2010 Republica Moldova se află pe poziția 108, cu indice 2,9.

Evoluția acestui indice de-a lungul timpului îl putem urmări în figura următoare:



(Sursa: www.transparency.md)

Relația între corupție și dezvoltarea economică este duală: pe de o parte, o dezvoltare economică slabă, veniturile joase stimulează creșterea corupției. Pe de altă parte, corupția frînează dezvoltarea economiei oficiale și accelerează economia subterană.

Pentru a ameliora situația corupției în Republica Moldova sînt necesare o serie de reforme, unele din ele sînt:

- perfecționarea cadrului existent de prevenire și combatere a corupției și a unui mecanism de implementare a acestuia;
- reforma sistemului judiciar, inițierea unor proceduri de monitorizare comună a sistemului judiciar;

- modificarea sistemului de verificare a declarațiilor de venituri și proprietate a persoanelor care activează în sectorul public, transmiterea funcțiilor de control a acestora la o entitate independentă și profesională, inițierea procedurilor de verificare masivă a declarațiilor de venituri și proprietate;
- instruirea angajaților din serviciul public și informarea populației în subiectul cadrului legal anti-coruție.

Examinând toate compartimentele economiei subterane, putem evidenția laturile negative și cele pozitive. Printre laturile negative ale economiei tenebre menționăm următoarele:

- pierderi în bugetul statului din cauza evaziunilor fiscale;
- diminuarea disciplinei economice și, ca rezultat, a respectului din partea populației față de organele de stat;
- economia subterană, fiind nereglementată de stat, servește drept sursă potențială de șocuri economice, instabilitate economică și politică;
- în multe cazuri economia subterană funcționează în directă legătură cu criminalitatea;
- în cadrul activității în economia subterană nu se respectă cerințele de muncă, durata zilei de lucru, concediile profesionale și cele medicale, etc.

La momentele pozitive ale economiei subterane se referă următoarele:

- economia subterană aduce venituri suplimentare pentru participanți și membri ai familiilor lor și câteodată servește drept unica sursă de existență a lor;
- activitatea subterană poate fi mai adaptivă la noile condiții datorită faptului că ocolește obstacolele birocratice obligatorii pentru participanții la economia formală;
- ea poate servi drept factor de stabilizare și balansare a pieței bunurilor și serviciilor, oferindu-le adesea anume pe cele deficitare în economia formală.

Proporțiile economiei subterane sînt practic incalculabile. Dimensiunile acesteia diferă în dependență de metoda de calculare. Acest lucru este și firesc deoarece eterogenitatea formelor de manifestare a economiei subterane ne impune să folosim diverse metode de calcul, astfel se primesc și diferențe. Toate metodele sînt, așadar, destul de relative.

În concluzie putem spune că lupta împotriva acestui fenomen înseamnă, mai întîi de toate, democratizarea societății. Unii susțin că economia tenebră creează noi locuri de muncă, însă acest argument este greșit deoarece acest fenomen a ruinat, în mare parte, întreprinderile de stat și a adus în post de șomeri mii de muncitori. În Republica Moldova există o strategie națională în lupta cu efectele negative ale economiei subterane. Am putea propune cîteva direcții pentru dezvoltarea acestei strategii:

- implementarea instrumentelor europene și internaționale, extinderea cooperării internaționale în acest domeniu;
- optimizarea structurii guvernamentale și crearea unei transparențe în procesul de luare a deciziilor;
- crearea unui sector privat viabil, ce presupune reformarea sistemului de taxare, protejarea competiției prin sprijinirea și promovarea micului business;
- promovarea unei societăți civile active, ce constă în creșterea accesului la informație;
- întărirea ONG-urilor, pentru a reprezenta și comunica interesul societății civile.

Ne reîntorcem la spusele lui Morihei Ueshiba de la începutul lucrării, „Economia este baza societății”. Republica Moldova este un stat tînăr cu o economie în formare. Pornind de la citatul expus mai sus rezultă că noi astăzi punem încă fundamentul societății. Deci de fiecare din noi depinde soarta social-economică a statului nostru, căci se știe că o casă fără un fundament puternic se va risipi în scurt timp. Rămîne o întrebare: Pe ce bază următoarele generații vor încerca să construiască pereții societății noastre?

Bibliografie:

1. Comunicat de presă, *Republica Moldova pe locul 108 din 178 țări, conform Indicelui Percepției Corupției pentru 2010*, [on-line], accesibil pe Internet: <http://www.investigatii.md/index.php?newsID=115>, 26.10.2010, [citat 01.05.2011].
2. Donciu, A., Rusu, G., *Fraudele economice și unele aspecte ale procesului de combatere a lor*, Ch., Editura Arc, 2002.
3. Herța, Veronica, *Evaziunea fiscală în contextul economiei subterane în Republica Moldova în Posibilități și limite ale evoluției Republicii Moldova spre economie de piață funcțională: aspecte informaționale ale tranziției la economia de piață: conf. șt – practică cu participarea internațională, ediția a 8-a*, Ch., p. 271-279, 2009.
4. Larii, Iurie, David, Mihai, *Probleme teoretice privind structura economiei subterane în Revista de criminologie, drept penal și criminalistică*, nr.1-2(15-16), p. 37-45, 2007.
5. Male, Dorin, *Munca fără forme legale sau munca „la negru” în Revista română de Dreptul muncii*, nr. 1, p. 32-45, 2005.
6. *Codul Muncii al României, Art. 260*.
7. Martinez-Vazquez, Jorge, Boex, Jameson, Arze Del Granado, Javier, *Fighting Corruption in the Public Sector. Contributions to Economic Analysis, Volume 284*, Amsterdam, Editura Elsevier, 2007.
8. Moldovan, Dumitru, *Curs de teorie economică, Ed. a 2-a*, Ch., Editura Arc, 2007.
9. Ueshiba, Morihai, *Arta păcii*, Editura Mix, 2001.
10. Morar, Robert, *Considerații privind sfera de activitate și modele de comensurare ale economiei subterane în Lucrările celei de a XIX-a sesiuni de comunicări științifice cu participarea internațională „Nav-Mar-Edu” 2005, 02-04 iunie, Constanța. Secțiunea 5: Științe economice, Vol. II*, p. 437-448, 2005.
11. Popa, Ștefan, Cucu, Adrian, *Economia subterană și spălarea hanilor*, București, Editura Expert, p. 15, 2000.
12. Brown C., Jakson P., *Tax avoidance and tax fraud*, Editura Humanitas, București, 1994.
13. Roman, Constantin, Roman, Aureliana Geta, *Corupția – componentă importantă a economiei subterane în Eficiența, legalitate, etică în economiile postaderare: conferință științifică internațională; lucrarea celei de a 16-a sesiuni de comunicări științifice. Brașov, 13-14 mai, 2006*, p. 451-462, 2006.
14. Tulgara, Irina, Gangan, Andrei, Popescu, Aurica, *Economia subterană: măsurile de diminuare a fenomenului în Republica Moldova în Simpozionul „Fizică în procesul de instruire”: conf. tehnico-științifică a studenților și doctoranzilor consacrată anului fizicii, 17 noiembrie 2005, Ch. - Vol. I*, p. 117-118, 2005.
15. Yair E., Clifford Z., *The Evolution of the Shadow Economy in Transition Countries*, Discussion Paper nr. 83/ September, p.12, 2000.
16. www.statistica.md
17. www.mediafax.ro

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ И ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ

C. V. Tihonova, L. V. Petcova, studente, Institutul din Reni,
Universitatea de Economie și Drept „Alfred Nobel” din Dnepropetrovsk, Ucraina
Conducător științific: **Sergei Trigub**, lector superior

Abstract: *In the article are discussed the problems associated with the implementation of economic growth under conditions of limited economic resources from the standpoint of minimizing the negative impact of this process on the environment.*

Keywords: *economic growth, economic development, gross domestic product, the rates of economic growth, economic development without growth, "zero growth", environmental policy.*

Экономический рост представляет собой количественное изменение производственной системы страны (отрасли, предприятия), выражающееся в увеличении ВВП (ВНП) или чистого продукта (валового дохода) на предприятии. Он может происходить в одних случаях без качественного изменения производственных

систем, сто традиционно определялось как экстенсивный экономический рост, в других – сопровождаться качественными совершенствованиями в структуре и функциях производственной системы того или иного уровня. По существующей терминологии – это интенсивный экономический рост.

Под экономическим развитием, необходимо понимать целенаправленное, прогрессивное изменение состава, взаиморасположения и взаимодействия элементов, уровня и качества функционирования производственной системы, повышающие ее эффективность. Развитие общества – более широкое понятие, чем экономическое развитие. Оно, заключается в совершенствовании социальной структуры, улучшении материальных и духовных основ жизни, формировании более совершенного типа личности, как правило, на основе развития производственных систем (или экономики) [1].

Ограниченность ресурсов, цикличность развития оказывают непосредственное воздействие на экономический рост страны, обеспечение которого является важнейшей целью экономической политики государства.

Экономический рост, таким образом, – это увеличение объемов товаров и услуг, произведенных за определенный период времени (обычно за год). Увеличение совокупного производства рассчитывается в процентах по отношению к предыдущему периоду [2, с.314-321].

Экономический рост может измеряться в натуральных и стоимостных показателях. Сопоставление объемов производства в физических единицах (тоннах, километрах и т.д.) позволяет избежать ошибок, вызываемых инфляцией. Однако не всегда возможно сопоставить новые и прежние виды товаров и услуг. Поэтому, как правило, применяется стоимостное измерение, очищенное (дефлированное) от роста цен. Основными показателями служат:

- увеличение годового объема валового внутреннего продукта (валового национального продукта, национального дохода);
- увеличение доли валового внутреннего продукта (валового национального продукта, национального дохода), приходящейся на душу населения страны.

Темпы экономического роста во многом определяют динамику всех других экономических показателей. Прежде всего, следует иметь в виду, что движение объемов производства на душу населения создает материальную базу для более полного удовлетворения потребностей людей. Получение дополнительного объема ВВП дает возможность несколько ослабить остроту противоречия между безграничными потребностями и ограниченными ресурсами. Только динамично развивающаяся экономика позволяет занять стране надлежащее место в мировом обществе. Именно высокие темпы экономического роста в послевоенный период вывели Японию и ФРГ в число ведущих стран мира. Благодаря динамичному развитию стран Юго-Восточной Азии в 70-90-е годы (Тайвань, Сингапур, Южная Корея и др.) мир заговорил о новых индустриальных странах. Эти страны стали называть "Восточно-азиатскими тиграми" за те потрясающие «прыжки», которые они делали в экономическом развитии [3, с.404].

В масштабе страны существует дополнительная необходимость увеличения размеров национального капитала и валового внутреннего продукта. Во-первых, приходится учитывать *рост численности населения*. Во-вторых, национальный капитал наращивает производство, стремясь укрепить свои *позиции в международной конкуренции* и завоевать новые рынки сбыта товаров и услуг.

Качество и темпы экономического роста непосредственно зависят от его типа. Можно выделить, как отмечалось выше, экстенсивный и интенсивный типы. Экстенсивный тип роста основан на вовлечении в производство дополнительных ресурсов

при сохраняющемся уровне технологии и качества ресурсов. Например, распашка новых земель, набор работников для организации работ в несколько смен и т.д. Интенсивный тип – рост производства за счет совершенствования технологий, повышения качества ресурсов, роста производительности труда и т.д. Естественно, что оба типа роста существуют одновременно, доминируя друг над другом на разных временных этапах. Преобладание того или иного типа обуславливается существованием различных комбинаций факторов производства.

Несомненным достоинством интенсивного увеличения производства является то, что оно преодолевает преграды экономического роста, порожденные известной ограниченностью естественных ресурсов. Хозяйственное развитие переводится на новые рельсы – на путь непрерывного научно-технического и экономического прогресса.

В зависимости от тех или иных направлений экономики производственных ресурсов различают несколько видов интенсификации (рис. 1).

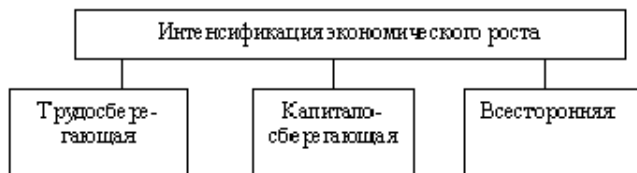


Рис. 1. Виды интенсификации производства

Трудосберегающий вид интенсификации предполагает, что новая техника вытесняет из производства рабочую силу. В этом случае темпы роста выпуска продукции опережают темпы изменения численности работников.

Капиталосберегающий вид интенсификации ведет к тому, что благодаря применению более эффективных машин и оборудования, сырья и материалов достигается экономное расходование средств производства.

Наконец, *всесторонняя интенсификация* – это такой вид экономического роста, при котором используются все указанные формы ресурсосбережения. Тогда экономятся и трудовые, и вещественные условия производства. Данный вид экономического роста практически внедряется в условиях современного этапа НТР и новейшей технологической революции.

Реальный экономический рост зависит от изменения производственных возможностей общества и степени их реализации. Факторы производственных возможностей принято определять как **"факторы предложения"**. К ним относятся [3, с.405-407]:

- количество и качество природных ресурсов;
- количество и качество трудовых ресурсов;
- объем основного капитала;
- технология.

В обобщенном виде состояние этих факторов можно представить в виде кривых производственных возможностей (рис.2). Они отражают максимальное количество вариантов разнообразной продукции, которая может быть произведена при данном количестве и качестве природных, трудовых ресурсов и основного капитала на основе данной технологии.

Смещение кривой производственных возможностей от положения A_1 к A_2 означает снижение потенциальных возможностей национальной экономики, сдвиг кривой A_1 к A_3 – рост производственных возможностей.

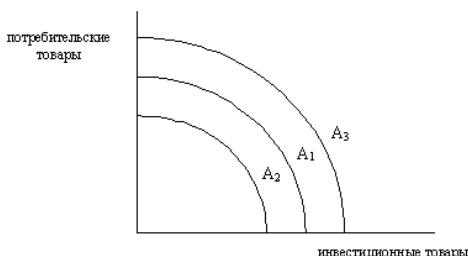


Рис. 2. Кривая производственных возможностей национальной экономики

В ряде стран имеются существенные особенности национального хозяйства, которые обусловлены дополнительными экономическими трудностями и противоречиями. В связи с этим вместо однозначной перспективы увеличения национального дохода на душу населения в экономической теории возникли два совершенно разных и противоположных друг другу воззрения. Их можно представить в виде дилеммы: «экономический рост без развития» либо «экономическое развитие без роста» [4, с.122].

Прежде всего, уясним существо дилеммы. Под экономическим *ростом* здесь подразумевается простое увеличение объема производства национального дохода, что позволяет повысить размер душевого дохода. Экономическое же *развитие* означает такое совершенствование производства, инвестиции в которое ведут к повышению качественных социально-экономических показателей. Речь идет, например, о восстановлении экологического равновесия, оздоровлении условий труда, повышении уровня потребностей и потребления.

Концепция «экономический рост без развития», по-видимому, применима к развивающимся странам. Большинство из них не вступило в индустриальную стадию производства и, конечно, не в состоянии технологически освоить достижения НТР. Вместе с тем в этих странах наблюдается очень высокий ежегодный прирост населения, который по своим темпам значительно превосходит скорость хозяйственного развития.

Концепция «экономическое развитие без роста» получила распространение в западных странах. С одной стороны, здесь широко освоены новейшие достижения НТР, а на этой основе обеспечен высокий уровень производства национального дохода в расчете на каждого человека. С другой стороны, в ряде государств крайне низкие темпы прироста населения, здесь идет процесс депопуляции (уменьшения численности населения): число ежегодно умирающих людей превышает число родившихся. Такие процессы имели место в 80-е годы, например в ФРГ и Австрии.

В пользу «экономического развития без роста» говорят и требования экологической безопасности.

Роль и последствия экономического роста для человеческой цивилизации оцениваются неоднозначно. Как это не покажется странным, но существуют довольно весомые аргументы против экономического роста. Они сводятся, прежде всего, к тому, что **экономический рост приводит к разрушению среды обитания человека**. Ведь в производственный процесс вовлекаются все новые и новые природные ресурсы. Их же запасы ограничены, а по некоторым ресурсам близки к исчерпанию. Поэтому значительная группа ученых выступила с призывом отказаться от экономического роста, добиваться нулевых темпов роста.

Политика «нулевого роста» предполагает поддержание темпов экономического роста в соответствии с темпами роста населения. Это позволяет сохранить существующий высокий уровень жизни и одновременно поддерживать сложившееся равновесие между уровнем занятости и уровнем инфляции. Это политика в последние десятилетия трансформировалась в **природоохранную политику**, позволяющую существенно ограничить негативное влияние на окружающую среду. Для этого устанавливаются жесткие экологические стандарты и применяются крупные штрафные санкции за их нарушение, повышаются налоги на вредные производства.

Сторонники движения «зеленых» доказывают, что проблема высоких темпов экономического роста утрачивает свою актуальность, поскольку полученный прирост ВВП идет на удовлетворение все менее значимых потребностей. Поэтому, может, разумнее человечеству ограничить свои потребительские стремления, чтобы в один момент не оказаться перед пустой и обезображенной природной кладовой [3, с.231].

В тоже время ныне, активно стали разрабатываться проблемы перехода к природосберегающему типу воспроизводства. В последние годы экономической прогресс показал, что он не только создает угрозу экологии, но и порождает условия и надежды на устранение этой угрозы. Рост масштабов производства дает возможность обществу выделять больше средств для реализации природоохранных программ. Технический прогресс в ходе экономического роста позволяет переходить к безотходным и малоотходным технологиям. Поэтому сегодня большинство ученых озабочено не достижением нулевых темпов роста, а решением проблемы устойчивого, стабильного экономического роста.

В условиях, когда проблемы экономического роста и развития приобрели в Украине большую актуальность, изучение теоретических и прикладных вопросов данной темы заслуживает более глубокого исследования. Это может способствовать выбору эффективных направлений развития производства, достижению более высоких темпов экономического роста, повышению уровню материального благосостояния населения.

Литература:

1. Четвертакова В., Четвертаков И., *Экономический рост и развитие*. В ж. *Экономист* № 11, 2008г.
2. Пармакли Д.М., *Курс экономики. Учебное пособие.*, Ч.: С.п., 2004.
3. Задоя А.А., Петруня Ю.Е., *Основы экономики: Учебное пособие.*, К.: Вища шк. – Знання, 1998.
4. Борисов Е.Ф., *Экономическая теория: Учебник.*, М.: Юристъ, 1999.

PROBLEMELE CU CARE SE CONFRUNTA TINERII DIN REPUBLICA MOLDOVA PE PIAȚA MUNCII

Natalia Urechi, studentă, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Corina Nichitcin**, lect. univ.

Résumé: *L'un des problèmes les plus graves dans le marché du travail reste à embaucher des jeunes qui font face à un risque accru de se retrouver au chômage, comparativement à d'autres groupes professionnels. Cela est dû en grande partie, à la formation inadéquate et aux exigences du marché du travail, le nombre de diplômés universitaires dépasse de loin celui des travailleurs qualifiés, exigé par le marché du travail.*

Les jeunes, en particulier ceux qui n'ont pas travaillé jamais affrontent des problèmes majeurs dans les plaçant dans l'emploi. C'est parce que la plupart des employeurs préfèrent embaucher des gens qui ont déjà une certaine expérience de travail et des qualifications professionnelles, ce qui réduit grandement les chances des jeunes d'obtenir un emploi.

Mots-clés: *marché, jeunes, chômage, salarié, employeur, licenciement, risque, entreprise, salaires.*

Rezumat: *Una dintre cele mai grave probleme care se menține pe piața muncii este angajarea tinerilor, care se confruntă cu un risc mai sporit de a deveni șomeri, comparativ cu alte grupuri ocupaționale. Aceasta se datorează, în mare parte, pregătirii profesionale neadecvate exigențelor pieței muncii, numărul absolvenților cu studii superioare depășind cu mult pe cel al muncitorilor calificați, care se cer pe piața muncii.*

Tinerii, în special cei care încă nu au activat niciodată, se confruntă cu probleme majore la plasarea lor în câmpul muncii. Acest fapt are loc deoarece majoritatea angajatorilor preferă să angajeze persoane care au deja o anumită experiență în muncă și o calificare profesională, fapt ce reduce esențial șansele tinerilor de a obține un loc de muncă.

Cuvinte-cheie: *piață, tineri, șomaj, salariat, angajator, concediere, risc, întreprindere, salarii.*

În perioada de pînă la 2008, procesele economice din Republica Moldova au atestat o evoluție relativ pozitivă, continuînd ca din 2008, în condițiile crizei economice, să înregistreze decline în marea majoritate a ramurilor. Dat fiind faptul că piața muncii reprezintă o piață derivată, aceasta oglindește atît succesele, cît și insuccesele înregistrate de economie la nivel național. Astfel, analiza evoluției pe piața muncii din ultimii ani, reflectă o diminuare continuă a principalilor indicatori ocupaționali. Pe seama diminuării acestora, s-a observat că și situația tinerilor a devenit mai gravă, în ceea ce ține de ponderea acestora în totalul populației ocupate.

Tineri fără un loc de muncă pot fi înfrînți tot mai des acum pe străzile orașelor, cît și pe drumurile de la țară – este concluzia tristă la care au ajuns experții UNICEF. Datele statistice arată că diploma universitară nu le garantează tinerilor un loc de muncă.

De regulă, șomajul tineretului este relativ mare comparativ cu șomajul altor grupuri ocupaționale. Rata șomajului în rîndul tinerilor este de 2-3 ori mai mare decît media pe țară. Potrivit datelor Organizației Internaționale a Muncii, în anul 2010 rata șomajului a tinerilor în vîrstă de 15-24 ani la nivel mondial a constituit 12,6% sau de 2,6 ori mai înaltă decît la populația adultă. În cazul Republicii Moldova, rata șomajului la tinerii în vîrstă de 15-24 ani, în anul 2010, a constituit 17,8% sau de 2,4 ori mai mare comparativ cu anul 2009, iar în trimestrul I al anului 2011 acest indicator s-a majorat pînă la valoarea de 19,2%. Acest fapt este determinat, în primul rînd, de specificul ocupării tineretului care se confruntă cu probleme mai mari în ceea ce privește integrarea lor profesională. Tradițional, tinerii sînt angajați în activități temporare pe durata studiilor sau după absolvire (50%). O pondere ridicată o au și tinerii care lucrează voluntar fără a fi remunerați cu salariu (43%). Doar 34% din tineri pot să afirme că au un job permanent, iar 12% nu lucrează deloc pe durata studiilor sau imediat după absolvire.

Tinerii se confruntă nu numai cu un risc mai mare de a deveni șomeri, comparativ cu alte grupuri ocupaționale de pe piața muncii, dar și cu alte probleme legate de:

- plasarea în câmpul muncii;
- formarea profesională neadecvată exigențelor pieței muncii;
- salarizarea indecentă;
- de oportunitățile de angajare neattractive;
- migrația internațională de muncă în masă etc.

Din aceste motive tinerii sînt considerați un grup social-vulnerabil pe piața muncii care necesită măsuri suplimentare de protecție socială.

Perioada cea mai dificilă în viața tinerilor o reprezintă intervalul de timp de la finalizarea studiilor pînă la încadrarea în câmpul muncii. Acest interval de timp poate să dureze de la cîteva zile, în situații ideale, pînă la un an și mai mult. Persoanele care se află în căutarea unui loc de muncă o perioadă de timp de cel puțin șase luni devin mai descurajate și pierd orice speranță de a se angaja în câmpul muncii. De aceea, foarte mulți dintre aceștia consideră plecarea peste hotare ca unica soluție pentru a-și menține existența.

Potrivit literaturii de specialitate, fluctuația cea mai sporită a forței de muncă se înregistrează în primii ani de activitate a angajatului în cadrul organizației și, în special, la angajații tineri. Fluctuația forței de muncă este mai mare în cazul tinerilor angajați și este determinată de faptul că:

- au mai multe pretenții față de modul cum se desfășoară activitatea în organizația respectivă;
- nu simt libertatea deplină în exercitarea sarcinilor de muncă;
- interesele profesionale ale tinerilor angajați nu coincid cu interesele organizației;
- apar dificultăți de realizare profesională etc.

Acestea sînt unele din cauzele care determină tinerii angajați să părăsească organizația. În cazul în care tînărul angajat s-a menținut în primul an de activitate probabilitatea ca acesta să-și continue cariera profesională în organizația respectivă este suficient de mare.

Luînd în considerație dificultățile cu care aceștia se confruntă în căutarea unui loc de muncă, o parte din tineri ar accepta orice post de muncă, chiar dacă acesta nu corespunde calificării profesionale obținută pe durata studiilor. Din numărul total al tinerilor angajați participanți la sondajul efectuat, 65,2% activează conform calificării obținute pe durata studiilor, în timp ce 34,8% ocupă posturi de muncă ce nu corespund calificării obținute. După cum se observă, mai bine de o treime din tinerii angajați respondenți au acceptat un post de muncă ce nu corespunde calificării acestora.

Motivul pentru care tinerii angajați acceptă posturi de muncă ce nu corespund calificării lor sînt diferite. În figura 1 sînt arătate motivele pentru care tinerii angajați acceptă astfel de posturi de muncă.

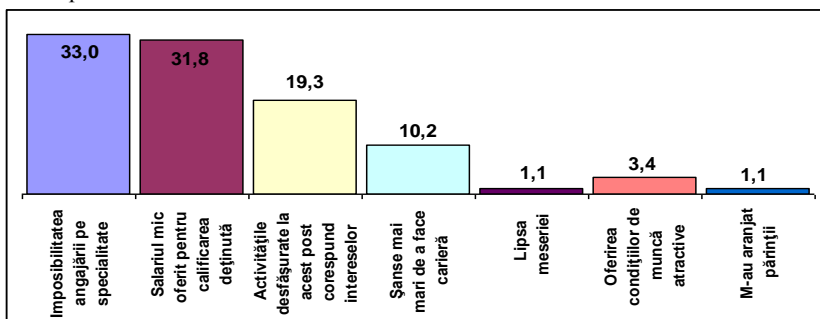


Figura 1. Motivele acceptării unui post de muncă ce nu corespunde calificării Sursa: [3]

O parte din tinerii angajați, în primii ani de activitate profesională, se află într-un proces de experimentare a mai multor locuri de muncă pentru a se stabili asupra viitorului lor profesional. Decizia de a-și continua activitatea într-o organizație sau alta depinde și de oportunitățile pe care acestea le oferă tinerilor angajați. Potrivit figurii 2, doar 48,0% din tinerii angajați respondenți doreau să-și continue activitatea în organizația în care activau la momentul efectuării studiului, 25,0% nu doreau acest lucru, în timp ce 27,0% nu erau deciziși asupra viitorului lor profesional.

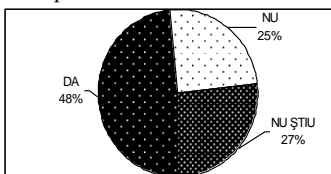


Figura 2. Dorința tinerilor angajați de a-și continua activitatea profesională în organizație Sursa: [3]

Faptul că mai bine de un sfert din tinerii angajați nu știu dacă vor dori să-și continue activitatea profesională poate fi determinată și de perioada relativ mică de timp de aflare în organizația dată. În afară de aceasta, există și alte motive pentru care tinerii ar dori să plece din organizația în care activează (figura 3).

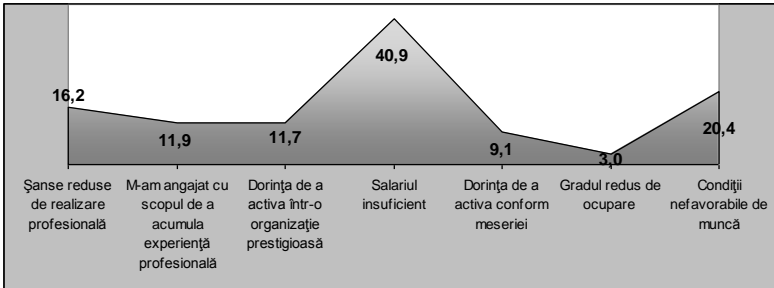


Figura 3. Motivele plecării tinerilor angajați din organizație Sursa: [3]

Pe durata primilor ani de activitate profesională tinerii angajați se află într-o stare de neșiguranță, nefiind siguri în aptitudinile, abilitățile și cunoștințele lor profesionale. Perioada de probă oferită tinerilor angajați reprezintă încă o presiune care acționează asupra psihicului tânărului angajat, neștiind dacă va fi sau nu acceptat de către angajator la sfârșitul perioadei. Faptul că mulți tineri angajați nu reușesc să se integreze la noul loc de muncă îi determină pe aceștia să plece din organizație. Diferența de valori dintre tinerii angajați și angajați cu o vîrstă mai mare poate conduce la apariția unor neînțelegeri care pînă la urmă cei dintîi au de suferit: sau să plece din organizație sau să accepte valorile impuse de ceilalți.

Tinerii angajați consideră că sînt supuși unui risc mai mare comparativ cu alte categorii de angajați, atunci cînd este vorba de concediere (figura 4).

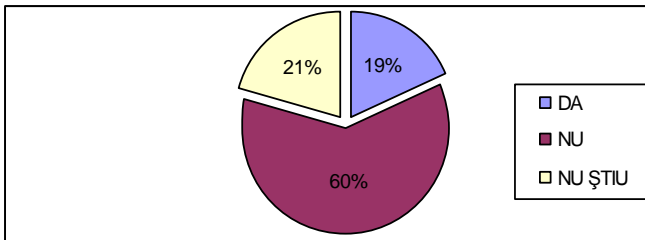


Figura 4. Expunerea la risc a tinerilor angajați față de concediere Sursa: [3]

În figura 5 sînt prezentate constatările pentru care tinerii angajați consideră că sînt supuși unui risc mai mare de a fi concediați.

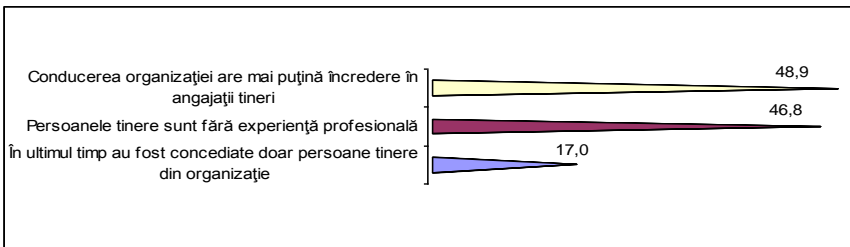


Figura 5. Cauzele expunerii unui risc mai mare la concediere în opinia tinerilor angajați Sursa: [3]

Expunerea unui risc mai mare al tinerilor angajați poate fi determinată și de faptul dacă aceștia se simt marginalizați în cadrul organizației. Potrivit rezultatelor sondajului, 17,5% din tinerii angajați au simțit o marginalizare în organizația în care activează (figura 6).

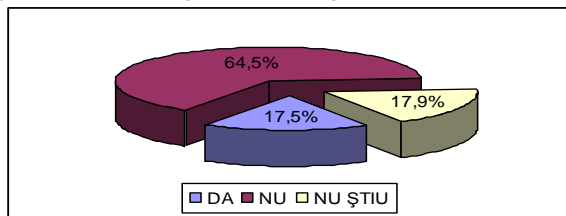


Figura 6. Marginalizarea tinerilor angajați în cadrul organizației Sursa: [3]

Faptul că 17,5% din tinerii angajați au constatat că sînt marginalizați în cadrul organizației, iar 17,9% nu s-au determinat demonstrează că problema există în cadrul organizațiilor. În cazul dat managementul superior al organizațiilor ar trebui să revadă politica privind raporturile de muncă pentru a se evita o astfel de problemă. În general, marginalizarea în cadrul organizației tinerii angajați au perceput-o în diferite moduri (figura 7).

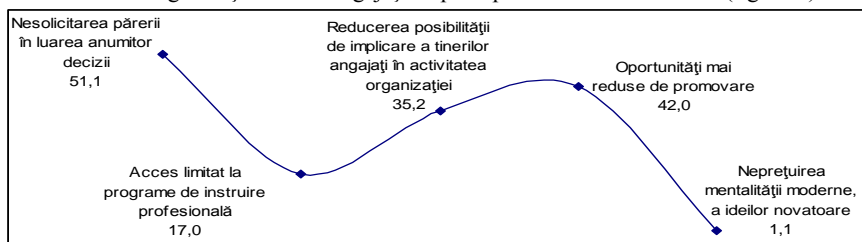


Figura 7. Formele de marginalizare a tinerilor angajați Sursa: [3]

Existența unor forme de marginalizare a tinerilor angajați ne vorbește despre un management mai puțin performant pe care îl aplică conducerea organizației în materie de resurse umane. De fapt, tinerii angajați reprezintă categoria cea mai activă care dorește să se afirme, chiar de la începutul activității sale profesionale, pentru a crea o impresie favorabilă în mediul organizației. Atunci cînd ei simt această limitare, unii, cei mai ambițioși, părăsesc organizația în căutarea unor noi oportunități, în timp ce alții își reduc entuziasmul, conformîndu-se cu situația creată.

Tinerii angajați se simt expuși riscului și din simplul considerent că nu cunosc în ce măsură cunoștințele și abilitățile profesionale înșușite pe durata studiilor vor fi utile pentru exercitarea sarcinilor și obligațiilor de muncă. Chiar de la începutul activității profesionale, tinerii angajați pot constata acest lucru.

În foarte multe cazuri tinerii recurg la desfășurarea activităților pe cont propriu.

Promovarea spiritului antreprenorial ar fi o ieșire din impas pentru tinerii specialiști care sînt marginalizați pe piața muncii din cauza salariilor mici și a caracterului monoton al pieței muncii.

Faptul că tinerii angajați recurg la desfășurarea activităților pe cont propriu poate avea atît un caracter voluntar cît și involuntar. Dorița pentru care tinerii angajați desfășoară astfel de activități este determinată de aspirațiile acestora legate de preocuparea profesională. Există însă situații cînd tinerii angajați acceptă astfel de situații neavînd alte soluții în acest sens. În figura 8 sînt prezentate motivele pentru care tinerii angajați desfășoară activități pe cont propriu.

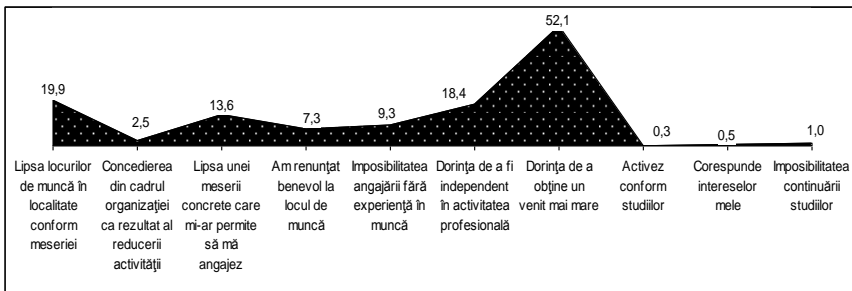


Figura 8. Motivele desfășurării activităților pe cont propriu Sursa: [3]

După cum s-a menționat, o parte din tineri desfășoară activități pe cont propriu, deoarece nu au reușit să se angajeze în câmpul muncii după finalizarea studiilor. Altă parte din tineri desfășoară astfel de activități ca urmare a renunțării la locul de muncă, considerând această formă mai avantajoasă. Prin urmare, perioada de timp în care tinerii activează pe cont propriu poate fi de la câteva luni și mai mult. În figura 9 este prezentată perioada de timp de când tinerii angajați desfășoară activități pe cont propriu.

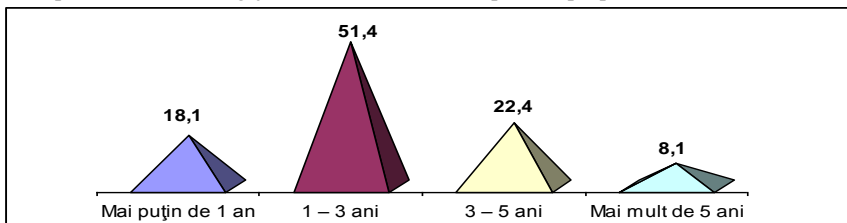


Figura 9. Durata de desfășurare a activităților pe cont propriu de către tineri Sursa: [3]

Deprinderea de a desfășura activități pe cont propriu poate conduce la aceea ca tinerii să nu mai dorească să se angajeze oficial la un loc de muncă.

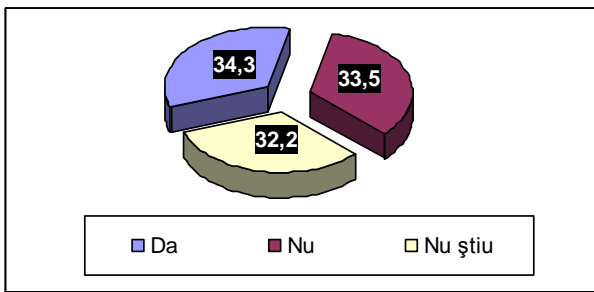


Figura 10. Dorința de angajare a tinerilor care activează pe cont propriu Sursa: [3]

O dată ce mai bine de $\frac{1}{3}$ din tinerii care activează pe cont propriu nu doresc să se angajeze în cadrul unei organizații, este important de a vedea care sînt cauzele ce i-a determinat să afirme acest lucru. În figura 11 sînt prezentate cauzele invocate de tineri pentru neangajarea în cadrul unei organizații.

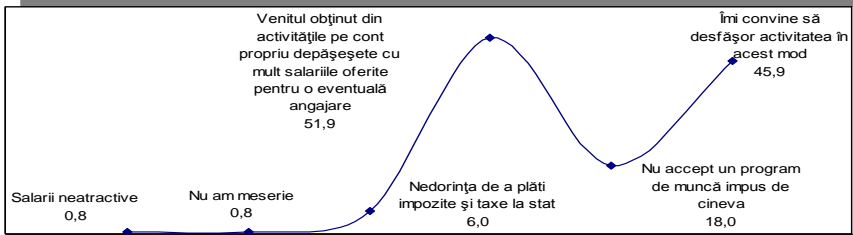


Figura 11. Motivele neangajării tinerilor care activează pe cont propriu Sursa: [3]

Prin urmare, desfășurarea activităților pe cont propriu reprezintă o soluție de scurtă durată, până la găsirea unui nou loc de muncă. În viziunea tinerilor, activitatea pe cont propriu este privită ca o normalitate, fapt ce îi determină pe mulți de a nu dori să se angajeze în cadrul unei organizații, fără a lua în calcul eventualele consecințe sau riscuri la care se supun.

Tinerii întreprinzători reprezintă o altă categorie a forței de muncă tinere. Anume persoanele tinere sînt cele mai predispușe la inițierea propriei afaceri. Cunoștințele profesionale acumulate pe durata studiilor, lipsa locurilor de muncă atractive pentru tineri, dorința de afirmare proprie sînt motivele principale ce îi determină pe tineri să dezvolte o afacere.

Cert este că în procesul de inițiere și dezvoltare a afacerii apar o multitudine de probleme cu care se confruntă persoanele respective. Tinerii nu fac excepție de la aceasta și întîlnesc suficiente probleme în activitatea lor antreprenorială, mai ales la inițierea afacerii. În figura 12 sînt prezentate problemele cu care s-au confruntat tinerii în procesul inițierii afacerii.

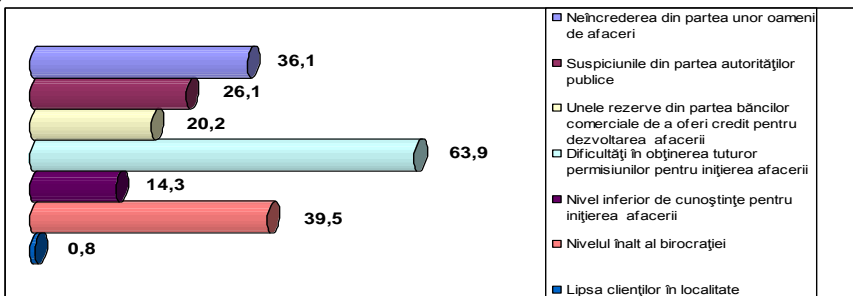


Figura 13. Problemele întîlnite de tineri la inițierea afacerii Sursa: [3]

În concluzie putem menționa că una dintre cele mai grave probleme care se menține pe piața muncii este angajarea tinerilor, care se confruntă cu un risc mai sporit de a deveni șomeri, comparativ cu alte grupuri ocupaționale. Aceasta se datorează, în mare parte, pregătirii profesionale neadecvate exigențelor pieței muncii, numărul absolvenților cu studii superioare depășind cu mult pe cel al muncitorilor calificați, care se cer pe piața muncii. Acest fapt provoacă necesitatea promovării politicilor mai calitative pe piața forței de muncă din partea statului. Concomitent, șomajul în rîndul tineretului se va afla tot mai insistent în vizorul instituțiilor guvernamentale care promovează politici pe piața muncii.

Tinerii, în special cei care încă nu au activat niciodată, se confruntă cu probleme majore la plasarea lor în cîmpul muncii. Acest fapt are loc deoarece majoritatea angajatorilor preferă să angajeze persoane care au deja o anumită experiență în muncă și o calificare profesională, fapt ce reduce esențial șansele tinerilor de a obține un loc de muncă. Pe de altă parte, persoanele tinere nu acceptă salariile, precum și condițiile de muncă propuse de angajatori la începutul carierei lor profesionale, considerîndu-le ca fiind inferioare, salarii

mici, locuri de muncă neatractive, lipsa de experiență profesională, oferte limitate de locuri de muncă, formarea profesională neadecvată exigențelor pieței muncii, etc.

Experiența Uniunii Europene poate sta la baza soluționării unor probleme cu care se confruntă tinerii din Republica Moldova, astfel propun câteva exemple demne de urmat din experiența Uniunii Europene:

- Statul român a alocat peste 61 milioane euro în anul 2010 pentru reducerea șomajului în țară. Întreprinderile care urmează să angajeze indivizi șomeri pot beneficia de suport financiar în mărime de 50% din salariul noului angajat, pe o durată de până la 12 luni;

- În România a fost creat un portal online (www.talentgate.ro) dedicat întăririi conexiunii dintre sectorul de business și tineri, astfel, prin intermediul aplicării online, completării formularelor solicitate și parcurgerii unor teste intelectuale, elaborate de experții Talent Gate, tinerii sînt selectați pentru diferite posturi de muncă conform criteriilor rezumate din rezultatele testelor. Bugetul programului este asigurat din parteneriatele cu companiile care recrutează angajați prin intermediul acestui portal;

- În 2011 urmează lansarea unui program ce prevede crearea a 2000 de locuri noi de muncă pentru tinerii absolvenți ai instituțiilor universitare din Irlanda, urmînd ca toate cheltuielile aferente salariului să fie suportate de stat prin subsidierea angajatorului în măsură de 100%, durata plății subsidiilor este încă nedeterminată;

- Companiile poloneze care acceptă tinerii pentru internshipuri beneficiază de subsidiile din partea statului în dependență de condițiile prevăzute de program (ex: numărul tinerilor, durata internshipului);

- La nivel de Uniune Europeană, la începutul anului 2010, a fost luată decizia susținerii sectorului de business și diminuarea șomajului, similar experienței Poloniei menționate la punctul anterior, astfel, fiecare companie care angajează o persoană, înregistrată ca șomer de mai mult de 6 luni, poate solicita 2500 euro plătite o singură dată (one pay-off), paralel cu scutirea de la plata contribuțiilor sociale pentru 24 luni sau poate alege scutirea de la plata contribuțiilor sociale pentru o perioadă de 36 luni;

- În prezent se inițiază crearea unei școli de Instruire Profesională în Polonia pe specialități înguste care colaborează direct cu agenții economici. Cursurile sînt de o durată de timp relativ scurtă (cîteva luni), fiind optimizate cerinței agenților economici, iar după finalizarea acestora "absolvenții" sînt direct încadrați în cîmpul muncii în companiile partenere ale școlii poloneze;

- Dezvoltarea cursurilor de apprenticeship în Polonia care presupune cursuri de durată a 12 luni strict specializate de domenii de activitate organizate pentru persoanele care necesită o perfecționare a cunoștințelor, abilităților practice și care deja au studii în domeniu;

- Subsidierea mai pronunțată a specialităților universitare poloneze care se bucură de o cerere mai înaltă de specialiști pe piață și, respectiv, subsidierea moderată sau nulă a specialităților cu cel mai înalt număr de șomeri;

- La finele anului 2010 Comisia Europeană urmează să definitiveze programul de micro-credite adresate tinerilor. Bugetul programului însumează 100 milioane euro și este adresat anume tinerilor șomeri care întâmpină dificultăți în contractarea unui credit de la bănci comerciale;

- În Estonia are loc organizarea unor Cluburi ale Tinerilor șomeri, scopul acestora este intensificarea procesului de căutare a unui loc de muncă prin efort colectiv și schimbul de experiență în domeniul procesului de căutare;

- Participarea activă și directă a tinerilor estonieni la procesul de definire a curriculei școlare prin intermediul organizațiilor studențești (consilii, senate) la nivel de universitate;

- Mărirea numărului de angajați În Germania prin oferte part-time de lucru, astfel, un post de muncă este divizat între doi angajați care lucrează cu orar redus, avînd posibilitatea să continue căutarea unui loc de muncă și în același timp obține un salariu;

- Mobilizarea organizațiilor guvernamentale grecești în contextul problemei șomajului tinerilor prin organizarea trainingurilor de orientare profesională;

- În anul 2010 în Olanda au fost investite peste 16 milioane euro pentru mărirea ratei de școlarizare a tinerilor și lungirea duratei studiilor;

- Suedia: diminuarea ratei contribuțiilor pe asigurări sociale pentru angajații cu vârsta de pînă la 26 ani;

- Suedia: editarea și distribuirea anuală a ghidului: "Career Guide for Young People", care este expediat la adresa poștală a fiecărui absolvent din Suedia și conține informații cu privire la oportunitățile de angajare, sfaturi pentru mărirea șanselor de angajare (modul de a scrie CV-ul, o scrisoare de intenție), drepturile și obligațiile persoanelor pe piața muncii etc.;

- În Turcia angajatorii tinerilor cu vârsta de pînă la 29 ani și ai femeilor sînt scutiți parțial de plata contribuției sociale pentru o perioadă de 5 ani.

Deși marea majoritate a bunelor practici din cadrul țărilor Uniunii Europene implică direct sau indirect cheltuieli financiare din partea statului, rolul acestora în minimizarea ratei șomajului tinerilor, în condițiile unei planificări adecvate și amănunțite, poate schimba cu mult situația din Republica Moldova. Cert este însă faptul că fără reforma sistemului educațional din Republica Moldova, bazele problemei angajării tinerilor nu poate fi influențată.

Bibliografie:

1. *Piața muncii în Republica Moldova: Evaluarea problemelor și măsurilor necesare*, Chișinău, 2003.
2. *Piața forței de muncă în Republica Moldova în 2007: Culegere statistică*, Chișinău, 2008.
3. *Situația tinerilor pe piața muncii din Republica Moldova*, Vaculovschi, Dorin; Boguș, Angela; Bîrcă, Alic; Cojocaru, Lidia, Chișinău, 2008.
4. *Studia Universitates. Științe ale educației*. Revistă științifică, V.2008, nr. 5 (15). pag. 120-124. *Exigențele angajatorilor vizavi de competențele profesionale ale tinerilor specialiști*.
5. *Academs*. Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă, V.2011, nr. 2 (21), pag.47-50.
6. www.bns.md
7. www.statistica.md
8. <http://www.allmoldova.com/ro/int/interview/oleg-tulea-211209.html>
9. <http://www.studentie.ro/cariera/Ghid-cariera-i69/Profesii-c42/GRESELILE-TINERILOR-CAND-FAC-PRIMII-PASI-SPRE-PIATA-MUNCII-id34765>

EVALUAREA ȘI SELECȚIA FURNIZORILOR ÎN CADRUL AFACERILOR NAȚIONALE

Natalia Urechi, studentă, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Natalia Branașco**, lect. univ.

Résumé: *L'utilisation des fournisseurs de valeur représente l'un des éléments-clé du succès de l'organisation. Les entreprises doivent évaluer et sélectionner les fournisseurs en tenant compte de leur possibilité de livrer un produit en concordance avec les nécessités d'organisation.*

Pour identifier les fournisseurs on peut utiliser beaucoup de sources d'information. Après leur identification on passe à leur choix.

Le moment d'évaluation et de sélection des fournisseurs est essentiel. Il représente la définition de marché sur lequel se déroulera l'activité d'approvisionnement en matières premières. En utilisant l'évaluation l'entreprise fait une sélection effective, mais pas finale, car cela se met en évidence seulement après le test de crédibilité.

En conclusion on peut mentionner que l'évaluation et la sélection et un facteur qui contribue à la réalisation d'un bénéfice.

Mots-clés: *fournisseurs, évaluation, sélection, matières premières, choix, bénéfice, produit.*

Rezumat: *Utilizarea unor furnizori de valoare reprezintă unul din elementele-cheie ale succesului organizației. Organizația trebuie să evalueze și să selecteze furnizorii pe baza capacității acestora de a furniza un produs în concordanță cu cerințele organizației.*

Pentru identificarea furnizorilor pot fi folosite mai multe surse informaționale. După identificare se trece la alegerea lor.

Momentul de evaluare și selecția a furnizorilor este esențial, reprezentând practic "definirea pieței" pe care urmează să se desfășoare activitatea viitoare de aprovizionare a resurselor materiale necesare întreprinderii consumatoare. Pe baza evaluării întreprinderea face o selecție efectivă, dar nu finală, pentru că aceasta se conturează numai după testarea credibilității.

În concluzie putem menționa că evaluarea și selecția furnizorilor este un factor care contribuie la obținerea beneficiului.

Cuvinte-cheie: furnizori, evaluare, selecție, materie primă, alegere, beneficiu, produse.

Una din cerințele clare ale standardului ISO 9001:2000 se referă la evaluarea, selecția și monitorizarea furnizorilor. Utilizarea unor furnizori de valoare reprezintă unul din elementele-cheie ale succesului organizației pe termen lung, în termeni de calitate a produselor și serviciilor furnizate către clienți, precum și pentru reducerea costurilor organizației și implicit creșterea profiturilor.

Procesul de aprovizionare este o verigă esențială în ciclul de dezvoltare al unui produs, iar ținerea lui sub control reprezintă o cerință obligatorie a standardului ISO 9001:2000 - „Organizația trebuie să evalueze și să selecteze furnizorii pe baza capabilității acestora de a furniza un produs în concordanță cu cerințele organizației. Trebuie stabilite criteriile de selecție, de evaluare și de reevaluare.”

Unul dintre cele opt principii ale managementului calității se referă la „Relații reciproc avantajoase cu furnizorul”. Astfel „organizația și furnizorii săi au interese comune pentru relații reciproc avantajoase; îmbunătățirea acestor relații crește abilitatea acestora de a crea valoare.” Conceptul nou despre calitate impune, prin urmare, o colaborare strânsă între producător și furnizorii săi de materiale și componente pentru a se asigura premisele calității cerute de produsul de bază. Furnizorul, la rândul său, este și el interesat să cunoască modul în care sînt cotate calitativ produsele sale de către beneficiari, pentru a evita reclamațiile și cheltuielile suplimentare generate de acestea și a-și menține și îmbunătăți calitatea. Astfel, putem menționa că în prezent perfecționarea lucrului cu furnizorii reprezintă una din principalele direcții ale activității unităților economice.

În practica economică, pentru identificarea furnizorilor pot fi folosite mai multe surse informaționale (6, 105):

1. Baza de date internă a întreprinderii, care este constituită din totalitatea informațiilor existente în cadrul acesteia, cum ar fi:

- a) rapoarte privind participarea la târguri;
- b) rapoarte asupra vizitelor la furnizori;
- c) fișe ale furnizorilor;
- d) publicitatea;
- e) cataloage;
- f) informații provenite din mediile de informare în masă.

2. Bazele de date externe. Aceste baze de date sînt alimentate în funcție de o clasificare a produselor și a surselor de aprovizionare. Suporturile utilizate se prezintă sub trei forme:

- a) Anuarele, care sînt voluminoase și greu de folosit, sînt tipărite în fiecare an și prezintă dezavantajele de a putea fi consultate cu dificultate și de a se perima rapid.
- b) Dischetele informatice pot fi ușor clasificate și transportate. Prin abonament reactualizarea datelor se face rapid și automat de către firma care le comercializează.
- c) Autostrăzile informatice permit accesul la baze de date reactualizate în mod continuu. Acest suport informatic implică existența unui echipament informatic și de comunicații care să asigure conectarea la rețeaua de distribuție.

3. Camera de comerț. Secția de aprovizionare a întreprinderii, dorind să cunoască structura unei anumite piețe, specifică unei zone face apel la astfel de instituții. Pentru a fi membru al Camerei de Comerț, întreprinderea achită anual taxe de participare. Aici se pot obține informații despre ofertele producătorilor locali sau străini sau se pot prezenta cereri de ofertă.

4. Asociațiile în domeniul aprovizionării, unde pot fi obținute informații și servicii referitoare la activitatea desfășurată. În Republica Moldova, aceasta este „Asociația Moldovenească de Aprovizionare”.

5. Tîrgurile sau expozițiile specializate, unde sînt concentrate informațiile pe un spațiu restrîns despre principalii factori existenți pe piață. Informațiile necesare se găsesc, de obicei, în cataloagele editate de către organizatori.

6. Licitațiile publice, ca formă de căutare a furnizorilor potențiali, permite analiza și evaluarea posibilităților acestora din urmă.

7. Publicitatea. Informațiile sînt difuzate pe această cale de potențiali furnizori sau agenți comerciali specializați în această activitate. Informația obținută pe această cale nu poate fi considerată ca fiind imparțială, deoarece provine dintr-o sursă ce-și apără în mod evident interesele.

8. Schimbul de experiență, care poate fi organizat de către Camerele de Comerț sau asociațiile profesionale, prin invitarea unor specialiști în domeniul aprovizionării. În cadrul acestor reuniuni atît întreprinderile, cît și furnizorii pot prezenta standuri specializate, unde sînt indicate necesarul de aprovizionat în prezent și pe viitor, și respectiv ofertele.

9. Anchetele financiare. Acest tip de anchete, efectuate de societățile specializate, răspund unei cereri de informație cu privire la situația financiară a unui furnizor actual sau potențial. În funcție de importanța achiziției și a investițiilor prevăzute este primordial să se asigure soliditatea sursei de aprovizionare.

10. Chestionare remise furnizorilor. Aceste chestionare pot fi, mai mult sau mai puțin, complexe, în funcție de uzanțele întreprinderii care le întocmește și de scopurile propuse. Acestea sînt destinate pentru bazele de date interne și ajută la alegerea furnizorilor.

11. Mediile de informare. Acestea transmit, de obicei, informații cu un caracter public general. Totuși, anumite informații privind noutățile tehnologice, fuziuni sau cumpărări de întreprinderi, falimente sau noi implantări, evoluții ale cursurilor de schimb valutar, acorduri comerciale internaționale, noutăți legislative, constituie elemente de interes în realizarea unui studiu de piață. Este de dorit ca unele din aceste informații să fie preluate cu precauție, mai ales cînd ele emană de la organe proprii întreprinderilor citate de respectivele medii de informare.

12. Revistele de specialitate. Abonamentul la astfel de reviste permite accesul la analize efectuate de persoane neutre asupra unor subiecte care interesează. Mai mult, dezvoltarea temelor legate de domeniile specifice acestor reviste dă o orientare asupra evoluției pieței cercetate.

După analiza sursele informaționale, se trece la alegerea furnizorilor.

Alegerea furnizorului a devenit o adevărată „artă”; acțiunea are la bază studiul prealabil al datelor și informațiilor principale prin care se poate face caracterizarea fiecărui furnizor. Pe baza datelor și informațiilor culese se asigură o apreciere comparativă care clasifică fiecare furnizor după un procentaj atribuit în funcție de importanța criteriilor de caracterizare stabilite.

Momentul de evaluare și selecție a furnizorilor este esențial, reprezentînd practic „definierea pieței” pe care urmează să se desfășoare activitatea viitoare de aprovizionare a resurselor materiale necesare întreprinderii consumatoare. Pe baza evaluării întreprinderea face o selecție efectivă, dar nu finală, pentru că aceasta se conturează numai după testarea credibilității.

Deoarece este o cerință impusă de standardele din seria ISO 9000, evaluarea și selectarea furnizorilor se va realiza pe baza capabilității acestora de a respecta anumite criterii stabilite de organizație.

Evaluarea furnizorilor constituie un instrument de orientare a strategiei în domeniul calității dusă de întreprinderea beneficiară în direcția satisfacerii cât mai depline a cerințelor utilizatorilor produsului final.

Evaluarea furnizorilor se face prin prisma formei de aprovizionare cu materiale și echipamente tehnice prin care se are în vedere:

- a. să se asigure cumpărarea și aducerea resurselor materiale la destinație la prețuri de aprovizionare cât mai mici;
- b. prevenirea suprastocării, dar și a lipsei de stoc;
- c. alocarea unor spații de depozitare mai reduse pentru stocarea în cantități mai mici și la intervale mai scurte de timp.

S-au conceput mai multe sisteme de notare a furnizorului. În calcul sînt luate criteriile obiective și cele subiective. Aprecierea se face atît pentru furnizorii reali, (curenți sau cu care s-a mai conlucrat), cît și a celor potențiali (noi sau deja existenți).

În ceea ce privește furnizorii potențiali, evaluarea este mai puțin obiectivă.

La alegerea furnizorului se ține cont de următoarele criterii (9):

1. Localizarea furnizorului presupune apropierea locului unde se află acesta și reprezintă un factor important. Furnizorii aflați mai aproape de întreprindere livrează mai repede materiile prime și materialele comandate și la costuri mai reduse decît cei aflați la o distanță mai mare. Cu furnizorii mai apropiați unitatea economică într-o măsură mai mare coordonează problemele legate de aprovizionare și beneficiază de servicii mai convenabile.
2. Capacitatea de livrare a furnizorilor. În cazul creșterii necesarului de aprovizionat întreprinderea trebuie să fie încrezută că furnizorul îi va livra resursele materiale necesare în cantitățile cerute, și deci acesta din urmă trebuie să posede această capacitate.
3. Relațiile de muncă în colectivul furnizorului, care prin instabilitatea lor sau prin apariția unor fenomene negative, cum ar fi grevele, pot influența posibilitatea de livrare a resurselor materiale necesare.
4. Garanțiile furnizorului. Acesta trebuie să garanteze calitatea resurselor materiale oferite, livrarea în termenii stabiliți în contractele de aprovizionare, cantitățile specificate și locul solicitat.
5. Situația financiară a furnizorului. Potențialul financiar are o semnificație deosebită, pentru că insuficiența resurselor financiare limitează posibilitățile furnizorului în:
 - a. asigurarea bazei materiale necesare;
 - b. desfășurarea activității proprii;
 - c. respectarea termenelor de livrare.

În calcul se iau rapoartele financiare ale furnizorilor potențiali, abilitatea de a plăti debite pe termen lung și scurt, gradul de profitabilitate a activității lor, forma de proprietate. În cazul unei situații financiare dificile întreprinderea în cauză nu va putea stabili relații dure și de lungă durată.

6. Reputația generală a furnizorului este caracterizată de reușita activității desfășurate anterior, posibilitățile și calitatea serviciilor oferite.
7. Încrederea. Se evaluează capacitatea furnizorului de a livra cantitățile suficiente de resurse materiale și de calitate corespunzătoare la momentul potrivit. Întîrzierile sau crizele de stocuri pot provoca întreruperi în procesul de producție a unității economice.

Coca-Cola, Nokia și Adidas sînt cele mai populare și de încredere branduri în viziunea utilizatorilor de Internet din România, iar, dintre brandurile românești, Dacia conduce

topul în ceea ce privește popularitatea, încrederea și cea mai mare prezență pe Internet, conform studiului prezentat la Digital Marketing Forum (11).

8. Numărul de furnizori. Alegerea unui sau a mai multor furnizori oferă diferite avantaje. Acestea sînt prezentate în tabelul următor:

Tabelul 1

Avantajele alegerii unui și a mai multor furnizori

Avantajele unui unic furnizor	Avantajele mai multor furnizori
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Succesele lui tehnologice aduc avantaje, profituri și unității economice pe durata termenului de „creștere a pieței”. ➤ Se acordă mai ușor reduceri de preț la cumpărare, datorită fidelității și duratei reciprocității în afaceri. ➤ Se pot face cumpărări fără realizarea stocării la întreprindere. ➤ Se simplifică ritmicitatea cumpărărilor. ➤ Se apelează la condiții de livrare reciproc avantajoasă. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Se evită plasarea furnizorului într-o poziție de monopol. ➤ Se fructifică avantajele, posibilitățile generale de concurență. ➤ Se previn efectele unor instabilități interne (sau internaționale) ale unor conflicte de muncă (greve). ➤ Se câștigă o anumită flexibilitate. ➤ Sporesc posibilitățile de îmbogățire a sortimentului. ➤ Se reduc riscurile. ➤ Se câștigă în independența afacerii.

Sursa: Constantin A. Bob „Economia întreprinderii, ASE, București, 1997, pag. 197.

În prezent, Renault produce Logan în Rusia cu piese de la 18 furnizori locali, dar în următorii doi ani numărul acestora va ajunge la 30, potrivit declarațiilor lui Antoine Aoun, director de achiziții la Avtoframos. Măsura are ca scop reducerea costurilor de producție și încurajarea fabricanților locali de componente auto (12).

9. Serviciile oferite de furnizori. Acestea țin de termenii de livrare, calitatea resurselor materiale, servicii post-vînzare, transportarea, rabaturi comerciale.

10. Experiența managerială își găsește corespondentul în calitatea deciziilor pe care le adoptă în încheierea contractelor pe termen lung și de valoare mare. Abilitatea în conducere a furnizorului, în a-și controla și coordona propria activitate, conduce la realizarea produselor la timp, de calitate, la prețuri stimulatoare, etc.

11. Competența presupune oferirea de către furnizori a celor mai noi și a celor mai avansate produse și servicii. Aceștia au nevoie de angajați bine instruiți care să le vîndă produsele și serviciile. Trebuie să poată oferi o varietate mare de posibilități financiare pentru cumpărare. E de dorit, de asemenea, să aibă o atitudine realistă în ceea ce privește cumpărătorii, astfel încît să fie dispuși sau chiar nerăbdători să lucreze cu ei pentru dezvoltarea ambelor afaceri.

Dacă în urmă cu zece ani NOKIA era brandul numărul 1 în telefoane mobile, acum producătorul finlandez se vede nevoit să-și păstreze clienții cu prețuri reduse, în condițiile în care a pierdut cursa pentru inovație și fiabilitate în fața unor concurenți ca Apple (13).

Pe lângă criteriile care privesc produsele și livrările, în decizia de colaborare cu un furnizor se ține seama și de:

- a) situația generală a întreprinderii furnizoare;
- b) mediul în care acționează furnizorul.

Pentru unele se fac estimări calitative, în timp ce altele pot fi evaluate cantitativ. Se au în vedere (10):

- A. forma juridică a întreprinderii;
- B. mărimea capitalului social;
- C. cota de piață deținută și evoluția probabilă a acesteia;

- D. nivelul costurilor;
- E. tehnologia utilizată și capacitatea de a realiza produse de calitate;
- F. structura și calitatea managementului;
- G. posibilitățile de cercetare-dezvoltare ale firmei;
- H. prestigiul și poziția firmei în rândul concurenților;
- I. cooperările cu alte firme;
- J. cine sînt clienții firmei;
- K. suplețea în satisfacerea cerințelor clienților.

Potențialul și evoluția unei societăți comerciale sînt în mare măsură influențate de mediul în care acționează.

Din această perspectivă, furnizorii străini, adică din alte țări mai sînt apreciați și după:

- a. populația din raza de activitate;
- b. considerente ale mediului natural și protecției acestuia;
- c. contextul economic național;
- d. relațiile internaționale ale firmei;
- e. stabilitatea politică și evoluția economică a țării și zonei;
- f. moneda națională;
- g. mediul concurențial;
- h. personalul întreprinderii;
- i. posibilitățile de aprovizionare;
- j. posibilitățile de finanțare.

Fiecare dintre aceste laturi poate fi evaluată prin informații generale utile și prin întîlniri cu furnizorii potențiali.

Printre **metodele** cel mai des utilizate pentru evaluarea și selecția potențialilor furnizori se numără (1, 342-344):

1. Metoda acordării de puncte pe baza gradului de manifestare a criteriului și de importanța acestuia (sînt stabilite criteriile de apreciere și acordarea pentru fiecare a unui număr de puncte pe baza importanței specifice; apoi se calculează gradul de manifestare a fiecărui criteriu).
2. Metoda acordării de puncte pe grade de importanță a criteriilor, cu detalierea în funcție de subcriterii specifice.
3. Tehnici de negociere.

O alegere și mai bună se poate face prin vizitarea furnizorilor. Astfel, trebuie de clarificat următoarele probleme (8, 59-60):

- A. calitatea producției (dacă corespunde calitatea producției fabricate de către furnizor cu cerințele consumatorului);
- B. posibilitatea de a face reduceri;
- C. dacă ambalajul producției își îndeplinește rolul său de protecție;
- D. verifică oare furnizorul calitatea producției la fiecare etapă de fabricație, ce metode de control a calității utilizează.

Din momentul cînd s-au stabilit relațiile cu furnizorii, ei trebuie evaluați periodic, pentru a vedea dacă relația trebuie continuată sau ba.

Drept criterii obiective de apreciere a furnizorilor reali (curenți, existenți) se consideră (1, 340-341):

1. Modul de derulare a livrărilor anterioare; se analizează, de fapt, dacă s-au înregistrat abateri față de termenele de livrare precizate în contractul comercial sau stabilite de comun acord cu furnizorul. Se determină astfel procentul de respectare a livrărilor programate. Pentru calculul unor asemenea indici se impune o strictă evidență a livrărilor pe fie-

care furnizor. Respectarea frecvenței livrărilor de către furnizori este vitală pentru clienții lor; un furnizor care întârzie livrările poate crea lipsă de resurse în stocurile consumatorilor, provocând stagnări în activitatea de producție a acestora.

2. Modul de respectare a condițiilor referitoare la cantitatea comandată, sortimentația prevăzută, calitatea solicitată. În funcție de aceste elemente se stabilește potențialul de livrare al furnizorului. Acesta se calculează în funcție de rezultatele operației de recepție în urma căreia se verifică cantitatea, calitatea și sortimentația lotului sosit, partea care nu corespunde și se respinge, sau cea care lipsește. În același timp, se determină și procentul de respingere a cantităților materiale necorespunzătoare calitativ sau a celor lipsă, în funcție de care se apreciază nivelul de serviciu asigurat de un furnizor, în perioada de până la momentul analizei.

3. Evoluția în timp a prețurilor de vânzare. Un furnizor ale căror prețuri au o evoluție nereglată, poate să aibă realizări inconstante și din alte puncte de vedere.

4. Situația financiară.

5. Costul livrării.

Alături de aceste criterii se mai analizează și altele. Astfel, un furnizor care oferă și asistență tehnică asigură cumpărătorului un element stimulator suplimentar valoros. Dinamismul care îl manifestă în raporturile cu clienții constituie o garanție în plus că produsele sale sînt la nivelul zilei.

Evaluarea criteriilor subiective se asigură, de regulă, pe baza informațiilor primite prin chestionare adresate periodic, de către agenții de cumpărare, factorilor de decizie sau altor persoane din întreprinderea furnizoare. Furnizorii care se situează sub standarde acceptabile trebuie înștiințați pentru luarea de măsuri. În consecință, dacă în perioada următoare nu se constată nici o îmbunătățire, furnizorii respectivi trebuie eliminați de pe lista partenerilor de afaceri.

Evaluarea furnizorilor se realizează prin elaborarea unei scale pentru fiecare furnizor, în funcție de variantele de aprovizionare.

Prima etapă constă în determinarea criteriilor cele mai importante de selecție a furnizorilor (preț, calitate, etc.).

Următoare etapă o constituie atribuirea de „ponderi” fiecărui criteriu, pentru a reflecta importanța lui relativă.

A treia etapă presupune elaborarea unei scale gradate pentru compararea furnizorilor în funcție de criteriile alese.

În final trebuie calculat scorul total pentru fiecare furnizor și alegerea furnizorului care are scorul cel mai mare. Un astfel de model este prezentat în tabelul ce urmează:

Tabelul 2

Evaluarea furnizorilor

Etapa 1. Determinarea criteriilor			
-	calitate;		
-	preț;		
-	livrare promptă;		
-	service;		
-	asistență.		
Etapa 2. Atribuirea de „ponderi” fiecărui criteriu, în funcție de importanța sa			
<i>Criteriu</i>	<i>Pondere</i>		
-	calitate	-	35%
-	preț	-	30%
-	livrare promptă	-	20%
-	service	-	10%

- asistență	- 5%
Total	100%
Etapa 3. Elaborarea unei scale gradate pentru fiecare criteriu	
Criteriu	Scală gradată
calitate	Număr de poziții acceptate, total număr de partizi
preț	Cel mai jos cotaț preț din toți vânzătorii, prețul oferit de vânzătorul X
livrare promptă	Numărul de livrări la timp de la furnizori
service	Evaluarea subiectivă a varietății de servicii oferite de fiecare furnizor
asistență	Evaluarea subiectivă a sfaturilor și asistenței oferite de fiecare furnizor
Etapa 4. Calculul scorului ponderat pentru fiecare furnizor	

Sursa: Sasu C., Bernier R.E. „Enciclopedia întreprinzătorului”, Editura Economică, București, 1999, p. 288.

În final putem concluziona că pentru desfășurarea unei activități eficiente a întreprinderii, pentru atingerea obiectivelor propuse trebuie de acordat o deosebită atenție evaluării și selecției furnizorilor. Dacă acest prim-pas este făcut bine vor urma și rezultatele așteptate de întreprindere. Or, putem spune că evaluarea și selecția furnizorilor este un factor aducător de profit. A colabora „frumos” cu furnizorii în adevăratul sens al cuvântului înseamnă a dispune de cele necesare pentru procesul de producție și, prin urmare, de a avea posibilitatea de a ieși pe piață cu produse competitive de calitate. Oferind mărfuri în concordanță cu necesitățile și cu criteriile impuse de împrejurările existente într-o economie de piață, unitatea economică are mari șanse de a cuceri piața, adică de a atrage un număr mare de consumatori care să fie motorul activității sale de bază – de producție, comercializare, oferirea de servicii, care echivalează cu vânzări mari și, în sfârșit, cu beneficiul dorit și așteptat – scopul principal al oricărei firme.

O evaluare și selecție bine fundamentată a furnizorilor îi oferă oricărei firme posibilitatea de a fi cu un pas mai aproape de atingerea țelurilor propuse.

Bibliografie:

1. Bășanu, Gheorghe, *Managementul aprovizionării și desfacerii*, București, Editura Economică, 2005.
2. Bob, Constantin A, *Economia întreprinderii*, București, ASE, 1997.
3. Cîrstea, Gheorghe, *Asigurarea și gestiunea resurselor material*, București, Editura Economică, 2000.
4. *Dimensiunile managementului aprovizionării în contextul economiei contemporane: conf și int., 14-15 mai 2004*, Chișinău, Ed. ASEM, 2004.
5. Fundătură, D., *Dicționar de management*, București, Editura Diacon Coresi, 1992.
6. *Politici economice de integrare europeană; conf. șt. int., 23-24 sept., 2005*, Chișinău, Editura-Dep.Ed.-Poligr. al ASEM, 2005.
7. Sasu, C., Bernier R., *Enciclopedia întreprinzătorului*, București, Editura Economică, 1999.
8. *Методические рекомендации по организации снабженческо-сбытовой деятельности предприятия на основе маркетинга*, Новый век, М., 2001.
9. http://facultate.regielive.ro/proiecte/economie/metode_de_evaluare_a_furnizorilor-61440.html
10. <http://www.economiaintreprinderii.ro/cap33/s3.htm>
11. <http://www.iaa.ro/Articole/Analize/Coca-cola-si-nokia-ocupa-primele-locuri-in-mintea-internautilor-romani/1337.html>
12. <http://www.wall-street.ro/articol/Auto/26202/Renault-va-produce-anul-acesta-80-000-de-masini-Logan-in-Rusia.html>
13. <http://www.zf.ro/business-hi-tech/nokia-a-devenit-din-bmw-ul-telefoanelor-un-banal-ford-producatorul-finaldez-este-nevoit-sa-adopte-politica-ieftin-si-bun-dupa-ce-nu-a-scos-un-concurent-pentru-iphone-6038154/>

DEZVOLTAREA AUDITULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ASPIRAȚIILE EUROPENE

Tatiana Eni, studentă, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Nelli Amarfii-Railean**, conf. univ. dr.

Abstract: *We live in a time of constant changes in the society, economy, thinking, etc., and these changes seem to have no end.*

The choice of our country to join the European Union is a new challenge for all of us our country, society, economic entities, including auditors and professional accountants.

All these events and processes have reflected on the financial audit work. The period of development of an auditor's work in our country was full of uncertainty and it was paid little attention.

On the grounds that the Law concerning the activity of audit doesn't function in full swing, the necessity of making a change in this law imposes itself more and more, especially in the fortification of the process of public supervision of the profession and in the organization of quality efficient control of an auditor's work. The audit market in the Republic of Moldova is quite restricted. The external control of the quality of audit work doesn't function at the moment. The audit market in Moldova is quite limited. The quality external of audit work does not work at the moment.

Bringing the national legislation in the field of accounting and auditing in harmony with European Union is an important factor in maintaining business activities and investment climate in the economic activity.

Keywords: *audit, audit work, development of audit.*

Trăim într-o perioadă de permanente schimbări în societate, economie, gândire etc., și aceste transformări par să nu aibă sfârșit. Alegerea țării noastre de a adera la Uniunea Europeană este o nouă provocare pentru noi toți: țară, societate, entități economice, inclusiv auditorii și contabilii profesioniști. Toate aceste evenimente și procese s-au răsfrânt inclusiv și asupra activității de audit financiar. Auditul financiar a devenit parte indispensabilă a economiei multor state, iar Republica Moldova încearcă, de ceva timp, să însușească și ea aceste practici.

Originea meseriei de auditor este foarte veche cu toate că nu a fost cunoscută sub această denumire, deoarece, în mărturiile timpului, istoria contabilității era similară cu istoria economică.

Periodizarea cea mai elocventă a evoluției auditului financiar este cea realizată de Collins L. și Valin G. (Tabelul nr. 1.1).

Tabelul nr. 1. Prezentarea sintetică a evoluției auditului financiar

Perioada	Ordonatorii de audit	Auditori	Obiectivele auditului
Pînă la 1700	Regi, împărați, biserică și statul	Oamenii bisericii sau scribii	Pedepsirea hoților pentru deturnarea fondurilor. Protejarea patrimoniului.
1700-1850	State, tribunale comerciale și acționari	Contabilii	Reprimarea fraudelor și pedepsirea autorilor. Protejarea patrimoniului.
1850-1900	State și acționari	Profesioniști contabili sau juriști	Evitarea fraudelor și atestarea fiabilității bilanțului.
1900-1940	State și acționari	Profesioniști în audit și contabilitate	Evitarea fraudelor și erorilor și atestarea fiabilității situațiilor financiare istorice.
1940-1970	State, bănci și acționari	Profesioniști în audit și contabilitate	Atestarea sincerității și regularității datelor financiare istorice.

1970-1990	State, terți și acționari	Profesioniști în audit, contabilitate și consiliere	Atestarea calității controlului intern și respectarea normelor contabile și normelor de audit.
După 1990	State, terți și acționari	Profesioniști în audit și consiliere	Atestarea imaginii fidele a conturilor și calitatea controlului intern în respectarea normelor. Protecția împotriva fraudelor internaționale.

Sursa: Collins Lionel et Valin Gérard – Audit et contrôle interne, Ed. Dalloz, Paris, 1992, pag.17

Auditul în Republica Moldova a apărut la 26 iunie 1991, când a fost adoptată Hotărârea Guvernului nr.316 cu privire la organizarea serviciului de auditing în Republica Moldova. A fost aprobat regulamentul despre serviciul de auditing, creată Camera de Auditing a Republicii Moldova și a fost creată prima societate de audit SRL „Moldauditing” care activează și în prezent.

Prin Hotărârea Guvernului nr.648 din 19.11.1991 a fost înregistrat Statutul Camerei de Auditing din Republica Moldova, căreia i s-a delegat funcțiile principale privind reglementarea activității de audit (certificare auditori, elaborarea politicilor de dezvoltare în domeniul auditului etc.).

La acel moment, crearea Camerei de auditing a fost un pas înainte în dezvoltarea auditului financiar în țara noastră. Multe din funcțiile Camerei de auditing atribuite sînt actuale și astăzi ca organ de autoreglementare a activității de audit în Republica Moldova.

În anul 2000 au fost publicate Standardele Naționale de Audit (intrate în vigoare pentru perioadele începînd cu 01 ianuarie 2001). Aceste standarde au fost elaborate în baza ISA varianta anilor 1998-1999. Înțelegerea și implementarea acestor standarde, de asemenea, a fost lăsată pe înțelegerea personală a fiecărui auditor (companie de audit).

În anul 2006 a fost adoptată Legea cu privire la activitatea de audit nr. 729-XIII din 15.02.1996.

Prin legea nouă se impune crearea Asociației organizațiilor de audit (cu funcții restrînse), care, din păcate, n-a putut să devină o alternativă a Camerei de auditing.

În contextul realizării aspirațiilor europene ale țării noastre, este necesară și alinierea la politicile Uniunii Europene.

Alinierea la politicile Uniunii Europene în domeniul auditului impune armonizarea legislativă, care este un proces complex și de durată medie, ce include transpunerea corectă a legilor relevante, actualizarea acestor legi după caz, stabilirea și finanțarea structurilor instituționale necesare, precum și urmărirea unei implementări și aplicări verificabile obiectiv și credibil, legislația joacă un rol-cheie, dar modernitatea și eficiența întregului sistem de raportare financiară și de audit este la fel de importantă în procesul de armonizare a legislației Republicii Moldova.

Unul din principalele aspecte care a reușit în domeniul auditului a fost crearea unui Consiliu independent de supraveghere a auditorilor, organ public autonom pe lângă Ministerul Finanțelor, Banca Națională a Moldovei și Comisia Națională a Piețelor Financiare, funcțiile căruia includ: elaborarea standardelor profesionale; certificarea auditorilor; instituirea învățămîntului continuu; asigurarea controlului calității și monitorizarea respectării cerințelor etice.

În anul 2007 este publicată noua Lege privind activitatea de audit nr.61-XVI 16.03.2007, potrivit căreia pe lângă Ministerul Finanțelor se înființează Consiliul de supraveghere a activității de audit, autoritate administrativă, cu personalitate juridică, organizată în scopul supravegherii și controlului activității de audit.

În decembrie 2007, prin Hotărârea nr. 1450 din 24.12.2007 „Cu privire la unele măsuri de executare a Legii nr.61-XVI din 16 martie 2007 privind activitatea de audit”, Guvernul

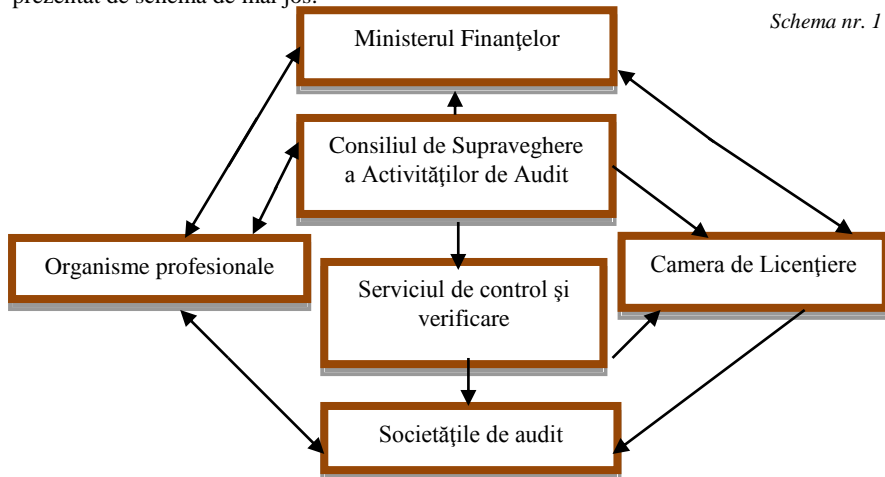
aprobă Regulamentul Consiliului de supraveghere a activității de audit, prin care este nominalizată prima componentă a Consiliului și Regulamentul cu privire la certificarea auditorilor.

Funcțiile Consiliului de supraveghere a activității de audit includ:

- (1) avizarea proiectelor de standarde naționale de audit și ale altor acte normative aferente activității de audit, elaborate de către Ministerul Finanțelor;
- (2) monitorizarea procesului de certificare și instruire profesională continuă a auditorilor;
- (3) elaborarea recomandărilor pentru ameliorarea sistemului de instruire profesională și de perfecționare a auditorilor;
- (4) stabilirea cerințelor minime pentru executarea programului de pregătire a stagiului în activitatea de audit;
- (5) examinarea solicitărilor referitoare la calitatea efectuării lucrărilor de audit;
- (6) prezentarea către Camera de Licențiere a propunerilor privind retragerea sau suspendarea licențelor pentru desfășurarea activității de audit;
- (7) examinarea problemelor privind suspendarea sau retragerea certificatelor de calificare ale auditorilor;
- (8) monitorizarea respectării principiului de independență a auditorului și adoptarea unor decizii respective.

Îndeplinirea acestor funcții presupune existența atât a unor reguli procedurale, cât și a unui organism de nivel executiv înzestrat cu structura organizațională adecvată pentru a asigura buna funcționare și implementare a deciziilor Consiliului.

Sistemul actual de supraveghere a activității de audit din Republica Moldova este prezentat de schema de mai jos:



Sursa: George Brittain, Marina Șelaru – Legislația și politicile contabilității și auditului, set de instrucțiuni pentru armonizarea legislației sectoriale, Chișinău, august 2010, 170 pag.

Republica Moldova nu este un candidat sau un potențial candidat la aderarea la Uniunea Europeană. Prin urmare, țara nu e obligată să adopte toate cerințele legate de raportarea financiară, specificate în directivele Uniunii Europene, într-un anumit interval de timp. Acest lucru permite Moldovei să adopte un plan de implementare care să fie cel mai potrivit pentru situația, prioritățile și posibilitățile financiare ale Moldovei. În ianuarie 2009, în Monitorul Oficial nr.10-11/31 din 23.01.2009 este publicat Planul de dezvoltare a

contabilității și auditului în sectorul corporativ pe anii 2009-2011. Aprobata prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.1507 din 31.12.2008, un document conceptual, ce confirmă angajamentul luat de Guvernul Republicii Moldova față de procesul de integrare a economiei țării în economia europeană și de a întruni condițiile economice și instituționale stabilite în Planul de Acțiune Politica Europeană de Vecinătate (PA PEV) dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova.

Prezentul Plan prevede realizarea obiectivului general, care constă în îmbunătățirea calității raportării financiare a entităților autohtone, relevând următoarele priorități naționale:

- (1) Ameliorarea cadrului normativ de raportare financiară;
- (2) Fortificarea principalelor instituții responsabile de raportarea financiară;
- (3) Sprijinirea profesiei de auditor;
- (4) Modernizarea învățământului, instruirii profesionale și informării publicului.

Ameliorarea cadrului normativ de raportare financiară are ca orientare principală aderarea cadrului normativ național de raportare financiară la Directivele UE, SIFR și alte standarde acceptate în practica internațională, adică corelarea legislației autohtone cu privire la activitățile entităților, contabilitate, audit, piețele financiare și instituțiile financiare cu practicile internaționale, având drept scop atragerea investitorilor locali și străini și dezvoltarea unui cerc de afaceri ce s-ar extinde pe plan global.

Constituirea unui cadru normativ performant de raportare financiară prevede:

- (1) elaborarea unui mecanism pentru acceptarea și implementarea SIFR pe teritoriul Republicii Moldova;
- (2) elaborarea reglementărilor contabile naționale, în conformitate cu cerințele internaționale, care vor contribui la amplificarea prestigiului profesiei de contabil și auditor, precum și la schimbarea culturii contabilității, auditului și de afaceri;
- (3) acceptarea și implementarea SIA recent aprobate și a Codului etic revizuit.

Aplicarea instrumentelor sus-menționate nu este posibilă fără sprijinirea profesiei de auditor. Actualmente, în Republica Moldova este slab dezvoltat pilonul esențial pentru asigurarea calității și transparenței raportării financiare – existența profesiei de auditor independent și de încredere, loial față de creditorii, acționarii entităților și alți utilizatori. Astfel, sprijinirea și dezvoltarea profesiei de auditor au devenit una din prioritățile naționale.

Auditorii trebuie să elaboreze propriile standarde și proceduri interne ce ar asigura efectuarea unor audite de calitate, totodată, urmează a fi elaborat și implementat un sistem de supraveghere externă publică independentă a auditorilor. Pe lângă aceasta, supravegherea publică eficientă a auditorilor este un element vital al menținerii și sporirii încrederii în profesia de auditor.

Organizarea unui sistem eficient de supraveghere publică pentru auditorii statutare și firmele de audit, aceasta putând fi considerate o provocare și, în același timp, o prioritate. O provocare, deoarece include responsabilități sporite atât legiuitorului, care trebuie să adapteze propriile reglementări, cât și fiecărui auditor în parte, spre a se ridica la nivelul reglementărilor naționale și internaționale în materie. O prioritate, deoarece supravegherea eficientă a profesiei contabile și a auditorilor independenți sporește credibilitatea și integritatea procesului de raportare financiară.

Necesitatea de armonizare cu standardele Uniunii Europene și cele internaționale, aplicabile în contabilitate și audit, se naște dintr-o logică ce depășește simpla necesitate de conformitate în fața unor obligații generate de acorduri și declarații internaționale. Deciziile raționale de investiții, în domeniul public sau privat, necesită o dezvăluire corectă, relevantă și oportună a informațiilor privind starea financiară a entității și a rezultatelor activităților sale pe durata perioadei de raportare. Acest lucru presupune adoptarea unor

metode transparente de dezvăluire financiară conforme cu standardele internaționale de raportare financiară (IFRS) în procesul de întocmire a rapoartelor financiare, și conforme cu standardele internaționale de audit (SIA) în realizarea auditului. Acest aspect este cu atât mai important, cu cât IFRS și SIA s-au impus ca standarde uniforme globale. Ultima etapă în procesul dezvăluirii financiare este executarea conformității cu standardele necesare.

Astfel, armonizarea reglementărilor naționale în domeniul contabilității și auditului cu cele ale UE reprezintă un factor important în menținerea unei activități de afaceri și a unui climat de investiții funcțional în cadrul economiei. În contextul economiei moldovene, acest aspect constituie unul dintre elementele fundamentale ale capacității economiei de a interacționa cu activitățile de afaceri internaționale și are astfel potențialul de a contribui la îmbunătățirea performanței economiei moldovene pe piața europeană. Mai mult, existența unui sistem modern de raportare financiară, armonizat cu cele mai bune practici internaționale și europene, va contribui la o mai mare transparență și va ajuta la îmbunătățirea stabilității sistemului financiar al țării.

În concluzie, perspectiva aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană impune implementarea tehnicilor de audit financiar armonizate cu cele internaționale iar, complexitatea și evoluția activităților economice determină perfecționarea continuă a standardelor de contabilitate și audit precum și a cunoștințelor profesioniștilor în domeniu.

Este important de menționat că armonizarea legislației este un proces complex și pe termen mediu care implică alinierea politicilor, armonizarea/transpunerea corectă a legilor relevante, actualizarea unor astfel de legi atunci când este cazul, stabilirea și acordarea de resurse a structurilor instituționale necesare și urmărirea implementării credibile și verificabile obiectiv.

Analizând evoluția procesului de dezvoltare a sistemului și a legislației în contabilitate și audit în Republica Moldova, poate fi menționat faptul că au fost făcute reforme majore din anul 2006, iar conceptele conforme cu directivele Uniunii Europene conexe dezvoltării financiare există în general sau se află în proces de a fi introduse.

Se cer eforturi continue de armonizare pentru a alinia sistemul și legislația moldovenească cu standardele Uniunii Europene, deoarece atât Legea contabilității din 2007, cât și Legea privind activitatea de audit din 2007 sînt doar parțial compatibile cu directivele Uniunii Europene relevante și au nevoie de modificări. Armonizarea legislativă pe termen lung are ca problema lipsa de capacitate, care trebuie soluționată. În cazul în care procesul de reformă nu va deveni o reformă doar pe hîrtie, avînd structurile juridice la locul lor, dar fără o capacitate fizică de a îndeplini cerințele, va fi nevoie de un efort concentrat pe termen lung, pentru a forma actuala generație de contabili și auditori prin asociații profesionale și pentru a educa viitoarele generații prin sistemul universitar.

Bibliografie:

1. *Legea contabilității nr. 113-XVI din 27.04.2007.*
2. *Lege privind activitatea de audit nr.61-XVI din 16.03.2007.*
3. *Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 1507 din 31.12.2008 cu privire la aprobarea Planului de dezvoltare a contabilității și auditului în sectorul corporativ pe anii 2009-2014.*
4. *Planului de dezvoltare a contabilității și auditului în sectorul corporativ pe anii 2009-2014.*
5. *Buletinul Informativ nr. 3 al Curții de Conturi a Republicii Moldova.*
6. Mariana Mutu, *Supravegherea publică a activității de audit: pentru o profesie puternică și bine organizată.*
7. George Brittain, Marina Șelaru, *Legislația și politicile contabilității și auditului, set de instrucțiuni pentru armonizarea legislației sectoriale*, Chișinău, august 2010, 170 pag.
8. <http://www.mf.gov.md/>
9. <http://www.contabilsef.md/libview.php?l=ro&idc=192&id=2574>

PROBLEMATICA GRANTURILOR PENTRU REPUBLICA MOLDOVA: ASPECTE CONTABILE ȘI FISCALE

Olga Reicu, studentă, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alecus Russo” din Bălți
Conducător științific: **Diana Grițco**, lector superior

Abstract: *Last years, more and more companies receive grants from individuals or companies. The grant is an amount of money given as irredeemable financing for meeting a particular purpose, in a project approved by the lender. It should be noted that in Moldova the term "grant" is not defined through any legislative act. Usually, such funding is made from special funds created by law, aimed at collecting revenue for special programs to achieve the goals of the Government. The problem of grants in Moldova is not only in the absence of certain regulatory requirements, but also in choosing the correct method of recording them in accounting and determining the extent in which they affect taxable income.*

Cuvinte-cheie: *grant, finanțator, subvenție, metoda venitului, metoda capitalului, impozitare, programe de finanțare.*

În ultimul timp, tot mai multe întreprinderi beneficiază de finanțări nerambursabile de la persoane fizice sau juridice, acestea fiind, în mare măsură, donatori străini. Până la procesul de globalizare economică, finanțările nerambursabile se acordau în mod tradițional prin intermediul statului sub formă de subvenții sau alocații de stat. În general, finanțările nerambursabile pot îmbrăca diferite forme, cea mai întâlnită fiind grantul.

Grantul reprezintă o sumă de bani acordată drept finanțare nerambursabilă pentru îndeplinirea unui scop anume, din cadrul unui proiect agreat de finanțator. Acesta este acordat, în mare măsură, pentru sprijinirea desfășurării unor activități care sînt importante pentru anumite segmente ale societății sau pentru dezvoltarea de ansamblu a organismului economic. Grantul are următoarele caracteristici:

- nu se acordă înainte de a începe investiția;
- nu se rambursează;
- nu are atașată o dobîndă;
- se acordă, cel mai des, post-factum, adică după ce au fost efectuate cheltuielile necesare pentru realizarea investiției;
- nu se acordă în cazul nerespectării clauzelor contractului de finanțare.

După cum am menționat mai sus contractul de finanțare include careva clauze sau condiții. De obicei, în cazul acordării granturilor unor întreprinderi, una din condițiile generale este că beneficiarul grantului va suporta o anumită parte din cheltuielile pentru realizarea proiectului, numită contribuție personală.

Este de menționat faptul că noțiunea oficială de „grant” nu este definită printr-un careva act normativ sau printr-o careva lege. De obicei, asemenea finanțări se efectuează din fondurile speciale create prin legi, care au drept scop colectarea veniturilor cu destinație specială pentru realizarea unor scopuri și programe ale Guvernului sau ale autorităților administrativ-teritoriale.

Însă putem înțeli definiții asemănătoare în S.N.C. 20 „Contabilitatea subvențiilor și publicitatea informației aferentă asistenței de stat”, aprobat prin Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 55 din 05.06.2002, cum ar fi: împrumuturi convenționale nerambursabile. Împrumuturile convenționale nerambursabile sînt acele împrumuturi al căror creditor se angajează să dispenseze debitorul de rambursarea acestora, dacă se îndeplinesc anumite condiții prestabilite. Deci putem considera că toate prevederile S.N.C. 20 „Contabilitatea subvențiilor și publicitatea informației aferentă asistenței de stat” pot fi valabile și în cazul beneficierii de grant.

Deși reglementarea legislativă a noțiunii de grant în Republica Moldova este foarte slabă, volumul granturilor crește cu fiecare an tot mai mult. Acest fapt se poate bine observa analizând următoarele tabele:

Tabelul 1

Structura fondurilor bugetare a Republicii Moldova, 2006 – 2010

	mil lei				
	2006	2007	2008	2009	2010
PIB	44069	53430	62840	60043	71849
Venituri și granturi, total	11117	14059	15978	13568	17168
Impozitele directe	423	562	303	183	216
Impozitele indirecte	8053	9832	11776	9977	12252
Granturi	315	968	1068	1026	1955
Cheltuieli, total	11019	14257	16466	17203	18792
Cheltuieli curente	8382	11006	12839	14741	16194
Transferuri și subvenții	4570	6189	7369	8728	10448
Salarii	2094	2551	2849	3441	3430
Bunuri și servicii	1289	1656	1899	1738	1769
Dobândă	429	610	722	834	548
Cheltuieli de capital pentru dezvoltare	2688	3347	3604	2488	2716

Sursa: Monitorul Economic, IDIS „Viitorul”, Guvernul RM

Tabelul 2

Susținerea financiară externă a Moldovei, 2006 – 2010

	2006	2007	2008	2009	2010
Asistența externă, acordată RM, inclusiv	55.22	125.96	141.84	140.55	365.41
Granturi, mln USD	23.95	78.67	98.59	99.36	153.37
Credite, mln USD	31.27	47.29	43.25	41.19	212.04
Ponderea asistenței externe în PIB, %	1.6%	2.9%	2.3%	2.6%	6.3%

Sursa: Ministerul Finanțelor

Analizând datele din tabele de mai sus, observăm că volumul granturilor a crescut considerabil în ultimii ani, atingând în 2010 o valoare de 1955 mln. lei. Această valoare este aproximativ de 5 ori mai mare decât valoarea de 315 mln. lei din 2006. Cele mai considerabile majorări se observă în anul 2007 (cu 207,3 % mai mult ca în anul 2006) și respectiv în anul 2010 (cu 90,5 % mai mult față de anul 2009). De asemenea, este bine observabilă mica micșorare a volumului granturilor din anul 2009. Aceasta se datorează stării economice dificile, atât în Republica Moldova, cât și în alte țări ale lumii.

La fel s-a majorat și volumul granturilor în dolari, de la 23,95 mln. USD pînă la 153,37 mln. USD, adică o majorare din 2006 pînă în 2010 de aproape 540 %.

Datorită faptului că anul 2011 încă nu s-a finisat, nu există date certe privind granturile primite. Însă, conform notei informative la legea bugetului pe 2011, se preconiza ca în acest an Moldova să beneficieze de o sumă a grantului în valoare de 2,077 miliarde lei. Această sumă este cu 6,6% mai mare ca în anii precedenți. Suma de 2,077 miliarde lei include granturi pentru susținerea bugetului, în sumă de 1,572 miliarde lei, și granturi pentru finanțarea proiectelor din surse externe – 505,5 milioane lei. În 2011, principalii donatori pentru susținerea bugetului Republicii Moldova se preconiza a fi Comisia Euro-

peană (circa 123,1 milioane dolari SUA) și Guvernul Olandei (3,7 milioane dolari SUA). Iar pentru proiectele finanțate din surse externe – Banca Mondială (circa 19,4 milioane dolari SUA), Fondul Provocările Mileniului (13 milioane dolari SUA), Fondul Global pentru Combaterea SIDA, Tuberculozei și Malariei (3,9 milioane dolari SUA) și Comisia Europeană (2,2 milioane dolari SUA).

De asemenea, un alt donator principal pentru anul 2011 se presupunea a fi Guvernul Germaniei, care oferă Moldovei în acest an 8,5 milioane euro, dintre care 5 milioane pentru dezvoltarea infrastructurii în localitățile rurale și 3,5 milioane pentru susținerea unor proiecte mici și mijlocii din domeniul agrar.

De asemenea, un finanțator important al Moldovei este și Japonia, care își îndreaptă investițiile mai mult spre sectorul dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii.

Pentru a constata în contabilitate granturile primite, urmează să se respecte principiile de bază ale contabilității și anume: specializarea exercițiului și prudența.

S.N.C. prevede două metode de constatare a finanțărilor nerambursabile (S.N.C. 20):

1. Metoda venitului constată subvențiile mai întâi, ca mijloace speciale primite (datorii), iar după îndeplinirea condițiilor aferente acordării acestora, ca venit al perioadelor în care au fost efectuate cheltuielile respective.
2. Metoda capitalului constată subvențiile sub formă de active materiale, nemateriale sau investiții pe termen lung sau care vor fi materializate în active materiale, nemateriale sau investiții pe termen lung, mai întâi ca mijloace speciale primite, iar după îndeplinirea condițiilor aferente subvențiilor trecerea acestora la majorarea capitalului secundar. Pe măsura exploatarea activelor în cauză subvenția se va constata ca venit al perioadelor în care au fost efectuate cheltuielile respective (uzura, amortizarea) sau au fost primite venituri.

Cel mai des se folosește metoda capitalului, așa cum în cele mai multe cazuri finanțările sînt acordate pentru procurarea activelor pe termen lung. Atunci cînd se folosește metoda capitalului suma grantului primit se înregistrează mai întâi în contul de pasiv 423 „Finanțări și încasări cu destinație specială” în corespondență cu contul mijloacelor bănești. După îndeplinirea clauzelor presupuse în contractul de acordare a grantului, suma grantului se trece la majorarea capitalului secundar fiind înregistrată în contul 342 „Subvenții”. Respectiv, pe parcursul utilizării activului, uzura (amortizarea) calculată a acestuia se constată ca venit financiar, diminuînd capitalul secundar. Suma uzurii este trecută la contul 622 „Venituri din activitatea financiară”, numai în limita uzurii calculate la suma oferită ca grant (SNC 20). Rezultatul financiar fiind influențat doar de partea cheltuielilor suportate însăși de întreprindere și nerecuperate din grant.

În general, grantul se oferă agenților economici pentru procurarea echipamentului de producție (Regulamentul cu privire la modul de evidență și calcularea uzurii în scopuri fiscale). Aici se întîlnesc mai multe probleme, datorită diferențelor care apar între prevederile legislației contabile și a celei fiscale. Cea mai importantă problemă este cea a deducerii cheltuielilor privind granturile în scopuri fiscale. Între prevederile fiscale și cele contabile se întîlnesc următoarele divergențe aferente mijloacelor fixe:

1. evidența contabilă a mijloacelor fixe se duce pe conturi și subconturi contabile, în timp ce evidența fiscală a acestora este dusă clasificîndu-le pe cinci categorii de proprietate. Pentru I categorie evidența se duce pe fiecare obiect separat, pentru categoriile II – V evidența se duce în întregime pe grupă;
2. în scopuri contabile uzura se calculează utilizînd una din cele 4 metode propuse de SNC (metoda liniară, metoda în raport cu volumul producției fabricate, metoda soldului degresiv, metoda degresivă cu rată descrescătoare). În scopuri fiscale însă se

utilizează procentajul atribuit fiecărei categorii de proprietate: I – 5%; II – 8%; III – 10%; IV – 20%; V – 30%;

3. perioada de calcul a uzurii în contabilitate este de o lună, pe cînd în scopuri fiscale uzura se calculează pentru întreaga perioadă fiscală.

Conform Regulamentului cu privire la modul de evidență și calculare a uzurii în scopuri fiscale aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 289 din 14.03.2007, nu se calculează uzura la mijloacele fixe primite ca donație sau cu titlu gratuit. Acest fapt duce la fel la apariția dificultăților de completare a anumitor rubrici din declarația fiscală. Asta se datorează nerecunoașterii în scopuri fiscale a compensării sumei uzurii calculate cu suma grantului obținut pentru procurarea mijloacelor fixe.

Pe cînd în contabilitatea întreaga valoare a activelor este inclusă ca fiind valoare uzurabilă, indiferent de faptul dacă valoarea activului a fost acoperite în întregime de grant sau nu, în sens fiscal, valoarea uzurabilă este diferită și se rezumă la suma suportată de către întreprindere la achiziționarea activului. Respectiv și suma uzurii va fi calculată în raport cu această valoare. Cu toate că, potrivit datelor înregistrate în contabilitate, o parte din uzura calculată este reflectată atît în partea de cheltuieli, cît și în partea de venituri prin constatarea unei sume a grantului ca atare la valoarea identică a uzurii, conform modului de completare a declarației cu privire la impozitul pe venit, în declarație urmează să se indice toată suma uzurii constatată în evidența financiară. (Timofeenco 2009)

Pentru a înțelege mai bine această deosebire, să admitem convențional că o întreprindere primește un grant pentru procurarea unui mijloc fix, finanțatorul acoperă doar 75 % din valoarea mijlocului fix procurat. Mijlocul fix a fost procurat la valoarea de 180 000, respectiv grantul oferit este de 135 000. În continuare vom reflecta operațiunile economice descrise mai sus în declarația cu privire la impozitul pe venit. La început, în vederea ajustării cheltuielilor privind uzura, se va completa anexa 2D la declarație.

Tabelul 3

Anexa 2D la Declarația privind impozitul pe venit

Corectări	Cod	Constatat în		Diferența (col. 3 –col. 2)
		contabilitatea financiară	scopuri fiscale	
A	1	2	3	4
Suma uzurii mijloacelor fixe	03012	22 312,5*	13 500**	(8 812,5)

Sursă: elaborat de autor

* Să presupunem că întreprinderea utilizează metoda liniară de calcul a uzurii, valoarea probabilă rămasă este de 1500 lei, iar durata utilă de funcționare a mijlocului fix este de 8 ani. Respectiv uzura va fi egală cu: $(180\ 000 - 1500)/8 = 22\ 312,5$

** Știind faptul că mijlocul fix procurat se atribuie categoriei de proprietate 5 și presupunînd că la începutul perioadei de gestiune baza valorică a acestei categorii era 0, calculăm uzura în scopuri fiscale $(180\ 000 - 135\ 000) * 0,3 = 13\ 500$.

Apoi se va completa formularul de bază al declarației cu privire la impozitul pe venit, pomînd de la rezultatul financiar de la operațiunile legate de constatarea mijloacelor fixe, determinat ca diferența dintre suma veniturilor și cheltuielilor suportate.

Declaratia cu privire la impozitul pe venit

Indicatori	Cod	Suma
Profitul (pierderea) perioadei de gestiune pînă la impozitare	010	(5 578,125)*
Ajustarea majorarea/micșorarea) veniturilor conform prevederilor legislației fiscale (anexa 1D)	020	0
Ajustarea (majorarea/micșorarea) cheltuielilor conform prevederilor legislației fiscale (anexa 2D)	030	(8 812,5)
Venitul (pierderea) obținut în perioada fiscală, luînd în considerație ajustările (majorările/micșorările) (r. 010 + 020 – 030)	040	3 234,375

Sursă: elaborat de autor

$$* (22\ 312,5 * 0,75) - 22\ 312,5 = (5\ 578,125)$$

În consecință, după completarea declarației cu privire la impozitul pe venit se va obține venit impozabil. Acest rezultat este influențat de faptul că completarea anexei 2D în col. 2 a fost constatată suma totală a uzurii calculate, fără a se lua în considerare că o parte a acesteia a fost acoperită cu valoarea grantului constatat drept venit în contabilitate. Situația dată s-a creat din motivul constatării în scopuri fiscale a valorii mijloacelor fixe procurate la o valoare diminuată cu suma compensată din contul grantului.

Dar, necăzind la faptul că problematica contabilității și fiscalității granturilor încă nu este soluționată, Republica Moldova continuă să beneficieze de diverse programe de finanțare, dintre care putem menționa: Programul JNPGA de Susținere și Dezvoltare a Sectorului IMM, Proiectul Ameliorarea Competitivității (PAC), Programul Național de Abilitare Economică Tinerilor (PNAET), Programul-pilot de atragere a remitențelor în economie (PARE 1+1), Programul de Eficiență Energetică. Aceste proiecte aduc avantaje precum sînt: crearea noilor afaceri, sporirea capacităților de producere, sporirea competitivității și crearea noilor locuri de muncă. (Tornea 2011: 24)

Programul JNPGA este implementat de Ministerul Economiei al Republicii Moldova, cu suportul Guvernului Japoniei. Acesta este destinat facilitării procurării de către subiecții sectorului întreprinderilor mici și mijlocii a unui vast sortiment de echipament de producere. Echipamentul procurat în cadrul programului va fi oferit beneficiarilor în regim de leasing pe o perioadă de un an (fără gaj). Dobînda de leasing este la cota zero. În cadrul programului va fi achiziționat doar echipament nou de import, fiind exclus cel de origine autohtonă. La achiziția și importul echipamentului va fi aplicată cota zero la plata taxei pe valoarea adăugată, și vor fi scutite de plata taxei vamale și a taxei pentru efectuarea procedurilor vamale. Cererile de solicitare pentru participare la prezentul program urmează să vizeze procurări în valoare minima de 500.000 lei, iar valoarea maximă, respectiv, 1.500.000 lei. Prețul total al echipamentului se va achita în mai multe tranșe, avansul constituind 25% din prețul acestuia. În cazul în care beneficiarii, conform contractului de leasing, vor achita în termenii stabiliți 60% din prețul echipamentului, 40% din prețul acestuia va fi oferit drept grant din partea Guvernului Republicii Moldova.

Conform Strategiei de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei și în scopul promovării ulterioare a Reformei Regulatorii, Guvernul Republicii Moldova a lansat proiectul „Ameliorarea Competitivității”, drept obiectiv fiind sporirea competitivității întreprinderilor prin îmbunătățirea mediului de afaceri și modernizarea Sistemului de Metrologie, Standardizare, Testare și Calitate (MSTQ). Proiectul este finanțat din sursele Băncii Mondiale: Creditul IDA – 4.9 milioane dolari SUA, Grantul IDA – 4.9 milioane dolari SUA și Grantul acordat de Guvernul Japoniei – 4.5 milioane dolari SUA. În cadrul acestuia se va rambursa 50% din costurile serviciilor de consultanță și din cheltuielile pentru implemen-

țarea standardelor de calitate. Cheltuielile eligibile vor fi rambursate la obținerea certificării și la înaintarea unui raport în formatul cerut de Administratorul Schemei de Grant. Suma maximă rambursată companiei nu va depăși 130 000.00 lei.

Programul național de abilitare economică a tinerilor (PNAET) are un caracter național și este implementat în toate raioanele țării, inclusiv UTA Gagauzia, cu excepția orașelor Chișinău și Bălți. Scopul major al Programului Național (PNAET) este dezvoltarea spiritului de întreprinzător în rândul tinerilor din zonele rurale ale țării, oferind instruire și credite comerciale rambursabile cu component de grant persoanelor tinere cu vârsta cuprinsă între 18-30 de ani. PNAET a fost extins, prin hotărâre de Guvern, până în anul 2013. Programul, demarat în anul 2008, urma să fie finalizat în 2010. Pînă la 1 septembrie 2010, în cadrul PNAET au fost finanțate 413 afaceri private ale tinerilor din sate, în valoare totală de 115,6 milioane de lei (peste 7 mln de euro), dintre care 46, 2 milioane de lei au fost acordate sub formă de granturi. Împrumuturile se acordă prin intermediul băncilor comerciale, în sumă de pînă la 300 mii lei, pe o perioadă de maxim 5 ani, 40% constituind grant nerambursabil. Rata dobânzii este preferențială și reprezintă 11,8% , fiind mai redusă de aproape 2 ori decît cea oferită pe piață.

Programul-pilot de atragere a remitențelor în economie (PARE 1+1) este aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 972 din 18.10.2010. Lansarea acestuia este condiționată de faptul că în Republica Moldova, actualmente, fiecare al doilea moldovean are cel puțin o rudă plecată la muncă peste hotare, iar 70% din lucrătorii migranți intenționează să se întoarcă acasă și respectiv, 12% doresc să investească într-o afacere. Grupul țintă al PARE 1+1 sînt lucrătorii migranți sau rudele de gradul întîi ai acestora, care dispun de o întreprindere în faza de lansare ori dezvoltare, cu un capital social integral privat și vor putea obține un grant pentru crearea sau dezvoltarea afacerilor pe teritoriul Republicii Moldova. Programul este desfășurat în baza regulii „1+1”, care prevede că fiecare leu investit din remitențe va fi suplinit cu un leu din cadrul PARE. Suma maximă a finanțării nerambursabile constituie 200 mii lei. Programul-pilot se desfășoară în 4 componente: Informare și comunicare, Instruire și suport antreprenorial, Finanțarea afacerilor / Regula 1+1, Monitorizare post-finanțare și evaluare. Se presupune că ca rezultat Programul PARE 1+1 va contribui la sporirea volumului de investiții în economia națională, la crearea și dezvoltarea micilor afaceri, inclusiv 70% în zonele rurale, micșorarea emigrării și ratei șomajului, ceea ce va duce la îmbunătățirea nivelului de trai al populației. Instituția responsabilă de implementarea, coordonarea și monitorizarea activităților prevăzute în „PARE 1+1” este Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM).

Programul Business Advisory Services (BAS) al BERD a lansat Programul de Eficiență Energetică, susținut financiar de către Agenția Suedeză pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (SIDA). Perioada de implementare a acestui Program este 2009-2011, perioadă în care este preconizată cofinanțarea a 72 proiecte. Obiectivul programului este susținerea întreprinderilor mici și mijlocii prin acordarea de granturi pînă la 70% din suma proiectului (maxim 10,000 EUR) pentru implementarea proiectelor în domeniul eficienței energetice. De asemenea, programul este îndreptat spre promovarea importanței eficienței energetice pentru sectorul ÎMM cu participarea experților străini, organizînd cursuri de instruire și seminare pentru companii/producători.

Concluzionînd cele analizate mai sus, am putea spune că datorită imperfecțiunii legislației atît fiscale, cît și contabile, se ajunge la o dublă impozitare a sumei grantului. Problema legată de grant rămîne actuală și greu de rezolvat. Știind dorința Republicii Moldova de a se integra la Uniunea Europeană, de a implementa în contabilitatea națională SIRF și de a forma un sistem contabil unic am putea propune revizuirea și perfecționarea

legislației, implementarea unor metode noi și oferirea serviciilor de consultanță contabililor care au întâlnit dificultăți în aspectele de procurare a activelor pe termen lung în bază de grant. Nu este exclus faptul că aceste propuneri să nu elimine complet problema granturilor, deoarece Republica Moldova este o mare consumatoare de granturi. Deși Republica Moldova beneficiază pe an ce trece de fonduri din ce în ce mai generoase alocate pentru dezvoltarea sa, eficiența utilizării acestora poate fi ușor pusă la îndoială. Majoritatea resurselor financiare sînt direcționate către sectorul social, justiție, buna guvernare, și doar 10% revine sectorului real al economiei naționale. Drept consecință, sînt tratate mai mult efectele, decît cauzele problemelor care macină Republica Moldova. De aceea am putea propune ca pe viitor granturile să fie utilizate mai eficient, fiind orientate mai mult spre sectorul economic și spre soluționarea problemelor acestuia. O altă propunere, care se adresează mai mult beneficiarilor, afit întreprinzătorilor actuali, cît și potențialii, este folosirea maximă și eficace a posibilităților programelor de finanțare oferite pentru Republica Moldova. Aceasta ar contribui la atingerea obiectivelor macroeconomice a statului, cît și la atragerea a mai multor investitori străini, ceea ce ar duce la ameliorarea situației economice existente.

Bibliografie:

1. Timofeenco A., „Procurarea mijloacelor fixe și activelor nemateriale din contul unui grant: aspecte contabile și fiscale”, Revista „Contabilitate și audit”, nr. 8, 2009.
2. S.N.C. 20 „Contabilitatea subvențiilor și publicitatea informației aferentă asistenței de stat”, aprobat prin Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 55 din 05.06.2002.
3. *Regulamentul cu privire la modul de evidență și calcularea uzurii în scopuri fiscale, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 289 din 14.03.2007.*
4. *Codul Fiscal al Republicii Moldova.*
5. Tornea I., „Finanțarea IMM-urilor în Republica Moldova”. Revista „Politici publice”, nr. 1, 2011.
6. Gaibu C., Litra L., „Evaluarea capacității de absorbție a asistenței externe acordate Republicii Moldova”, Ch., 2011.
7. Resurse web: www.contabilsef.md
www.e-contabilitate.md
www.contabilitate.md
www.mf.gov.md

ESENȚA ȘI PERSPECTIVELE DEZVOLTĂRII ARBITRAJULUI PE PIAȚA FINANCIARĂ

Iana Scripliu, studentă, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator: **Victoria Postolache**, lector universitar

Rezumat: *Tranzacția de arbitraj pe piața financiară este o speculație, bazată pe situația temporară a multiplelor prețuri de pe piață pentru una și aceeași valoare mobilă sau instrument financiar.*

Arbitraj – exploatarea dezechilibrelor dintre diverse piețe (ex. dintre piața valutară și piața monetară – de dobîndă) – rol important în echilibrarea piețelor. Scopul operațiunilor speculative este de a obține venituri din diferența dintre prețurile de piață, care este necunoscută la momentul operațiunilor. Această diferență de prețuri poate apărea pe un produs sau pe un grup de produse și se bazează pe diferențele de preț în timp și spațiu. Tranzacția de arbitraj este doar una dintre opțiunile speculative, care se caracterizează prin prezența obligatorie a veniturilor fără mare risc.

Operațiuni de arbitraj sînt operațiuni în care nu sînt prezente riscuri, sau mai degrabă, operațiuni puțin riscante. În acest sens, arbitrajul este numit, de asemenea, speculație fără risc.

Cuvinte-cheie: arbitraj, operațiuni speculative, diferențele de preț, risc.

Summary: *The financial market arbitrage transaction is speculation based on the temporary situation of multiple market prices for the same security or financial instrument.*

Arbitration is an exploiting imbalances between different markets (eg. between foreign exchange and money market – the interest) is the role in balancing markets. Speculation purpose to earn the

difference between market prices, which is unknown at the time operations. This difference in price may appear on a one product or a group of products and based on price which are differences in time and space. Arbitrage transaction is just one of the options hedge, which is characterized by the obligatory presence of income without risk. Arbitrage operations are operations that are not present risks, or rather, less risky operations. In this sense, arbitration is called also risk-free speculation.

Keywords: *arbitrage, speculative transactions, differences in price, risk.*

Cuvîntul arbitraj a apărut încă în secolul al XVIII-lea ca o noțiune juridică. Aceasta presupunea că, între două părți era o persoană terță – arbitru. În sensul economico-financiar această noțiune a apărut în prima jumătate a secolului XX. Sensul acesteia a rămas practic neschimbat.

Istoria piețelor financiare cunoaște o dezvoltare remarcabilă a utilizării instrumentelor financiare derivate. Aplicarea în practică a acestor instrumente este supusă, ca orice tranzacție, unor diferite riscuri ce pot fi reduse prin diferite metode sau cu ajutorul unor instrumente și tehnici moderne. Unul din aceste procedee este arbitrajul, care reprezintă o tranzacție de schimb, ce constă în faptul că o valoare mobilă este cumpărată pe una în schimb și, în același timp, este vîndută pentru un alt analog. Indiferent de evoluția pieței „valoarea portofoliului tranzacționat rămîne aproximativ constantă”. În cadrul operațiunilor de arbitraj se întîlnesc în calitate de participanți arbitrajul și în care diferența de preț se modifică în direcția favorabilă, are loc inversa de arbitraj, adică cea de stabilire a profitului.

Un participant pe piață care efectuează operațiuni de arbitraj, se numește arbitrajul.

Arbitrajul reprezintă mai multe tranzacții corelate logic, concepute pentru a obține profit din diferențele de preț pentru activele identice în același timp, pe piețe diferite sau pe aceeași piață în momente diferite. În termeni simpli, acesta este un profit fără risc la costul zero.

Arbitrajul este actul de cumpărare a unui produs într-o singură piață și vîndut la un preț mai ridicat pe o altă piață. Tranzacțiile trebuie să aibă loc în același timp, în scopul de a evita riscurile de piață, sau riscurile care pot afecta modificarea prețurilor de piață înainte de finalizarea tranzacției. Din punct de vedere practic, acest lucru este posibil numai cu valori mobiliare și produse financiare care pot fi tranzacționate electronic.

Practic, există mai multe piețe pe care se tranzacționează instrumente financiare. Sistemele de cotare nu asigură o eficiență 100% din timp, așa că se întîmplă să apară diferențe de preț între cotațiile unor instrumente, identice sau asemănătoare, pe diferite piețe. Principiul de bază al arbitrajului este de a cumpăra ieftin și de a vinde scump. Astfel, arbitrajii își vor marca un profit de pe urma operațiunii, iar diferența de preț existentă se va anula, ca urmare a creșterii cererii pe piață cu prețul mai mic și a creșterii ofertei pe piață cu prețul mai mare. După legea de bază a formării prețului, aceasta va produce creșterea prețului în piață cu prețul mai mic, respectiv scăderea acestuia în piață cu prețul mai mare.

Se disting următoarele rate de schimb: temporale și spațiale. Acestea pot fi împărțite în simple și complexe (curs-cross sau triplu). Arbitrajul simplu este executat prin două monede, pe cînd acel triplu prin trei sau mai multe monede. Mai există și arbitraj local sau spațial. Esența lui constă de a primi venituri din diferența în ratele de schimb pe două piețe diferite. Arbitrajul local este posibil în cazul în care cursul de cumpărare a oricărei valute într-o bancă depășește cursul vînzărilor a acesteia în altă bancă. Arbitrajul complex poate fi realizat atunci cînd este calculate cursul-cross (triplu) între două monede (valute) care diferă de la cursul real citat de o bancă sau de orice piață.

Arbitrajul este posibil numai în cazul în care se respectă una dintre cele două condiții:

- unul și același activ nu poate fi tranzacționat pe mai multe piețe cu același preț;
- două active similare nu pot fi comercializate cu același preț.

Există următoarele tipuri de arbitraj:

- arbitraj geografic – un profit din diferența în materie de tarife, în același timp pe piețe diferite în diferite țări;

- arbitraj temporal – un profit din diferența în rate pe aceeași piață în momente diferite.

De asemenea există:

- arbitraj simplu – joc pe diferența în ratele de două monede;

- arbitraj complex – implicarea în joc pentru mai mult de o diferență de rate de două monede.

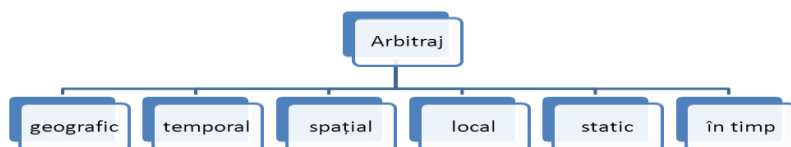


Fig.1 Tipuri de arbitraj

Arbitraj în spațiu

De exemplu, procurăm grâul și în același timp încheiem contractul futures cu alte persoane care solicită aceasta cereală. Să presupunem că cursul valutar pentru lire sterline, dolari USD și yen în același timp este următorul:

1. În Londra: £5 = \$10 = ¥1000
2. În Tokyo: ¥1000 = £6 = \$10.

Apoi, schimbul de \$ 10 la £ 6 în Tokyo (de cumpărare lire sterline pentru dolari) și schimbul ulterior de 6 lire sterline în 12 dolari la Londra (vânzarea lire sterline pentru dolari) va aduce un profit de \$ 2. O astfel de pereche de rate de schimb s-ar numi un arbitraj simplu. Un arbitraj complex va avea rezultat similar (dacă am ignora valoarea comisioanelor), dar va avea un lanț lung de schimburi (3 sau mai multe monede):

1. \$10 pe ¥1000 în Londra sau Tokyo (procurarea yenului de dolari);
2. ¥1000 pe £6 în Tokyo (procurarea lirei sterline de yen);
3. £6 pe \$12 în Londra (vânzarea lirei sterline pe dolari).

Procurarea acțiunilor la o bursă de valori și vânzarea lor în altă bursă. Pe bursa A sînt puse acțiuni pentru procurarea a 100 de acțiuni a unei întreprinderi cu prețul de 18 cenți, iar pe bursa B sînt puse pentru vânzarea lor cu 17 cenți. Dacă speculantul va reacționa și va observa aceasta, atunci el poate să primească un venit 1\$ (1 cent pe fiecare din 100 de acțiuni).

Arbitraj statistic (static)

Arbitrajul statistic poate fi întâlnit sub mai multe forme. Vom lua în considerare doar unul din acestea: o pereche de acțiuni comerciale. Am luat anume acest tip, deoarece, în primul rînd, este ușor de înțeles, iar în al doilea rînd, anume acest tip a fost pe larg utilizat în strategiile grupului de comerț Morgan Stanley.

Comerțul a două perechi de acțiuni reprezintă un proces care este format din 2 etape. În primul rînd, pe baza datelor istorice se evidențiază o pereche de acțiuni care se mișcă paralel. În continuare, are loc monitorizarea fiecărei perechi și se evidențiază momentul de dezacord al prețurilor. În cazul în care între două acțiuni există o diferență semnificativă de prețuri, cea mai puternică acțiune este vîndută, iar cealaltă care este mai slabă, se cumpără. Ideea acestei strategii constă în faptul că prețurile sînt strîns legate unul de altul și tind să împărtășească o apropiere.

Arbitraj în timp

Pînă la sfîrșitul lunii se așteaptă să crească prețurile de acțiuni ale Băncii de Economii a Lituaniei. Avem posibilitatea să le cumpărăm acum, dar după cîteva zile, să le vindem la un preț mai mare. Astfel de arbitrajeri sînt numiți tauri.

La sfîrșitul lunii, se prognozează căderea prețurilor pe acțiuni a companiei X. Datorită condiției tranzacției marginale, putem lua de la brokeri 2000 de acții X în arendă (gaj) cu suma deja stabilită, și să le vindem acum la prețurile prezente. Dacă prețul într-adevăr va cădea, atunci peste cîteva zile se poate de cumpărat 2000 de acțiuni cu un preț mai redus și de întors acțiunile cumpărate la broker. Atunci noi vom obține diferența între suma din vînzări din prima etapă și suma cheltuită pe procurarea acțiunilor în etapa a doua. Așa fel de arbitrajeri se numesc Bears.

Caracteristici de contracte futures și opțiuni de arbitraj

Tranzacții cu instrumente financiare derivate pe piața instrumentelor de forturi oferă participanților posibilitatea de a obține profit de arbitraj bazat pe diferențele de preț pe diferite piețe. Arbitrajul precum și hedgerii nu-și fac un scop esențial de a face un profit pe piața futures, ei sînt interesați de rezultatul financiar, în același timp în poziții futures și principalele piețe.

Principiul de cooperare

Investitorul deschide un cont de tranzacționare în numele său cu un broker.

Traiderul are acces la tranzacționare, și discută despre condițiile de distribuire a profiturilor și a riscurilor de răspundere civilă.

Traiderul începe tranzacționarea. Investitorul urmărește procesul de tranzacționare în piață de la un broker și primește rapoarte zilnice privind starea contului.

La sfîrșitul fiecărei luni are loc distribuirea profiturilor între investitor și traider. Investitorul are posibilitatea în fiecare zi să retragă fonduri din contul său.

Arbitrajul implică căutarea instrumentelor de preț incorect, de aceea trading în pereche poate fi atribuit la una din varietățile arbitrajului. Ceea ce privește străinătatea (chiar și Rusia), cel mai des sînt folosite următoarele tipuri de arbitraj – intermarket, matematic și statistic.

Hedging este o poziție de investiții destinată să compenseze pierderile potențiale care pot fi suportate de o companie de investiții.

Hedging-ul poate fi construit din mai multe tipuri de instrumente financiare, inclusiv stocuri, de asigurare, contracte forward, swap-uri, opțiuni, mai multe tipuri de burse în afara pieței și derivate de produse, precum și contracte futures.

În orice țară un impact semnificativ asupra proceselor economice îl joacă timpul. Toate fenomenele naturale, începînd cu culturile agricole și terminînd cu calamități naturale sînt reflectate în economie și afectează prețurile mărfurilor. Consecința modificărilor acestor prețuri este modificarea prețurilor de vînzare a diverselor instrumente.

Putem să explicăm un exemplu care este mai aproape de țara noastră. Un hedger poate fi și un agricultor de succes. Valoarea de piață a grîului și a altor cereale este în continuă schimbare, precum cererea și oferta permanent se schimbă. Spre exemplu, a fost prognozat că prețurile la grîu se vor mări în anul următor. Agricultorul poate să se ocupe de creșterea acestei culturi, bazîndu-se pe această prognoză. Deci el dedică un an întreg pentru creșterea grîului. În timpul creșterii acestuia, prețurile pot să se mărească, ceea ce înseamnă că agricultorul va avea un venit mai mare, dar poate să se îndeplinească și așa ca prețurile la grîu să scadă, ceea ce va însemna că agricultorul va suporta pierderi. Pentru a evita acest risc, hedgerul poate întocmi un contract de tip futures sau forward. Adică, dacă agricultorul este furnizorul grîului, el poate să întocmească unul din aceste contracte cu persoana care va primi marfa dată. În acest contract ambele părți (vînzătorul și cumpărăto-

rul) discută și ajung la un punct de echilibru al prețului, volumului și a datei de furnizare. Când agricultorul trebuie să furnizeze grâul, pe piață prețurile la acest bun pot să se majoreze sau din contra, să scadă. În cazul în care prețurile la grâu s-au majorat, agricultorul-furnizor poate să nu primească acel venit pe care l-ar fi putut primi, dacă nu întocmea contractul. Însă în cazul când prețurile la grâu s-au redus, furnizorul are un venit mai mare și nu are pierderi. Prin urmare, el s-a protejat contra riscului de a nu suporta pierderi.

Principalele zone internaționale a contractelor Futures sînt: CME (Grupul de Chicago Mercantile Exchange), NYMEX (New York Mercantile Exchange), ICE (Intercontinental Exchange), EUREX (bursă de futures și opțiuni, deținută de Deutsche Börse și una dintre cele mai importante piețe derivative din Europa.). În aceste zone sînt comercializate așa instrumente cum ar fi futures, opțiuni și spreaduri. Contractul Futures valutar din Chicago a fost primul contract financiar futures standardizat în istoria pieței futures. În luna mai a anului 1972, el a fost pus în circulație la Bursa din Chicago pe piața monetară internațională. În această piață nu se tranzacționează doar monedele internaționale, ci și cele care sînt mai puțin lichide. După 1972 comercializarea contractelor Futures a început să se dezvolte tot mai rapid.

Futures și opțiuni de piață (FORTS) – platforma lider de tranzacționare a instrumentelor financiare derivate în Rusia și Europa de Est. Forturile întruchipează o infrastructură dezvoltată, de securitate și garantează activitatea Bursei de Valori, precum și utilizarea celor mai recente tehnologii de tranzacționare a contractelor futures și a opțiunilor ceea ce s-a dovedit pe parcursul a zece ani de dezvoltare a unei pieței stabile și de succes.

Beneficiile de arbitraj în forturi (FORTS):

- capacitatea de a efectua operațiuni cu un nivel garantat de venituri (de exemplu: acțiuni de cumpărare – vânzare futures);
- capacitatea de a utiliza piața futures, pentru moment, pentru a strînge fonduri;
- o varietate de instrumente oferă o gamă largă de tranzații de arbitraj.

Limitări

Arbitrajul este avantajos în cazul în care diferența de preț depășește comisia, precum și alte cheltuieli aferente (transport, depozitare, reînregistrare, taxele vamale, etc.). Dacă în exemplul de mai sus, în arbitraj spațial în stocuri se observă că schimburile sînt servite în cont la depozitări diferite și pentru transferul de acțiuni de la un sistem la un alt cont cu plata unei taxe fixe de \$ 30, atunci tranzația de 100 de acțiuni va aduce o pierdere de \$ 29. Pentru ca astfel de tranzații comerciale să aducă profit e nevoie de mai mult de 3.000 de acțiuni.

Avantaje și dezavantaje ale arbitrajului

Avantaje arbitrajului	Dezavantaje arbitrajului
Spre deosebire de bursa de valori pe piața futures nu este nevoie de a apela la brokeri, deoarece pentru contractul futures este suficient de a avea 15% din valoarea activului suport.	Datorita avansului tehnologic din ultimii ani, mulți investitori și-au dezvoltat programe computerizate de tranzacționare, care detectează oportunități de arbitraj în mod automat, făcînd astfel foarte grea intrarea multor arbitrajori în joc.
Avantajul operațiunilor de arbitraj constă în faptul că, spre deosebire de alte instrumente financiare, asigură tranzacționare cu risc zero.	

Riscuri în timpul contractului speculativ:

Trebuie remarcat faptul că tranzacționarea speculativă implică un anumit risc asociat cu necesitatea de a menține cantitatea necesară de fonduri ca să se dețină poziția futures.

Cursul de schimb poate solicita fonduri suplimentare într-o perioadă relativ scurtă de timp, în următoarele cazuri:

- se deplasează prețul de piață peste prețul tranzacției la termen;
- o creștere a volatilității pe piață (poate crește necesarul pentru contractele de garanție).

Să presupunem că prețul de pe spot este mai mic decât cel de pe futures. Arbitrajorul va intra long pe spot și, simultan, short pe futures. Profitul inițial va fi diferența de preț între cele două piețe, înmulțită cu numărul de contracte tranzacționate. De obicei, acest profit rămâne stabil, cu o mică marjă de eroare, în funcție de evoluția speculativă de pe piețe.

Astfel, distingem patru cazuri posibile:

1. S crește – F crește
2. S crește – F scade
3. S scade – F crește
4. S scade – F scade

unde S = piața spot, F = piața [futures](#).

1. S crește – F crește

Arbitrajorul va câștiga de pe urma poziției long de pe spot, însă va pierde de pe urma creșterii prețului pe futures. Profitul net nu va fi afectat decât dacă rata de creștere a celor două piețe este diferită, adică dacă piața spot va crește mai mult decât piața futures (caz în care și profitul va crește), sau dacă piața [futures](#) va crește mai mult decât piața spot (caz în care profitul va scădea).

2. S crește – F scade

Este evident cel mai profitabil caz, deoarece arbitrajorul va fi avantajat și de evoluția pieței spot, și de cea a pieței futures. Ambele piețe vor contribui la creșterea profitului.

3. S scade – F crește

Cel mai nefavorabil caz, întrucât profitul va fi erodat din ambele părți. În cazul în care profitul net se apropie de zero, arbitrajorul poate închide ambele poziții cu câștig nul, însă fără pierdere.

De obicei, piețele evoluează în același sens, deci un asemenea caz ar fi neobișnuit.

4. S scade – F scade

Arbitrajorul va fi defavorizat de evoluția prețului de pe spot, însă va obține profit din scăderea cursului pe futures. Astfel, profitul net va crește sau va scădea în funcție de ratele de scădere ale celor două piețe, asemănător cazului 1 (S crește – F crește). Observăm că oricare ar fi evoluția celor două piețe, cel mai mare risc care poate exista pentru arbitrajor ar fi ca profitul său să fie zero.

Caracteristici ale sistemului

Sistemul continuu tranzacționează în timpul sesiunii, utilizând potențialul arbitrajului la maxim. Strategia utilizată este bine formalizată și nu este critică asupra comportamentului de piață: nu contează – dacă piața crește în sus, în jos sau lateral. În plus, cu cât incertitudinea este mai mare pe piață și face direcții diferite de mișcare, cu atât aduce mai multe venituri de sistem.

Randamentul normal al sistemului în urma rezultatelor de licitare alcătuiește în jur de 0,2% -0,4% pe zi. În timpul eliberării de știri importante pe piață, se poate ajunge la 1-2%. La închidere, toate pozițiile sînt închise, iar profitul este fix. Investitorul este capabil de a retrage fonduri, de asemenea, în orice moment el poate actualiza contul.

Descrierea sistemului comercial

Capital-IT Arbitraj – un "mecanism" a sistemului de comercializare pentru arbitrajul intraday între MICEX (Moscow Interbank Schimb valutar) și forturi (FORTS). "Mecanică" – înseamnă că sistemul independent desfășoară tranzacția. Aici figurează traiderul.

Rolul asigurărilor riscurilor pe FORTS sînt:

1. posibilitatea de a-și asigura acțiunile sale atît de la ridicarea, cît și de la scăderea prețurilor;
2. posibilitatea de a-și asigura acțiunile care nu se referă contractele futures;
3. posibilitatea de a-și asigura portofoliul său de acțiuni;
4. posibilitatea de a-și asigura valoarea valutară a acțiunilor.

Dar, în practică, întotdeauna există riscul de arbitraj, acesta poate fi mic (fluctuațiile de preț, scăderea profiturilor), sau mari (devalorizarea monedei).

Ceea ce ține de Republica Moldova, putem constata cu precizie că nu există nici un fel de arbitraj, care este prezent în alte țări. Chiar dacă RM are o mulțime de Societăți pe Acțiuni (SA), aceasta nu înseamnă că este dezvoltat sistemul de arbitraj. Existența doar a pieții primare nu permite realizarea acțiunilor pe alte piețe. Totuși, pentru a dezvolta și a ridica situația economică a țării, ar fi de folos prezența pieței secundare, unde vor fi realizate acțiunile și obligațiunile etc.

Bibliografie:

1. www.rts.ru
2. Ануреев С.В. Фьючерсы. Практика и теория работы с фьючерсами – М.: ИЭ РАН, 2008, 259 стр.
3. Калистратов Н.В., Кузнецов В.А. Церих Кэпитал менеджмент и инвестиционные компании – М.: БДЦ-пресс, 2006, 183 стр.
4. Карлсберг К.В. Экономика и финансы простыми словами – М.: Экономист, 2003, 211 стр.
5. Лимитовский М.А. Инвестиционные проекты и реальные опционы на развивающихся рынках – М.: Дело, 2004.
6. Lowenstein, R. When genius failed: The rise and fall of Long-Term Capital Management. Random House, 2000.
7. Xiong, Wei "Convergence trading with wealth effects". Journal of Financial Economics, 2001, 292p.
8. Shleifer, Andrei; Vishny, Robert "The limits of arbitrage". Journal of Finance, 1997, 55 p.
9. Ned Potter. "[Free International Calls! Just Dial ... Iowa](#)". Retrieved 2008-12-23.
10. www.finam.ru
11. www.rbk.ru

DEFICITUL BUGETAR ÎN REPUBLICA MOLDOVA: PROPORȚII, TENDINȚE ȘI PERSPECTIVE

Anișoara Țurcan, studentă, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Victoria Postolache**, lector universitar

Summary: *The budget deficit have become a phenomen usual in modern society, the public and change the background amplification costs of the financial situation of many countries, more or less developed. If the classical view on the state budget, setting financial flows of funds from current revenue budget should be balanced with the distribution and spending of these funds, the modern conception deliberately, allowed the budget imbalance. He is considered as a rule, the expression of differences or correlation between the two types of budgetary flows, their dynamics are different in terms of time, or below the spread through the state budget resources.*

Keywords: *budget deficit, budget of state, the proficint budget, budget costs, budget revenues, intern finance, extern finance.*

Lucrarea dată reprezintă un tratat teoretico-practic cu denumirea „Deficitul bugetar în Republica Moldova: perspective, tendințe”, prin scoaterea în evidență a noțiunii de deficit bugetar și analiza acestuia.

Actualitatea temei. În contextul relațiilor economiei de piață, diagnosticul activității economice a statului este una din funcțiile de bază ale sistemului decizional. În baza acestui diagnostic, pot fi depistate punctele forte și slabe ale activităților desfășurate de către bugetul de stat, inclusiv rezervele interne de sporire a eficienței acestor activități pe viitor.

Deficitul bugetar este o variabilă exogenă, antonim al rentabilității din activitatea economică, cu care se află în raporturi inverse: cu cât se dorește o rentabilitate mai mare, cu atât veniturile trebuie să fie mai mari ca cheltuieli. De aceea se pune problema asumării unui nivel de deficit mic și obținerii unui nivel maxim de rentabilitate, sau, la un nivel dat al rentabilității se pune problema minimizării deficitului bugetar.

Necesitatea studierii științifice a problemei specificate a devenit esențială în alegerea temei de investigare și a direcțiilor de bază ale lucrării de față.

Scopul propus în procesul cercetării temei respective constă în aprofundarea bazelor teoretice privind bugetul de stat, elaborarea evaluării deficitului bugetar și nu în ultimul rând depistarea cheltuielilor majorate ale statului și a veniturilor atât din interior cât și din exterior.

Realizarea acestui scop a condiționat următoarele *sarcini* ale cercetării:

- evidențierea și gruparea celor mai renumite abordări și definiții cu privire la noțiunea de „deficit bugetar”;
- sistematizarea și argumentarea conținutului economic al unor asemenea categorii ca: venituri curente, cheltuieli bugetare, excedentul bugetar;
- analiza evoluției bugetului de stat și anume a veniturilor și cheltuielilor de stat;
- elaborarea și fundamentarea propunerilor privind perfecționarea metodelor de calcul și de apreciere a influenței factorilor asupra modificării deficitului bugetar.

Obiectivul lucrării îl constituie realizarea analizei bugetului de stat, în baza indicatorilor de rezultat și aprecierea evoluției mărimii acestor indicatori pentru o anumită perioadă de timp.

Definiția, conținutul și funcțiile bugetului de stat

Despre apariția bugetului în cadrul finanțelor publice din statele moderne, în literatură de specialitate s-a susținut că atât noțiunile de „buget”, cât și de „proces bugetar” au apărut în Anglia, de unde au fost preluate de francezi la începutul sec. al XIX-lea. Din punct de vedere etimologic, cuvântul buget provine din expresiile „bouge” și „bougette” care, în limba franceză însemnau o punguță sau un săculeț. În limba engleză, prin cuvântul "budget" se înțelegea punga, (mapa) în care erau aduse la parlament, documentele referitoare la situația veniturilor și cheltuielilor statului. Un astfel de document, a fost întocmit pentru prima dată în Anglia, la începutul secolului al XIII-lea.

Bugetul statului reprezintă reflectarea situației economice ale țării, de aceea constituirea, precum adoptarea și executarea acestuia se găsesc nu doar în atenția puterii executive și legislative, ci și în atenția opiniei publice. În forma sa tradițională, bugetul de stat este un buget de mijloace, cuprinzând detalierea mijloacelor financiare alocate diverselor servicii publice [1].

Dintre primele reglementări juridice, care au oficializat expresia de buget, este citat cu preferință un decret francez din 1862 referitor la contabilitatea publică, ale cărei dispoziții au precizat că „bugetul este actul prin care sînt prevăzute și autorizate cheltuielile și veniturile statului pentru o perioadă determinată”.

Bugetul de stat exprimă relațiile economice de natură bănească ce iau naștere în procesul repartizării PIB, în conformitate cu obiectivele politicii economice, sociale și financiare ale fiecărei perioade.

Problema deficitului bugetar, vizează nu doar aspectele publice dar și cele sociale, precum redistribuirea echitabilă a bunurilor sociale și distribuirea resurselor între generații. Nu se poate admite faptul ca o generație să-și asume asupra sa riscuri exagerate, fiind cauzate de generațiile precedente. Însă, echitatea distribuției deficitului bugetar între generații depinde în mare măsură de sistemul de cheltuieli ale statului. În primul rînd trebuie înțeles, cum se creează bugetul de stat? Răspunsul este simplu: prin taxe. Taxele (fie că e vorba de impozitul pe profit, pe salarii, TVA, accize, etc.) se folosesc apoi pentru cheltuielile bugetare: învățămînt, pensii, armată, poliție, preoți, parlamentari, etc.

În sistemul comunist, taxele erau de 100% din PIB – adică statul lua totul și apoi redistribuia după anumite criterii. Faptul că statul lua totul a făcut să existe lipsa de inițiativă și un management, care să fie dependent mai degrabă de relații personale decât de performanță.

Economiștii ce pledează pro deficit bugetar, ne explică necesitatea unei astfel de politici pentru întărirea economiei în condițiile dispariției încrederii în capacitatea guvernării. După Keynes, economiștii susțineau că în asemenea cazuri, deficitul bugetar este necesar pentru restabilirea încrederii, astfel redînd depresia economică. Odată cu trecerea Republicii Moldova la economia de piață, elaborarea unui sistem eficient de relații bugetare la toate nivelele autorităților publice devine o condiție decisivă în realizarea reformelor. La etapa actuală, statul permanent se confruntă cu probleme legate de inflație, șomaj, de cheltuielile publice.

Deficitul bugetar – reprezintă depășirea cheltuielilor bugetare asupra veniturilor bugetare, el este un fenomen bugetar financiar, cu care pe parcursul istoriei s-au confruntat aproximativ toate țările lumii [2]. Apariția acestuia este determinată de mai multe motive, printre care pot fi evidențiate următoarele:

- Descreșterea producției sociale;
- Cheltuieli exagerate în realizarea programelor sociale aprobate;
- Creșterea sectorului economiei tenebre;
- Majorarea cheltuielilor marginale în cadrul producției sociale;
- Emisiuni necondiționate a banilor;
- Cheltuieli mari cu întreținerea aparatului guvernamental;
- Creșterea continuă a cheltuielilor cu datoria publică;
- Cheltuieli mari legate de înarmare.

Din cauza nivelului ridicat de dezvoltare economică și a stabilității economice și politice, țările dezvoltate nu se confruntă cu problema acoperirii deficitului bugetar.

Țările slab dezvoltate, precum este și Republica Moldova din contra, înregistrează deficite bugetare mari, cauzele principale fiind:

- Nivelul de dezvoltare economică scăzut, care duce la obținerea veniturilor bugetare limitate;
- Cheltuieli mari cu întreținerea aparatului administrativ.

Printre factorii enumerați o importanță deosebită, o au micșorarea producției sociale și creșterea sectorului economiei tenebre. Anticipăm cercetarea deficitului bugetar și a surselor de acoperire a acestuia cu analiza dinamicii principalilor indicatori bugetari, care este prezentată în tabelul 1.

Tabelul 1 Dinamica principalilor indicatori bugetari (mln. lei)

Perioada	Venituri	Cheltuieli	Deficit bugetar*
2000	3156,4	3363,5	-207,1
2001	2914,4	2937,6	-23,2
2002	3301,9	3555,6	-184,4
2003	4573,3	4255,0	+318,3
2004	5533,0	5408,0	+125,0
2005	9053,0	8470,2	+582,8
2006	9412,6	9319,0	-410,0
2007	2774,3	2942,9	-168,6
2008	1652,7	2125,7	-483,0
2009	2216,0	1806,0	-410,0
2010	3526,6	1476,7	-2049,0

*(+) profitic, (-) deficit¹

¹Sursa: Legea bugetului anuală pentru anii 2000-2010.

Deficitul bugetar a fost determinat de realizarea necalitativă a bugetului de stat. Conform legii bugetului de stat, pentru anul 1997 se poate observa că deficitul bugetului de stat era planificat la un nivel de 330 mln lei, dar deja în septembrie 1997 era clar că pînă la sfîrșitul anului, deficitul real al bugetului de stat va depăși deficitul planificat mai mult decît de două ori. Aceasta se explică prin depășirea veniturilor de facto ale bugetului de stat în comparație cu cele planificate, pe cînd cheltuielile de facto ale bugetului de stat depășeau cele planificate. La comportamentul venituri, bugetul de stat pentru anul 2004 a fost executat la un nivel de 101%, iar la cheltuieli la nivelul de 99,9%.

Deficitul bugetar este un punct reper pentru aprecierea politicii fiscal-bugetare promovate de către stat. Pe parcursul perioadei de tranziție la economia de piață, Republica Moldova se confrunta cu problema deficitului bugetar înalt. Astfel, începînd practic cu anul 1992 deficitul bugetar se înregistrează în fiecare an, nivelul față de PIB oscilînd între 5,1 și 9,8 la sută. În etapa inițială, printre cauzele cele mai de vază ale apariției deficitului bugetar putem enumera următoarele: declinul economic brusc și îndelungat, într-o măsură fiind cauzat de destrămarea legăturilor economice sau și stabilirea relațiilor neeconomice cu foștii parteneri, ritmurile înalte ale inflației, creșterea cheltuielilor publice.

Problemele apărute la etapa inițială au provocat deja noi poveri pentru buget în următoarea etapă. Astfel, declinul în sectorul de producție, a dus la necesitatea majorării subvențiilor întreprinderilor și populației atît directe, cît și indirecte, care a devenit cauza, acordării unui șir lung de împrumuturi fiscale ce au dus la micșorarea încasării veniturilor la buget.

Pe parcursul perioadei de tranziție au crescut cheltuielile bugetare, fiind în creștere subvențiile, cheltuielile pentru deservirea datoriei externe și interne a statului, creditarea de către buget a agenților economici. În ultimii ani, creșterea cheltuielilor bugetului a fost influențată și de nivelul înalt al datoriei anilor precedenți. Finanțarea deficitului bugetar se efectuează prin combinarea surselor interne și externe, ambele fiind utilizate în aceeași proporție.

a) finanțarea internă – se efectuează prin atragerea creditelor de la Banca Națională și emiterea hîrtilor de valoare de stat;

b) finanțarea externă – a deficitului bugetar folosită în ultimii ani a contribuit la creșterea rapidă a datoriei de stat externe, deși costul este relativ scăzut în comparație cu finanțarea internă.

Nivelul înalt al datoriei publice și deficitul bugetar, afectează atît investițiile, cît și creșterea economică. Ceea ce a contribuit la finanțarea deficitului bugetar în perioada anilor 1999-2000 a fost dezvoltarea în continuare a pieții hîrtilor de valori scumpe, decizia de creditare de către Banca Națională și finanțarea externă moderată.

Astfel putem deduce ideea că totalitatea țărilor cu economie de piață acceptă piața hîrtilor de valoare ca un instrument economic de finanțare a deficitului bugetar. Însă există cazuri, cînd acest instrument economic este slab dirijat și monitorizat (cazul Rusiei) care duce la crearea așa-numitei „piramida hîrtilor de valoare de stat”. După cum se știe, deficitul încasărilor bugetare devine o problemă serioasă pentru toate statele cu economia în tranziție. Declinul în producție, schimbarea rolului statului în condițiile noi, deficiențele serioase în activitatea serviciilor fiscale și alte cauze, au condus la reducerea considerabilă a veniturilor în buget. Îndeosebi sistemul bugetar a suferit mari pierderi în urma reducerii sectorului de stat în economie și a staționării întreprinderilor mari, care anterior erau printre principalii contribuabili. Micșorarea încasărilor a fost condiționată, de asemenea, de acțiunile nejustificate ale Guvernului și Parlamentului, care reprezintă și o parte din gamele de cauze a apariției deficitului bugetar la noi în țară:

- scutirea de impozite;
- facilități;

– iertări.

Bugetul public național s-a soldat în ultimii doi ani cu un deficit de circa 0,2-0,3 la sută din PIB și s-a preconizat pentru a fi balanțat încă în anul 2008. Astfel de situație se datorează angajamentului Guvernului de a promova o politică fiscală prudentă pe de o parte, și rambursării datoriilor interne și externe a Guvernului. Principala sursă de finanțare a deficitului în acești ani, au servit mijloacele din vânzarea și privatizarea patrimoniului public. Totodată, tot mai semnificativă devine și finanțarea externă netă a bugetului.

Proгноza surselor de finanțare pe anii 2008-2011 se bazează pe următoarele asumări:

- obținerea mijloacelor din vânzarea și privatizarea patrimoniului public;
- acoperirea preponderent din contul mijloacelor din vânzarea și privatizarea patrimoniului public a cheltuielilor destinate participării statului în capitalul social al întreprinderilor și societăților comerciale cu capital majoritar de stat, care începând cu anul 2009 vor fi reflectate la diminuarea surselor de finanțare a deficitului [3].

Reieșind din aceste estimări, rezultă că deficitul bugetar va atinge 1,3 la sută din PIB în anul 2009, 0,8 la sută în 2010, și se va solda cu surplus de 0,3% la sută în 2011.

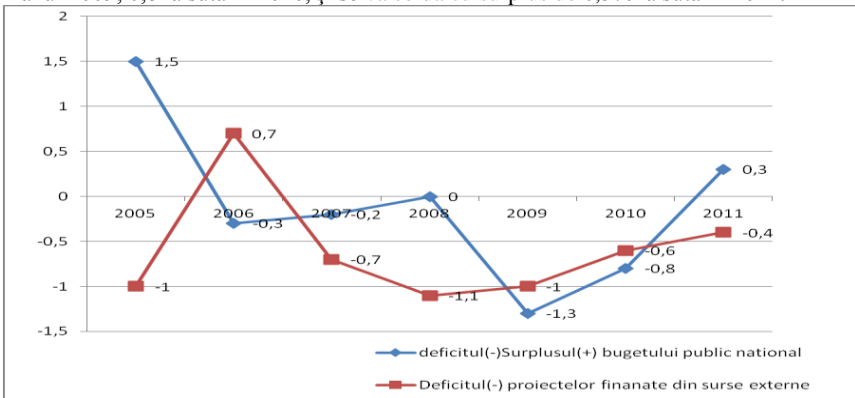


Figura 2. Balanța BPN și a proiectelor finanțate din surse externe, % în PIB, 2005-2011

Conform datelor din Legea bugetului de stat, observăm următoarele date concrete, referitor la deficitul și proficitul bugetar. Perioada anului 2000-2002 se caracterizează printr-un deficit ce variază între 207,1 mln. lei și 184,4 mln. lei din cauza obținerii veniturilor în proporții mai mici în comparație cu cheltuielile efectuate, următorii ani sînt caracterizați de obținerea unui proficit în mărime de 318,3 mln. lei în perioada anului 2003 și 125 mln. lei în 2004, iar în 2005 bugetul statului a înregistrat 582,8 mln. lei. Această evoluție pozitivă este una favorabilă pentru țară, astfel creînd o impresie bună în fața investitorilor străini. Începînd cu perioada anului 2006 s-a observat din nou un deficit bugetar în sumă de 410 mln. lei, în anul 2007 în sumă de 168,6 mln. lei, iar anii 2008-2009 se caracterizează printr-un deficit de 473 mln. lei și respectiv 410 mln. lei. Pentru anul 2010 se remarcă un deficit bugetar de 2049 mln. lei. Începînd cu anul 2006 și pînă în prezent, Republica Moldova se confruntă cu problema deficitului bugetar care este cauzat de criza mondială în sectorul financiar, precum și de instabilitatea politică cu care se confruntă. Deci putem deduce concluzia, că pentru a normaliza situația economică a țării este necesar de a se stabili anumite cerințe ce ar pune la dispoziție o putere politică stabilă și bine instruită.

În anul 2011 se prognozează că vor fi atrase la bugetul de stat venituri în sumă de 19,07 miliarde lei, iar cheltuielile bugetare vor constitui aproximativ 20,354 miliarde lei. Astfel, deficitul bugetar prognozat pentru anul 2011 va fi de circa 1,2 miliarde lei. Acesta

urmează să fie acoperit în măsură de aproape 65% din surse externe. Statul planifică că, în anul 2011, va obține din privatizări 280 milioane de lei.

Ceea ce ține de *Bugetul asigurărilor sociale de stat* tariful contribuției pentru angajat or este angajat au rămas aceleași de 23% și 6% din baza de calcul.

S-a majorat tariful contribuției în bugetul asigurărilor sociale de la 4044 lei anul la 4368 lei anual pentru următoarele categorii:

- întreprinzători individuali;
- avocați privați, notari publici și executori judecătorești care activează în baza licenței obținute în modul stabilit de lege, indiferent de forma juridică de organizare, mediatorii care activează în baza atestatului eliberat de către Consiliul de Mediere;
- titularii patentei de întreprinzător;
- cetățenii Republicii Moldova angajați prin contract în străinătate, dacă acordurile și convențiile internaționale la care Republica Moldova face parte nu prevăd alte condiții.

Pentru persoanele fizice proprietari sau arendași de terenuri agricole, care prelucrează terenul în mod individual, asigurarea în baza contractului individual încheiat cu Casa Națională de Asigurări Sociale s-a majorat de la 996 lei pe an la 1080 lei pe an.

La fel și pentru *Fondul asigurării obligatorii de asistență medicală*, prima de asigurare medicală calculată din salariu și alte recompense nu a suferit schimbări față de 2010, ea fiind de 3.5 % atît pentru angajator, cît și pentru angajat.

Bugetul de Stat pentru anul 2011, a fost aprobat cu un deficit bugetar de peste 1 miliard lei. Deși cheltuielile depășesc cu mult veniturile, majoritatea miniștrilor s-au plîns că sumele alocate ministerelor sînt insuficiente.

În buget au fost prevăzuți bani pentru majorarea salariilor și indexarea pensiilor de la întîi aprilie.

Majorările se vor face însa din contul unor noi scumpiri, și anume, din creșterea cu 50 la sută a accizelor la țigări și băuturi alcoolice. De asemenea, în bugetul de stat pentru 2011 a fost trecută și datoria externă totală a țării – 1,2 miliarde de dolari. Un calcul simplu arată că fiecare cetățean al Republicii Moldova este dator cu circa 4000 de lei, inclusiv nou-născuții.

Deficitul bugetar, apărut odată, este deja greu de lichidat din motive politice. Țările, care au reușit să evite dificultăți serioase, sînt anume acele țări, care au putut să controleze deficitele sale bugetare.

Desigur, deficitele bugetare se finanțează din anumite surse. Corelația dintre împrumuturi și variabilele macroeconomice ne permite să facem concluzia că, de regulă, guvernele pentru început planifică programul cheltuielilor publice, iar apoi, dacă resursele interne de finanțare sînt insuficiente, încearcă să asigure finanțarea din sursele externe.

Puține țări, care se află în curs de dezvoltare, utilizează procedura de adoptare a deciziilor ce predomină în țările industriale cînd guvernul primordial ia decizia referitoare la nivelul dorit al cheltuielilor publice, apoi prognozează volumul veniturilor publice din sursele obișnuite (de obicei, veniturile obținute în urma impozitării) și, în cele din urmă, recurge la întrebarea privind finanțarea deficitului bugetar apărut în țările în curs de dezvoltare determinarea nivelului cheltuielilor publice și căutarea surselor de finanțare are loc în cele mai multe cazuri, concomitent, totodată, accesibilitatea finanțării definește nu doar nivelul dar și tipurile de cheltuieli publice. Sensul acestei observări constă în faptul că accesibilitatea finanțării poate să îndemne guvernul să pună în legătură bugetul cu deficitul, care se află în creștere. Este foarte important de a nu ceda tentației de a utiliza finanțarea externă a deficitelor bugetare într-o perioadă mai mare de timp, deoarece așa finanțare poate fi stopată brusc, în momentul cînd seriozitatea problemelor beneficiarului va devenit evidentă pentru creditori.

În concluzie putem spune că pentru a fi redus deficitul bugetar al țării noastre ar fi de dorit să se efectueze unele schimbări în politica fiscală, iar ca să se recurgă la unele modificări, ar trebui să se facă o analiză minuțioasă. Bineînțeles că guvernul ar trebui să renunțe la cota 0 pe profitul reinvestit de persoanele juridice, eventual s-ar putea merge pe reducerea impozitului pe venitul persoanelor fizice. Reducerea impozitului pe venit, are mai multe avantaje: companiile ar avea costuri mai mici cu forța de muncă, ceea ce ar permite fie investiții mai mari, fie eventuale majorări salariale, care, la rîndul lor, ar spori consumul intern. De asemenea, o reducere a impozitului pe venit, ar face Republica Moldova mult mai atractivă în ochii investitorilor străini.

Stagnarea economiei și diminuarea volumului comerțului exterior au condus la erodarea bazei fiscale și, respectiv, la reducerea considerabilă a veniturilor fiscale. Diminuarea veniturilor publice în anul 2009, pe orizontul menținerii unui nivel ridicat al cheltuielilor sociale, a condus inevitabil la sporirea deficitului bugetar. La acest moment, resursele bugetare nu mai pot acoperi necesitățile curente de întreținere și sociale, nemaivorbind de programele de investiții și reformele structurale care implică cheltuieli, în situația creată, dacă nu vor fi întreprinse acțiuni de stabilizare a finanțelor publice, deficitul bugetar ar putea atinge un nivel de peste 15 % din PIB. Pentru a evita incapacitatea de plată a Guvernului, pe fundalul sporirii vulnerabilității economiei țării și a populației în general, Guvernul după analizele efectuate observăm optimizarea cheltuielilor bugetare, lărgind în paralel baza fiscală și identificînd surse externe pentru acoperirea temporară a unor programe economice și sociale importante și anume cea a deficitului bugetar. Putem afirma, cu certitudine, că bugetul anului 2011 este realist și reflectă posibilitățile statului la ziua de azi, reieșind din cadrul de resurse disponibile și din acea structură deformată moștenită drept consecință a guvernării precedente ireponsabile. Sîntem cu toții conștienți de faptul că Republica Moldova are nevoie stringent de mult mai mulți bani pentru a asigura un nivel normal de viață cetățenilor săi, comparativ cu posibilitățile actuale. Mulți dintre cetățenii ei își pun o singură întrebare la acest subiect: este oare acest lucru posibil în Republica Moldova? Sîntem siguri că este, doar că pentru aceasta țara noastră trebuie să devină un stat cu adevărat democratic, unde puterea să aparțină cetățenilor, unde toți vor fi egali în fața legii și, în ultimul rînd, atunci cînd toți pe măsura posibilităților își vor îndeplini datoria de cetățean de a achita impozitele necesare pentru asigurarea activității normale a tuturor instituțiilor bugetare.

Bibliografie:

1. Secrieru, A., *Finanțele publice – instrumente și mecanisme financiare de intervenție guvernamentală*, Chișinău, Epigraf, 2004, p. 424.
2. *Legea cu privire la datoria publică, garanțiile de stat și recreditarea de stat nr. 419-XVI din 22 decembrie 2006* // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 09.03. 2006. Nr. 32-35.
3. *Cadrul de cheltuieli pe termen mediu pe anii 2009-2011*, p. 27
4. *Legea privind sistemul bugetar și procesul bugetar în Republica Moldova Nr. 847 din 24.05.96* // Monitorul Oficial al R. Moldova. – 1997. - Nr. 19-20.
5. *Legea bugetului de stat pe anul 2007 Nr. 348-XVI din 23.11.2006* // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 2006. Nr. 189-192 (cu modificările introduse).
6. *Legea bugetului de stat pe anul 2008 Nr. 254-XVI din 23.11.2007* // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 2007. Nr. 192-193 (cu modificările introduse).
7. *Legea cu privire la datoria publică, garanțiile de stat și recreditarea de stat nr. 419-XVI din 22 decembrie 2006* // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 09.03. 2006. Nr. 32-35.
8. Văcărel, I., *Finanțe publice*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2007, 350 p.
9. Baurciulu, A., *Evoluția deficitului bugetar în contextul dezechilibrului general economic în Republica Moldova* // Tezele Simpozionului Internațional al Tinerilor Cercetători, ASEM, 18-19 aprilie 2003, p. 270-272.
10. Coșea, M., *Construirea bugetului pe baze multianuale*, Revista Piața financiară, nr.10, 2004, p. 14.

11. Batișcev, R., *Factori care generează deficitul bugetar în Republica Moldova*. Economica, nr. 6, Chișinău, 2002, ASEM, p. 91-92.
12. Moraru Liviu-Cătălin, *Politica bugetară și seniorajul* // Analele ASE, p. 97-102.
13. www.minfin.md
14. www.wikipedia.com

ROLUL FONDURILOR EUROPENE ÎN ECONOMIILE NAȚIONALE

Dinu Petelca, student, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Coordonator științific: **Victoria Postolache**, lector universitar

Le résumé: *Pour la période 2007-2013 la politique de cohésion de l'Union Européenne a été réformée pour mieux répondre aux objectifs fixés à Lisbonne et à Göteborg. Suite à cette réforme la politique de cohésion disposera de trois instruments: Le Fonds Européen pour le développement régional, Le Fonds de Cohésion et le Fonds Européen. Ces trois instruments continueront à être utilisés pour favoriser la diminution des disparités du développement économique entre les différentes régions de l'Union Européenne, en mettant l'accent sur la connaissance et l'innovation, sur la création d'un nombre plus grands de meilleurs enfin sur la coopération entre les régions et sur la transformation des régions en endroits attractifs pour les innovations et pour le travail. Les derniers temps, on peut constater le fait que pour la République de Moldavie on accorde de plus en plus de financements de projets de la part de l'Union Européenne. La déclaration signée par le Premier-ministre Vlad Filat et le Commissaire Hahn en est une confirmation ce document établit un cadre de coopération dans la domaine de la politique régionale. Un autre exemple c'est celui du 28 novembre quand le Gouvernement de la République de Moldavie a signé avec de différentes institutions de l'Union Européenne des accords de financement montant aux 270 millions d'euros environ.*

Les mots-clés: *le fonds européen, la politique de cohésion, le fonds sociale européen, programme financier, les fonds européens pour la Moldavie, le fonds de cohésion, les fonds structurels.*

Actualitatea temei. Fondurile europene alocate de către Uniunea Europeană încep a juca un rol tot mai important pentru statele ce beneficiază de aceste alocări. La fel atestăm faptul că și pentru Republica Moldova aceste finanțări joacă un rol important și tot mai evidențiat. Fondurile europene sînt o problemă actuală pentru majoritatea statelor ce sînt situate pe teritoriul continentului european și își îndreaptă politica spre Uniunea Europeană. Fondurile europene sînt alocate cu scopul de a micșora disparitățile de dezvoltare economică între regiunile Uniunii Europene, ceea ce ar duce la o dezvoltare mai eficientă și mai productivă a statelor deoarece principala problemă a statelor în prezent este posibilitatea alegerii unei politici cît mai eficiente și sigure pentru dezvoltarea economiei la nivel național, cît și la nivel internațional.

Politica de coeziune. Pentru perioada 2007-2013, politica de coeziune a Uniunii Europene a fost reformată pentru a răspunde mai bine obiectivelor stabilite la Lisabona și la Göteborg (economie competitivă bazată pe cunoaștere, cercetare și dezvoltare tehnologică, dezvoltare sustenabilă, ocuparea forței de muncă). În urma acestei reforme, politica de coeziune va avea la dispoziție trei instrumente: Fondul European pentru Dezvoltare Regională, Fondul de Coeziune și Fondul Social European [8].

Cele trei instrumente vor fi folosite ca și pînă acum, pentru a ajuta la reducerea disparităților de dezvoltare economică între diversele regiuni ale Uniunii Europene, punîndu-se accentul pe cunoaștere și inovare, pe crearea de locuri de muncă mai multe și mai bune, cooperare între regiuni și pe transformarea regiunilor în locuri atractive pentru investiții și pentru a munci.

Politica de coeziune, în noua sa formă, are trei obiective: Convergența (sprijinul regiunilor rămase în urmă din punct de vedere al dezvoltării economice), Competitivitate Regională și Ocuparea forței de muncă (sprijinind regiuni, altele decît cele rămase în urmă

ca nivel de dezvoltare, pentru atingerea țintelor Agendei Lisabona) și Cooperare Teritorială Europeană (promovînd o dezvoltare echilibrată a întregului teritoriu comunitar, prin încurajarea cooperării și schimbului de bune practici între toate regiunile UE). Ultimul obiectiv va avea trei axe de acțiune, și anume: cooperare trans-frontaliera, transnațională și inter-regională.

Republica Moldova, ca viitoare beneficiară a fondurilor structurale, este eligibilă pentru toate cele trei instrumente și pentru două dintre obiective – Convergența și Cooperare Teritorială Europeană.

Fondurile Structurale și de Coeziune (FSC), sau Instrumentele Structurale, sînt instrumentele financiare prin care Uniunea Europeană acționează pentru eliminarea disparităților economice și sociale între regiuni, în scopul realizării coeziunii economice și sociale. Regulile generale privind Fondurile Structurale și de Coeziune sînt stabilite prin Regulamentul Consiliului Uniunii Europene nr. 1083/2006 din iulie 2006, care definește regulile generale privind Fondul European pentru Dezvoltare Regională, Fondul Social European și Fondul de Coeziune [4].

Fondul European de Dezvoltare Regională sprijină investiții menite să creeze locuri de muncă, în infrastructura (de transport, de mediu, de comunicații, de educație, de sănătate, socială, culturală și pentru energie), dezvoltarea potențialului autohton (acordarea de sprijin și servicii pentru întreprinderi, networking, cooperare și schimburi de experiență), asistența tehnică.

Activități neeligibile: TVA, dobînzii la credite, achiziționarea de terenuri într-un cunant mai mare de 10% din cheltuielă totală eligibilă pentru activitatea respectivă, construcții de locuințe.

Priorități: accent pe strategia Lisabona; infrastructura; investiții; cercetare și dezvoltare [4].

Fondul Social European sprijină acțiunile statelor în următoarele domenii:

- adaptarea lucrătorilor și a întreprinderilor; sisteme de învățare pe toată durata vieții, conceperea și diseminarea unor forme inovatoare de organizare a muncii;
- îmbunătățirea accesului la un loc de muncă al persoanelor în căutarea unui loc de muncă, a persoanelor inactive, a femeilor și a emigranților;
- integrarea socială a persoanelor defavorizate și combaterea tuturor formelor de discriminare pe piața muncii;
- consolidarea capitalului uman prin aplicarea unor reforme ale sistemelor de învățămînt și prin activitățile de conectare în rețea a unităților de învățămînt.

Priorități: accent pe strategia Lisabona; training; ocupare; Capacitate Instituțională și eficiența administrativă [4].

Fondul de coeziune promovează dezvoltarea durabilă prin rețele de transport trans-european; protecția mediului (eficiența energetică, transport, transport non-rutier, transport public ecologic etc.)

Priorități: Infrastructura de mediu și transport; energie.

Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală contribuie la promovarea unei dezvoltări rurale durabile în întreaga Comunitate, venind în completarea politicilor de piață și de susținere a veniturilor aplicate în cadrul politicii agricole comune, al politicii de coeziune și al politicii comune în domeniul pescuitului.

Obiective FEADR:

- îmbunătățirea competitivității agriculturii și silviculturii prin sprijinirea restructurării, dezvoltării și inovației;
- îmbunătățirea mediului și a spațiului rural, prin sprijinirea gestionării terenurilor;

- îmbunătățirea calității vieții în mediul rural și promovarea diversificării activităților economice.

Politica de dezvoltare rurală se bazează, în principal, pe trei instrumente juridice: orientările strategice ale Uniunii pentru politica de dezvoltare rurală, Regulamentul Consiliului privind sprijinul pentru dezvoltare rurală acordat din noul Fond European Agricol pentru Dezvoltare Rurală (FEADR) și regulamentul de punere în aplicare al Comisiei. Orientările strategice ale Uniunii identifică domeniile importante pentru îndeplinirea priorităților comunitare, împreună cu o serie de opțiuni pe care statele membre le-ar putea integra în planurile strategice naționale și în programele lor de dezvoltare rurală. Planurile strategice naționale transpun orientările în contextul național, ținând cont de necesitățile regiunilor, și sînt puse în aplicare prin intermediul programelor de dezvoltare rurală. Pentru fiecare set de priorități, orientările strategice comunitare sugerează măsurile-cheie care ar trebui luate. Programele naționale de dezvoltare rurală ale statelor membre au la bază șase orientări comunitare strategice care vor contribui la:

- identificarea zonelor în care sprijinul comunitar acordat dezvoltării rurale generează cea mai mare valoare adăugată la nivelul Uniunii Europene;
- crearea unei conexiuni cu principalele priorități la nivel european (Lisabona, Göteborg);
- asigurarea coerenței cu celelalte politici comunitare, în special cu politicile de coeziune și de mediu;
- luarea măsurilor conexe punerii în aplicare a noii politici agricole comune, axată pe adaptarea la evoluția pieței și necesitatea de restructurare care decurge din PAC, atît pentru vechile, cît și pentru noile state membre [4].

Cele șase orientări strategice sînt:

1. *Îmbunătățirea competitivității sectoarelor agricol și forestier;*
2. *Îmbunătățirea mediului și a regiunilor rurale;*
3. *Creșterea calității vieții în zonele rurale și încurajarea diversificării;*
4. *Construirea capacității locale de ocupare a forței de muncă și de diversificare;*
5. *Transpunerea priorităților în programe;*
6. *Complementaritatea cu alte instrumente comunitare.*

Politica de dezvoltare rurală pe perioada 2007-2013 pune accentul pe trei domenii care corespund celor trei axe tematice stabilite în noul regulament privind dezvoltarea rurală: îmbunătățirea competitivității sectoarelor agricol și forestier; mediul și regiunile rurale; creșterea calității vieții și diversificarea economiei în zonele rurale. O a patra axă – „Leader” – bazată pe experiența cîștigată în urma inițiativelor comunitare Leader deschide noi posibilități pentru abordările locale „de jos în sus” ale problematicii dezvoltării rurale. Noua perioadă de programare oferă o posibilitate unică de a reorienta sprijinul acordat din noul fond pentru dezvoltarea rurală către creștere economică, locuri de muncă și dezvoltare durabilă. Regulamentul Comisiei Europene de punere în aplicare a FEADR pe perioada 2007-2013 reprezintă un set de norme detaliate privind gestionarea programelor. Planurile strategice naționale și programele de dezvoltare rurală au fost prezentate Comisiei Europene. Se preconizează că, în total, Comisia va aproba 94 de programe naționale sau regionale de dezvoltare rurală [8].

Fondul European pentru Pescuit (FEP) este propus de către Comisia Europeană drept un instrument nou de programare pentru pescuit, în cadrul perspectivei financiare a Uniunii Europene 2007-2013. FEP înlocuiește actualul Instrument Financiar de Orientare a Pescuitului (IFOP) care este în vigoare pentru perioada 2000-2006. Această propunere vizează modificarea Regulamentului CE nr. 1263/ 1999 a Consiliului din 21 iunie 1999, referitoare la instrumentul financiar de orientare a pescuitului și a Regulamentul nr. 2792/1999 al

Consiliului din 17 decembrie 1999 care definește modalitățile și condițiile pentru acțiunile structurale ale Comunității în sectorul de pescuit. FEP, la fel ca și instrumentul precedent, are la bază Politica Comună pentru Pescuit (PCP). Printre altele, FEP va contribui la implementarea schimbărilor aduse PCP de la ultima reformă, din 2002. Având în vedere evoluția sectorului și ultima extindere a Uniunii Europene, FEP va ajuta efectuarea unui pescuit durabil și diversificarea activităților economice în zonele de pescuit. Pentru a asigura realizarea PCP, FEP poate acorda un sprijin financiar pentru atingerea obiectivelor economice, de mediu și sociale, în vederea:

- asigurării penințății activității de pescuit și de exploatare durabilă a resurselor halieutice;
- reducerii presiunii stocurilor echilibrând capacitatea flotei comunitare în raport cu resursele marine disponibile;
- întăririi dezvoltării întreprinderilor viabile economic în sectorul de pescuit și dezvoltarea structurilor de exploatare a resurselor mult mai competitive;
- favorizării conservării și protecției mediului și resurselor marine;
- încurajării dezvoltării durabile în zonele costiere, maritime și lacustre unde se desfășoară activități de pescuit și acvacultură și ameliorării condițiilor de muncă în aceste zone;
- valorificarea resurselor umane și promovarea egalității între bărbați și femei, care își desfășoară activitatea în sectorul de pescuit.

Unul dintre obiectivele principale ale FEP este simplificarea alocării și gestionării fondurilor. Responsabilitățile Comisiei și a Statelor Membre vor fi precizate pe baza principiului subsidiarității. După discuții cu partenerii implicați, Statele Membre vor elabora un plan strategic național care indică obiectivele specifice și prioritățile naționale pentru implementarea PCP. Acțiunile susținute prin FEP, în conformitate cu orientările strategice ale Comunității pentru dezvoltarea PCP, vor servi drept cadru de referință pentru programare. Acest plan strategic, care cuprinde intervențiile, participarea financiară a FEP și a altor resurse, va servi ca bază pentru stabilirea programelor operaționale [8].

Consiliul stabilește orientările strategice pentru dezvoltarea durabilă a sectorului de pescuit și a zonelor costiere în vederea definirii priorităților de intervenție pentru perioada de programare 2007-2013. Orientările strategice vor fi adoptate prin procedura prevăzută la art. 37 din Tratatul instituind Comunitățile Europene, cel târziu 3 luni după intrarea în vigoare a regulamentului propus.

Programul financiar IFOP prevede pentru perioada 2000-2006 finanțarea a maximum 3,7 miliarde euro pentru UE-15 și cele 10 state care au devenit membre în mai 2004. Noul instrument financiar FEP propune o alocare financiară de 4,963 miliarde euro pentru Europa lărgită la 27 state membre.

FEP va ajuta implementarea schimbărilor majore ale reformei PCP pe 5 axe prioritare:

1. *Măsuri pentru ajustarea flotei de pescuit comunitare.* Ajutorul financiar va fi acordat proprietarilor de nave și echipajelor navelor afectate de planurile de refacere a stocurilor pescărești, sistarea temporară a activității datorită măsurilor de urgență, nereînnoirea acordurilor de pescuit sau alte dezastre naturale. Fondurile vor fi disponibile pentru compensări socio-economice în vederea sprijinirii gestionării flotei (incluzând pregătire profesională), finanțarea investițiilor la bordul navelor cărora li se cere schimbarea tehnicilor de pescuit. Ajutorul pentru reînnoirea navelor va înceta.

2. *Acvacultură.* FEP poate sprijini investițiile în acvacultură. Asemenea investiții pot fi făcute în vederea dezvoltării și aplicării de metode și practici care să reducă impactul negativ al acvaculturii asupra mediului și să îmbunătățească condițiile privind igiena, sănătatea animală, siguranța alimentară și calitatea produselor.

3. *Măsuri de interes colectiv.* Ajutorul va fi acordat organizațiilor din sectorul pescăresc sau de acvacultură în vederea sprijinirii acțiunilor colective care contribuie la gestionarea durabilă sau conservarea resurselor și la transparența piețelor produselor de pescuit și acvacultură și pentru promovarea parteneriatului între cercetare și operatorii din sector.

4. *Dezvoltare durabilă a zonelor costiere pescărești.* Ajutorul financiar va fi îndreptat către zonele afectate de măsurile luate pe baza planurilor multianuale în vederea reducerii dependenței față de acest sector. Va fi acordat sprijin financiar pentru promovarea "turismului verde", protecția mediului marin, costier și lacustru, diversificarea economiilor locale și refacerea potențialului productiv după dezastre naturale sau industriale.

5. *Asistență tehnică.* FEP va putea finanța măsurile de evaluare, audit și control necesare implementării legislației propuse [8].

Fonduri europene pentru Republica Moldova

Fonduri Europene pentru Tinerii din Moldova. Miercuri, 2 Martie 2010, în sala de Conferințe a Ministerului Agriculturii a Republicii Moldova a fost organizată o întâlnire cu reprezentanții Fondului European de Tineret (EYF) al Consiliului Europei, și anume: Jean Claude Lazaro, președintele EYF și, Michelle Bergdoll, responsabilă de raportarea proiectelor. La acest eveniment au fost prezenți reprezentanți din peste 20 ONG-uri, organizații și instituții de tineret din republică, printre care: Institutul Tineretului Guvernator, PROMO-LEX, Asociația Motivație, Advit Moldova, inclusiv și alți actori interesați [9].

Participanții au avut oportunitatea de a cunoaște ce înseamnă Fondul European de Tineret, care sînt prioritățile acesteia pentru anul curent, posibilitățile și condițiile de aplicare la granturi, cît și a comunica direct cu invitații.

Fondul European de Tineret este o fundație creată în 1972 în scopul susținerii activităților de tineret, cu un buget anual de aproximativ 3 milioane euro, peste 30 de proiecte finanțate în fiecare an și mai mult de 300 000 de tineri care au beneficiat direct în urma activităților susținute de către fundație. Scopul Fondului European de Tineret este de a încuraja cooperarea între tinerii din Europa pentru promovarea păcii, înțelegerea și colaborarea într-un spirit de respect față de valorile europene. Fondul European de Tineret finanțează următoarele categorii de activități inițiate de către organizațiile și rețelele neguvernamentale de tineret sau alte structuri neguvernamentale implicate în sectorul de tineret care respectă normele politicii Consiliului Europei:

- întâlniri internaționale de tineret (întîlniri internaționale ale tinerilor lideri, cum ar fi seminarii, conferințe, tabere, ateliere de lucru, festivaluri, etc.);
- activități de tineret, alte decît întîlnirile (manuale sau îndrumare pentru trainguri, buletine informative, campanii de informare, expoziții, portaluri, studii și cercetări în domeniu, etc.);
- administrarea rețelelor și a organizațiilor neguvernamentale din sectorul tineret (acoperirea parțială a costurilor administrative);
- proiecte pilot (diverse activități de tineret al cărui buget nu depășește 7 600 Euro).

Cine poate aplica? Organizațiile și rețelele internaționale de tineret, organizațiile și rețelele naționale, regionale sau locale de tineret, inclusiv și alte structuri neguvernamentale din domeniu.

Pentru 2011, Fondul European de Tineret urmărește următoarele priorități fundamentale: respectarea drepturilor omului și promovarea democrației, incluziunea socială a tinerilor și crearea unei societăți lipsită de prejudecăți interculturale [9].

În ajunul alegerilor din 28 noiembrie 2010, Guvernul Republicii Moldova a semnat cu diverse instituții ale Uniunii Europene acorduri de finanțare în valoare totală de circa 270 milioane de euro. Ultima săptămînă de campanie electorală din Republica Moldova a

coincis cu o veritabilă ploaie de bani, sub formă de granturi sau credite ce urmează a fi alocate din partea Uniunii Europene.

Astfel, marți, 23 noiembrie, șeful guvernului Republicii Moldova Vlad Filat și Constantin Sinodino, Director Operațiuni Europa de Est a Băncii Europene pentru Investiții (BEI), au semnat două contracte de împrumut în valoare totală de 150 milioane euro. Un acord prevede alocarea a 75 milioane euro de către BEI pentru reabilitarea drumurilor. Proiectul va fi implementat pînă în anul 2014, împrumutul avînd o perioadă de rambursare de 18 ani, o perioadă de grație de 5 ani, iar rata dobînzii de 3%. Al doilea acord prevede alocarea a 75 milioane euro pentru dezvoltarea sectorului vitivinicol, cu o durată de 12 ani, cu perioada de grație de 5 ani și rata dobînzii variabilă, de pînă la 3%.

Miercuri, 24 noiembrie, premierul moldovean Vlad Filat și Ambasadorul Dirk Schuebel, șeful Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova, au semnat „Documentul Cadru privind Programul comprehensiv de dezvoltare instituțională pentru perioada 2011-2013”. Acordul, parte integrantă a Parteneriatului Estic lansat de Uniunea Europeană, prevede acordarea a 41 milioane euro, grant nerambursabil, pentru dezvoltarea capacităților instituționale ale Republicii Moldova în vederea onorării angajamentelor ce urmează a fi asumate în cadrul viitorului Acord de Asociere.

Joi, 25 noiembrie, deputații europeni au aprobat un protocol la Acordul de parteneriat și cooperare care permite Republicii Moldova să participe la mai multe programe și agenții comunitare, precum cele din domeniul transporturilor, securității alimentare, vamă, siguranță aviatică și altele. Această inițiativă sprijină eforturile de reformă și modernizare ale Republicii Moldova și va permite autorităților de la Chișinău să acceseze fonduri din programul de asistență externă ENPI.

Vineri, 26 noiembrie, prim-ministrul Vlad Filat urmează să semneze un pachet de acorduri de finanțare din partea Uniunii Europene în valoare totală de 79 milioane euro.

De asemenea, a fost semnat un acord între BEI și banca "Mobiasbanca-Groupe Societe Generale" privind deschiderea unei linii de credit în valoare de 10 milioane euro pentru un termen de 10 ani, iar Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare a decis alocarea unui împrumut de 7,75 milioane de euro companiei "Health Forever International", înființată de investitorii turci și americani pentru construcția primului spital privat din Republica Moldova [1].

În urma cercetărilor efectuate, am putut constata faptul că în ultimii ani se observă un interes tot mai pronunțat din partea Uniunii Europe pentru Republica Moldova. Observăm faptul că Uniunea Europeană începe să aloce tot mai mulți bani pentru Republica Moldova. La fel se observă și faptul că Uniunea Europeană dă dovadă de interes de a aloca bani și pentru viitor și nu doar la etapa actuală. Drept exemplu este: anul 2011, Uniunea Europeană va aloca Republicii Moldova fonduri în valoare de circa o sută de milioane de euro, dintre care 78,6 milioane de euro – în cadrul programului bilateral anual R.M-UE, iar restul în cadrul programelor multinaționale. Anunțul a fost făcut luni, 25 iulie, de șeful Delegației Uniunii Europene la Chișinău, ambasadorul, Dirk Schuebel, la o conferință de presă.

Oficialul european a concretizat că programul bilateral Republica Moldova-Uniunea Europeană pentru anul 2011 a fost aprobat de Bruxelles. Potrivit acestuia, din toată suma alocată 42,6 mil. euro vor fi alocate pentru sectorul energetic, 14,6 mil. euro – pentru întărirea capacităților instituționale și realizarea programului Twinning, 12 mil. euro – pentru sporirea încrederii celor două maluri ale Nistrului. Alte 10 mil. euro vor fi alocate pentru reforma justiției. În plus, Dirk Schuebel a atras atenția că UE a decis alocarea a 1,24 miliarde euro pentru Parteneriatul Estic în anii 2011-2013. „Republica Moldova ar putea să beneficieze din fondurile respective de alte circa 60-80 milioane de euro”, a specificat ambasadorul.

Totodată, Dirk Schuebel a precizat că pentru anul 2012 Uniunea Europeană preconizează alocarea în cadrul programului bilateral R. Moldova-Uniunea Europeană a 94,2 mil. euro, adică cu mai mult de 15 mil.euro decât anul curent. În anul viitor, cea mai mare parte a fondurilor europene vor fi direcționate spre implementarea reformei justiției. Altfel spus, sîntem pe calea cea dreaptă pentru a ne construi un viitor mai bun, un viitor în care fiecare din noi va avea mai mult de cîștigat, un viitor în care putem spera la o rată minimă a șomajului, un viitor luminos și clar. Pentru a beneficia de fondurile europene alocate pe dimensiunea dezvoltării regionale, Republica Moldova trebuie să-și fortifice capacitățile instituționale și umane, oferind garanții că respectivele resurse vor fi utilizate strict conform destinației prevăzute în Programele de finanțare. În negocierile cu Comisia Europeană, autoritățile trebuie să insiste pentru a obține creșterea fondurilor pentru programe de cooperare transfrontalieră, dar și a celor disponibile prin intermediul Politicii Europene de Vecinătate și Parteneriatului Estic. Astfel, aproximativ 7 milioane de euro vor fi disponibile pentru RM în perioada 2012-2013, în cadrul Parteneriatului Estic, prin proiectele-pilot de dezvoltare regională.

Bibliografie:

1. www.novisa.md
2. www.conventia.md
3. www.ecomagazin.ro
4. www.fonduri-finantari.eu/
5. www.cerere-finantare.ro/
6. www.ziare.com/articole/fonduri+europene+moldova
7. www.fonduri-finantari.eu/articol/fonduri-europene-prin-programul-operational
8. www.europalibera.org/content/article/2101220.html
9. www.parlamentultinerilor.md/fonduri-europene-pentru-tinerii-din-moldova

PARTICULARITĂȚILE DATORIEI EXTERNE A REPUBLICII MOLDOVA

Dumitrița Neghină, studentă, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Victoria Postolache**, lector universitar

Summary: *Due to the inefficiency of its own natural and financial resources that are needed for economical growth, the achievement of some economical objectives and to cover the budget deficit the state has to turn to outside resources. Any resource requested by the state from other states or foreign legal entities becomes its external debt.*

The study of foreign debt is a matter of interest for any country because it is an important part of relations among states internationally, especially in the context of globalization.

The study of the particularities of the external debt of the Republic of Moldova show that it tends to increase due to the long period of transition to market economy and the global economic crisis.

Keywords: *public debt, external debt, internal debt, multilateral creditors, bilateral creditors, commercial creditors.*

Multe state se ciocnesc de lipsa resurselor proprii necesare pentru a acoperi deficitul bugetar, a face anumite reforme sau a finanța anumite ramuri ale activității. Pentru a satisface aceste necesități, ele apelează la împrumuturi din exterior. Alte state, datorită gradului înalt de dezvoltare, au rolul creditor. Indiferent de nivelul său de dezvoltare, statele se află în relații de împrumut.

Orice împrumut, de care beneficiază statul, formează datoria publică a sa. Prin *datoria publică* se înțelege datoria pe care o are statul față de terți, precum persoane private, persoane juridice, bănci, întreprinderi, din țară sau din străinătate, care au cumpărat obligațiunile emise de stat cu scopul de a acoperi nevoile financiare ale acestuia.

După sursa de proveniență a datoriei publice, distingem datoria internă și datoria externă. Prin *datorie internă* înțelegem totalitatea datoriilor ce le are statul față de persoanele fizice și juridice din interiorul țării, care au procurat hîrțile de valoare emise de stat cu scopul acoperirii deficitului bugetar. *Datoria externă* a unei țări este la fel o parte componentă a datoriei publice și reprezintă împrumuturile externe primite de o țară sau de agenți economici particulari rezidenți, precum și alte obligații financiare, rezultate din globalizarea economică [7, p. 392].

Statul, reieșind din insuficiența de resurse proprii, atît naturale, cît și financiare, este impus să apeleze la resurse din exteriorul țării cu scopul de a finanța cheltuielile sale curente, a acoperi deficitul bugetar și a favoriza creșterea economică. Datoria externă are un impact major asupra economiei naționale, dat fiind faptul că ea permite acoperirea într-un termen relativ scurt a deficitului bugetar. Aceasta se formează deseori din împrumuturi pe termen lung, care afectează generațiile următoare.

Cercetarea datoriei externe este necesară din motiv că ea reprezintă o parte componentă importantă a relațiilor dintre state pe plan internațional, mai ales în condițiile globalizării. La fel, datoria externă necesită a fi analizată din motiv că, de rînd cu alți indicatori, ne poate ilustra situația economică a unei anumite țări la un anumit moment sau pe parcursul unei perioade de timp.

Pentru ca datoria externă să nu influențeze negativ dezvoltarea economică a statului este necesar ca la adoptarea hotărîrii despre contractarea unui nou credit, autoritățile să analizeze sursa de creditare, modalitatea atragerii resurselor, rata dobînzii împrumutului, termenul de grație a împrumutului, sectorul în care vor fi îndreptate resursele atrase și modul de rambursare a acestui credit.

Datoria externă se manifestă în anumite forme în toate țările lumii, dar ponderea sa în totalul datoriei publice diferă de la o țară la alta și de la un grup de țări la altul. Astfel *în țările dezvoltate din punct de vedere economic*, ponderea datoriei externe în datoria publică este scăzută, ele avînd, rol de debitor în împrumuturile externe, iar *în țările în curs de dezvoltare*, ponderea datoriei externe în totalul datoriei publice este relativ ridicată, ele avînd des, rolul de creditori.

Chiar dacă în plan general, conform gradului de dezvoltare a economiei, putem intui starea datoriei externe a unei țări, în realitate, atît mărimea, cît și structura datoriei externe are particularitățile sale proprii pentru fiecare stat aparte.

După căpătarea independenței, Republica Moldova se află în tranziție spre economia de piață. Perioada de tranziție este una foarte complicată pentru Republica Moldova, la fel ca și pentru celelalte state post-sovietice, deoarece pînă în 1991 economia fiecăruia dintre aceste state a fost legată de economia celorlalte state. Astfel, statele, căpătînd independența, s-au confruntat cu niște probleme foarte complicate în ceea ce ține formarea unui sistem economic independent și a dezvoltării relațiilor internaționale. Reieșind din această etapă de tranziție, dezvoltarea economică a Republicii Moldova se face imposibilă fără contractarea împrumuturilor din exterior.

Contractarea împrumuturilor atît din interior, cît și din exterior este reglementată de *Legea cu privire la datoria publică, garanțiile de stat și recreditarea de stat nr. 419-XVI din 22.12.2006* (cu modificările și completările ulterioare).

Conform acestei legi, Ministerul Finanțelor efectuează atragerea împrumuturilor de stat în conformitate cu Programul anual al împrumuturilor de stat și plafoanele datoriei de stat externe și interne, stabilite de Legea bugetului de stat pe anul respectiv.

Ministerul Finanțelor contractează împrumuturile de stat externe sub formă de credite de stat externe, valori mobiliare de stat, emise pentru plasare pe piețele financiare externe și alte împrumuturi.

Pentru a contracta și a administra împrumuturile externe Ministerul Finanțelor elaborează „Programul anual al împrumuturilor de stat” care include toate împrumuturile ce urmează a fi contractate, evaluează condițiile financiare ale împrumuturilor și ale emiterii valorilor mobiliare de stat, examinează condițiile contractelor privind împrumuturile de stat și garanțiile de stat, analizează oportunitățile și condițiile de contractare a mijloacelor necesare pentru dezvoltarea țării, determină mărimea emisiunii pentru anul curent și acumulează informația cu privire la datoria publică [1].

Pentru a analiza datoria externă a Republicii Moldova este necesară urmărirea *evolutivei sale în timp*.

În continuare va fi analizată evoluția mărimii datoriei publice externe și a datoriei externe de stat¹.

Tabelul 1

Mărimea datoriei externe de stat și a datoriei publice externe a Republicii Moldova pe perioada anilor 2007-2010 (în mln. \$ SUA)²

Anul	2007	2008	2009	2010
Datoria publică externă	3300,29	4093,77	4364,06	4778,72
Datoria externă de stat	765,8	788,3	773,67	1116,17

Datoria externă a țării la sfârșitul anului 2007 a însumat 3000,29 mln. USD, dintre care datoria externă de stat a constituit 765,8 mln. USD. Modificarea absolută înregistrată la finele anului 2007, față de perioada anterioară, constituie 776,51 mln. USD, pentru datoria publică externă și 47,57 mln. USD pentru datoria externă de stat.

La finele anului 2008 modificarea absolută a datoriei publice externe constituie 793,48 mln. USD, care reprezintă modificarea absolută cu valoare maximă pe perioada de timp analizată, iar modificarea absolută a datoriei externe de stat constituie 22,5 mln. USD.

Soldul datoriei publice externe la finele anului 2009 înregistrează o modificare absolută egală 270,29 mln. USD, iar cel al datoriei externe de stat înregistrează modificarea absolută cu sens negativ de 14,63 mln. USD.

La finele anului 2010 se înregistrează modificarea absolută a soldului datoriei publice externe cu 414,66 mln. USD, iar a datoriei externe de stat cu 158,63 mln. USD.

Modificarea absolută cu valoare maximă a datoriei publice externe la sfârșitul anului 2008 poate fi motivată prin creșterea încrederii față de Republica Moldova pe plan internațional, ce a permis contractarea unui număr mai mare de împrumuturi.

Micșorarea soldului datoriei externe de stat pe parcursul anului 2009 este cauzată de depășirea împrumuturilor de stat externe în sumă de 50,95 mln. USD asupra intrărilor de împrumuturi externe în sumă de 41,19 mln. USD, iar mărirea bruscă a acestui sold pe parcursul anului 2010 fiind cauzată de depășirea intrărilor de împrumuturi de stat externe în sumă de 212,04 mln. USD asupra rambursărilor împrumuturilor de stat externe în sumă de 45,91 mln. USD [4].

Grafic, această evoluție, poate fi prezentată în felul următor:

¹Datoria de stat externă reprezintă o parte integrantă a datoriei publice de stat ce constă din totalul sumelor obligațiilor neonorate și dobânzilor datorate și neonorate, contractate, în numele Republicii Moldova, de Guvern, prin intermediul Ministerului Finanțelor, de la nerezidenții Republicii Moldova [1].

²Sursa: Datele rapoartelor statistice a BNM și Ministerului Finanțelor[4, 5]

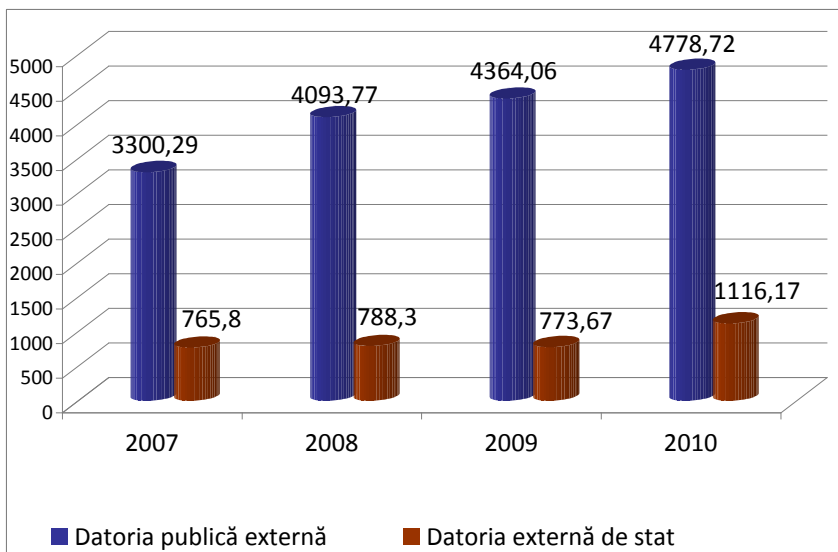


Figura 1: Mărimea datoriei publice externe a Republicii Moldova pe perioada anilor 2005-2010.¹

Pentru a face o analiză mai complexă a datoriei externe de stat a Republicii Moldova este necesar de a studia *ponderea acestei datorii în produsul intern brut (PIB)*, care se constituie ca raport dintre mărimea datoriei externe de stat și mărimea PIB. Acest indicator reflectă partea din produsul intern brut care ar fi necesară pentru rambursarea completă a datoriei externe de stat. Fiind considerată teoretică, din motivul rambursării datoriei externe în mod eșalonat, ponderea datoriei externe în PIB ne dă o imagine asupra modificării datoriei externe față de creșterea economică.

Datoria externă de stat, în perioada anilor 2007-2010, are următoarea pondere în PIB – pentru anul 2008, datoria externă de stat a constituit 12,9% din PIB în comparație cu 16,22% la finele anului 2007, înregistrând o diminuare în raport cu perioada similară a anului precedent cu 3,32 puncte procentuale.

Această modificare, în sens negativ, poate fi datorată creșterii PIB, dat fiind faptul că mărimea datoriei externe de stat pe această perioadă a crescut. Datoria de stat externă la finele anului 2009 a constituit 15,9% din PIB, înregistrând o creștere în raport cu perioada similară a anului precedent cu 3,0 puncte procentuale.

Ca pondere în PIB, datoria de stat externă a constituit 18,9% la finele anului 2010, înregistrând o majorare în raport cu perioada similară a anului precedent cu 3,1 puncte procentuale, fapt datorat majorării considerabile a datoriei de stat externe.

Grafic, această evoluție, poate fi prezentată în felul următor:

¹ Sursa: Datele din rapoartele statistice ale BNM și Ministerului finanțelor [4, 5].

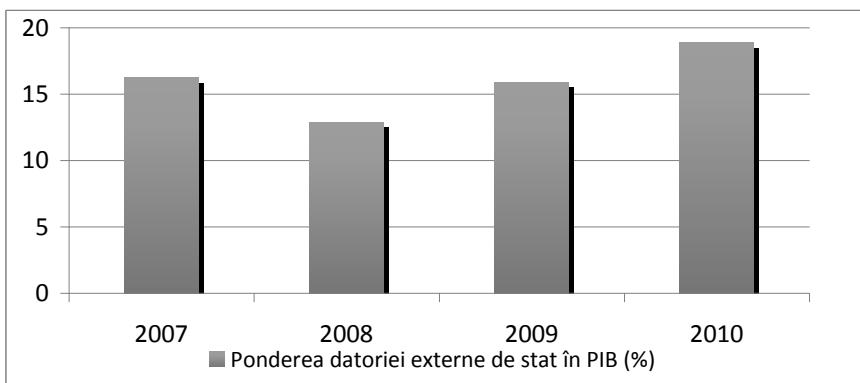


Figura 2: Ponderea datoriei externe de stat în PIB pentru anii 2007-2010.¹

La etapa actuală a dezvoltării economice a Republicii Moldova este necesar de a ține cont de condițiile în care pot fi contractate împrumuturile. În dependență de natura creditorului, împrumuturile cu aceeași valoare, termen de grație și termen de rambursare pot fi contractate la o rată diferită a dobânzii, astfel este necesar de a face alegerea în folosul celui mai convenabil creditor.

De regulă, cei mai convenabili creditorii sînt considerați *creditorii multilaterali*, care sînt reprezentați de organisme financiare internaționale ca Banca Mondială, Banca Internațională de Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD), Asociația Internațională de Dezvoltare (AID), Fondul Monetar Internațional (FMI) și alte organisme internaționale și interguvernamentale.

Mărimea împrumuturilor primite de la creditorii multilaterali în anii 2007-2010 poate fi prezentată în următorul tabel:

Tabelul 2

Împrumuturile externe primite de la creditorii multilaterali pe perioada anilor 2007-2010²

	2007		2008		2009		2010	
	mln. USD	%	mln. USD	%	mln. USD	%	mln. USD	%
AID	293,8	63,66	309,7	64,49	330,9	65,58	386,37	45,18
FMI	0	0	0	0	0	0	304,49	35,58
BIRD	140,6	30,47	126,7	26,38	110,2	21,84	93,04	10,87
FIDA	19,3	4,18	31,6	6,58	37,2	7,37	42,31	4,94
CEB	4,4	0,96	8,8	1,83	12,9	2,55	12,34	1,44
BEI	0	0	0,9	0,2	11,8	2,36	16,49	1,93
BERD	3,4	0,73	2,5	0,52	1,5	0,3	0,49	0,06
Total	461,5	100	480,2	100	504,5	100	855,53	100

Grafic, ponderea împrumuturilor fiecărui creditor multilateral din totalul creditelor multilaterale ale Republicii Moldova, poate fi prezentată în felul următor:

¹Sursa: Diagrama a fost creată pe baza datelor din Rapoartele Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova privind situația în domeniul datoriei publice, garanțiilor de stat și recreditării pentru anii 2007 – 2010 [4].

²Sursa: Rapoartele Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova privind situația în domeniul datoriei publice, garanțiilor de stat și recreditării pentru anii 2007 – 2010 [4].

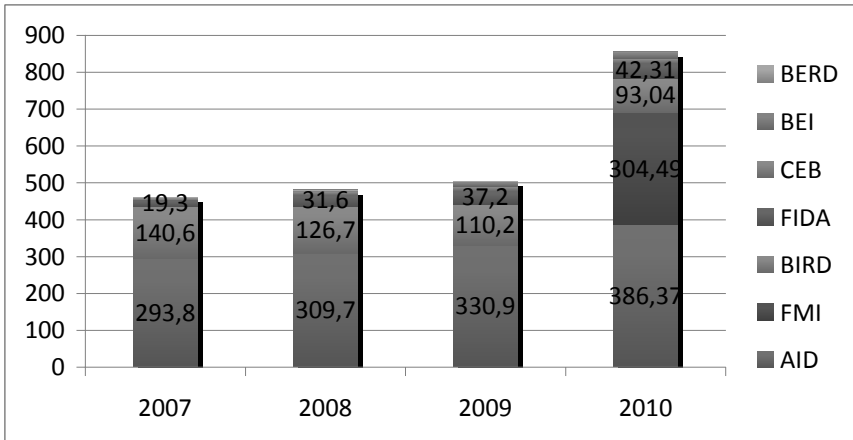


Figura 3: Structura creditorilor multilaterali ai Republicii Moldova.¹

Analizând datele prezentate anterior, putem concluziona că în împrumuturile contractate de Guvern este pus accentul pe împrumuturile multilaterale, care au o tendință de creștere pe perioada anilor analizați, majorându-se în această perioadă cu 16,4 puncte procentuale și înregistrând pentru anul 2010 valoarea de 76,7% din totalul împrumuturilor contractate din exterior.

Principalul creditor multilateral al Republicii Moldova pe toată perioada analizată, este Asociația Internațională de Dezvoltare (AID) care este o parte componentă a Băncii Mondiale, ce are ca obiectiv principal finanțarea țărilor în curs de dezvoltare.

La fel, o pondere semnificativă în totalul creditorilor multilaterali o are Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare, care este la fel o parte componentă a Băncii Mondiale, fiind considerată principala instituție de credit a ei. Mărimea datoriei Republicii Moldova față de BIRD este în descreștere pe parcursul anilor analizați, micșorându-se cu 47,56 mln. USD.

Mărimea datoriei externe a suferit o modificare esențială în anul 2010 față de perioadele anterioare datorită contractării împrumutului de la Fondul Monetar Internațional (FMI) în sumă de 304,49 mln. USD, care reprezintă un organism internațional compus din 186 state membre, ce are ca obiective principale asigurarea cooperării pe plan economic între state, asigurarea creșterii economice la nivel mondial și creditarea țărilor membre cu dezechilibre economice și în balanța de plăți.

Destinațiile principale, spre care au fost direcționate împrumuturile primite de la aceste organizații în perioada analizată, sînt: dezvoltarea sectorului rural, dezvoltarea sectorului energetic, dezvoltarea transportului și comerțului, implementarea educației de calitate, creșterea economică și reducerea sărăciei, dezvoltarea întreprinderilor micului business, proiectul de revitalizare a agriculturii, etc.

Structura datoriei externe pe tip de creditori pentru anii 2007-2010 este următoarea:

¹Sursa: Diagrama a fost creată pe baza datelor din Rapoartele Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova privind situația în domeniul datoriei publice, garanțiilor de stat și recreditării pentru anii 2007-2010[4].

Structura datoriei externe pe tip de creditorii pe perioada anilor 2007-2010¹

	2007		2008		2009		2010	
	mln. USD	%	mln. USD	%	mln. USD	%	mln. USD	%
Creditori multilaterali	461,6	60,3	480,2	61,71	504,5	65,21	855,53	76,7
Creditori bilaterali	272,9	35,6	276,2	35,49	255,9	33,07	250,57	22,4
Creditori comerciali	12,7	1,7	21,8	2,80	13,3	1,72	10,08	0,9
Garanții asumate	18,6	2,4	-	-	-	-	-	-
Total	765,8	100,0	778,2	100,00	773,7	100,00	1 116,18	100,0

Din informația de mai sus (vezi Tabelul 3) reiese că o parte considerabilă din împrumuturi sînt contractate de Guvern de la *creditorii bilaterali* care sînt reprezentați de guvernele statelor, băncile centrale ale statelor și alte organisme guvernamentale. Majoritatea împrumuturilor contractate de către Republica Moldova de la creditorii bilaterali sînt contractate de la membrii Clubului de la Paris care reprezintă o organizație interguvernamentală formată din 19 state-creditori cu un nivel înalt de dezvoltare.

Împrumuturile acordate de către creditorii bilaterali au o rată a dobînzii considerabil mai mare față de cea oferită de creditorii multilaterali. Din acest motiv, ponderea împrumuturilor oferite de creditorii bilaterali este mai mică decît cea a creditorilor multilaterali și se află în scădere. În perioada anilor 2007-2010 a fost înregistrată o scădere a împrumuturilor bilaterale cu 13,2 puncte procentuale.

La fel, Republica Moldova înregistrează împrumuturi contractate de la creditorii comerciali, ele au o pondere mică în totalul datoriei externe, atingînd valoarea maximă de 2,8% în anul 2008.

Republica Moldova înregistrează la sfîrșitul anului 2007 garanții asumate care reprezintă angajamentul asumat, în contul și în numele statului, de către Guvern, în calitate de garant, de a plăti la scadență obligațiile neonorate în favoarea unui creditor care este nerezident^[1].

Structura datoriei externe pe tip de creditorii pentru anii 2007-2010 este prezentată în graficul ce urmează: (vezi fig. 4).

Acumularea excesivă a datoriei externe a unei țări, sau administrarea incorectă a creditelor primite pot afecta negativ dezvoltarea economică a țării. Putem menționa că datoria externă a Republicii Moldova este reglementată de o serie de legi și acte normative și controlată de structuri de stat specializate în domeniu.

Atît mărimea datoriei externe a Republicii Moldova, cît și ponderea ei în PIB a evoluat neuniform pe parcursul perioadei analizate, însă cu o tendință generală de creștere, care poate fi explicată prin contractarea noilor împrumuturi și micșorarea volumului rambursărilor din cauza crizei economico-financiare.

Putem afirma că în structura împrumuturilor externe pe tip de creditorii Republica Moldova pune un accent corect pe creditorii multilaterali, care pun la dispoziție condiții mai favorabile din punct de vedere al ratei dobînzii, perioadei de grație și termenului de rambursare, avînd ponderea în totalul creditorilor mai mare de 50% pe toată perioada analizată.

¹Sursa: Rapoartele Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova privind situația în domeniul datoriei publice, garanțiilor de stat și recreditării pentru anii 2007 – 2010[4].

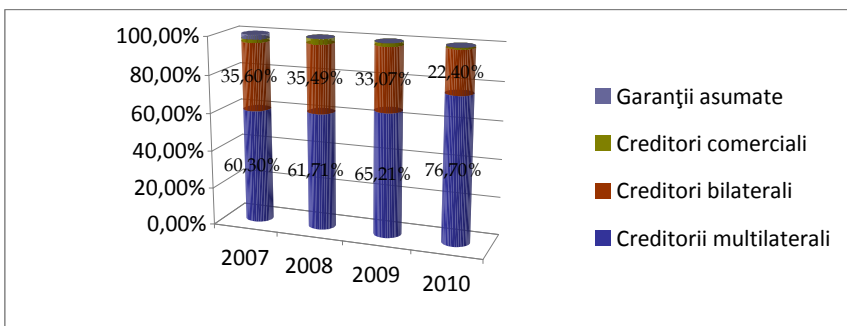


Figura 4: Structura creditorilor multilaterali ai Republicii Moldova.¹

Pentru a putea controla datoria externă a Republicii Moldova și a o menține la un nivel favorabil, necesar pentru dezvoltarea economiei, statul ar trebui să se conducă de următoarele obiective:

1. Să atragă împrumuturi cu condiții avantajoase, prioritar de la creditorii multilaterali;
2. Să direcționeze împrumuturile primite spre proiectele investiționale cu prioritate înaltă și cele ce pot aduce în viitor avantaje economice, astfel ca la momentul începerii rambursării împrumuturilor să fie simțite deja efectele investiției realizate;
3. Să asigure transparența procesului de contractare a împrumuturilor și să controleze modul de administrare a lor;
4. Să mențină o imagine favorabilă a Republicii Moldova pe plan internațional, astfel asigurând un mediu prielnic pentru contractarea împrumuturilor la condiții avantajoase.

Potrivit estimărilor Ministerului Finanțelor pentru anul 2011, soldul datoriei de stat externe la sfârșitul anului nu va depăși nivelul de circa 1204,6 mln. USD, în creștere cu 88,4 mln USD față de finele anului 2010, astfel menținându-se aceeași tendință de creștere ca și în anii precedenți. Creșterea soldului datoriei de stat externe se explică prin faptul că suma intrărilor de împrumuturi externe preconizată pentru anul 2011 va depăși rambursările. La 31 decembrie 2012 datoria de stat externă nu va depăși 1300,2 mln. USD [12].

Pentru proiectele finanțate din surse externe principalii donatori pentru anul 2011 sînt: Banca Mondială – 43,3 mln. USD, Banca Europeană pentru Investiții – 20,3 mln. USD și Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare – 18,9 mln. USD. Pentru anul 2012 principalii donatori sînt: Banca Mondială – 43,3 mil. dolari SUA, Banca Europeană pentru Investiții – 20,3 mil. dolari SUA și Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare – 18,9 mln. USD [12].

Pînă în anul 2012 FMI a preconizat finalizarea acordării împrumutului conform programului de trei ani semnat la 29 ianuarie 2010. Suma totală a împrumutului va constitui 586 mln. USD, dintre care au fost transmise deja patru tranșe cu o valoare de peste 350 mln. USD.

Bibliografie:

1. *Legea cu privire la datoria publică, garanțiile de stat și recreditarea de stat nr. 419-XVI din 22 decembrie 2006* // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 09.03. 2006. Nr. 32-35.
2. *Legea privind sistemul bugetar și procesul bugetar în Republica Moldova Nr. 847 din 24.05.96* // Monitorul Oficial al R. Moldova. – 1997. - Nr. 19-20.

¹Sursa: Diagrama a fost creată pe baza datelor din Rapoartele Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova privind situația în domeniul datoriei publice, garanțiilor de stat și recreditării pentru anii 2007-2010[4].

3. *Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei nr. 548-XIII din 21.07.1995 // Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 56-57/624 din 12.10.1995.*
4. *Rapoartele Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova privind situația în domeniul datoriei publice, garanțiilor de stat și recreditării de stat pe anii 2007-2010.*
5. *Raportul anual al BNM pentru anii 2007 – 2010 .*
6. *Strategia în domeniul managementului datoriei de stat pe termen mediu (2011-2013).*
7. Angelecu C., *Economie: manual universitar*, București, Editura economică, 2000, 544 p.
8. Brezeanu, P., *Finanțe publice și fiscalitate între teorie și practică*, București, Fundația România de Măine, 1998, 425 p.
9. Secieru A., *Finanțele publice – instrumente și mecanisme financiare de intervenție guvernamentală*, Chișinău, Epigraf, 2004, 424 p.
10. Stanciu L., *Finanțe publice*, Editura Academiei Forțelor Terestre, Sibiu, 2001, www.actrus.ro/biblioteca/cursuri
11. www.gov.md
12. www.minfin.md
13. www.wikipedia.com.

APORTUL ORGANIZAȚIILOR FINANCIARE INTERNAȚIONALE LA DEZVOLTAREA ECONOMIEI

Tatiana Lisnic, studentă, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Victoria Postolache**, lector universitar

Summary: *The International Monetary Fund (IMF) and the World Bank Group are the most important among the international financial organizations with international orientation.*

IMF is a specialized agency that aims to promote economical security at a global level. The financial aid accorded by IMF is based on the credit tranche system.

The World Bank Group consists of: the International Bank for Reconstruction and Development (IBRD), the International Finance Corporation (IFC), and the International Development Association (IDA).

The aim of the World Bank is to promote an economic and social program in developing countries. In order to achieve this goal it makes loans to public and private sectors of these countries.

Regional-oriented financial institutions are meant to complement the World Bank's work by helping to stabilize the economy of member countries by providing loans and technical assistance.

Due to the loans granted by international financial organizations there has been a cash increase of available financial resources of countries in need, which leads to economic growth and helps overcome the global crisis.

Keywords: *global organizations, IMF, WB, IBRD, IDA, mechanism of extended agreements, the financing of the Republic of Moldova, directions of financing in the Republic of Moldova.*

După cel de-al doilea război mondial, starea gravă în economia țărilor beligerante a făcut necesară mobilizarea resurselor financiare interne ale țărilor date și luarea unor măsuri colective în scopul eliminării consecințelor războiului. Datorită faptului dat, în cadrul Conferinței Monetare și Financiare Internaționale a Organizației Națiunilor Unite, ce a avut loc în anul 1944 la Bretton Woods (SUA), a fost luată decizia cu privire la formarea unui organ specializat al ONU, Fondul Monetar Internațional (FMI) – pentru restaurarea și stabilizarea sistemului valutar-financiar național și internațional și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD) – pentru aportul capitalului privat în vederea extinderii creditării investiționale.

Pe măsura stabilizării economiei naționale a țărilor europene, extinderii relațiilor economice internaționale și internaționalizării vieții economice, au avut loc modificări în cadrul activității FMI și BIRD. Organizațiile date au început să acorde o atenție mai mare organizării ajutorului țărilor în scopul combaterii crizelor și restructurării economiei

acestora, a crescut semnificativ asistența financiară acordată țărilor ce au căpătat independență în vederea accelerării dezvoltării lor economice.

Datorită majorării numărului de probleme în domeniul monetar-creditar, atât pe plan internațional, cât și pe plan regional, ce necesitau a fi hotărâte de către comunitatea globală, a apărut nevoia creării băncilor regionale de creditare pe termen lung.

Drept urmare, dacă în anii de război a existat doar Banca Reglementelor Internaționale de la Basel (Elveția), în prezent funcționează un sistem întreg de organizații financiare internaționale atât de vocație globală, cât și regională (Banca Asiatică de Dezvoltare, Banca Africană de Dezvoltare, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, etc.).

Instituțiile financiare cu vocație regională au menirea de a completa activitatea Băncii Mondiale contribuind la stabilizarea economiei țărilor membre prin acordarea de credite și asistență tehnică.

Acum, dintre organizațiile internaționale financiare cu vocație universală, cele mai principale sînt: Fondul Monetar Internațional (FMI) și grupul Băncii Mondiale.

În esența sa organizațiile financiare internaționale sînt organizațiile create pe bază de acorduri interstatale (internaționale) în domeniul finanțelor internaționale.

Fondul Monetar Internațional (FMI) are drept scop împiedicarea revenirii catastrofei din anii '30 (scăderea bruscă a activității economice, manipulările monetare, închiderea frontierelor) cu ajutorul unei cooperări internaționale în scopul ajutării statelor aflate în dificultate.

Oficial, FMI și-a început activitatea la data de 1 martie 1947. Statele membre îi plătesc Fondului Monetar Internațional, în funcție de capacitatea lor economică, o sumă totală în aur, divize și monedă națională. Vărsămintele date le determină cota-parte care, la rîndul său, determină numărul de voturi în deliberările fondului.

FMI este condus de Consiliul Guvernatorilor care primește decizii referitor la problemele de bază precum ar fi aderarea de noi membri, creșterea capitalului Fondului etc.

Deciziile politice curente sînt luate de către Consiliul Executiv. Consiliul dat este compus din 24 de directori executivi, care se întîlnesc cel puțin de trei ori pe săptămînă.

FMI se ocupă de supravegherea politicii monetare și a ratei de schimb din țările membre, elaborează recomandări privind politica lor financiară și acordă credite.

FMI acordă ajutor financiar țărilor membre sub formă de tranșe de credit, în care fiecare tranșă reprezintă 25% din cota de participare a țării respective. În scopul echilibrării balanței de plăți, țările pot ușor obține prima tranșă. Obținerea tranșelor viitoare este mai dificilă. Pentru obținerea acestora, țara solicitatoare de ajutor este nevoită să elaboreze un program politic în colaborare cu FMI. Se pune problema unor condiții și criterii de performanță cuprinse într-un acord „stand-by”, care ulterior vor fi utilizate pentru monitorizarea progreselor înregistrate. La general, condițiile FMI se referă la nivelul macroeconomic, ele nu detaliază măsurile specifice, guvernul fiind cel ce răspunde pentru măsurile adoptate.

În cadrul FMI este prezent și așa-numitul „*mecanism al acordurilor extinse*”. Acordurile extinse sînt destinate statelor membre economia cărora prezintă anumite dificultăți structurale ce nu pot fi eliminate în decursul unei perioade scurte de timp.

Facilitatea de ajustare structurală reîntărită (FASR) pune accentul pe creșterea economică, pe lupta cu sărăcia, pe reformele structurale și pe finanțarea externă adoptată pe o perioadă de 3 ani. Prin intermediul facilității date se obțin împrumuturi de dimensiuni semnificative, însă ele cauzează și niște condiții mai aspre, cum ar fi vizitele regulate ale misiunilor Fondului și criterii cantitative de respectat înaintea fiecărei trageri.

Facilitatea de compensare și finanțare a cheltuielilor neprevăzute (Compensatory Financing Facility – CFF) permite unui stat membru să primească o finanțare suplimentară în cadrul unui program de ajustare, în caz de criză neprevăzută produsă asupra pre-

țului exporturilor, asupra costurilor importurilor și asupra variațiilor ratelor dobânzii. (Prin „criză neprevăzută” se înțelege criza ce se datorează unor factori externi independenți de politica guvernamentală.)

Asistența financiară în caz de urgență permite acordarea unui ajutor financiar țărilor membre care se confruntă cu probleme ale balanței de plăți în cazul unei catastrofe naturale.

Textul statutului Fondului indică astfel în articolul I: „scopurile FMI-ului sînt următoarele: să faciliteze expansiuni și creșteri armonioase ale comerțului internațional și să contribuie astfel la instaurarea și la menținerea unor niveluri ridicate ale utilizării forței de muncă și ale veniturilor reale și la dezvoltarea resurselor productive”. [9] Creșterea economică și gradul de utilizare a forței de muncă nu sînt văzute ca fiind rezultatele expansiunii comerțului mondial. De fapt, în primii ani de existență a FMI-ului acesta pune accentul pe micșorarea volumului cererii interne în scopul restabilirii echilibrului extern.

În scopul stimulării creșterii economice, FMI întreprinde anumite măsuri:

- *Devalorizarea internațională a cursurilor de schimb* – realizarea obiectivului dat, cel mai des, are loc chiar la începutul programului de ajustare. Realizarea acestuia este efectuată cu scopul de a majora exporturile și diminua importurile prin înlocuirea produselor străine cu cele naționale. Datorită faptului că orice devalorizare reduce puterea de cumpărare a monedei pe piețele externe, procesul dat are și un caracter restrictiv pentru cererea internă.

- *Liberalizarea prețurilor interne* – duce la majorarea randamentului producției naționale.

- *Mobilizarea economiilor pe plan național* – obiectivul dat este atins cu ajutorul politicii de rate ale dobânzilor pentru stimularea investițiilor private naționale, factor extrem de important pentru o dezvoltare economică de durată.

Toate aceste măsuri au drept scop de bază majorarea producției interne și diminuarea exporturilor, dar măsurile enumerate pot avea și efecte negative. Spre exemplu, în urma devalorizării internaționale a cursurilor de schimb are loc majorarea prețului la bunurile importate, dar acest fapt nu presupune neapărat substituirea bunurilor importate de cele autohtone, deoarece cele din urmă pot lipsi sau să nu fie suficiente pentru acoperirea necesităților populației. În ceea ce ține de liberalizarea prețurilor, se poate analiza exemplul liberalizării prețurilor la produsele alimentare. Acest proces ar duce la majorarea veniturilor producătorilor agricoli, însă populația urbană are doar de suferit de pe urma acestui proces, căci cheltuielile ei se vor majora fără a obține în paralel o majorare a veniturilor sale. Mobilizarea economiilor prin creșterea ratelor dobânzii duce la suportarea unor cheltuieli adiționale din partea persoanelor ce iau împrumuturi. Plus la toate, FMI obligă țările ce iau împrumuturi la o eficientizare a economiei. Acest proces presupune alocarea resurselor financiare din partea statului către sectoarele profitabile ale economiei concomitent cu stoparea sectoarelor nerentabile. În urma unor asemenea acțiuni, din cauza diminuării finanțării a unor sectoare ale economiei, va avea loc închiderea întreprinderilor, fapt ce va duce nemijlocit la micșorarea numărului de locuri de muncă. Se presupune că persoanele „eliberate” își vor începe activitatea în sectoarele rentabile, însă crearea locurilor de muncă în sectoarele date necesită o perioadă mai îndelungată decît închiderea întreprinderilor ce au fost considerate a fi drept componente a sectoarelor nerentabile. Astfel va avea loc crearea unui șomaj masiv pentru ca mai apoi, în teorie, acesta să scadă. Merită de menționat că în perioada de la crearea șomajului masiv pînă la scăderea acestuia statul va fi nevoit să suporte niște cheltuieli suplimentare, cum ar fi plata indemnizațiilor pentru șomeri, în timp ce economia acestuia nu va funcționa în condițiile antrenării depline a factorilor de producție. Pentru ocolirea acestor efecte negative se efectuează o analiză mai amănunțită a stării particulare a statului de către FMI, unde se vor analiza toate obstaco-

lele structural-economice în fața cărora măsurile tradiționale nu sînt eficiente, deci pentru ocolirea lor vor fi necesare niște măsuri speciale.

Grupul Băncii Mondiale constă din: Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD), Corporația Financiară Internațională (CFI) și Asociația pentru Dezvoltare Internațională (AID).

Toate instituțiile care fac parte din grupul Băncii Mondiale urmăresc același scop principal: promovarea progresului economic și social în țările în curs de dezvoltare prin creșterea productivității economice, acordarea de credite, împrumuturi, consultanță tehnică și economică (în sectoarele public și privat) și stimularea fluxului de capital privat.

Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD) este cunoscută generic sub denumirea de Banca Mondială (BM).

Ca și FMI, BIRD e condusă de Consiliul Guvernatorilor, ce constă din cîte un reprezentant (guvernator) a țărilor membre. Consiliul dat se întrunește o dată pe an, în primele luni de toamnă, cînd are loc ședința comună cu Consiliul Guvernatorilor FMI.

Pentru ca o țară să fie membru al BIRD, aceasta trebuie să fie mai întîi membru al FMI. Practic toți membrii Băncii Internaționale pentru Reconstrucție și Dezvoltare sînt și membri ai Corporației Financiare Internaționale (CFI) și ai Asociației pentru Dezvoltare Internațională (AID). Astfel, din cele 184 de state membre (aproape toate statele de pe harta lumii), membri ai Asociației Internaționale de Dezvoltare sînt 163 de state, ai Corporației Financiare Internaționale – 175 de state, ai Agenției Multilaterale de Garantare a Investițiilor – 158 de state, iar ai Centrului Internațional de reglementare a Divergențelor Investiționale – 134 de state.

Fiecare țară membră contribuie cu capital la fondurile băncii. Contribuțiile țărilor membre joacă un rol secundar în finanțarea actuală a împrumuturilor Băncii Mondiale; aceasta se autofinanțează îndeosebi prin obținerea de capital de pe piețele financiare internaționale (circa 85% din resurse) în special sub formă de obligațiuni pe termen mediu și lung, precum și prin plasarea particulară de titluri la guverne, bănci centrale și băncile comerciale.

Împrumuturile se acordă de către Banca Mondială pe o perioadă de 15-20 de ani, cu scutire de taxă în primii 3-5 ani. Rata de împrumut este stabilită fiecare semestru. Banca Mondială acționează pe piețele internaționale de capital ca un agent al țărilor care nu sînt capabile să obțină singure împrumuturile necesare în termeni favorabili.

În scopul dezvoltării economiei, BIRD efectuează următoarele activități:

- Creditează proiecte și programe de înaltă calitate ce duc la o dezvoltare economică, dar nu pot fi finanțate din surse private. În situația dată BIRD oferă valuta necesară proiectului, dar cu condiția că țara respectivă va finanța din resurse proprii componenta internă a proiectului (salarii, consumuri interne etc). Împrumuturile sînt acordate guvernelor ce doresc să finanțeze un proiect sau instituțiilor ce prezintă garanții guvernamentale.

- Ajută țările în curs de dezvoltare în elaborarea programelor de investiții și unor proiecte specifice. În momentul luării deciziei în domeniul acordării de împrumut unei anumite țări, BIRD studiază situația economică a acesteia pentru a determina dacă țara respectivă va putea restitui împrumutul primit. În urma cercetării sale banca indică măsuri de politică economică și financiară ce ar putea îmbunătăți situația. Există două tipuri de asistență acordată de Banca Mondială: asistență pentru infrastructură (hardware) și asistență instituțională (software), iar proiectele sale sînt, în general, proiecte pe termen lung.

- Elaborează programe de ajustare structurală. Împrumuturile pentru ajustare sectorială au drept scop aprovizionarea cu resurse pentru reformarea sectorului privat, prin acumulările interne și a investițiilor directe de capital străin.

- Acordă o mare atenție îmbunătățirii mediului înconjurător. În anul 1991 BIRD, împreună cu Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), a lansat proiectul „Facilitatea Ecologică Globală” (FEG). În cadrul proiectului, împrumuturile sînt acordate în scopul protejării biodiversității, reducerii efectului de seră și îmbunătățirii calității apei.

Corporația Financiară Internațională (CFI) a fost înființată în anul 1956. Scopul de bază al corporației date este dezvoltarea sectorului privat în țările în curs de dezvoltare. Necătînd la faptul că CFI este afiliată la BIRD, Corporația Financiară Internațională reprezintă o entitate legală distinctă avînd capital propriu de acțiuni.

CFI tinde spre dezvoltarea piețelor locale de capital în țările membre, scopul dat fiind realizat prin acordarea de împrumuturi și de capital pe acțiuni fără garanții guvernamentale. CFI, de asemenea, coordonează aspectele tehnice, industriale și financiare ale proiectelor de dezvoltare. Finanțarea are loc prin subscrieri de către țările membre și vînzări periodice ale investițiilor sale.

Directia principală de activitate este investiția în sectorul privat. Corporația nu se implică activ în managementul instituțiilor în care a investit, dar deține temporar o cotă din capitalul firmei private în formă de acțiuni. Cînd firma respectivă este suficient de stabilă pentru a se descurca singură, corporația vinde acțiunile sale. Acțiunile sînt vîndute întreprinzătorilor din țara respectivă în scopul susținerii sectorului privat în țările în curs de dezvoltare. Vînzarea acțiunilor se efectuează cu un beneficiu pentru corporație.

CFI a adus un mare aport în cadrul procesului de privatizare în țările din fosta Uniune Sovietică și Europa de Est. Corporația a organizat licitații în cadrul cărora cetățenii țărilor în cauză și investitorii străini au avut posibilitatea să achiziționeze diverse firme.

Asociația pentru Dezvoltarea Internațională (AID) a fost înființată în anul 1960. Scopul asociației este de a ajuta țările cele mai sărace prin intermediul acordării unor împrumuturi pe termen foarte lung, care poate ajunge pînă la 40 de ani, cu o perioadă de grație de 10 ani. Împrumuturile acordate de AID nu sînt unele purtătoare de dobîndă, există numai o mică taxă de administrație.

AID nu dispune de capital propriu, ea primește donații din partea țărilor dezvoltate. O parte din venitul net al BIRD este transferat la AID.

„Din AID fac parte 160 de state, 22 dintre ele fiind industrializate sau bogate în resurse de petrol. Grupul țărilor bogate (industrializate) efectuează donațiile în valută convertibilă, mărimea acestora fiind proporțională cu participația la Banca Mondială și provenind din bugetele de ajutor pentru dezvoltare. Celelalte țări, care constituie cel de-al doilea grup, plătesc 10% din primul depozit în valută convertibilă și 90% în moneda națională.” [10]

Proiectele finanțate de AID au drept scop combaterea sărăciei, controlul nașterilor, îmbunătățirea condițiilor de trai a femeilor în societate și îmbunătățirea mediului înconjurător.

Pe lîngă instituțiile menționate anterior din grupul Băncii Mondiale mai fac parte:

- Agenția Multilaterală de Garantare a Investițiilor (MIGA) – a fost înființată în anul 1988. Are destinația de a stimula fluxul de investiții directe către țările în curs de dezvoltare;

- Centrul Internațional de Reglementare a Conflictelor în domeniul Investițiilor (CIRCI) – a fost înființat în anul 1966, are scopul de a oferi servicii de soluționare a conflictelor apărute între guverne și investitori străini;

- Institutul de Dezvoltare Economică – un colegiu de formare de personal, ce asigură calificarea pentru înalții funcționari guvernamentali din țările membre, care sînt implicați în mod direct în evaluarea și aplicarea programelor de dezvoltare.

Deși activitatea desfășurată de către Fondul Monetar Internațional și cea desfășurată de către Grupul Băncii Mondiale par a fi identice, acestea prezintă o serie de deosebiri prezentate în tabelul ce urmează.

Deosebirile dintre atributele FMI și Grupul Băncii Mondiale

Criterii	F.M.I.	Grupul Băncii Mondiale
Tipul instituției	Instituție monetară	Instituție de dezvoltare
Funcțiile principale	1. Stabilitatea sistemului monetar 2. Finanțarea temporară a deficitelor balanțelor de plăți	1. Promovarea dezvoltării economice 2. Finanțarea dezvoltării economice
Limite de timp pentru care sînt acordate împrumuturile	Termen scurt	Termen lung
Sursa de finanțare	Rezervele oficiale ale Fondului și monedele proprii ale țărilor membre	Împrumuturile de pe piețele internaționale de capital
Țările ce pot beneficia de credite	Țările membre	Țările în curs de dezvoltare
Termenul de rambursare a creditelor	3-5 ani (uneori 10 ani)	15-20 de ani (40 de ani pentru AID)

Organizațiile internaționale au un mare rol și pentru dezvoltarea economiei Moldovei. Ponderea lor în totalul împrumuturilor luate de Republica Moldova e în continuă creștere. La sfîrșitul anului 2009 ponderea organismelor internaționale în stocul total al împrumuturilor de stat externe era de 66,4 la sută, pe lîngă 62,9 la sută în 2008 și 61,5 la sută în 2004.

Moldova a devenit membru al FMI la 12 august 1992. Cota Republicii Moldova la FMI constituie 123,2 milioane de Drepturi Speciale de Tragere (DST) (circa 182 milioane dolari S.U.A.), sumă echivalentă cu 0,06 procente din suma totală a cotelor. Puterea de vot a Republicii Moldova în cadrul FMI este de 1482 voturi, ceea ce constituie 0,07 procente din numărul total de voturi.

În ceea ce ține de aportul acestor organizații la dezvoltarea economiei Republicii Moldova, merită de menționat faptul că „periodic, credibilitatea și siguranța Băncilor Centrale este evaluată de experții FMI pentru a primi asigurare în implementarea și operaerea de către banca centrală a unor sisteme de control, contabile, de raportare și audit referitoare la gestionarea resurselor adecvate integrității operațiunilor desfășurate. Evaluarea acoperă cinci domenii cheie relevante controlului și guvernării în cadrul băncilor centrale conform acronimului ELRIC: E – mecanismul auditului extern; L – cadrul legal și independența Băncii Centrale; R – raportarea financiară; I – mecanismul auditului intern; C – sistemul controalelor interne.” [9]

Pentru anul 2011, FMI i-a acordat Moldovei o tranșă de 79 milioane de dolari SUA, dintre care 55,68 milioane au fost acordate autorităților monetare și 23,87 milioane au fost acordate sectorului guvernamental. Potrivit planului prezentat de Guvern, datorită tranșei date vor fi majorate salariile personalului auxiliar (125.000 de angajați) din sectorul bugetar cu 8,5%, va fi acordat ajutorul social pentru perioada rece a anului, de care vor beneficia circa 521.000 de pensionari și 33.000 de familii social-vulnerabile, vor fi majorate încă o dată salariile profesorilor din 1 septembrie cu 12,5%, de aceste majorări vor beneficia 69.000 de profesori.

Împrumuturile acordate de FMI Republicii Moldova pentru ultimii 4 ani sînt prezentate în figura de mai jos.

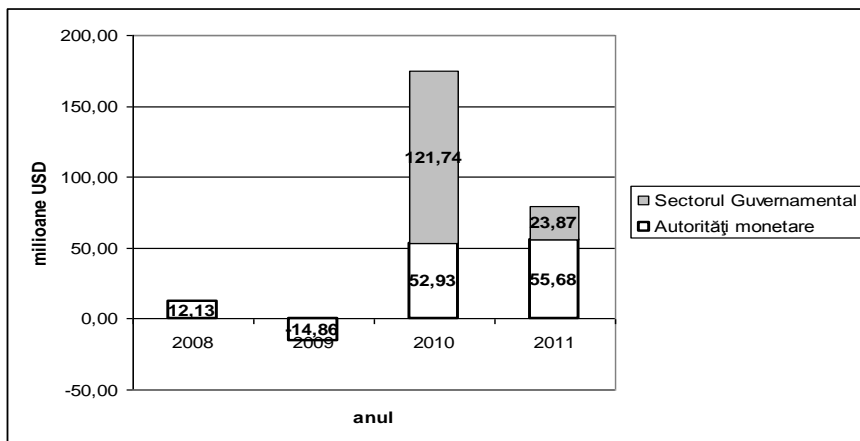


Figura 1. Împrumuturi acordate de FMI

Republica Moldova a devenit membru al Băncii Mondiale în anul 1992, oficiul ei a fost deschis în Moldova în anul 1993.

Banca Mondială a primit hotărîrea de a aloca Republicii Moldova, pentru perioada 2009-2012, 200 milioane de dolari SUA.

În ianuarie 2010 Moldova a primit decizia de a lua un împrumut de la Banca Mondială în sumă de 25 de milioane de dolari SUA, împrumutul era preconizat a fi cheltuit pentru relansarea economiei și protecția socială a păturilor vulnerabile, direcțiile principale de cheltuire fiind:

- Întreținerea drumurilor;
- Susținerea producătorilor agricoli;
- Creșterea accesului la noul sistem de asistență în bază de venituri;
- Crearea unui mediu favorabil producătorilor vinicoli;
- Compensarea cheltuielilor energetice pentru persoanele sărace;
- Îmbunătățirea conexiunilor transfrontaliere prin cablu de fibră optică.

„La data de 22 februarie 2010, Veaceslav Negruță, ministrul Finanțelor, și Melanie Marlett, manager de țară al Băncii Mondiale în Republica Moldova, au semnat „Acordul de finanțare dintre Asociația Internațională pentru Dezvoltare și Guvernul Republicii Moldova” referitor la alocarea suplimentară pentru Proiectul II al Fondului de Investiții Sociale în Moldova.” [8]

Acordul prevedea alocarea unui credit de finanțare suplimentară în sumă de 20 milioane de dolari SUA, pentru susținerea programului anti-criză al Guvernului Republicii Moldova de creare a locurilor de muncă și sporire a veniturilor populației rurale și urbane prin intermediul activităților de reabilitare a infrastructurii social-economice locale.

„Melanie Marlett a accentuat că finanțarea adițională va completa creditul total de 40 milioane de dolari SUA, alocat în cadrul fazelor I și II ale proiectului respectiv și va fi utilizat pentru a contribui la generarea locurilor de muncă, care va spori veniturile în comunitățile sărace, selectate pe durata recesiunii economice curente și în perioada de relansare economică. Suma de 20 milioane de dolari SUA va fi completată și cu un grant în sumă

de 2 milioane de euro, oferit de Agenția de Dezvoltare Internațională (ASD) pentru lucrările de proiectare și pregătire a proiectelor.” [8]

Merită de menționat faptul că creditul a fost acordat pe o perioadă de 20 de ani, cu o perioadă de grație de 10 ani și dobândă de 0,75%.

În urma celor menționate anterior, putem concluziona faptul că organizațiile financiare internaționale au un rol nespuse de mare în cadrul dezvoltării economice. Aportul dat se datorează condițiilor favorabile a acordării de împrumuturi de către acestea, cum ar fi termenul de rambursare îndelungat, rata dobânzii scăzută, perioadă de grație îndelungată.

De asemenea, un rol semnificativ îl joacă cercetările și sfaturile acordate de organizațiile financiare internaționale în scopul stabilizării economiei și generării creșterii ei.

Bibliografie:

1. Ciucur D., *Economie*, București, Tribuna economică, 2004, 275 p.
2. Nemes J., *Finanțe publice: teorie și practică în tranziția central-europeană*, Iași, Ars Longa, 2000. 430 p.
3. Саркисянц А. Г., *Система международных долгов* - М.: "ДеКА", 1999,122 стр.
4. Шрепpler X.-А., *Международные экономические организации*: Справочник. - М.: Междунар. отношения, 1998, 456 стр.
5. <http://www.imf.md>
6. <http://www.imf.org>
7. <http://www.worldbank.org>
8. <http://minfin.md>
9. <http://www.bnm.md>
10. <http://www.scribube.com>

DECLANȘAREA CRIZEI GLOBALE

Ana Covaliova, studentă, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Victoria Postolache**, lector universitar

Abstract: *The current crisis, considered the greatest crisis since the Great Depression of 1929, is caused by a sudden drop in liquidity in global markets and banking systems credit, caused by the failure of companies that invested in subprime mortgages. It migrates from the banking sector in the real economy, affecting public finances and creating negative effects for the economy. Later its taking a step as vice versa: from the public finance sector goes back into the banking system. Financial turbulence from XXI century is like the closing period of the multidimensional transaction from the Cold War to a new global future. But up to the present has been done little against the financial crisis and it becomes an acute disease with negative effects, with a slow and safe extension to the immunity of other states.*

Keywords: *crisis, banking systems, subprime mortgages, subprime market, recession, austerity, insolvency, estate crisis.*

Termenul de criză financiară se aplică unor situații în care instituțiile sau bunurile financiare își pierd brusc o parte semnificativă din valoarea lor.

Actuala criză, numită criza subprime, este o criză financiară determinată de scăderea bruscă a lichidităților în piețele globale de credit și în sistemele bancare, cauzată de eșecul companiilor care au investit în ipotecile subprime (cu grad ridicat de risc).

Piața subprime s-a dezvoltat puternic începând cu 2001 și a fost încurajată de dobânda joasă practică de Banca Centrală a Americii (Rezervele Federale), care a scăzut respectiva dobândă după atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 pentru a impulsiona economia, dar și de o lege din 1977 care stimulează faptul că o instituție de credit poate obține pentru depozitele sale o garanție de la stat dacă împrumutul este făcut de o persoană cu venituri modeste.

Unele instituții financiare au făcut din subprime specialitatea lor, și folosind o metodă nouă, numită „vehicule speciale”, au transformat aceste împrumuturi în titluri pe care le-au vândut mai departe, astfel că unui credit cu risc i se aplică o dobândă suplimentară de acoperire a riscului.

Între 2004 și 2006, Rezervele Federale au ridicat rata dobânzii la care împrumutau băncile comerciale de la 1% la 5,2%, situație ce s-a reflectat în dobânzile bancare percepute de către instituțiile de credit de la persoanele fizice. Primii loviți au fost cei cu venituri modeste, care nu și-au mai putut achita ratele. Aceștia și-au pierdut casele, iar prețurile imobilelor s-au prăbușit cu 20% într-un an și jumătate. În august 2007, peste 1 milion de rate de credite subprime au rămas neonorate, însă nimeni nu s-a gândit atunci la falimentul celor care susținuseră piața subprime. Se credea că este o criză ce poate fi remediată, însă estimările spuneau că 3 milioane de americani și-ar putea pierde casele.

Criza subprime atinge vârful în 2007 și 2008, și scoate la iveală grave deficiențe în sistemul financiar global și în cadrul de reglementare.

Multe dintre ipoteci au fost transformate în efecte publice. Aceste derivate au îmbrăcat forme complexe, prin ele urmărindu-se atragerea de noi fonduri în același timp cu disiparea riscului. Instrumentul financiar bazat pe o ipotecă este vândut de către instituția care a acordat creditul imobiliar unor alte instituții, ea obținând în schimbul acestora bani. Mai mult, ca urmare a dispării riscului, banca care a acordat creditul își scade gradul propriu de risc și poate obține credite mai avantajoase de la terți. Agențiile de rating (Standard & Poor's) au acordat multă încredere și un rating foarte bun acestor derivate, bazându-se pe eficiența unor tehnici moderne de acoperire a riscului (asigurarea riscului de neplată, garanții mai mari decât valoarea debitului).

Cu rating foarte bun și perspective roze, produsele derivate au atras multe instituții financiare, printre care și marile bănci de investiții. Acestea, ademenite de randamentele mari ale produselor derivate, s-au împrumutat cu sume foarte mari pe care le-au investit în aceste produse. Cele 5 mari bănci de investiții din S.U.A. (Lehman Brothers, Bear Stearns, Merrill Lynch, Goldman Sachs și Morgan Stanley) au obținut profituri enorme în perioada boom-ului imobiliar, dar tranzacționând, gradul lor de îndatorare și de risc a crescut foarte mult. În 2007, cele 5 instituții aveau o datorie de 4100 miliarde USD, echivalentul a 30% din valoarea economiei S.U.A.

Criza și-a mărit pașii în momentul când s-a spart balonul imobiliar din S.U.A. în 2005-2006. Dobânzile au început să crească și prețurile caselor să scadă moderat în multe regiuni din S.U.A.. Refinanțarea creditului ipotecar a devenit dificilă. Peste 1,3 milioane de case au ajuns să fie lichidate numai în 2007, o creștere de 79% față de anul precedent.

Boom-ul imobiliar din perioada premergătoare crizei a fost alimentat de:

- 1) standarde din ce în ce mai lejere pentru aprobarea de împrumuturi ipotecare;
- 2) creștere semnificativă a stimulentelelor pentru credite, precum termeni inițiali avantajoși;
- 3) tendința pe termen lung de creștere a prețului caselor.

Ca urmare a exploziei balonului imobiliar, toți cei ale căror investiții erau legate de sectorul imobiliar au avut enorm de suferit. Pe măsură ce piața dădea semne de panică, instituțiile financiare au recunoscut pierderile legate de ipotecile subprime și au încercat să ia măsuri de redresare.

Investitorii au încercat să scape de produsele derivate bazate pe ipoteci, astfel că mii de miliarde de dolari au fost retrase din aceste produse. Banii au fost reinvestiți în speculații pe prețul bunurilor de bază, ceea ce a dus la o criză a prețurilor la alimente și o creștere fantastică a prețului petrolului.

Pe 7 septembrie 2008, două instituții de credit ipotecar susținute de guvernul S.U.A., Fannie Mae (Federal National Mortgage Association) și Freddie Mac (Federal National Mortgage Association), intra sub controlul guvernamental, în încercarea de a fi salvate de la

faliment. Duminică, 14 septembrie, Lehman Brothers, una dintre cele 5 mari bănci de investiții, demarează procedurile de faliment după ce Federal Reserve Bank (Fed) refuză să o ajute financiar. Se pare că numeroasele nereguli și volumul mare de active toxice au stat la baza acestei decizii. Așadar, criza financiară actuală a intrat în fază acută în septembrie 2008.

Statele Unite ale Americii (S.U.A.)

Lehman Brothers a fost una din cele mai mari bănci ale lumii care a dat faliment, în mod neașteptat, în septembrie 2008, moment decisiv ce a marcat declanșarea crizei financiare și care mai apoi a cuprins întreaga lume. Pe atunci, urmînd după logica „too big to fail”, așteptarea era ca S.U.A. să intervină și să sprijine financiar banca, tocmai pentru a împiedica o astfel de eventualitate. În rezultat, S.U.A. n-a făcut-o, banca s-a prăbușit, criza s-a declanșat, și iată că sîntem în 2011, în fața unor transformări decisive ale întregului sistem financiar și economic al lumii. Între timp, după momentul Lehman, care a funcționat ca o piesă de domino pentru căderea altor mari bănci, statele au intervenit masiv și au finanțat din greu, cu bani publici, băncile, uneori chiar procedînd la naționalizări sau semi-naționalizări. A fost un moment de „răscruce” pentru sistemul financiar, însă tendințele au rămas la nivelul finanțărilor și al rostogolirii reciproce a deficitului de credit: de la bănci la stat și de la stat la bănci.

Efectele crizei în S.U.A.:

1. Efecte directe asupra instituțiilor financiare: criza financiară a dat naștere la falimente răsunătoare, restructurări de companii și instituții financiare, preluări și fuziuni, susținere financiară directă cu fonduri importante din partea guvernului american (au fost aprobate pînă acum 700 mld. USD pentru a putea fi folosite în vederea salvării economiei americane de la criză). O bună parte dintre aceste instituții sînt sau au fost listate la bursă, ieșirea lor de pe piață afectînd nu doar credibilitatea în piața americană de capital ci și volumul tranzacțiilor bursiere, volatilitatea prețurilor, nivelul randamentelor.

2. Efecte asupra volumului și cotațiilor bursiere: volumul tranzacțiilor bursiere este în ușoară scădere însă impactul cel mai puternic l-a avut criza asupra volatilității (riscului) și asupra randamentelor bursiere asociate mai ales instrumentelor cu venit variabil.

3. Efecte asupra comportamentului investitorilor pe piață: în condițiile unei piețe care nu mai oferă siguranță și randamente cît de cît stabile și în ușoară creștere investitorii se îndepărtează tot mai mult de piața de capital și își modifică radical opțiunile investiționale. Acest lucru are impact direct asupra costului capitalului și dobînzilor financiare. Panica, teama, efectul de turmă, isteria sînt sentimente care domină în aceste momente masa mare de investitori confruntată de la o zi la alta cu pierderi tot mai mari.

4. Efecte asupra reglementărilor privind piața de capital: criza a condus la o serie de învătăăminte care s-au materializat într-o serie de măsuri de intensificare a controlului asupra unor zone rămase în afara jurisdicției băncilor centrale sau comisiilor de supraveghere a piețelor de capital. În paralel au fost aduse tot mai mult în discuție criteriile de acordare a finanțărilor și metodologiile de risc și de rating folosite în decizia de finanțare. Mai mult, intervenția statului pe piețele financiare (care uneori a mers pînă la cazuri extreme de naționalizare) a trebuit și ea legitimată printr-o serie de măsuri legislative nemaîntîlnite de la Marea Criză.

5. Criza imobiliară de pe piața americană este cel mai elocvent exemplu în toată istoria acestei crize. FED a exportat sistematic iluzia de prosperitate, prin capital fictiv, prin injecții de lichiditate în sistem și o rată a dobînzii mult sub nivelul pe care l-ar fi dictat piața. Între 2001 și 2004, FED a coborît rata dobînzii de politică monetară sub 2% și, din iulie 2003 pînă în iunie 2004, la aproape 1%. Asemenea rate ale dobînzii nu acopereau nici măcar ritmul creșterii prețurilor, ceea ce înseamnă că sistemul funcționa cu rate ale dobînzii real negative. În aceste condiții, este lesne de înțeles explozia creditelor și a

datoriilor: oamenii erau stimulați să se împrumute de vreme ce debitorul urma să înapoieze, în termeni reali, valori mai mici decât cele luate cu împrumut.

6. Monopoliștii ai principalelor monede din lume au purces la reducerea ratei dobânzii și expansiune monetară, convinși că astfel vor dezlega obstacolele din calea prosperității economice. Originile recesiunii actuale trebuie căutate în anii de expansiune monetară promovată generos de Federal Reserve System – Banca Centrală a S.U.A.. Din 2001 și pînă în 2008, FED a invadat piețele financiare cu valori de monedă, care s-au scurs în credit artificial ieftin, și în consecință, în dezvoltări economice cu insuficiență prudentă investițională. În ultimii cinci ani, rata dobânzii de politică monetară a evoluat sistematic, în termeni reali, în banda zero și chiar negativă.

7. În S.U.A., sistemul bancar – stimulat și prin reglementări de tip „welfare state” – a expandat nesăbuit creditul, către categorii tot mai largi de debitori, cu ipoteci garantate guvernamental sub sloganul politic „o casă pentru fiecare american”. Dobînzile extrem de scăzute promovate de FED au distrus stimulentele de economisire și au deschis robinetul împrumuturilor și al consumului. Astfel, povara datoriilor s-a umflat dramatic. De aceea, responsabilitatea crudă a mersului ciclic al economiei, pe ritm „de boom and bust”, revine tocmai autorităților monetare, cele care țin frîiele sistemului monetar și care, periodic, eliberează injecții financiare.

8. Economiile slabe, cheltuielile reduse, o piață de obligațiuni șubredă și practici din ce în ce mai restrînte de creditare sînt factori care amenință, de asemenea, companiile din industrii diverse, precum transport maritim, turism, mass-media, energie și imobiliare.

9. În 2009, General Motors, Chrysler Group, Lyondell Basell Industries și General Growth Properties au dat faliment. Dar, în termen de un an de zile, băncile și alte instituții financiare au cumpărat creanțe și au acordat credite, ușurînd viața companiilor care au obținut finanțare pentru a scăpa de neazuri.

10. Criza financiară a afectat piața muncii americană accentuînd nivelul șomajului și concedierile în masă.

11. Impactul crizei este diferențiat pe sectoare, cei mai afectați fiind angajații din sectoarele puternic dependente de finanțarea din surse externe (atrase de pe piață prin credite, acțiuni, obligațiuni).

Uniunea Europeană (U.E.)

Zona euro a evitat o criză monetară majoră pînă în prezent din cauza disputelor politice din Statele Unite privind creșterea plafonului de îndatorare. În prezent impactul global al crizei financiare asupra economiei reale s-a resimțit puternic, iar economia, în ansamblul său, a fost afectată de o încetinire substanțială a creșterii, care a afectat populația, întreprinderile și locurile de muncă.

După explozia bulei imobiliare americane, dezvoltarea economică a zonei euro a scăzut cu o rată anualizată de 0,8%, cea mai mare scădere din 2001 pînă în prezent. Pe măsura ce condițiile de creditare au devenit mai stricte, europenii au devenit și ei mai prudenți, reducîndu-și investițiile și consumul. Fiind amenințați de șomaj, au preferat să economisească și să își protejeze veniturile prin menținerea lor în afara sistemului financiar bancar. Unul dintre principalii factori promotori ai dezvoltării economice, investiția în capital, a fost oprită brusc.

Criza „generată în America” are efecte complexe asupra economiilor europene, astfel ca oficialii europeni acuză S.U.A., pentru externalitățile suportate de propriile lor economii, în pofida faptului că excese au avut loc în întreaga lume, excese concretizate în reglementări lipsite de actualitate, distorsionări guvernamentale și supervizare deficitară. Atunci cînd „bula imobiliară” a explodat, liderii europeni au refuzat să creadă că U.E. se confruntă cu o problemă de încetinire a creșterii economice. Prin ignoranța inițială pe care

aceștia au manifestat-o față de criza sistemului financiar internațional, rezultatul obținut a fost amânarea unei reacții ce trebuia să apară mai devreme pentru a combate efectele nedorite pe care o depresiune prelungită le-ar putea avea asupra consumatorilor și asupra țărilor ce au piețe de capital integrate.

Grecia „Lehman Brothers” a spațiului euro, acest scenariu – cel mai radical – al falimentului de stat este numit de analiștii economici scenariul Armaghedon.

În prezent asistăm la un alt moment de răscruce o dată cu episodul Grecia. De această dată, statele sînt în criză profundă (criza datoriilor suverane), și sînt semnale tot mai puternice că următorul „pachet de salvare” de la U.E. ar întârzia, așa cum S.U.A. a lăsat Lehman să falimenteze, așa e posibil să lase U.E. (respectiv BCE) Grecia să falimenteze.

Au existat „planuri de salvare”, adevărate sintagme ale noului limbaj care, în realitate, ar însemna „planuri de îngropare”. Deoarece aceste „planuri de salvare” rezolvă criza statelor prin alte împrumuturi care duc la crize sociale, haos, revolte etc. Așadar, o „rezolvare” care îndatorează și mai mult statul și care îl condiționează pînă la a-și pierde complet suveranitatea.

Falimentul unui stat ar fi, pînă la urmă, declanșarea unui alt proces de tip domino care ar antrena nu doar falimentul altor state naționale (Portugalia, Spania, Bulgaria, România, Italia sînt cele mai vehiculate pentru spațiul european) ci și probleme sistemului bancar.

Efectele crizei în Grecia

1. Odată cu avansul datoriei Greciei către 150% din PIB, statul elen s-a aflat în ultimii doi ani de două ori în situația de a intra în încetare de plăți. Doar pachetele succesive de ajutor financiar extern de la Uniunea Europeană și Fondul Monetar Internațional au împiedicat o catastrofă.

2. Grecia nu mai e văzută cu ochi buni de către marile puteri economice din Europa. Economiștii europeni sînt de părere că statul elen ar trebui să părăsească zona euro atît pentru binele propriu cît și pentru binele uniunii. De asemenea, acestea precizează că Grecia nu va părăsi singură regiunea. Țările precum Italia și Portugalia ar putea fi determinate să iasă temporar din zona euro, pînă își rezolvă problemele. În rîndul economiștilor germani, ideea că Grecia ar trebui să părăsească zona euro este văzută ca o decizie iredponsabilă.

3. Economiștii care spun că Grecia ar trebui să părăsească zona euro recunosc faptul că băncile elene ar da faliment, iar economia Greciei ar putea suferi o recesiune profundă. Beneficiul ar fi ca statul elen ar avea propria monedă și politică monetară și ar putea decide o devalorizare pentru creșterea competitivității.

4. Fără FMI, Grecia aproape că nici nu mai poate mișca. Orice măsură și orice hotărîre se ia la recomandarea și cu aprobarea Fondului Monetar Internațional. Acum, nici ei nu mai cred în Grecia. De obicei, oficialii FMI au un discurs din care reiese optimismul. În prezent nici măcar FMI nu mai este optimist, el care este cel mai în măsură să facă aprecieri financiare și economice pentru că are acces la toate informațiile unui stat.

5. Banca Centrală a Greciei a activat programul de asistență în caz de urgență privind lichiditatea, care este disponibil pentru băncile din zona euro care au nevoie de el. Emergency Liquidity Assistance (ELA) este un program care se activează în cazul unor circumstanțe excepționale și presupune furnizarea de bani în caz de lipsă de lichiditate temporară pentru instituții sau piețe, conform definiției date de Banca Centrală Europeană. Practic, Banca Centrală a Greciei poate furniza fonduri chiar și în timpul în care piețele financiare sînt închise.

6. Ca consecință, Grecia adoptă austeritatea:

- TVA-ul va crește de la 21% la 23% în 2011. Este a doua creștere de TVA, prima fiind de la 19 la 21%;

- Accizele pentru carburanți, alcool și tutun vor avansa cu 10%;

- Un nou impozit va fi impus construcțiilor ridicate ilegal;
- Noi taxe pentru poluare, jocuri de noroc și pe profiturile companiilor;
- Economisirea a 30 de miliarde de euro la bugetul de stat pînă în 2012;
- Investițiile publice vor fi reduse;
- Funcționarea instituțiilor publice va fi mult mai slab finanțată;
- Guvernul va lua măsuri pentru a ușura concedierile;
- Al 13-lea și al 14-lea salariu nu vor mai fi acordate;
- Vîrsta de pensionare a femeilor va fi majorată de la 60 la 65 de ani, la fel ca în cazul bărbaților;
- Din 2015, angajații vor trebui să plătească contribuții de pensie timp de 40 de ani pentru a primi pensie (nu doar 37 de ani ca acum).

Efectele crizei în Italia:

1. Roma adoptă un program drastic de austeritate. Această „strîngere a curelei” este pentru a reduce datoria publică cu 47 de miliarde de euro. Sindicatele critică pasul dat și intră în greve. Noile măsuri de austeritate au fost permise cu răceală și de agențiile internaționale de evaluare financiară.

Sînt înghețate pensiile și salariile din administrația publică și din învățămînt. Se atestă restructurarea unor instituții publice, creșterea TVA-lui și a impozitelor pe contracte financiare.

De pe urma acestor reduceri va avea de „suferit” și clasa politică, pachetul prevede de altfel reducerea subvențiilor și pentru partide, cît și o nouă schemă pentru folosirea mașinilor și a avioanelor de stat (folosirea acestora va fi redusă la minimum). În plus, vor fi tăiate salariile de miniștri, celor care dețin și funcție în guvern și funcție de parlamentar.

Pe plan extern, se așteaptă o poziție clară a Bruxelles-ului, dar și una din partea agențiilor de rating, care nu au renunțat automat la intenția de a retrograda ratingul Italiei. O parte din noile măsuri de austeritate au fost apreciate drept pozitive și în sprijinul competitivității țării (ca exemplu: reducerea salariilor ridicate din sectorul public și raționalizarea planificată a complexului sistem de deduceri fiscale).

2. Se evidențiază așa schimbări ca: magazine deschise și în weekenduri, mai ales în orașele turistice; noi taxe pentru proprietarii de mașini de teren; controale mai dese la domiciliul funcționarilor publici în concediu medical. Pe lîngă reduceri de personal, noi taxe și tăieri la buget, etc., programul de austeritate aduce și o serie de măsuri „surpriză”. Printre cele mai mediatizate: programul de lucru liber al magazinelor, care pînă acum erau închise prin lege în zile de sărbătoare și în weekenduri și loteria de la supermarket ce prevede că jucătorii pot juca doar dacă vor cumpăra produse.

3. „Rețeta” incertitudinii actuale privind Italia are drept principale „ingrediente” rapoartele negative emise recent de către agențiile de rating Moody’s și Standard & Poor’s, expunerea băncilor italiene pe titlurile de stat local, faptul că Italia este pe locul doi în topul celor mai îndatorate state (după ponderea datoriei publice în PIB – 120%) după Grecia dar și faptul că premierul Silvio Berlusconi și ministrul italian al economiei, Giulio Tremonti, nu au căzut încă de acord asupra unui plan de austeritate. În momentul în care investitorii, deja speriați de faptul că cele două agenții de rating au anunțat scăderea ratingului de țară a Italiei, au văzut că statul italian începe să se împrumute din ce în ce mai scump, au vîndut masiv acțiunile băncilor italiene, cu expuneri mari pe datoria publică.

4. Marile probleme ale țării sînt în sistemul bancar care, cu siguranță, riscă să dinamiteze întregul continent. În cazul colapsului italian se va intra într-o nouă etapă a crizei actuale. Băncile neputînd fi ajutate de către stat vor trebui să se descurce singure, ceea ce probabil va conduce la o prăbușire forțată a acestora. A sosit momentul în care criza se reîntoarce acolo de unde a venit, anume la bănci. De data aceasta însă statele sînt mult prea slăbite pentru a putea să preia jugul gnoiuului strîns în instituțiile financiare.

Mai jos prezint câteva dintre motivele care ar putea duce la prăbușirea economică a Italiei:

- Spiritul antreprenorial al italienilor a dus la situația de a avea mult prea multe afaceri mici, de familie, foarte slabe în fața crizei, și prea puține companii mari, deținute de stat. Pe cea mai mare bursă din Italia sînt listate doar 331 de companii.

- Italia are o problemă reală cu șomajul. Deși nu a atins cifrele din Spania, Italia deține recorduri în ceea ce privește șomajul în rîndul tinerilor și în rîndul femeilor. Doar jumătate dintre italience au un loc de muncă, iar aproape 30% dintre tinerii între 15 și 24 de ani sînt în șomaj.

- În Italia sînt prea puțin dezvoltate industriile precum cea chimică, farmaceutică, alimentară sau în domeniul IT.

- Cheltuielile guvernamentale sînt enorme – acestea au depășit 51% din PIB în 2009.

- Să faci afaceri în Italia este mai greu chiar și decît în Grecia. Potrivit unui raport al Băncii Mondiale, Italia ocupă locul 80 la capitolul ușurința cu care poți să-ți dezvolti o afacere, regăsindu-se sub țări precum Namibia.

- Costurile cu energia sînt foarte mari. În Italia, energia pentru consumatorii industriali este cea mai scumpă din U.E.

- Deși este o țara plină de istorie, Italia nu scoate suficienți bani din turism. Dacă în 1980, Italia era principala destinație turistică a Europei, acum ea a fost detronată de Spania și Franța.

- În Italia nu se plătesc taxe. Se estimează că guvernul de la Roma pierde peste 100 de miliarde de euro din cauza evaziunii fiscale.

- Economia Italiei nu crește. Avansul economic al Italiei nu a mai depășit 4% pe an din 1988.

- Acțiunile celor mai mari 5 bănci din Italia sînt în cădere liberă. De la începutul anului, aceștia au pierdut 27%.

- Două agenții de rating – S&P și Moody's, au sugerat ca Italia se îndreaptă către o scădere a ratingului de țară.

Efectele crizei în Spania:

1. Puterea și opoziția de la Madrid au căzut de acord să modifice legea fundamentală, pentru a introduce disciplina bugetară în Constituție. Această inițiativă are aceeași menire ca și celelalte. Reafirmă și întărește angajamentul pentru procesul de consolidare a uniunii monetare. În același timp, este un pas important spre întărirea încrederii pe termen scurt și lung în economia Spaniei. Noile reglementări permit și controlul deficitului bugetar, și pe cel al datoriei.

Principala modificare a Constituției se referă la cunoscuta regulă „de aur” a stabilității bugetare: limita de deficit să fie trecută în Constituție. Pentru a fi adoptată, modificarea constituțională e nevoie de acordul a trei cincimi din numărul total de parlamentari din cele două camere. Remarcă: în timp ce în Franța încă se discută despre necesitatea introducerii regulii „de aur” în lege, Germania are deja introdus în Constituție principiul controlului deficitelor.

2. Spania (inclusiv și Italia) se confruntă cu un risc semnificativ de a pierde accesul pe piețele financiare internaționale, dacă nu aplică măsuri de austeritate. Indiferent de ce se întîmplă în Grecia, aceste țări trebuie să facă ceea ce trebuie, altfel vor pierde accesul pe piețe. Spania este prea mare pentru a da greș și prea mare pentru a fi susținută financiar.

Criza financiară în Republica Moldova

Criza financiară internațională a afectat deja economia și societatea Republicii Moldova sub mai multe aspecte. Deși datele statistice sînt relativ limitate pentru a evalua în detaliu impactul asupra comunităților locale din Moldova, oamenii de rînd și reprezentan-

ții administrației publice și ai companiilor locale consideră că impactul este destul de substanțial. Indicatorul cel mai informativ care sugerează profunzimea recesiunii economice este ritmul de creștere a PIB-ului.

În acest context, sînt utile două abordări: una care compară creșterea economică cu cea din anul precedent (acronimul utilizat c-a-p, „comparativ cu anul precedent”), și alta care compară creșterea reală cu cea potențială. De exemplu, în primul trimestru al anului 2009 (T1'09), PIB-ul a scăzut cu 6,9% în comparație cu T1'08 (c-a-p); totuși, acest ritm de scădere nu dezvăluie amploarea reală a consecințelor crizei. Dacă nu există criză, valoarea PIB-lui în T1'09 ar fi crescut mult mai mult datorită tendinței de creștere din ultimii 8 ani. Utilizînd această valoare a "impactului total", estimăm că PIB-ul a scăzut cu aproape 17%.

Mecanismul prin care criza financiară se răspîndește la nivel de comunitate este complex, cu multe legături și influențe ascendente și descendente.

Principalele șase canale de contaminare care au expus Republica Moldova la recesiunea economică mondială și turbulențele financiare sînt:

1. Reducerea remitențelor: conform datelor disponibile de la Banca Națională a Moldovei, transferurile de bani prin intermediul băncilor comerciale de către persoane fizice din alte țări în Moldova (un indicator proxy pentru valoarea totală a remitențelor, migranților care intră în țară și prin alte canale) au scăzut cu 30% în T1'09 c-a-p și cu 33% în T2'09 c-a-p; impactul resimțit în comunitățile rurale este deosebit de profund, deoarece peste două treimi din migrații moldoveni au familii în mediul rural;

2. Reducerea transferurilor guvernamentale la bugetele locale: aceste transferuri au acoperit 95,7% din nivelul planificat în T1'09 și doar 74,7% pentru T2'09; în timp ce aproape toate raioanele și comunitățile se bazează (în diferită măsură) pe transferurile guvernamentale, impactul transferurilor reduse este extrem de negativ asupra celor mai sărace regiuni, care au o bază deosebit de îngustă de venituri proprii;

3. Reducerea cererii externe, care se transpune în reducerea salariilor pentru migranți și reducerea remitențelor, dar și într-o reducere a exporturilor țării: valoarea exporturilor de bunuri din Moldova a scăzut cu 19,2% în T1'09 c-a-p și cu 22,9% în T2'09 c-a-p; din cauza deficiențelor datelor statistice, este dificil de a evalua variațiile acestui impact în profil regional;

4. Reducerea cererii interne, ceea ce înseamnă că gospodăriile sînt mai puțin dispuse să consume produse și servicii naționale și importate: vânzările cu amănuntul au scăzut cu 4,3% în T1'09 c-a-p și cu 4,5% în T2'09 c-a-p; volumul serviciilor prestate populației a stagnat la nivelul anului 2008;

5. Reducerea investițiilor străine directe: aceasta este un canal important de contaminare, deoarece afectează atît situația financiară a forței de muncă locale cît și legăturile comerciale internaționale; în primul trimestru, fluxurile de investiții străine directe în economia Moldovei s-au redus de trei ori, de la 128 milioane USD în T1'08 la 48.6 milioane USD în T1'09; Chișinău, Bălți și alte cîteva orașe, care găzduiesc majoritatea companiilor cu capital străin, au avut de suferit cel mai mult;

6. Migrații care se întorc acasă: în mod evident, acest factor are o influență negativă numai în cazul în care migrații nu-și găsesc nici un loc de muncă sau nu au alte oportunități economice legale (cum ar fi antreprenoriatul individual); pentru moment, nu există semne că migrații repatriați se integrează cu succes pe piața internă a forței de muncă; pe baza datelor statistice ale BNS, în T1'09, o cotă estimativă de 13% de migrații s-au întors acasă (aproximativ 45 de mii); nu există încă date disponibile pentru al doilea trimestru;

Criza financiară și economică mondială a condus la un declin semnificativ al economiei Moldovei, PIB-ul fiind în scădere în primul trimestru al anului 2009 cu 6,9% comparativ cu primul trimestru al anului 2008; totodată, PIB-ul a scăzut cu peste 17% compara-

tiv cu potențialul pe care l-ar fi atins economia Moldovei în cazul în care nu s-ar fi produs această criză. Impactul crizei asupra economiei nu este uniform. De exemplu, industria este mult mai profund afectată decât comerțul și agricultura. De asemenea, activitățile orientate spre export sînt afectate mai puternic decît cele orientate spre piața internă.

Diminuarea cererii este percepută ca factorul principal al declinului economic, și atastă gradul de dependență a economiei Republicii Moldova de veniturile gospodăriilor în baza majorării salariilor și remitențelor migranților. Cu toate acestea, perspectivele pe termen scurt ale cererii interne sînt obscure. Pe măsură ce companiile examinează reajustarea și administrarea efectelor crizei, ele se bazează tot mai mult pe astfel de măsuri ca reducerea orelor de lucru și a salariilor, care, la rîndul lor, vor diminua în continuare cererea internă. Și dacă e să credem previziunilor întreprinderilor, atunci se poate afirma că remitențele migranților necesare pentru a sprijini cererea internă nu se vor majora în viitorul apropiat.

În concluzie pot spune că criza actuală se creionează ca o furtună devastatoare – cu locul intrigă a nașterii ei (S.U.A., cea mai dezvoltată economie, afectată în domeniul imobiliar, pilon principal al dezvoltării economiei americane), traversînd Atlanticul, trecînd ca un tăvălug peste Europa și Asia și ajungînd pînă la Pacific.

Intrarea S.U.A. în incapacitatea de plată ar duce la o agravare semnificativă a problemelor existente deja în prezent, precum și la o criză majoră la nivel mondial. Această intrare în default a plăților făcute de Trezoreria S.U.A. ar afecta în mod substanțial economia. În cazul în care plafonul datoriei publice nu este majorat, Trezoreria va intra în incapacitatea de plată.

În cazul Greciei, Italiei și Spaniei, soluția forte a acestora este adoptarea austerității care are efecte atît negative, cît și pozitive. Aceasta este o restructurare a întregului sistem economic, politic cît și cultural, care pînă-n prezent are puterea de a ține „turbulența financiară” în limitele posibile pentru a evita falimentul acestora.

Iar Republica Moldova, ar avea ca obiectiv fundamental alegerea conducătorului țării, iar apoi sa se orienteze spre crearea strategiilor de combatere a crizei economice.

Astfel se formează o reprezentare a unei noi dimensiuni a fenomenului globalizării. Iată cum sistemul circulator reprezentat de integrarea financiară poate duce la propagarea, cu o viteză șocantă, a unui dezastru care a lăsat în urmă falimente ale unor edificii financiare (exemplu: Lehman Brothers). Turbulența financiară din sec. XXI este asemeni perioadei de încheiere a tranzacției multidimensionale de la Războiul Rece către un nou viitor global fiind în simbioză cu momentul forte repoziționării strategice în economie. Însa pînă-n prezent s-a făcut prea puțin împotriva crizei financiare și aceasta devine o boală acută cu efecte negative, cu o extindere lentă și sigură asupra imunității altor state.

Bibliografie:

1. Cosmin Marinescu, Bogdan Glavan, Bogdan Enache, Gabriel Staicu, *Criza economică și capitalismul*, [on-line], accesibil pe Internet: URL: http://www.ecol.ro/files/pdf/Criza-economica_ECOL.pdf, [citat, 20.10.2010].
2. Expert Grup Centru Analitic Independent, *Impactul crizei financiare globale asupra comunităților locale în Moldova*, [on-line], accesibil pe Internet: URL: http://www.undp.md/publications/economic_crisis/Report_impact_financial_crisis_rom.pdf, [citat, 20.10.2010].
3. <http://www.mapn.gov.ro/publicatii/infosfera2.pdf>, [citat, 20.10.2010].
4. <http://www.ziare.com/economie/criza-economica-mondiala/previziuni-sumbre-pentru-economia-sua-1038089>, [citat, 20.10.2010].

UNELE ASPECTE PRIVIND PRESIUNEA FISCALĂ ȘI CALCULAREA TVA ÎN SISTEMUL COOPERĂȚIEI DE CONSUM

Radu Baciu, student, Facultatea de Contabilitate și Informatică Economică,
Universitatea Cooperatist-Comercială din Moldova
Coordonator științific: **Tudor Tuhari**, conf. univ. dr.

Rezumat: *Presiunea fiscală exprimă intensitatea cu care sunt prelevate veniturile de la persoane fizice sau juridice prin intermediul impozitării. Un alt termen, care poate fi utilizat pentru a exprima presiunea fiscală este gradul de fiscalitate. Presiunea fiscală poate fi interpretată:*

1. Din perspectiva plătitorului de impozite

Presiunea fiscală exprimă gradul de supunere a contribuabilului la suportarea sarcinii fiscale stabilite prin lege. Mărirea presiunii fiscale, în acest caz, arată ce parte procentuală din venitul, care constituie materia impozabilă, va fi sustrasă pentru nevoile generale ale societății. Creșterea coeficientului presiunii fiscale indică o creștere a prelevărilor relative la bugetul statului și, respectiv, o reducere relativă a venitului rămas la dispoziția contribuabilului.

2. Din perspectiva statului, încasator de impozite

Mărirea presiunii fiscale indică ce parte din venitul național creat de către agenții economici (persoane fizice și juridice) turnează să se constituie ca venituri bugetare pe calea impozitării. Pentru stat, creșterea presiunii fiscale semnifică o îmbunătățire a mecanismului de finanțare a cheltuielilor publice, în timp ce o scădere a presiunii fiscale influențează nivelul deficitului bugetar.

Taxa pe valoarea adăugată (prescurtat TVA, VAT în engleză) este un impozit indirect suportat de consumatorul final al bunului/serviciului respectiv. TVA este un impozit încasat în cascadă de fiecare agent economic care participă la ciclul economic al realizării unui produs sau prestării unui serviciu care intră în sfera de impozitare. După exercitarea dreptului de deducere, agenții economici impozabili care au participat la ciclul economic virează soldul TVA la bugetul de stat. Conform prevederilor teoretice și practice, TVA trebuie calculat cu 20%, 8% sau 6% din suma adevăratei valori adăugate: în comerț și alimentația publică din sumele adaosului comercial din vânzări. La întreprinderile de producție valoarea adăugată este suma de diferență dintre valoarea vânzării produselor și valoarea costului acestora.

Concluzii: sunt necesare modificări urgente în mecanismul calculării valorii adăugate și totodată, metode de determinare a TVA în diferite ramuri ale economiei naționale. Iar în cazul curenților din sistemul fiscal, lupta împotriva evaziunii fiscale ar trebui privită în contextul combaterii spălării banilor, ca și a eforturilor de combatere a terorismului internațional.

Summary: *Tax burden expresses the intensity with which revenues are collected from individuals or businesses through taxation. Another term that can be used to express the tax burden is the level of taxation. Tax burden can be interpreted: 1. From the perspective of tax payer.*

The degree of obedience tax burden of the taxpayer to bear the tax burden established by law. The size of the tax burden in this case shows that the percentage of income that is taxable field will be removed for the general needs of society. Increasing the tax burden ratio indicates a relative increase in levies to the state, respectively, a relative reduction of income left to the taxpayer. 1) From the perspective of the state tax collector.

The size of the tax burden indicates that part of the national income created by economic agents (individuals and legal entities) are to be constituted as budget revenue via taxation. For state tax burden increase means an improvement of the mechanism of financing public spending, while a decrease in tax burden affect the budget deficit.

Value added tax (VAT for short, VAT in English) is an indirect tax borne by the final consumer good/service. VAT is a tax charged on the cascade of each undertaking participating in the economic cycle to achieve a product or provide a service covered by taxation. After the right of deduction, taxable businesses that participated in the economic cycle turns VAT balance the state budget.

According to the theory and practice, VAT is calculated by 20%, 8% or 6% of the true value added: the catering trade and the profit margin on sales amounts. At the manufacturing value added is the sum of the difference between the sale of products and their cost value.

Conclusions: Urgent changes are required in the mechanism of calculating the value added and also methods for determining the VAT in various branches of national economy. And in the case

of gaps in the tax system, the fight against tax evasion should be viewed in the context of combating money laundering, as well as efforts to combat international terrorism.

Cuvinte cheie: presiune fiscală (*fiscal pressure*); sistem fiscal (*fiscal system*); evaziune fiscală (*tax Evasion*); Bugetul Public Național (*Public National Budget*); venituri bugetare (*budgetary revenues*); venituri fiscale (*revenues from taxes*); reformă fiscală (*tax reform*); taxa pe valoarea adăugată (*value added tax*); Sistemul Cooperăției de Consum (*The System of Consumption Cooperatives*).

Creșterea veniturilor bugetare este o preocupare comună în țările sud-est Europene, preocupare ce este întâlnită și în Republica Moldova. În Republica Moldova aceasta preocupare în mare parte este focusată asupra veniturilor fiscale – veniturile fiscale (sumele „colectate” din aplicarea impozitelor și taxelor), fiind parte a politicii fiscale a statului.

Presiunea fiscală constituie raportul dintre încasăările fiscale și veniturile statului. Acest indicator reflectă parte din PIB care, sub diferite forme de impozite, se acumulează în bugetul de stat.

Una din problemele importante ale politicii fiscale este determinarea mărimii optime a presiunii fiscale. Există diferențe majore în ceea ce privește eficiența și eficacitatea sistemului fiscal în țările în tranziție. În medie, guvernele central europene au fost mult mai eficiente în colectarea impozitelor, față de majoritatea celor din sud-estul Europei. Foarte probabil, aceasta performanță s-a datorat unei administrații publice și unor instituții mai puternice. Câteva constrângeri fundamentale afectează însă sistemele fiscale din toate economiile aflate în tranziție.

Moștenirea unui tip de „stat al bunăstării” înseamnă că mulți cetățeni sunt obișnuiți să primească o abundență de bunuri și servicii de la sistemul public, chiar și într-o perioadă de constrângeri severe la nivel fiscal. Aceasta situație este amplificată de mecanismul prin care bunurile și serviciile „publice” (oferite de sectorul public) creează o presiune asupra celor generate de sistemul privat, iar cheltuielile sectorului public produc o presiune fiscală mare asupra firmelor din sistemul privat. Fragilitatea instituțiilor este reflectată în slaba lor capacitate de a colecta impozitele și de a aplica legi și regulamente. O substanțială impozitare ascunsă, privată, își face simțită prezența în economiile în tranziție – mita și taxa de protecție cresc costurile celor ce fac afaceri. Firmele ar fi poate dornice să-și plătească impozitele către un stat care poate să impună uniform un set de legi, sau cel puțin să-l impună mai bine. Cum s-ar putea ieși însă din acest blocaj? Taxarea ascunsă privată se combină cu tentația firmelor de a scăpa de plata impozitelor și de a opera în economia subterană. În ultimul rând, dar de asemenea important, țările în tranziție diferă mult în ceea ce privește capacitatea lor de a se împrumuta de pe piețele financiare internaționale.

Eficiența sistemelor fiscale naționale ar trebui să fie judecată în raport cu sistemul fiscal internațional. Se poate pune sub semnul întrebării eficiența luptei împotriva evaziunii fiscale, în condițiile în care firmele și indivizii pot face apel la așa-numitul „paradis fiscal”. De asemenea, lupta împotriva evaziunii fiscale ar trebui privită în contextul combaterii spălării banilor, ca și a eforturilor de combatere a terorismului internațional.

Cele mai multe dintre statele sud-est europene își ajustează legislațiile la normele UE în încercarea de a se alătura Uniunii. Asistența financiară oferită de UE joacă de asemenea un rol, pentru că poate finanța deficitul fiscal și poate rezolva problemele reformelor fiscale.

Pe de altă parte însă, beneficiile financiare ale asistenței trebuie privite în legătură cu impactul criteriilor de convergență asupra veniturilor fiscale, criterii care sunt în egală măsură greu de atins și foarte relevante pentru statele candidate.

Statele sud-est europene trebuie să-și amelioreze eficiența fiscală pentru a crește veniturile bugetare. În acest caz, o revizuire a administrației fiscale și o simplificare a sistemului fiscal sunt necesare. Sunt necesare regimuri fiscale prietenoase față de investitori, indiferent de originea acestora. Acest obiectiv nu este însă în contradicție cu acordarea de facilități pentru investitorii străini, atunci când aceștia au în vedere investiții noi care creează locuri de muncă, aduc tehnologii noi și au efecte pozitive ce se extind la nivelul întregii economii. Aceste facilități nu aduc prejudicii veniturilor bugetare, atunci când se referă într-adevăr la investiții noi. Un mediu de afaceri prietenos atrage investiții directe străine, însă există de asemenea constrângerea timpului. Un mediu de afaceri potrivit nu poate fi creat instantaneu, în vreme ce facilitățile fiscale pot oferi un avantaj competitiv pentru guvernele care au mare nevoie de investiții străine.

Începând cu anul 1998, sistemul fiscal național a fost îmbunătățit considerabil și adaptat la noile condiții de piață, prin realizarea reformelor fiscale în Republica Moldova în conformitate cu concepția reformei fiscale în Republica Moldova.

Nivelul presiunii fiscale, determinat de ponderea veniturilor fiscale în venitul total al bugetului public național, în Republica Moldova a variat de la un an la altul în perioada 1998 - 2011, având tendințe atât de majorare, cât și de diminuare a acesteia. În continuare, datele prezentate vor clarifica situația pentru perioada 2005 - 2011.

Tabelul 1

BUGETUL PUBLIC NAȚIONAL

milioane lei / milion lei							
Anii	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Venituri - total Revenues - total	14527,7	17827,2	22292,0	25516,9	23517,7	27540,2	30158,5
Venituri fiscale Revenues from taxes	12063,2	15100,0	18396,5	21551,5	19531,7	22541,2	25599,5
Impozite pe venit Income tax	1671,1	2206,8	2717,1	2197,1	1907,8	2028,6	2340,5
Contribuții de asigurări sociale obligatorii de stat Contributions of compulsory state social insurance	2949,2	3660,8	4332,7	5429,9	5595,2	5985,3	6582,7
Prime de asigurări obligatorii de asistență medicală Payments for compulsory medical insurance	425,4	523,7	783,7	1157,3	1376,6	1486,7	1636,1
Impozite pe proprietate Taxes on ownership	232,4	232,7	226,3	262,0	252,7	281,0	280,7

Impozite interne pe mărfuri și servicii Internal taxes on goods and service	6100,0	7645,4	9436,7	11355,2	9491,8	11679,3	13580,9
Impozite asupra comerțului internațional și operațiunilor externe Taxes on international trade and external operations	685,1	830,6	900,0	1150,0	907,6	1080,3	1178,6
Încasări nefiscale Non-tax incomes	763,4	920,5	1401,7	1052,9	839,1	1416,0	1178,8
Alte venituri Other revenues	1701,1	1806,7	2493,8	2912,5	3146,9	3583,0	3380,2

Pentru o viziune mai clară asupra impozitului indirect cercetat, TVA, și anume presiunea fiscală pe care o exercită acest impozit, aş vrea să menţionez că în perioada 1998 – 2009, de altfel ca și în prezent, a avut ponderea cea mai mare în PIB și s-a situat între 7,6% în 1999, fiind cea mai mică pondere și 15% fiind cota estimată în 2007.

Prin datele ce urmează, se intenţionează a da o formă mai bine definitivă a presiunii fiscale, în comparație, pe o perioadă de 7 ani, începând cu anul 2005.

Tabelul 2

STRUCTURA BUGETULUI PUBLIC NAȚIONAL

Anii	%						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Venituri - total Revenues - total	100	100	100	100	100	100	100
Venituri fiscale Revenues from taxes	83,0	84,7	82,5	84,5	83,1	81,8	84,9
Impozite pe venit Income tax	11,5	12,4	12,2	8,6	8,1	7,4	7,8
Contribuții de asigurări sociale obligatorii de stat Contributions of compulsory state social insurance	20,3	20,5	19,4	21,3	23,8	21,7	21,8
Prime de asigurări obligatorii de asistență medicală Payments for compulsory medical insurance	2,9	2,9	3,5	4,6	5,9	5,4	5,4
Impozite pe proprietate Taxes on ownership	1,6	1,3	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0
Impozite interne pe mărfuri și servicii Internal taxes on goods and services	42,0	42,9	42,3	44,5	40,3	42,4	45,0

Impozite asupra comerțului internațional și operațiunilor externe Taxes on international trade and external operations	4,7	4,7	4,1	4,5	3,9	3,9	3,9
Încasări nefiscale Non-tax incomes	5,3	5,2	6,3	4,1	3,5	5,2	3,9
Alte venituri Other revenues	11,7	10,1	11,2	11,4	13,4	13,0	11,2

În continuare, vom propune spre analiză unele particularități de calculare a TVA în sistemul cooperăției de consum.

Să caracterizăm în baza exemplurilor privind activitatea unităților cooperatiste unele probleme care cer soluționare, și anume: cum pot achiziționa produsele agricole unitățile cooperatiste, dacă mecanismul determinării taxei pe valoarea adăugată adoptat prin Codul fiscal se practică în economia națională în mod greșit.

Conform prevederilor teoretice și practice, TVA trebuie calculat cu 20%, 8% sau 6% din suma adevăratei valori adăugate: în comerț și alimentația publică din sumele adaosului comercial din vânzări. La întreprinderile de producție, valoarea adăugată este suma de diferență dintre valoarea vânzării produselor și valoarea costului acestora.

Determinând TVA prin metodele recomandate corect și cele practicate incorect, vom ajunge la următoarele concluzii.

În tabelul 1 este demonstrată metodologia practică și cea recomandată în baza cercetărilor catedrei împreună cu specialiști de la Moldcoop.

Din datele prezentate, valoarea adăugată de la achiziție în exemplul dat este de 600,000 lei, TVA fiind de 8%, din care întreprinderile cooperatiste ar calcula TVA în sumă de 48000 lei. Însă, dacă TVA se calculează astăzi nu din valoarea adăugată, dar din suma vânzărilor, atunci întreprinderile trebuie să verse în buget 128000 lei (de 2,6 ori mai mult).

Acest factor de determinare incorectă a sumelor TVA influențează, în primul rând, asupra stopării achiziției în întregul sistem al cooperăției de consum.

Un alt moment care influențează negativ asupra preparării și vânzării produselor lactate în alimentația publică îl prezintă diferențierea taxelor de TVA calculate la acest produs.

La procurarea laptelui de la întreprinderile agricole, TVA este prevăzută la cota de 8%, iar la prepararea produselor lactate în alimentația publică, suma vânzării se impozitează cu 20%. Este clar că achiziționarul, întreprinderea de alimentație publică, trebuie să plătească TVA din propriul său venit.

Mai există și alți factori negativi din care cauză se utilizează mecanismul incorect de calculare a sumelor TVA, ceea ce stopează activitatea întreprinderilor comerciale cu vânzarea mărfurilor prin comision, în rate (pe credit) etc.

Apare întrebarea: poate oare cooperăția de comun realiza acele planuri de achiziție, poate înfăptui și soluționa Programul de revigorare a sistemului cooperatist?

Concluzii: sunt necesare modificări urgente în mecanismul calculării valorii adăugate și totodată, metode de determinare a TVA în diferite ramuri ale economiei naționale.

Calcularea sumelor TVA la achiziția produselor agricole prin diferite metode

Metodele de calculare a TVA	Produsele achiziționate și vândute					Diferența de TVA
	Suma cu preț de procurare	Suma cu preț de vânzare (fără TVA)	Valoarea adăugată	TVA calculată	Valoarea mărfurilor vândute, inclusiv TVA	
1. Metoda propusă: calcularea TVA din valoarea adăugată (adaos comercial), lei	1000000	1600000	600000	600000 x 0,08 =48000 (TVA de 8%)	1648000	-
2. Metoda propusă de Ministerul Finanțelor cu 8% din vânzări, lei	1000000	1600000	600000	1600000 x 0,08 =128000	1728000	+80000 mai mult

Bibliografie:

1. Anuarul statistic 2010, <http://www.statistica.md>.
2. Codul Fiscal al Republicii Moldova, Legea 571/2003, MO 927 din 23.12.2003.
3. Nota tehnică nr. 1 *Privind impactul măsurilor de politică fiscală în 1998 - 2009*, a Ministerului Finanțelor, <http://www.mf.gov.md>.
4. *Taxation in Moldova. Information for companies operating internationally*, <http://www.mf.gov.md>.
5. Tudor, Tuhari, *Presiunea fiscală privind desfășurarea activității unităților cooperăției de consum și aspectele modernizării contabilității*, în *Analele științifice ale UCCM 2007*.
6. <http://www.wikipedia.com>
7. <http://www.mf.gov.md>
8. <http://www.setimes.com>
9. <http://www.thepoint.ro>
10. <http://www.statistica.md>
11. <http://www.fisc.md>

